

הַיְקָלָה הַכְּסֵה

כולל הלכות ביעור מעשרות,
וידי מעשרות
ודיני שביעי של פסח
הסמוך לשבת

הַלְכוּת חַג הַפֶּסַח

הַדָּשָׁעַ"ט

הרב יצחק שלו
רב העיר ירוחם

לספרדים ולאשכנזים

חוברת זו יוצאת לאור בסיוע המועצה הדתית בירוחם, ומחולקת בחינם לזיכוי הרבים, ומופצת בכל בתי הכנסת בעיר. הלימוד בחוברת מוקדש לזכות התורמים, לתשועת עם ישראל, ולהצלחת כל תושבי ירוחם היקרים. לרפואת כל חולי עם ישראל בכלל, וירוחם בפרט. לעילוי נשמת כל הנפטרים והנפטרות מירוחם, ונשמת כל חללי צה"ל, וכל מתי עמו ישראל, ובתפילה גדולה להחשת גאולתנו ופדות נפשנו, ולהרמת קרן ישראל עמנו, ולראות במהרה בימינו בביאת הגואל ובבניין אריאל בעגלא ובזמן קריב, אמן כן יהי רצון!

זאת חוקת הפסח

הלכות חג הפסח

לספרדים ולאשכנזים

ניסן התשע"ט

כתיבה ועריכה: הרב יצחק שלו
הגהה לשונית: אורי פרידמן
עיצוב הכריכה: שולה כלפא
הדפסה: דפוס לוק בירוחם

ניתן להוריד את החוברת בפורמט PDF באתר האינטרנט של

ישיבת ההסדר בירוחם:

www.yhy.co.il (החוברת נמצאת בספריית השיעורים-<חגים->פסח).

ניתן למכור חמץ דרך רבנות ירוחם גם באינטרנט בכתובת הבאה:

www.kehila-yrucham.org.il

כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר

בלא טעויות. לכן אשמח אם המוצא טעות

יודיעני, וידון אותי לכף זכות

לשאלות ובירורים: 052-8863721

דבר רב העיר, הרה"ג יצחק שלו שליט"א

תושבי ירוחם היקרים והאהובים, ה' עליכם תחיו!
 'יש בן חורין שרוחו רוח של עבד, ויש עבד שרוחו מלאה חירות. הנאמן לעצמיותו – בן חורין הוא, ומי שכל חייו הם רק במה שטוב ויפה בעיני אחרים – הוא עבד' (הראי"ה קוק, עולת הראיה, ח"ב עמוד רמה').
 מצרים יצרה טלטלה עולמית גדולה – היא העבירה את האחריות למעשי האדם לעצמו. יש באחריות זו גבהים רבים – האדם אחראי על מעשיו. אדם הוא לא עוד עבד. עוד מספר. האדם הוא בן אנוש. כל אחד עומד בפני עצמו. אמנם, מסתבר, שלמרות שיצאנו ממצרים, לעיתים נח לנו לשוב לעבדות. לא חלילה לעבודה הקשה הפיסית, שאותה בוודאי אין מי שרוצה לעשותה, אלא לעבדות הרוח. נותנים אנו לאחרים לנהל לנו את אורחיות חיינו. שוכחים אנו את כל הטוב הנמצא בנו. הרב קוק מלמדנו שעבדות הרוח קשה יותר מעבדות החומר. יכול להיות עבד בעולם החומרי שהוא בן חורין. רוחו מגיעה לגבהים גדולים. אין מי שמגביל אותו. אולם יכול להיות בן חורין שרוחו רוח עבד. החי את חייו לפי האחרים, לא באמת מושל בעצמו. הוא עבד לדעות האחרים ולתכתיביהם. בפסח אנו יוצאים מעבדות לחירות. יש לנו זכות עצומה כל שנה לבדוק את חירות האישית. כמה אנו פועלים לפי הטוב והאמת שבתוכי תוכנו אנו מאמינים בהם, וכמה דברים אנו עושים כי אנו חוששים כיצד ניראה בעיני האחרים. אם נהיה נאמנים לעצמנו ונכוון את כל מעשינו לעשיית טוב וחסד, הגם שאולי יהיו מי שילעגו לכך כלפי חוץ – רק כך נוכל לבנות חברה טובה ולצאת מעבדות (המחשבה) לחירות האמתית. כיצד עושים זאת? מתקנים את עצמנו. מוסיפים עוד אור וטוב בעמנו. עלינו לקדש את חיינו. להפוך אותם מחיי עבדות להבלי הזמן לחיים מלאים בתוכן. בנתינה לאחר בחסד. בצדקה. בברכה רבה. בקדושה ובטהרה. במעמד זה אני רוצה להוקיר תודה לכל השותפים במצווה והמסייפים קדושה וטהרה לעירנו – עובדי המועצה הדתית, משגיחי הכשרות, הבלניים וצוות החברא קדישא, וכל המתנדבים, ובייחוד לידידי ר' יהושע עמר הי"ו ראש המועצה הדתית, שמסקיע ממרצו לטובת הציבור לילות כימים לרווחת התושבים להרמת קרן התורה והדת בעירנו. שנוזה להמשך שיתוף פעולה לשנים רבות ולתוספת ברכה בעירנו, להתקרב ולקרב יחד את כולנו לאבינו שבשמים. בפרוס חג הפסח ברצוני לאחל לכם ולכל בית ישראל הצלחה רבה בכל מעשי ידיכם, אורך ימים ושנות חיים טובים וארוכים, מתוך בריאות איתנה, נחת רוח והצלחה מרובה. שנוזה במהרה בימינו לבניין בית קודשנו ותפארתנו, אכ"י"ר. הרב יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

דבר יושב ראש המועצה הדתית ר' יהושע עמר הי"ו

אחי ורעי תושבי ירוחם!
 חג הפסח הוא החג עם הכנות רבות ברוחניות ובגשמיות. כולנו מרגישים את אוירת הניקיון מכל עבר. ניקיון זה הוא רק המצע ליצירה חדשה – לחג חדש מלא ברכה שאנו נכנסים אליו. אוירת החג מורגשת בכל מקום. ההימנעות מחמץ מלמדת אותנו על הדברים הפחות טובים שיש בנו ושאונו יכולים לשלוט עליהם. אולם אין אנו מסתפקים בזה. אנו עולים לקומה גדולה של שבח והודאה לריבונו של עולם. יוצרים קרבה מיוחדת בינו לבין עמו המיוחד.

גם אנו במועצה הדתית פועלים על מנת לדבוק בטוב תוך שדרוג ומינון שירותי הדת השונים בעירנו לרווחת התושבים, בכשרות, בנישואין, ובכל הקשור לבתי העלמין, בפיתוח הגשמי ובמתן שירותים מיטבי לכל פונה. כמו כן ראוי לציין כי מעבר לשיפוצים הנרחבים שנעשו במקווה הנוכחי, אנו לקראת יציאה למכרז לבניית מקווה חדש לרווחת הציבור בסיוע הרשות המקומית. יחד עם ידידי ורעי רב העיר הרה"ג יצחק שלו שליט"א, צוות המשרד וכל העובדים המסורים, אנו ממשיכים ביחד בתנופה גדולה לקדם ביתר שאת את הפעילות התורנית כתוספת שיעורי תורה והרצאות תורניות, ערבי פיוט ושירה, והכל מתוך כוונה לקדש שם שמים. לכם תושבים יקרים אחל חג פסח כשר ושמח, חירות אמתית מכל שיעבוד. חג שבועות נצא במהרה מאפילה לאורה, ר' יהושע עמר, ראש המועצה הדתית

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

תוכן העניינים

7	זאת חוקת הפסח – מבוא
11	מספר הלכות כלליות לחודש ניסן
	• לימוד הלכות החג • חומרת איסורי חמץ • הגדרת איסורי חמץ • משקאות חמץ • איסורי חמץ • 'גלוטן' • דיני חודש ניסן • פרשת הנשיאים • ברכת האילנות • מנהגי אבלות בחודש ניסן • קמחא דפסחא • איסור חדש • שבת הגדול •
26	ניקיון הבית
	• כללי ניקיון הבית •
28	הכשרת כלים
	• העיקרון ההלכתי להכשרת כלים • כלי ברזל • כלי זכוכית • כלי טפלון • כלי חרס • כלי פלסטיק • טבילת כלים •
35	הדרכה מעשית לניקוי והכשרת המטבח המצוי
	• מקרר • תנור • טוסטר אובן • טוסטר • כיריים חשמליות, אינדוקציה וכיריים קרמיות • כיריים של גז • מיקרוגל • שיש • כיור • קולט אדים • מדיח כלים • שולחן אוכל • קומקום חשמלי • מיחם חשמלי לשבת • פלטה חשמלית • בקבוקי תינוקות ומוצצים • דברים כלליים • ניקיון כלים שלא משתמשים בהם בפסח •
44	קניית מצרכים לפסח
	• מוצרי ניקוי • גבינה • ביצים • בשר • תחליפי חלב לתינוקות ומזון רפואי • ייחוד בשר לפסח •
50	מכירת חמץ
	• זמן המכירה • צורת המכירה • מכירה באינטרנט • מה מכירים • סימון המוצרים שנמכרו • מאכלי חמץ גמור • דין הקמח בימינו • הפסד גדול מביעור החמץ •
59	כשרות הקטניות, מאכלים שונים ותרופות לפסח
	• מנהג איסור קטניות • פיצוחים • פירות יבשים • דיני תרופות •
68	בדיקת חמץ
	• המקומות החייבים בבדיקה • נר הבדיקה • מספר הברכות • דרך הבדיקה • בית חולים מלונות וצימרים • אירוח בבית שלא נבדק • העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר באחד מימי החג • העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר לאחר הפסח •
75	תענית בכורות
	• אכילה מסעודת המצווה • תפילת שחרית בערב החג •
77	סוף זמן אכילת חמץ
79	ביעור חמץ
	• נוסח ביעור חמץ והסברו • דין פחי אשפה • דרך שריפת החמץ •
82	ביעור מעשרות
	• חצות היום •
84	אכילה בערב פסח
85	ההכנות לסדר
87	• תפילת ערבית • קידוש •
88	כניסת החג, תפילות הלילה והקידוש
91	עריכת הסדר
	• כרפס • ביצה • מרור וחרוסת • זרוע, מצה • משך זמן אכילת המצה • כזית מצה • אפיקומן • ארבע כוסות • נשים • חולים •
107	מגיד
	• דרך קריאת ההגדה • קריאת ההגדה בקיצור • סימני הסדר ומשמעותם •
111	דגשים לחג הפסח
111	הלכות חול המועד
	• מלאכה • כתיבה • צורך מצווה ורפואה • טיול • מציאת חמץ במהלך הפסח • מנהגים שונים בפסח •
115	שביעי של פסח
119	שבת שאחרי שביעי של פסח
120	המאכלים האסורים והמותרים בשבת זו: חמץ, קטניות ושרייה
124	חגיגות המימונה במוצאי השבת
125	סיכום ההלכות המיוחדות לשנה זו בשל הסמיכות בין חג שביעי של פסח לשבת
128	הלכות ספירת העומר
	• ספירת העומר • מנהגי אבלות •
132	דוגמא לרעיון על ההגדה
136	תפילות שונות
	• תפילת השל"ה • תפילה לבדיקת חמץ • תפילה לביעור חמץ •
144	תקציר ההלכות המעשיות – תמצית הלכות חג הפסח וההכנות שלפניו.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלוקים

הסכמה לחוברת משנת התשס"ח (שהיתה גם שנת שמיטה) מאת מורנו ורבינו ועטרת ראשנו, שר התורה ועמוד היראה, שנלקח מעימנו בכה' לחודש שבו ניתנה חמדה מפארה (סיוון התש"ע), הראשון לציון הרב הגאון

מרדכי צמח בן חכם סלמאן ומזל אליהו

זצוקלה"ה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמתו הטהורה, ובתפילה לביאת הגואל ולבניין אריאל בעגלא ובזמן קריב, אכ"ר.

כ"ה

MORDECHAI ELIAHU
FORMER CHIEF RABBI OF ISRAEL & RICHON LEZION

מרדכי אליהו
הראשון לציון והרב הראשי לישראל לשעבר

בס"ד, יום ראשון כ"ג אדר ב' תשס"ח
לסדר: "כולו הפך לבן טהור הוא"
18-10267.08

דברי ברכה

ראה ראיתי את החוברת בשם "זאת חוקת הפסח" אשר חברו וערכו והוסיף איהו מדיליה כיד ה' הטובה הרב הגדול מעוז ומגדול איש רב פעלים לתורה ולתעודה הבקיא בחדרי תורה הלכה למעשה אתא ומתניתא בידיה הוא הלכות פסח השנה לכל נפש הן לת"ח והן לבעלי בתים לדעת מה לעשות. וכידוע צריך שלושים יום כל שנה ושנה לשון הלכות פסח כי יש בה הלכות רבות החל משלושים יום לפני פסח עיין רש"י פסחים ה' ע"א ד"ה "קודם שלושים יום". וז"ל "קודם הפסח שלושים יום ומאז עליו להיזהר בצרכי הפסח" הוא הרה"ג ח"ר יצחק שלו שליט"א הכתוב בשפה ברורה ובנעימה חשוף לכל נפש וכאמור הלכות פסח מתחילים שלושים יום לפני פסח ובפרט שהשנה שנת שמיטה ויש בה גם ידיו וביעור מעשרות כאשר כתב בחוברת בחסדי ה' עליו, ואפשר לאמר על החוברת "כזה ראה וקדש".

ויהי רצון שיפוצו מעינותיו חוצה ויוכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה באושר ובבריאות מעליא ובבני חיי ומאזני דיוחי וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח ויהי ה' עמו ויתברך בכל מידי דמיטב אכ"ר.

החותם לכב' תורה ולומדיה

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל לשעבר

הסכמה לחוברת משנת התשע"א מאת הראשון לציון הרב הראשי לירושלים הרב הגאון

שלמה משה עמאר שליט"א

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ד אדר א', תשע"א

א"ע/510-18-1

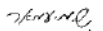
אָרַת בִּרְכָה

ראה ראיתי את החוברת בשם "וזאת חוקת הפסח" אשר חיבר וערך הרה"ג רבי יצחק שלו שליט"א להסביר ולהורות על הלכות הפסח.

וכבר הסכימו עמו רבנים גדולים וגם ידי תיכון עמו, וראיתי שכתב הכל בשפה ברורה ונעימה למען ירוץ בהם הקורא, וכתב הכל בטוב טעם ודעת.

ואברכהו שחפץ ה' בידו יצלח ויפוצו מעינותיו חוצה ויתקבלו דבריו בחן וחסד.

המצפה לישועה ה' בדומים.

שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

לומדי הלכות הפסח היקרים והחביבים החפצים לדעת את דבר ה', נועם ה' אליכם, ברכת שמים על ראשכם ותבורכו בכל מילי דמיטב. מי ייתן ונזכה כי כבר השנה נעסוק בענייני הקורבנות ונזכה להקריב את קורבן הפסח, לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, להקריב את קורבנות התמיד, ועינינו תראינה כהנים בעבודתם, לווים בדוכנם וישראל במעמדם, ונערוך ליל סדר כהלכתו, ממש כמו בצאת ישראל ממצרים, ונזכה להתגשמות נבואת הנביא מיכה¹ 'כִּי־מִי צֵאתָךְ מִצֵּרְךָ מִצֵּרְךָ אֶרְאֶנּוּ וְנִפְלְאוֹת', במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

בהגדה אנו אומרים: 'בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חֵיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנָאֶמְר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל הִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אֶף אוֹתָנוּ גָּאֵל עֲמָהֶם, שְׁנָאֶמְר: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.'

ברור לכולנו שעם ישראל התעצב בזכות השהות במצרים והיציאה משם. עד אז לא היינו עם, אלא אוסף של בני משפחה שנלוו עליהם עוד אנשים שהכירו והוקירו את דרך ה'², אמנם אירוע זה היה אירוע כללי. היכולת של הפרט הבודד להיות חלק

¹ פרק ז' פסוק טו'.

² רמב"ם, הלכות עבודה זרה, פרק א' הלכה ג': כיון שנגמל איתן זה (=אברהם אבינו ע"ה) התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמיה היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו, ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה, וידע שיש שם א-לוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא א-לוה חוץ ממנו, וידע שכל העולם טועים...ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו, כיון שהכיר וידע...והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחתר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד בניו כולם...והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנולדים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהם ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים, וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותו, ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו...ובחר ה' ישראל לנחלה הכתירן במצות והודיעם דרך עבודתו ומה יהיה משפט עבודת כוכבים וכל הטועים אחריה.

מהתהליך המופלא של יצירת העם, היא האמונה. האמונה בכוחו שיכול הוא לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. במילים אחרות, סיפור יציאת מצרים נכון ועומד בפני עצמו גם אם לא נעסוק בו בעצמנו בכל שנה ושנה, אולם דווקא היכולת שלנו לקשר את עצמנו לאירוע הגדול הזה, היא הנותנת לנו כוחות חיים מופלאים באמת להרגיש את יציאת מצרים בפועל ממש. דומה הדבר לסיפור על ההיסטוריה של עמנו, אולם כאשר חיים את העניין, מציגים אותו, ממחיזים אותו, לומדים אותו, מעלים אותו, דנים בו, אז הוא הופך מההיסטוריה יבשה לחיים ממש. כאשר לומד האדם על תקופת הזוהר של עמנו בארצו, שונה הדבר מסיור ארכיאולוגי חי באתרים המראים את העוצמה ואת הזוהר. זה הופך את ההיסטוריה מעוד פיסת מידע למשהו חי. הדבר המדהים שביציאת מצרים הוא, שרק אם נסכים באמת לראות את עצמנו כאילו יצאנו ממצרים, רק אז באמת נצא משם, וכך אנו אומרים בהגדה – ואותנו, אנחנו אלו שחיים היום – ואותנו הוציא משם.

התורה מדריכה אותנו שחובה עלינו לספר על יציאת מצרים, וחובה זו היא מצד קדושת היום ולא מצד שאלת הילדים, וכך דרשו חז"ל במדרש: 'מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו אין אתה מגיד לו תלמוד לומר והגדת לבנך אף על פי שאינו שואלך אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מניין תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. כלומר שהוא ציווה לזכרו'.³ כלומר כולנו מצווים לספר על יציאת מצרים גם ללא שאלת הילדים, והיא מצווה עצמאית שלא קשורה לרמת הידע שלנו, וכך אמרו חז"ל בהגדה: 'ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', כלומר גם אם לא נשאלנו בעניין חובה עלינו לספר. אמנם למרות זאת, אנו רואים שההגדה בנויה משאלות רבות, ועלינו לשאול את עצמנו מה בעצם מטרת השאלות בליל הסדר, כי אם מטרת שאלות ההגדה הן רק לספק מידע, אין צורך לספר בלי

³ ספר המצוות לרמב"ם, מצוות קנז', שם הביא מדרש זה בתור מכילתא דרשב"י.

להישאל בעניין, וכן אין אם הסיפור ידוע וברור לכל המסובים אין צורך כל כך להרחיב ולהאריך בו.

נראה לומר שמטרת הלילה הזה היא יצירת קשר. השואל, מביע עניין במושא שאלתו. אדם לא שואל סתם. הוא שואל על מה שמעניין אותו. הפתגם אומר ששאלת חכם היא חצי תשובה. אין זה רק בגלל היקף השאלה, אלא החכם רוצה קשר עם דבר מסויים. השאלה היא הפתח לקשר כשהחכם מתעניין בנושא מסויים זו כבר התשובה האמיתית והשלימה.

אנו בונים את כל ליל הסדר בשאלות רבות, שלא תמיד אנו מספקים להן תשובות מיידיות. את התשובה כבר נותן כל עורך סדר לפי הבנתו, אבל את השאלות שואלים המסובים. זכות גדולה היא לשולחן ליל סדר חי כשכולם שואלים ומתעניינים. אולם גם אתגר גדול יש בכך: אין שאלה שלא יכולה להישאל. גם שאלות קשות ונוקבות. השואל שאלות קשות, שואל ממעקי ליבו. משהו מעיק עליו. אנו חייבים להיות ערים לכך. ליל הסדר, שהוא ליל המשפחה בכלל ובפרט לילם של הילדים, מטיל עלינו חובה להקשיב לשאלות של כולם: לשאלות של החכם, לתמיהותיו של התם, להבעת פניו של מי שאינו יודע לשאול, ולכן לא יכול לבטא זאת בשפתיו, אבל נפשו בשאלתו, וכן, אפילו להתייחס נכון לשאלות של הבן הרשע. אם נדע להקשיב היטב לשאלות, לראות בכל שאלה אפשרות והזדמנות ליצירת קשר מחודש עם סיפור יציאת מצרים ועם המשפחה, נבין יותר את מהות החג.

אל לנו לזלזל בשאלות פשטות, או אפילו מתריסות. הן באות רק ליצור קשר. הבה נהיה ראויים לתת יחס חיבור וחיבוק לכל השואלים, ומתוך כך, נזכה גם לתת תשובות נכונות. עלינו לנצל את הרגע הנכון. האמת ניתנת להיאמר שגם כשעם ישראל יצא ממצרים לא היו להם תשובות לכל השאלות.

כשעם ישראל ישב במצרים וערך את הסדר הראשון בהיסטוריה לפני 3331 שנה, הם עוד לא ידעו לאן הם הולכים. מה בדיוק קורה. דווקא במקום זה נכנסת האמונה. היו

להם עוד הרבה שאלות לשאול. שאלות שמעידות על קשר גדול לקב"ה ועל היותם חלק בתהליך המופלא של הגאולה. אולם גם הם הבינו שעל מנת שיוכלו לקבל תשובות נכונות קודם כל הם חייבי לבצע. להיות חלק מהדבר הגדול של יציאת מצרים. לקחו שה. שחטו. צלו. אכלו והתכוננו. את השאלות שמרו להמשך. הם ויתרו על השאלה, לא בגלל זלזול בקשר, אלא הפוך, כי הם הבינו שקודם עושים, ואז מבררים. את הדרך הזו הם הנחילו לנו: יום אחד בשנה שבו אנו עורכים סדר ושואלים שאלות בזמן שאבותינו לא שאלו. הם היו קשורים לתהליך מצד עצמם, לא היה להם אז פנאי לשאלות העומק, ואת השאלות הם מותירים לנו לשאול כל שנה מחדש. ליצור שוב קשר עם התהליך הגדול של ישועת ה' והשגחתו על עם ישראל.

'ראשית כניסת האדם לעבודת ה' צריך להיות בחיפזון, כמו שמצינו בפסח מצרים שהיה נאכל בחיפזון ולא פסח דורות. מפני שההתחלה לנתק עצמו מכל תאוות עולם הזה שהוא מקושר בהם, צריך לשמור הרגע שמתעורר בו רצון ה', ולחפז על אותו רגע ולמהר לצאת מהם אולי יוכל, ואחר כך ילך שוב במתינות ולאט כדין פסח דורות⁴. ר' צדוק ממשיך את יציאת מצרים שהיתה בחיפזון לעבודת ה' התמידית שלנו. לא ניתן לצאת ממצרים עם כל הדיונים האין-סופיים. יש רגע של הסכמה? מיד מנצלים. עושים הכל מהר. מכינים מר אוכל. אוכלים מהר. אורזים מהר, יוצאים מהר, ורק אחר כך מעמיקים. אבוי למי שמרוב חשבונות ובירורים לא יספיק לצאת. מאידך גיסא, לאחר שכבר נגאלנו, חובה עלינו להעמיק ולעשות דברים במתינות, והוא פסח דורות, היינו הפסח שנעשה בכל שנה ושנה, שמעמיק הרבה יותר ומנסה ללמוד את כל המשמעויות והעומקים של יציאת מצרים.

ר' צדוק ממשיך ואומר שהנהגות אלו נכונות לא רק ביחס ליציאה ממצרים הפיסית של עם ישראל, אלא אלו הכלים הנכונים לרכוש את המידות הטובות: אתה רוצה לעבוד על מידה מסויימת? יש לך רעיון טוב? תוציא אותו מהר מהכח אל הפועל. אל תתמהמה. עשיית מעשים בחיפזון הכרחית. היא ניצול שעת הכושר. כשיש לאדם

⁴ צדקת הצדיק, לר' צדוק הכהן מלובלין, פסקה א'.

איזה שהוא רעיון טוב, חובה עליו לאמץ אותו ולפעול מיד. לא לתת לכבדות הרגילה או לשטפי החיים לעצור אתו. בתור דוגמא, יש לך כרגע התעוררות לתת צדקה? תתן. אל תניח לחשבונות הרבים לעצור אותך מקיום המצווה.

אמנם אין זו הנהגה נכונה לתמיד. בהמשך הזמן, אחרי שקבע את המידה הזו לעצמו, אחרי שכבר נגאל ויצא מכל כבלי העבדות החזקים, ניתן וצריך להעמיק ולשאול. השאלה לא מגיעה ממקום מתריס שרוצה לעקור את הכל – הרי האדם כבר קנה את המידה הזו אצלו בנפש ובמעשיו. לאחר שהמידה כבר נקנית בנפש האדם, כל שאלה, גם אם היא מאוד מתריסה, מגיעה ממקום שרוצה לבא ולברר יותר ולהעמיק בדבר.

תפקידנו בימים אלו הוא לתת הרגשה טובה שכולם יכולים לשאול. לקרב את כולם. לחפש גם את הבנים שלא מגיעים לשאול. לנסות להצית אצלם את כח האמונה הגדולה. כח זה, קיים בפנים. הוא קיומי בעם ישראל. לא ניתן להתעלם ממנו. רק שלעיתים יש אנשים שלא מרגישים בנח לחשוף אותו. הם מפחדים מהתגובה לשאלות. אנו צריכים לדעת שהדבר הפוך. סגולת האמונה כבר נקנית אצלם כקניין נפשי עמוק ואמיתי. גם הם נחפזו לצאת ממצרים. כרגע צריך להעמיק. ללכת במיתון ולבנות לאט לאט את כל שאר כוחות הנפש הגדולים. דווקא בזמן המשמעותי שלנו, שאנו נמצאים בתהליכי הגאולה, אנו חייבים לזכור להגביר אמונה זו בחיינו היום ממש, ובוודאי כך נראה נפלאות ויתקיים בנו וישראל עושה חיל!

בחג זה אנו מגיעים עם עברנו המופלא ומוכיחים כי כל הדברים האלו אינם רק סיפורים שאירעו בעבר, אלא הם מציאות עכשווית. השאלות מנקרות בנו היום. אכפת לנו מהתהליך המופלא של עמנו. קשר עם ריבונו של עולם חשוב לנו. חייבים אנו היום לצלול אל תוך עברנו שהוא בעצם גם חיי הווה שלנו:

לְפִיכָךְ אֶנְחֵנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת. לְהִלֵּל. לְשַׁבַּח. לְפָאֵר. לְרַומֵם. לְהַדָּר. וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה
לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֶּה: הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת. וּמִשְׁעָבוֹד לְגָאֻלָּה. וּמִיָּגוֹן
לְשִׁמְחָה. וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ!

קיצור הלכות פסח

1. מספר הלכות כלליות לחודש ניסן

אולי בתור הקדמה נאמר, כי אף על פי שאנשים רבים חושבים כי הלכות פסח מחמירות מידי לטעמים, וטוענים שאין מקום לכל החומרות האלו, יש לזכור שדווקא הדקדוק הגדול במצוות, ובמיוחד בחג זה – חג שבו נגאלו אבותינו ושבועזרת ה' נזכה גם אנו במהרה להיגאל בו – הוא חשוב ביותר. כתבו הפוסקים שיש ללמוד ולשנן היטב הלכות אלו, מכיוון שאיסור חמץ חמור הוא במיוחד והאוכל כזית חמץ מתחייב בעונש כרת, ממש כמו איסור אכילה ביום הכיפורים: 'כִּי כָל אֹכֵל חֻמֶּץ וְנִגְרָתָהּ הַנֶּפֶשׁ הֵוא מִיִּשְׂרָאֵל'. כיוון שכך, קבעו חז"ל הלכות מחמירות מאוד בפסח, שנועדו לצמצם את אפשרות העבירה⁵ על מצוות החג הרבות, ולכן נדרש מאיתנו דקדוק רב ביותר בכל הפרטים הקטנים. חז"ל מורים לנו לעיתים שצריך ללכת אחרי המקלים, וכן שדרך ההיתר עדיפה על דרך האיסור, ואף על פי כן, בפסח חז"ל החמירו והלכו בדרך כלל לצד המחמיר, ולכן על כל בעל נפש להיזהר באיסורים חמורים אלו, וכבר נאמר בפיוטי השבת: 'וְלִמְזֶהִיר וְלִנְזֶהֶר – שְׁלוֹמִים תֵּן כָּמִי נֶהֱר'. עוד יש לנו לדעת כי אין לנו לשנות מהמנהגים השונים בפסח ללא סיבה טובה, ובוודאי שלא לזלזל בהם, גם אם אנו לא מבינים אותם, וקבלה בידנו שהאר"י הקדוש לא היה מלעיג על שום מנהג שנהגו ישראל בפסח, וכן סובר מרן השו"ע⁷. בזוהר הקדוש הפליג על מעלת הנשמר מחמץ בפסח: 'מֵאֵן דְּנִטִיר חֻמֶּץ וְשֹׂאֹר, אִיהוּ נִטִיר מִיֵּצֵר הָרַע לַתַּתָּא, וְנִשְׁמַתָּא (נִטִיר)

⁵ אפילו בשוגג, שכן גם עבירה בשוגג היא עבירה.

⁶ ויסוד הדברים הוא לפי הכלל של חז"ל שחמץ בפסח אסור בכל שהוא, כלומר שאפילו משהו (מעט) של חמץ אסור תערוכת שלמה וגדולה, הוא אינו בטל. לכן הלכו הפוסקים והחמירו מאוד בדיני חמץ בפסח, ונטו מכללי ההלכה הרגילים, ופוסקים אפילו כדעת יחיד (למרות שבדרך כלל הולכים לפי דעת הרבים), וכן החמירו גם במקרים שבדרך כלל לפי כללי ההלכה הרגילים אין צורך להחמיר. כמו כן, למרות שבדרך כלל פסיקת השו"ע מקילה יותר, לעניין פסח כתבו הפוסקים שברוב המחלוקות גם הספרדים פוסקים כרמ"א 'לעניין פסח אנחנו אשכנזים' – זכור לאברהם, תחילת הלכות פסח. כף החיים, סימן תמ"ז, ס"ק עו', עה', קיט'.

⁷ שו"ע, סימן תמ"ב סעיף ו', וז"ל: 'נֶהֱגוּ לַגֵּר הַכְּתֻלִים וְהַכְּסָאוֹת שֶׁנֶּגַע בָּהֶם חֻמֶּץ וְיֵשׁ לָהֶם עַל מֵה שִׁיסְמוּכוּ, וְכַתֵּב מִשְׁנֵה בְּרוּרָה (ס"ק כח)': 'רְצוֹנוֹ לומר דאין ללעוג על המנהג לומר שהוא מנהג שטות וחומרא יתירה'.

לעילא', ומובא בשם האריז"ל שמי שנשמר ממשוהו חמץ בפסח, כלומר אפילו ממעט שבמעט של חמץ, מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה, ועיין עוד לקמן⁸.

• **לימוד הלכות החג:** שואלים ודורשים בהלכות הפסח שלושים יום קודם לחג, עיקר התקנה אמנם היתה בגלל קורבנות החג ולימוד דיני השחיטה, אך תקנה זו נשארה גם כיום כשבעוונות הרבים בית המקדש עדיין לא בנוי, כיוון שהלכות חג הפסח הן רבות. ברור שכדי לא להיכשל באיסורי חמץ, חובה על כל אדם לעסוק ללמוד ולשנן את הלכות החג המרובות, שיידע מה אסור ומה מותר, כיוון שחמץ בפסח אינו בטל אפילו במשוהו, כלומר אפילו אם נשאר רק מעט חמץ, אבל הוא חשוב בעיני האדם, עבר האדם על איסורי חמץ⁹, ואם לא יידע שהדבר אסור לא יוכל לתקנו מלפני החג ועלול להיכשל באיסור חמץ. כמו כן אם חלילה מצא חמץ במהלך החג, או שהתערב חמץ במאכליו, אף על פי שכעת מוטלת עליו החובה לבער את החמץ, הרי שלעיתים כבר עבר על איסור בל יראה ובל ימצא ואולי אף על איסור אכילת חמץ, ועל דברים כגון אלו אמר החכם מכל אדם: 'מֵעוֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת'¹⁰, שכן העבירה כבר נעשתה, והרי עבירה הגם שנעשתה בשוגג, עדיין עבירה היא, וזאת בניגוד לאדם שלא בנה סוכה או לא טלטל ארבעת המינים, שאף על פי שיש להיזהר גם בהם ויש לעשותם היטב ולדקדק בהם, בסופו של דבר אם לא עשה זאת, לא עבר עבירה אלא ביטל מצוות עשה. לכן חייבים אנחנו לבדוק היטב את ביתנו, ולהתכונן כראוי לחג. לכן אין להתבייש לשאול, שכן אין הביישן למד.

• **חומרת איסורי חמץ:** איסור חמץ בפסח הוא 'במשוהו', כלומר שאפילו אם יש רק מעט (משוהו) של חמץ בתערובת, הכל נאסר, ועלולים לעבור על איסורי תורה חמורים שעונש אכילתם הוא כרת. ההקפדה הרבה אפילו על מעט חמץ, מלמדת

⁸ זוהר הקדוש, ג' רפב.; באר היטב, אורח חיים, סימן תמז', ס"ק א'. חמדת ימים, מועדות דף ט.
⁹ מדאורייתא (מהתורה), רק כשנמצא שיעור חמץ החשוב בעיני האדם הוא עובר על איסור בל יראה ובל ימצא, והשיעור שיש בו חשיבות הוא כזית ומעלה, היינו 27 גרם ומעלה. לכן אסור להשאיר בבית שום חתיכות חמץ בשיעור 27 גרם ומעלה, אלא אם כן מכר אותן, ובלבד שאין חשש שיבוא לאכול אותם בטעות בחג הפסח, ועיין עוד בהמשך.
¹⁰ קהלת, פרק א' פסוק טו'.

שעלינו להקפיד ולדקדק מאוד בכל המצוות – בין מצוות שבין אדם למקום ובין מצוות שבין אדם לחבירו. חג הפסח מלמד אותנו שחשוב לדקדק בפרטים הקטנים, שכן דווקא דקדוק נכון בפרטים הקטנים, ולמעשה רק הוא, יכול לגרום לאדם לעבוד על עצמו באמת, ולגרום לו להיות יהודי שלם וכשר. משל למה הדבר דומה? לאוסף של חלקי פאזל קטנים ומדוקדקים, וכגון פאזל בן כמה אלפי חלקים, שרק הרכבתם באופן נכון תוך שימת לב לכל הפרטים הקטנים יכולה ליצור תמונה יפה ושלמה, ואם לא יניחו אפילו חלק אחד או שיניחו אותו שלא במקומו כל התמונה היפה תיהרס.

- הגדרת איסורי חמץ: חמץ הוא אחד מחמשת מיני דגן, שהם חיטה, שעורה, שיבולת שועל, שיפון וכוסמין¹¹, שהיו במגע עם מים מעל 18 דקות¹² ללא תזוזה¹³, ואפילו אם לא אפו, בישלו או טיגנו את הבצק. לכן כל בצק שלא נילוש

¹¹ יש להבדיל בין 'כוסמין' שהיא אחת ממיני הדגן וחייבים על חימוצה בפסח, וניתן להכין ממנה מצת מצווה (אם הקמח נשמר כראוי: חיי אדם, כלל כו', אות ד'), ומברכים על עיסה מקמח זה המוציא כל השנה, לבין 'כוסמת' שהיא מין של קטניות, שלמנהג עדות אשכנז אין לאוכלה בפסח אך אינה חמץ, ולחלק מעדות הספרדים ניתן לאוכלה. למעשה, במציאות חיינו כיום, כמעט שאנו לא פוגשים את מין הדגן הנקרא 'כוסמין' בצורתו המקורית, אולם ניתן למצוא קמח כוסמין בחנויות טבע שונות, וניתן למצוא שם אף לחם כוסמין או עוגיות כוסמין וכד'. יש להעיר שיש להקפיד כל השנה לקנות קמח זה רק ממקום ששמור את הקמח בקירור לאחר הטחינה, מאחר שלא ניתן לנפות את הקמח הזה בצורה טובה, ושמירת הקמח בקירור מונעת ממנו להתליע, כך שאין יותר צורך לנפות את הקמח לפני השימוש בו. כיום ישנן שיטות נוספות לשמור על קמח מנופה ללא תולעים, וכגון ואקום וכד', ולכן הקונה צריך לברר היטב שהקמח אכן נשמר בשיטה טובה המבטיחה שלא יתליע עם השגחה מוסמכת, ולאחר פתיחת השקית ישמור את הקמח בקירור, ואם משתמש בו לזמן רב יותר ישמור אותו בהקפאה. דבר זה נכון גם לכל שאר הקמחים המלאים, שכן לא ניתן לנפות אותם היטב מפאת גושתם, שאם יישמרו בקירור מיד לאחר הטחינה אינם צריכים ניפוי שנית, וכגון קמח חיטה מלא, קמח שיפון וכד'.

¹² שזהו זמן הילוך מיל, ולמרות שיש הסוברים שהילוך מיל הוא 22.5 דקות (הגר"א, והרב טיקוצינסקי), ויש הסוברים שהילוך מיל הוא 24 דקות (רמב"ם, ושולחן ערוך הרב) לעניין חמץ הסכמת הפוסקים לנקוט את הזמן המוקדם יותר (כלומר שזמן הילוך מיל הוא 18 דקות, כדעת השר"ע והחזו"א) משום חומרת איסור חמץ.

¹³ ועל כן כל עוד ממשיכים ללוש את העיסה אין היא מחמיצה, וכן העלתה הגמרא (פסחים מח:): 'כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ', ו"פ שר"ע, א"ח, סימן תנט', סעיף ב': 'לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד. וכל זמן שמתעסקים בו, אפילו כל היום אינו מחמיץ; ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל, הוי חמץ'. אמנם יש לציין כי כדי שהעיסה לא תחמיץ צריכים ללוש את כולה, אבל אם רק לשים אותה במקום אחד, הרי שרק מקום זה לא מחמיץ והשאר חמץ, ולכן נוהגים להכין עיסות קטנות שיוכלו ללוש את כולם בבת אחת. עיין: משנה ברורה סימן תנט ס"ק יב. למרות ההיתר ללוש את המצה בשיעור זמן גבוה, יש הסוברים (ב"ח, שם אות ג'. ריטב"א שם, ד"ה מתניתין) שהבצק לא מחמיץ רק אם לשים בקצב הרגיל, שהוא שיעור הליכת מיל, ואם לש במשך זמן רב יותר הבצק מחמיץ, למרות שהוא עדיין בתנועה, ולמעשה לכתחילה מחמירים לסיים את תהליך הלישה תוך 18 דקות (ולא יותר), וכן פסק ערוך השולחן (אות ז'): 'ויש להחמיר ולמהר בעניין עשיית המצות...ואם כי אין הלכה כן מכל מקום במצה ראוי להחמיר', ועיין עוד לקמן בעניין מצות ח"י רגעים.

במשך 18 דקות והיה באוויר החדר הרגיל הפך לחמץ¹⁴, ויש לבערו לפני החג¹⁵. יש לציין שאיסור זה קיים גם אם לא הוסיפו לבצק חומרי תפיחה, כגון: שמרים או אבקת אפייה וכד', מאחר שהבצק יכול לתפוח מעצמו, וחומרים אלו רק גורמים לתפיחה להיות אחידה ומהירה יותר. לחם, פיתה, ביסקויט, וופל, מקרונים, פתיתים, קוסקוס, בורגול, סולת, חלק מאבקות המרק, **וכן כל מוצר המכיל 'גלוטן'** (שאינו כשר לפסח) **הינם חמץ גמור!**

• **משקאות וממתקים מחמץ:** חשוב לציין שאיסור חמץ קיים גם במשקאות שונים, ויש לבערם לפני הפסח או למוכרם לגוי, כגון בירה, ויסקי וסוגים שונים של משקאות אנרגיה וכד', הינם חמץ גמור, **וכן כל משקה המופק מחמשת מיני דגן הינו חמץ גמור!** גם חלק מהסוכריות והממתקים השונים עשויים מחמץ ממש, כגון חלק מהסוכריות המכונות לקריץ, ויש לבערם לפני החג.

• **איסורי חמץ:** ביחס לחמץ, התורה ציוותה ארבעה ציוויים, שלושה מהם הם לאו, היינו דברים שאסור לעשות, ואחד הוא מצוות עשה.

1. **אכילת חמץ:** אסור לאכול חמץ, שנאמר: **'וְלֹא יֵאָכֵל חֻמֶּץ'**¹⁶, ולמדו חז"ל שיש גם איסור ליהנות מהחמץ. עוד הוסיפה התורה לאסור גם אכילת דבר שהחמץ מחמת דבר אחר ולא רק מחמת עצמו, היינו שהעיסה החמיצה בשל תוספת שמרים וכד', ולא רק כתוצאה מהתפיחה הטבעית שלה, שנאמר: **'כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ'**¹⁷.

¹⁴ אמנם בחדר חם יותר ההחמצה מהירה יותר. כאשר נראו סדקים בבצק סימן שהוא החמיץ וחייבים לבער אותו, גם אם לא עברו על הבצק 18 דקות ללא לישה, ואפילו אם הסדקים מעטים ונראו רק בחלק מהבצק. כמו כן, אם הבצק תפח זה סימן שהחמיץ וחייבים לבער אותו, ואפילו אם לא הפסיקו ללוש את הבצק ועדיין לא עברו 18 דקות.

¹⁵ לכן, קמח רגיל הנמכר בחנויות הינו ספק חמץ, שכן מנהג טחנות הקמח כיום הוא ללתות (=להשרות) את החיטים במים לפני טחינתם למשך זמן מה, ועל כן ייתכן כי החמיצו כבר. אמנם מאחר שמדובר רק בספק חמץ ולא בחמץ וודאי ניתן למכור את הקמח במכירת החמץ, ועיין עוד לקמן. אם רוצה להכין מצות בעצמו, יש לקנות דווקא קמח כשר לפסח, שנשמר מעת הקצירה או לפחות משעת הטחינה ולא להשתמש בקמח רגיל. קמח מצה אינו קמח רגיל אלא מצות טחנות, ולכן מותר לאוכלו, וברכתם של מיני מאפים מקמח מצות היא 'בורא מיני מזונות', ולכן אין להכין מקמח זה מצה, ואם יעשה כן לא יצא בה ידי חובה.

¹⁶ שמות פרק יג, פסוק ג'.

¹⁷ שמות, פרק יב, פסוק כ'.

העונש על אכילת חמץ בפסח הוא כרת וזאת בניגוד לרוב איסורי אכילה שהעובר עליהם חייב מלקות, שנאמר: 'כִּי כָל אֲכָל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי'¹⁸.

2. **בל יימצא:** אסור שיימצא חמץ ברשותנו בפסח, שנאמר: 'שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם'¹⁹, והכוונה היא שאסור לנו שיימצא בבתינו שאור, שהוא חומר שמחמיץ את העיסה שהשתמשו בו בעבר, והוא בעל פעולה דומה לשמרים שמצויים בימינו. מפסוק זה נלמד גם שאסור להשאיר בביתנו חמץ, היינו עיסה מחמשת מיני דגן שתפחה והחמיצה.

3. **בל יראה:** צריך שלא יראה חמץ או שאור ברשותנו במהלך חג הפסח, שנאמר: 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ'²⁰.

4. **מצוות השבתת החמץ:** יש מצוות עשה להשבית את החמץ ואת החומר שמחמיץ (=שאור, שמרים) לפני חג הפסח, שנאמר: 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבֵּיתֵיכֶם'²¹, ואף על פי שהתורה מצווה על השבתת השאור, למדו חז"ל מהפסוקים הקודמים שיש השוואה בין שאור לחמץ, ולכן חייב להשבית גם חמץ.

יש לציין שעוברים על איסור בל יימצא ובל יראה רק אם נשאר ברשותנו חמץ בשיעור כזית ומעלה, ואם נשאר פחות משיעור זה לא עוברים על איסור תורה. למרות זאת, איסור אכילה הוא אפילו בפחות משיעור כזית, וזאת משום שכאשר האדם אוכל משהו, ואפילו אם הוא מועט ביותר, הוא מחשיב אותו (שהרי אדם לא מכניס לפה כל דבר), ולכן אסור לאכול אפילו מעט חמץ, וכן צריך זהירות גדולה מזה אפילו בשוגג. לכן ניקיון המטבח הוא החלק החשוב ביותר בבית, וכן כל מקום שבטעות יכול האדם לאכול בו פירורי חמץ, ועיין עוד לקמן.

¹⁸ שמות, פרק יב' פסוק טו'.

¹⁹ שמות, פרק יב', פסוק יט'.

²⁰ שמות, פרק יג', פסוק ז'.

²¹ שמות, פרק יב', פסוק טו'.

• **'גלוטן'** הוא אחד ממרכיבי החיטה, והוא החומר שמחמיץ את החיטים, ולכן כל מוצר שנמצא בו 'גלוטן' (שאינו עשוי מקמח כשר לפסח) אסור בכל איסורי הפסח²², וחייבים לבערו לפני החג²³, אלא אם כן עשה מכירת חמץ. יש להעיר שבתעשיית המזון כיום מערבים 'גלוטן' בהרבה מאכלים, וכן בתעשיית התרופות, שחומר זה גורם להסמכת המאכלים ולהעמדתם, ולכן אנחנו צריכים להיזהר בדבר זה במיוחד. אמנם ניתן לבדוק דבר זה, מאחר שהחוק מחייב לכתוב על האריזה האם יש בה 'גלוטן', ולכן יבדוק לפני הפסח האם המאכלים מכילים 'גלוטן' ויבער אותם או שימכור אותם²⁴, אלא אם כן המוצר כשר לפסח התשע"ט בהשגחת רבנות מוכרת, שהרי גם המצה מכילה גלוטן, ועיין עוד בהמשך.

• **דיני חודש ניסן:** ערב ראש חודש ניסן, יום שישי, (כט' באדר ב' התשע"ט, 5.4.2019 למניינם), לא אומרים תחנון במנחה, כבכל ערב ראש חודש. יש אומרים בכל ערב חודש תפילה מיוחדת להורים על ילדיהם שחיבר השל"ה הקדוש, ותבוא עליהם ברכה. תפילה זו נמצאת בסוף החוברת²⁵. בשבת, מוציאים שלושה ספרי תורה: בראשון קוראים את פרשת השבוע (תזריע), בספר השני את הקריאה של ראש חודש, ובספר השלישי את פרשת החודש. מפטירים בהפטרת פרשת החודש, והספרדים נוהגים להוסיף בסוף ההפטרה את הפסוק הראשון והאחרון מהפטרת 'השמים כסאי'. מראש חודש ניסן עד סוף החודש לא אומרים תחנון, לא נופלים אפיים, והספרדים גם לא אומרים 'למנצח', כיוון שרוב החודש עובר בקדושה ובשמחה. חודש ניסן הוא העבר שלנו, ההווה שלנו וגם העתיד שלנו: מאחר שחנוכת בית המקדש

²² איסור אכילה, בל יראה ובל יימצא.

²³ לקיים בו מצוות עשה של השבתת חמץ.

²⁴ יש להעיר שכתוביות המופנות לחולי צליאק (אנשים שיש להם אי-סבילות לגלוטן) אינן מלמדות על איסור חמץ. לכן כשכתוב על מוצר רגיל (לא בכשרות לפסח) שהוא עשוי להכיל עקבות מזעריים של גלוטן, או מכיל גלוטן פחות מ-20PPM, לא צריך לבערו, אבל המוצר לא כשר לפסח ואסור לאוכלו כל החג, ולכתחילה ימכור אותו במכירת חמץ. כמו כן, יש מצות מקמח מיוחד משיבלת שועל לחולי צליאק, ועיין עוד לקמן.

²⁵ ואע"פ שיעקר תיקון תפילה זו הוא לערב ראש חודש סיוון, החודש שבו ניתנה לנו תורת חיים, טוב לאומרה בכל ערב חודש, ומי שאומר אותה בכל יום הרי זה משובח, שהרי צריך האדם להתפלל ולפנות אל ה' על כל מה שיקר וחשוב בעיניו, וחינוך הילדים בוודאי יקר לכולם.

השלישי עתידה להיות בסוף חודש ניסן. נמצא שתחילת החודש היא זיכרון לחנוכת המשכן, לאחר מכן חג הפסח עצמו שנחגג השנה, ולבסוף צריכה להיות חנוכת הבית השלמה – חנוכת בית המקדש השלישי, שייבנה במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

• **פרשת הנשיאים:** נוהגים לומר בכל יום את פרשת הנשיאים של אותו היום, שכן מראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן כל נשיא הקריב את קורבן שבטו דבר יום ביומו. הנשיא הראשון הוא נחשון בן עמינדב לשבט יהודה. ביום י"ג ניסן (יום חמישי), לאחר שכילו הנשיאים להקריב את קורבנם, נוהגים לקרוא את פרשת המנורה. הספרדים מוסיפים בכל יום לאחר קריאת הפרשה, גם מספר פסוקים מהנביאים, כתובים, מהזהר הקדוש, ולבסוף אומרים תפילה לעילוי נשמות כל עם ישראל כמובא בסידורים, ויש העושים את הסדר המלא רק ביום הראשון, ובשאר הימים מסתפקים בקריאת פרשת הנשיא והתפילה לעילוי הנשמות. יש הנוהגים לקרוא את פרשת הנשיאים מתוך ספר תורה, אבל הטוב ביותר הוא לקרוא מהסידור או מהחומש, גם אם קוראים פרשיות אלו במניין.²⁶

• **ברכת האילנות:** מראש חודש ניסן, בזמן שהעצי המאכל (=אילנות) מלבלבים, יש לומר ברכה זו²⁷, וכיוון שזריזין מקדימים למצוות, יש נוהגים לברכה כבר בראש חודש עצמו, אולם כמובן שניתן לברכה במשך כל החודש. נחלקו הפוסקים האם ניתן לומר ברכה זו בשבת: לדעת בעל 'בן איש חי' אין לומר ברכה זו בשבת, וכך פסקו הפוסקים ההולכים אחרי הקבלה והרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל, אך הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל הקל ואמר שאם אין לו זמן אחר וחושש שמא יעבור הזמן או האילן יפסיק להיות מלבלב וכיוצא"ב יכול לאומרה בשבת²⁸. למעשה, טוב להימנע

²⁶ וזאת כדי לחוש לדעת הירושלמי שאין לקרוא בספר תורה ללא ברכה, והרי ברור שאין לברך על קריאת פרשות הנשיאים, ונמצא שהוצאת ספר התורה היא לבטלה.

²⁷ עיין לקמן לגבי ברכה בחו"ל על אילנות שאינם מלבלבים בחודש ניסן.

²⁸ יש לציין שלדעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל ניתן אפילו לכתחילה לברך את הברכה ביום שבת כאשר ראש חודש חל בשבת, בכדי להיות בגדר זריזים המקדימים (חזון עובדיה, פסח, ברכת האילנות, ה"ה), אולם לדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל גם במקרה זה לא יברך בשבת, שהרי הכלל זריזים מקדימים קיים רק כשאין מחלוקת בדבר, אולם אם יש בעיה לברך בראש חודש, הרי שהזריזין מקדימין נעשה דווקא ביום ראשון בשבוע, שאז זה

ממחלוקת ולא לברך ברכה זו בשבת, ולכן השנה טוב לדחות את ברכת האילנות ליום ראשון. מי שרואה²⁹ שני אילנות מאכל³⁰ מלבליים (פורחים)³¹ מברך: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלום, וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת, לְהֵנֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם'. הספרדים נוהגים לומר לפני הברכה בקשה מספר 'לשון חכמים' של מרן בעל 'בן איש חי', ולאחר הברכה, אומרים 'יהי רצון' ו'שיר המעלות' הכל כמובא בסידורים. לכתחילה יש לברך על שני אילנות, שלפחות אחד מהם אינו מורכב³², והמהדר לברך על שני אילנות מסוגי פירות שונים תבוא עליו הברכה³³. בניגוד לאיסור לברך על עצים מורכבים, ניתן לברך על עצי עורלה, היינו שנטעו אותם לפני פחות מארבע שנים למרות שאסור ליהנות מהם³⁴. ניתן לומר ברכת האילנות בלילה, ובלבד שיבחין בעצים הפורחים, וכגון שרואה את הפרחים היטב לאור החשמל³⁵. ניתן לכתחילה גם לברך על עצים הצומחים בתוך הערים ובחצרות הבתים, אמנם מי שיכול לצאת בקלות אל מחוץ לעיר ולברך שם על העצים המלבליים – תבוא עליו ברכה³⁶, ויש הידור מצווה כשמברך על מיני עצים רבים³⁷. ברכה זו

היום הראשון שניתן לברך ברכה זו בשופי. לכן במקרה כזה ראוי לברך ברכה זו ביום א' ולא לדחותה, ובפרט כאשר יש חשש שהפריחה לא תימשך לזמן רב. (הגדת אורח חיים, עמוד עז', ס"ז. כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק ד').

²⁹ עיוור לא יברך ברכה זו, אלא ישמענה מאחר שיתכוון להוציאו והוא יתכוון לצאת בברכתו. ³⁰ לא מברכים על אילנות סרק. הלכות קטנות, ח"ב, סימן כח'. מועד לכל חי, סימן א', אות ט'. משנה ברורה, סימן רכ"ו ס"ק ב'. כף החיים, ס"ק ב'.

³¹ **משנה ברורה** (סימן רכ"ו ס"ק ד') מבין שניתן לברך גם על עצים שנגמר בלבושם והתחילו לצאת להם הפירות, כל עוד הפירות אינם ראויים לאכילה ולא נגמרו כל צורכם, ועל כן אשכנזים בשעת הדחק נוהגים להקל לברך גם אם כבר עלו פירות בעץ, אבל ספרדים במקרה זה, יברכו בלא שם ומלכות.

³² אע"פ שלהלכה כאשר אוכלים מפירות של עצים מורכבים, כגון פומלית (המורכבת מאשכולית ופומלה) וכד', מברכים עליהם 'שהחינו', וזאת כיוון שבברכה זו אנו מברכים על הנאת עצמנו, שהביא אותנו לשנה חדשה, שלא כמו ברכת האילנות שאנו מברכים על יצירותיו של הקב"ה, והרי הוא לא יצר אילן מורכב.

³³ אע"פ שלכתחילה ראוי להדר לברך על שני סוגים של אילנות מאכל, ניתן לברך על שני אילנות מסוג אחד (הגדת אורח חיים, עמוד עז', ס"ט. כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק ב'), ואם לא מוצא שני אילנות, רשאי בשעת הדחק לברך גם על עץ אחד. (בדי השולחן, סימן ס"ו, אות יח'). אפילו פרח אחד בעץ נקרא פריחה.

³⁴ סיבת ההבדל היא שאילן כלאיים ניטע כנגד רצון הבורא וממילא יש בעיה להלל את ה' על בריאתו, אולם עץ עורלה הוא עץ רגיל שניטע ברצון ה', וזו דרך גידולו הרגילה. רב פעלים, או"ח, ח"ג, סימן ט'. ישכיל עבדי, ח"ז, או"ח, סימן יב'.

³⁵ ציץ אליעזר, ח"ב, סימן כ', אות ו'.

³⁶ פסקי ר"ד (ברכות מג:): סובר שצריך דווקא לצאת אל מחוץ לעיר, אבל העיקר להלכה (רמב"ם, פ"י ה"ג. רב פעלים, או"ח, ח"ג, סימן ט'). הגדת אורח חיים, עמוד עז', ס"ח. כף החיים, סימן רכ"ו ס"ק ג') שניתן לברך גם בתוך העיר, ובוודאי כשיש בדבר צורך כגון שיש טורח לצאת אל מחוץ לעיר, או שהדבר כרוך בביטול תורה וכד'.

יצחק שלו, הרב הראשי לירושם

הלכות חג הפסח התשע"ט

מברכים רק פעם בשנה, ועל כן יש להתאמץ לברכה כתיקנה. בין הפוסקים הספרדים מצאנו מחלוקת בעניין חיוב ברכת נשים בברכת האילנות, שיש אומרים שיכולות לברך בעצמן, ויש אומרים שלא, ולנוהגים כך, רצוי שתשמע את הברכה מבעלה והוא יכוון להוציאה³⁷, ובשל ספק ברכות עדיף לנשים מעדות המזרח לנהוג כדעה זו³⁸. הפוסקים האשכנזים סוברים שיכולות הן לברך⁴⁰, וכך נוהגות נשים מעדות אשכנז למעשה, ויש שכתבו שאין חייבות להדר בכך, ולמעשה יש להורות להן לברך⁴¹.

³⁷ וכל שירבה שם הצומח הדבר טוב, מאחר שבברכה זו האדם מעלה את ניצוצות הקדושה הפזורים בצומח. אולם מאחר שזה רק הידור, אם מוצא מקום כזה בנקל יברך בו, אבל לא יעכב את הברכה לשם כך: כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק ב'.

³⁸ ואם לא תשמע מבעלה תברך ללא שם ומלכות ותהרהר שם ומלכות בליבה, ועצה זו נכונה לכל המקרים שבהם קיים ספק בברכה, בין אם האדם לא יודע את הדין ואינו יכול לברך כעת, ובין אם לא זוכר האם בירך או לא, שעליו לברך באופן זה, ודרך זו נחשבת כברכה לכל דבר ועניין.

³⁹ הפוסקים נחלקו האם ברכה זו היא ככל מצוות עשה שהזמן גרמן, כלומר מצוות עשה התלויה בזמן, שנשים פטורות מקיומן כנטילת לולב וכד', ובה יש מחלוקת האם תברכנה או לא, או שברכת האילנות אינה מצוות עשה התלויה בזמן אלא מצווה התלויה בתקופת האביב כגון פסח וכד', ואז לכל הדעות עליהן לברך. הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל סובר שעל הנשים לברך בשם ומלכות ברכת האילנות, אבל הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סובר שלא תברכנה משום ספק ברכות להקל, וכן ראוי לנהוג, ולכן תברכנה ללא שם ומלכות אלא תאמר את כל הברכה ותהרהר בליבה בלבד את שם ה', או שתשמע מבעלה והוא יתכוון להוציאה ידי חובה.

ברכה בחודש אייר: יש הסוברים (יחווה דעת, ח"א סימן א') שרק לכתחילה צריך לברך בימי ניסן, אבל אם לא בירך בחודש ניסן יכול לברך גם בחודש אייר, אולם העיקר להלכה שלא יברך לאחר חודש ניסן, משום שעל דרך האמת הברכה נתקנה דווקא לחודש ניסן, ועל כן יברך בחודש אייר בלא שם ומלכות: שדי חמד, מערכות ברכות, סימן ב', אות א'. כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק א'. אור לציון, ח"ג, פ"ו, אות ב'.

ברכה על אילנות בחו"ל שתקופת בלובם אינה בניסן: האשכנזים יברכו בשם ומלכות על אילנות מלבנים לפי זמני הבלוב של העצים במקומם, בעוד הספרדים יברכו ללא שם ומלכות: משנה ברורה, סימן רכ"ו ס"ק א'. בחו"ל יאמרו לפי זמני הבלוב של העצים במקומם: הר צבי, ח"א סימן קיח'. מנחת יצחק, ח"י סימן טז'. ציצ אליעזר, ח"יב סימן כ'. כף החיים, ס"ק א'.

ברכה בפעם הראשונה שרואה את בלוב העצים: אם ראה את העצים מלבנים ולא ברך בפעם הראשונה, יש הסוברים (משנה ברורה, סימן רכ"ו ס"ק ה'). מנחת שלמה, ח"א, סימן עג', אות ח') שיברך בפעם השנייה כרגיל, וכן המנהג הרווח, אמנם יש הסוברים שיברך בלא שם ומלכות או שייקש מאדם אחר שיוציא אותו משום חשש ברכה לבטלה, וראוי לחוש דעה זו לכתחילה, ולכן ראוי להקדים את הברכה לתחילת חודש ניסן ככל הניתן (חיי אדם, כלל ס"ג, אות א'). מחצית השקל, סימן רכ"ו. קצות השולחן, סימן סו', אות ט'), אמנם למעשה כשלא בירך בפעם הראשונה יברך כשיראה את האילנות המלבנים בשנית (כף החיים, סימן רכ"ו ס"ק י'). יש המתחסדים להימנע מראיית עצים מלבנים בחודש ניסן כל עוד לא ברכו את ברכת האילנות, ותבוא עליהם ברכת טוב.

⁴⁰ הר צבי, חלק א', סימן קיח'.

⁴¹ תשובות והנהגות, ח"א, סימן קצ', והסביר שמאחר וכל כבודה בת מלך פנימה לא שייך לה להדר אחר מצווה זו שעיקרה נאמרה רק לרואה, אמנם במחל"ת מאחר שיש עניין גדול בברכה זו נראה שראוי גם לנשים להדר במצווה זו, ומאחר ולשיטתו זו אינה מצוות שהזמן גרמא, ראוי להורות לנשים להדר לפחות כמו בשמיעת שופר וכד', והנשים תעשינה זאת בצניעות אמיתית, כך שאין חשש לפגיעה בדיני צניעות, ועוד שההלכה אנו נוקטים שניתן לברך על עצים שבתוך העיר ואין בדבר חשש לפגיעה בצניעותה של האישה שהרי גם הן נמצאות ברושות הרבים, ויכולות הן להיקהל בפני עצמן ללא ערבוב עם גברים, ולכן למנהג האשכנזים יש לעודדן לברך.

• **מנהגי אבלות בחודש ניסן:** במשך כל החודש לא אומרים 'צידוק הדין' לאבלים בשבעת ימי אבלותם, ואפילו אם הנפטר תלמיד חכם גדול⁴², אולם הספרדים עושים השכבות כהרגלם. לא הולכים לבית העלמין בחודש ניסן, ועל כן גם מי שיש לו בהמשך החודש אזכרה של שנה (יאר-צייט) או אחת עשרה חודש יעלה בערב ראש חודש, יעלה לבית העלמין בערב ראש חודש, היינו ביום שישי כט' באדר ב'. ביום זה ניתן ללכת לבית העלמין עד חצות היום (12: 42)⁴³, ובמועד האזכרה יעשו את התפילה (לא בבית העלמין), הלימוד והברכות כמקובל, ורק ימנעו מדברי הספד. למרות זאת, ניתן ללכת לבית העלמין לאזכרה של סוף השבעה או של סוף השלושים⁴⁴, ולדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל ניתן לעלות לקבר בימי ניסן בתאריך האזכרה הראשון, אולם לא בהמשך השנים⁴⁵. נהגו ללכת לקברות בערב ראש חודש ניסן, ולהרבות בתפילה ומעשים טובים עבור הנפטרים, מאחר שבימים אלו יש תועלת גדולה לנשמות הנפטרים מכל המעשים הטובים שעושים לעילוי נשמתם, ובפרט לנשמות הוריו. יש לדעת שלעולם אין להתפלל אל הנפטרים אלא לבקש מהם שהם ימליצו טוב לפני ה' עליו, על משפחתו ועל כל עמו, וכן יעשו גם כשהולכים להשתטח על קברי צדיקים.

פירוט דיני אבלות החלים בסמיכות למועד:

▪ **אבלות לפני החג:** רגל מבטל שבעה, ובלבד שהספיקו לנהוג נהגי אבלות לפני החג אפילו שעה אחת, היינו זמן מה, ואפילו אם האבל לא הספיק להגיע לביתו ולשבת שם, אלא רק חלץ נעלו בבית העלמין לפני החג, נחשב כאילו ישב באבלות

⁴² אמנם הנהגים לומר צידוק הדין רשאים להמשיך במנהגם, ועיין בכל זה: שו"ע, או"ח, סימן ת"כ ס"ב. כף החיים, ס"ק ב'. שו"ע, יו"ד סימן תא', שולחן גבוה, ס"ק טז'. ארץ חיים, אות ו'. נתיבי עם, סימן תא'.

⁴³ אמנם בערב שבת וחג ניתן ללכת לאזכרה לבית העלמין רק עד חצות היום.

⁴⁴ מלמד להועיל, ח"ב, יו"ד, סימן קמה'. גשר החיים, ח"א, פ"כט, ס"ד. נתיבי עם, סימן רכד', ס"ג. ולמנהג האשכנזים כשהולכים לבית העלמין בימים שלא אומרים בהם תחנון גם לא אומרים הזכרת נשמות, ולכן אשכנזים העולים בימים אלו לבית העלמין לא יאמרו את תפילת 'אל מלא רחמים' (משנה ברורה, סימן תכ"ט, ס"ק ח'. פני ברוך, עמוד תיב'). אמנם הספרדים עושים השכבות לנפטרים גם בימים אלו, ולכן כשהולכים לבית העלמין בימים אלו יאמרו גם השכבה לעילוי נשמת הנפטר, בנוסף לכל שאר פרקי התהילים והמשניות (כף החיים, סימן תכ"ט, ס"ק כד').

⁴⁵ צרור החיים, פרק טו', סעיף רנד'.

שבעה ימים, ולאחר החג משלים לשלושים יום⁴⁶. גם אם לא הספיק לעשות מעשה ממש לפני החג, וכגון שלא הספיק לחלוץ את נעלו משום שהקבורה התאחרה, יש מקילים שהרגל מוציאו וכן נוהגים, שהלכה כדברי המקל בابل, ובלבד שבכה והתאונן מבעוד יום⁴⁷. למנהג האשכנזים, מאחר וערב פסח הוא חג עצמי של שחיטת הקורבן, האבל רשאי להתקלח כרגיל מחצות היום של ערב הרגל, ולא רק פניו ידיו ורגליו (אמנם בערב רגל אחר יתקלחו רק מפלג המנחה), בעוד למנהג הספרדים בין ערב פסח ובין בשאר הרגלים יש להתקלח היטב רק לאחר צאת הכוכבים ולהיזהר בדיני סחיטה, ואם מתקלח כדרכו מבעוד יום אין למחות בידו⁴⁸, וכן ראוי להורות גם לספרדי שקיים חשש שלא ידע להתקלח באופנים המותרים ביו"ט.

■ **חישוב זמני האבלות:** כאשר נפטר לפני הרגל, הרגל מבטל את השבעה כאמור לעיל, ואפילו ישב רק שעה אחת בערב פסח באבלות, נחשב לו הדבר כשבעה שלימה, ולכן יצטרך להשלים עוד עשרים ואחד יום, שמתוכם הם שבעת ימי החג, ולכן כל מי שהסתיימה השבעה שלו מחמת חג הפסח, יסיים את אבלותו בתאריך ז' באייר. אמנם דין זה נכון רק לעניין אבלות רגילה, אבל באבלות על אב או אם חייבים להמתין לשלושים יום שלימים מהקבורה. את האזכרות במקרה זה יעשו בתום השלושים מיום הקבורה כמקובל, ויש מהאשכנזים שנוהגים לעשות את האזכרה בסוף תקופת האבלות. הרגל גם מבטל את דיני השלושים על שאר האבלים, ובלבד שסיימו כבר את השבעה, ולכן אם ביום יד' בניסן הסתיימו שבעה ימים מלאים מהקבורה, מותרים להתגלח, להסתפר, להתקלח ולקצוץ ציפורניים לכבוד הרגל, שיום זה עולה לכאן ולכאן, וכל שכן אם השבעה הסתיימה לפני תאריך זה. אמנם הרגל לא מבטל את דיני האבלות על אב ואם.

■ **אנינות ואבלות בתוך החג:** אונן, היינו מי שמת לו מת ועוד לא קברו אותו, חייב בכל המצוות הנוהגות בליל הסדר, הואיל וברור שלא יקבור את מתו עד צאת החג, אלא יקברנו בחול המועד, ועדיף שאת קריאת ההגדה רק ישמע מאחרים,

⁴⁶ שו"ע, יו"ד, סימן שצ"ט ס"א. ש"ך ס"ק א'. ט"ז ס"ק א'.

⁴⁷ שדי חמד, מערכת אבלות, אות יח'. פני ברוך, עמוד תעח'. יביע אומר, ח"ח, יו"ד, סימן לד'.

⁴⁸ שו"ע, יו"ד, סימן שצט', ס"ג. ש"ך ס"ק יא'. ברכי יוסף, אות ה'. צרור החיים, פרק יד', סעיף רל'.

משום שיש בה פסוקים ומדרשים רבים, ואם אינו יכול לשמוע מאחרים יקדש ויאמר את ההגדה בעצמו. בכל מקרה האונן לא יסב, וראוי שלא יאכל בשר או ישתה יין מעבר לקידוש ולארבע הכוסות⁴⁹. אדם שנפטר ל"ע בתוך חג הפסח (בין ביום טוב הראשון עצמו ובין בחול המועד) נקבר בחול המועד. כל דיני אנינות נוהגים גם בחול המועד. לאחר הקבורה נוהגים אבלות בצנעא, ומונים שבעה אחרי החג, וסופרים שלושים יום מיום הקבורה⁵⁰. מנהג האשכנזים שקורעים בחול המועד רק על אב ואם, ועל שאר קרובים מברכים רק 'דין האמת', וקורעים לאחר הרגל ללא ברכה, וכן מנהג ירושלים גם אצל הספרדים, וכן ראוי להנהיג בכל המקומות לכל העדות. אמנם, כשאין מנהג ברור, הספרדים ינהגו לפי מרן השו"ע שקורעים עם ברכה גם על שאר קרובים⁵¹. עושים סעודת הבראה בחול המועד עם קפה ועוגות ולא עם עדשים וביצים בשל כבוד החג, ואין הבדל בין סעודת הבראה (הסעודה הראשונה אחרי הקבורה) הנעשית על אב ואם או על קרובים אחרים שצריך להתאבל עליהם. בשבעה רגילה האבל אסור במלאכה, וכן אחרים לא יכולים לעשות עבורו את מלאכתו. אמנם מאחר שבטל ממלאכה בחול המועד, שהרי בימים אלו רק מלאכת דבר האבד מותרת, הקלו חכמים שכשיושב שבעה אחרי הרגל האבל עצמו אסור לעשות מלאכה, אבל אחרים יכולים לעשות את מלאכתו, ובלבד שיחלפו שבעה ימים מאז הפטירה. בחול המועד האבל אסור בדברים שבצנעא כתשמיש המיטה, אולם מותר בדברי תורה. מנחמים את האבל בחול המועד למרות שעדיין אינו יושב שבעה, וכן מנחמים אותו לאחר הרגל כשיושב שבעה. לא אומרים צידוק הדין בחול המועד⁵².

■ **אזכרה שמועדה בתוך ימי החג:** לא עולים לבית העלמין בימי חול המועד, ולכן אם הסתיימו השלושים בחול המועד יש להקדים את העליה לקבר לפני החג, ובמקרה כזה הולכים לבית העלמין בימי ניסן, ואת העליה לקבר הנעשית בסיום השנה יקדימו לפני ראש חודש ניסן. בחול המועד עצמו יעשו את סדר הלימוד

⁴⁹ פני ברוך, אנינות, סעיפים מ'-מא'.

⁵⁰ שו"ע, יו"ד, סימן שצ"ט ס"ב. או"ח, סימן תקמ"ח ס"א.

⁵¹ שו"ע יו"ד, סימן שמ', ס"לא. נתיבי עם, שם, וכן בדיני אנינות ואבלות וטומאת כהנים, אות פב', וכן באו"ח סימן תקמ"ז ס"ו.

⁵² ככל הימים שלא אומרים בהם תחנון שבהם לא אומרים צידוק הדין, כמבואר לעיל.

והתפילות כרגיל, אולם ייזהרו שלא להספיד ולהגיע לידי בכי, וטוב לעשות זאת בבית הכנסת⁵³, וה"ה לאזכרה שחלה בשביעי של פסח, ואם חושש שלא יהיה מניין יכול להקדים לפני החג. אזכרה שחלה ביו"ט הראשון תוקדם לפני החג.

• **קמחא דפסחא:** ההגדה נפתחת באמירת 'הָא לַחְמָא עֲנִיא'. קטע זה אינו קשור כלל לתוכן ההגדה, ולכן הוא נאמר בארמית, בעוד כל ההגדה כתובה בעברית, וזאת משום שחז"ל רצו שכל העם יבין ויידע שעוד לפני שהוא עורך את הסדר ומיסב לשולחן הוא חייב לדאוג לעניים, וכדי שהדבר יהיה ברור, חיברו זאת בתחילת ההגדה, בשפה שכל העם הבין אותה, שכן פעם כולם דיברו כך. יש להדגיש שיותר ממה שקטע זה מופנה כלפי העניים הוא מופנה כלפי המסובים ואומר להם: אל תשכחו את מי שאין לו. עניינו של חג הפסח הוא היווצרות עם ישראל. עד לנקודה זו בהיסטוריה בני ישראל היו אוסף אנשים ולא עם, וכך אנו אומרים בהגדה 'בשבעים נפש ירדו אבותינו מצרימה', והשיעבוד במצרים והיציאה ממנה יצרו כאן עם מאוחד, וכמו שאמר פרעה 'הנה עם בני ישראל', והתברר שבחג הפסח עם ישראל הפך מקומץ של יחידים לעם אחד שלם, גדול ומפואר. עם אחד הוא עם שמתנהל כגוף אחד, כמשפחה אחת גדולה, ולכן דואג **לכל אחד** מעמו. לאור זאת, חז"ל תיקנו שלפני הפסח חובה על כל אדם לתת כסף לקמחא דפסחא, כלומר כסף שיעזור למשפחות נזקקות לקנות מוצרי מזון לחג. ניתן לתרום לדבר זה כל מיני מצרכי מזון, אבל הטוב ביותר הוא לתרום כסף לאגודות הסיוע, והם ייקנו את דברי המאכל או יחלקו תלושי מזון לפי צרכי האנשים, מאחר שאנשים שונים מקפידים על דברים שונים בחג, כגון קטניות וכד', וכך נוכל לעזור להם בצורה הטובה ביותר. חשוב לזכור שכל העוזר לעניים ומשמחם תמיד ובמיוחד בחגים, זוכה לגאולה שנאמר 'צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה'⁵⁴, וכן זוכה לרחמי שמיים מרובים בזכות רחמנותו על אחרים, שנאמר

⁵³ עיין: יביע אומר, ח"ז, יר"ד, סימן מב'. כאשר השלושים הסתיימו בימי חול המועד מותר לבנים להסתפר לאחר גערה גם בימי חול המועד, וה"ה כאשר השלושים מסתיימים בחג שבועי של פסח עצמו: מחזיק ברכה, א"ח תקלא'. שיורי ברכה, יר"ד, שצט' ד'. מאור ישראל, מועד קטן יז: ברכי יוסף, א"ח, תקמח' ז'. צרור החיים, קפ'.
⁵⁴ ישעיהו, פרק א' פסוק כז'.

'וַיִּתֵּן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ כְּאִשֶּׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם', וכן נאמר בזוהר הקדוש, שאם אדם שמח בחג אבל לא משמח עניים עליו נאמר: 'וַיִּזְרִיתִי פָרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם'⁵⁵, וכן 'חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׂנָאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלַי לְטָרָח'⁵⁶, אבל המשמח עניים ואומללים דומה לקב"ה שמחיה נפש אומללים⁵⁷. כיום ניתן לתת קמחא דפסחא מכספי מעשר כספים, מאחר שאין סכום מסויים שאותו אנו חייבים לתת, וראוי להרבות בזה כל אדם לפי יכולתו, והרב **יעקב אריאל** שליט"א סובר שראוי לתת סכום כסף לצורכי החג המינימאליים של משפחה ענייה אחת, וכמותו מסתבר, וכן יש לנהוג למעשה.

• **איסור חדש:** חמשת מיני דגן מהתבואה החדשה אסורים באכילה לפני זמן הקרבת קורבן העומר, היינו שאסור לאכול תבואה מהגידול החדש לפני שהסתיים יום טז' בניסן, אבל ניתן לאכול תבואה ישנה בזמן הזה, היינו תבואה שנקלטה בקרקע עוד לפני הפסח הקודם. טעם הדין הוא מפני עיקר מאכל בני האדם הוא התבואה, ולפני שאנו נהנים ממנה ראוי שנקריבה לקב"ה שנתנה לנו, וע"י הקורבן אנו מכשירים עצמנו להיות ראויים לקבל מטובו⁵⁸. זמן הקרבת העומד מתיר לאכול כל תבואה שנקלטה בקרקע עד לטז' בניסן, ולכן אם זרע תבואה באדמה לאחר זמן הקרבת העומר לא יכול לאוכלה, וצריך להמתין עד לטז' בניסן בשנה הבאה⁵⁹. יש להקפיד כל השנה על איסור זה, ולכן כאשר קונים מאכל העשוי מחמשת מיני דגן,

⁵⁵ מלאכי, פרק ב' פסוק ג'.

⁵⁶ ישעיהו, פרק א' פסוק יד'.

⁵⁷ רמב"ם, הלכות מגילה וחנוכה, פ"ב ה"ז, וזו לשונו המתוקה מזהב: 'ש'אין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'.

⁵⁸ ספר החינוך, מצווה שג'.

⁵⁹ איסור אכילת תבואה חדשה הוא גם מתבואת ח"ל, וכן מתבואה שצמחה מיבול של גויים. אכן בחו"ל ישנה בעיה גדולה של איסור חדש, הואיל ובחלק מהמדינות בזמן זה עדיין חורף, ולכן עונת זריעת התבואה מתאחרת עד לימי הקיץ, ובפועל נעשית הרבה אחרי טז' בניסן, כך שזמן הקרבת העומר לא יכול להתירה כמובן, ולכן עליהם להמתין לקורבן העומר של השנה הבאה. דבר זה אגב מהווה הוכחה מדהימה לכך שלא ניתן לקיים את תורתנו כהלכתה אלא בארץ קודשנו, ארץ ישראל, שכן כאן עונת הזריעה היא לפני חג הפסח, ולא צריך לדחותה לאחר החג. כיום שיש יצוא ויבוא מכל מדינות העולם לכל מקום, ועל כל שק תבואה מסומן זמן אריזתו (שהוא בעצם זמן קצירתו), לא ניתן להקל באיסור חדש גם בחו"ל (אם אכן נקצרה באיסור), שהרי אין ספק לגבי זמן קצירת התבואה, ועיין עוד בשו"ע י"ד סימן רצג', ב"ח על הטור, ובנו"כ.

צריך לוודא שלא נקצר בזמן האסור, ולכן הרבנות מציינת על כל המאכלים הכשרים המכילים קמח: 'ללא חשש חדש⁶⁰. בימים אלו צומחות בצידי הדרכים שיבולים וחטי בר, ואסור לאוכלם עד לסוף יום ט' בניסן משום איסור חדש, והשנה ניתן לקטוף חיטים חדשות רק מהלילה שבין ראשון לשני (לאחר צאת הכוכבים של יום ראשון, ט' ניסן, 21.4.2019 למנינם). בחו"ל ניתן לאכול את התבואה החדשה רק מהלילה שבין שני לשלישי (לאחר צאת הכוכבים של יום שני, י' בניסן, 22.4.2019 למנינם), מאחר שיום ט' בניסן הוא יו"ט שני של גלויות, ודינו ככל יום טוב שאסור לקטוף בו תבואה וצמחים משום איסור קוצר. בן חו"ל שנמצא בארץ שלא על מנת להשתקע בה בדרך כלל הולך אחרי ארצו, אולם כאן יש המקלים שינהג כבני ארץ ישראל, ויאכל מהתבואה החדשה במוצאי ט' בניסן⁶¹.

• **שבת הגדול:** שבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול, ונהגו שהרב או הגדול שבקהילה שבקיא בהלכות החג הרבות ידרוש וילמד את העם ויורהו את חוקי האלוקים ואת תורותיו⁶². דווקא עתה לפני הפסח יש הזדמנות לעורר את העם למצוות והלכות הפסח, וכל המזכה את הרבים – זכות הרבים תלויה בו. כמו כן יש לזכור את דברי המשנה באבות (פרק ב', משנה ה'): 'ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש', אך רק אדם שבטוח בעצמו שיודע את הלכות החג על בורין ויוכל לענות לאנשים על השאלות, ידרוש בהלכות החג, כדי שלא יטעה ח"ו את האנשים. בכל מקרה, חובה קדושה על כל אדם באשר הוא לעורר את לב האנשים לשאול בהלכות הפסח, וגם אם אינו יודע את התשובות לשאלות שעלו, יעודד את האנשים לפנות לרב שיסביר להם את ההלכות הרבות. השנה שבת הגדול היא בפרשת 'מצורע' (ח' בניסן,

⁶⁰ ראוי לציין שבשנים האחרונות התגלו כמה מוצרים שהיתה בהם בעיית חדש, ולכן היה אסור לאוכלם, אבל אם מכר מוצרים אלו במכירת החמץ יכול לאוכלם לאחר הפסח, כדין חמץ שנמכר שמור לאחר הפסח, ואין לחשוש עוד לאיסור חדש, שהאיסור הוא לאכול תבואה חדשה לפני ט' בניסן, אולם לאחר תאריך זה מותר לאכול את התבואה גם אם נקטפה ועובדה בזמן שהיתה אסורה. במילים אחרות, איסור חדש הוא רק לאכול את התבואה ולא לשמור אותה או לעבד אותה.

⁶¹ באר משה, ח"ז, עמוד רמה'.

⁶² ועל כן ראוי לדרוש דווקא בהלכות החג, ולא טוב עושים אותם הדרשנים המאריכים בדרשתם ולא מסבירים את פרטי ההלכות בשבת זו, ובפרט שלא כולם יכולים לשנן את הלכות הפסח 30 יום לפני החג. (משנה ברורה, סימן תכ"ט, ס"ק ב').

13.4.2019 (למניינם). מנהג טוב לדרוש בשבת זו ובכל התקופה הסמוכה לחג הפסח בהלכות החג, וכל המרבה בלימוד הלכות הפסח גם לפני שבת הגדול ולאחריה – הרי זה משובח. בשחרית, קוראים את הפטרת שבת הגדול – 'וְעִרְבָהּ לָהּ' מִנַּחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם פִּימִי עוֹלָם וְכַשְׁנִים קִדְמָנִיּוֹת⁶³. לאחר תפילת מנחה יש מהאשכנזים שקוראים חלק מההגדה, בעוד שהספרדים לא נוהגים בזה, וכן מנהג הגר"א⁶⁴, וכן נוהגים למעשה ברוב הקהילות. האשכנזים לא אומרים 'ויהי נועם' במוצאי שבת, אך הספרדים נוהגים לאומרו כבכל שבת⁶⁵.

2. ניקיון הבית

עוד לפני הפסח נוהגים לנקות את הבית היטב ולהכשיר את כל הכלים הטעונים הכשר מיוחד לפסח. יש לנקות היטב בכל מקום שרגילים בדרך כלל להכניס חמץ במקומות אלו, ומפאת כבוד יום טוב צריך לנקות ולכבד (לטאטא) את הבית לפני החג גם כן, ועל כן, יש המנצלים את הניקיונות לפסח לניקיון כללי ויסודי ועושים סדר כללי בתכולת הבית. דבר זה נאה, אך יש לזכור כי לא זו עיקר מטרתנו⁶⁶. יש שנהגו לנקות את קירות הבית מחשש שנדבק שם חמץ, וכיום יש שצובעים את הבית לשם כך, אולם טוב יותר להשקיע את הזמן בניקוי וביעור החמץ ממש⁶⁷.

⁶³ אמנם יש החולקים, אבל כך מקובל להלכה. כאשר חל ערב פסח בשבת לרוב הדעות יש לומר 'וערבה', אמנם לדעת הגאון מוילנא (מעשה רב, אות קע"ו) לא מפטירים 'וערבה' אלא לפי סדר פרשת השבוע – כף החיים, סימן ת"ל, ס"ק ג'.

⁶⁴ כף החיים, סימן ת"ל, ס"ק ח'. ביאור הלכה, ד"ה במנחה, וטעמו שנאמר במפורש שאינו צריך לקרוא לפני החג (יכול מבעוד יום וכו'). והאשכנזים הנוהגים לקרוא חלק מההגדה, יאמרו מ'עבדים היינו' עד 'לכפר על כל עוונותינו'.

⁶⁵ לדעת האשכנזים אין לומר 'ויהי נועם' בכל מוצאי שבת שיחול בהמשך השבוע יו"ט (שלושת הרגלים, ר"ה ויו"ה"כ), אך לדעת הספרדים בכל מקרה אומרים את פסוקי 'שובה' 'ויהי נועם' 'ואתה קדוש', אמנם מנהג עדות מרוקו שכשחל יום טוב באמצע השבוע מתחילים רק מ'ואתה קדוש', ולא אומרים 'שובה' 'ויהי נועם'. מנהג רוב הספרדים המיוסד על פי הקבלה לומר בכל מוצאי שבת את כל התפילות כרגיל כסגולה לשמירה לכל השבוע.

⁶⁶ מעיד אני על עצמי שלפני כמה שנים הייתי בודק מספר בתים של אנשים שונים, וחלק נוקו על ידי עוזרות בית, ואכן הבית היה נקי ומבריק, החלונות נקיים וכו', אולם בבדיקת החמץ מצאתי חמץ ממש! לכן יש להיזהר שהניקיון לא יבוא על חשבון הזהירות מהחמץ.

⁶⁷ שו"ע, תמב' ס"ו. משנה ברורה, ס"ק כח-כט'. וכיום לא מצוי שיהיה חמץ בקירות הבית ובוודאי לא בשיעור כזית ומעלה, ובוודאי שלא בכל קירות הבית. הרוצים לחוש לדעה זו, יכולים לבדוק האם יש שאריות מאכלים ביקרות שליד שולחן האוכל, ולצבוע מקומות אלו, ומעיקר הדין גם בזה אין צורך, שהרי גם אם מעט חמץ נדבק לקיר שליד שולחן האוכל, הוא בוודאי לא אכיל כיום ומן הסתם הוא פחות מכזית. ראוי להעיר שאבלים בתוך

אבק הנמצא על הארון, סתם אינו יפה, אך אינו חמץ! יהיה נחמד לראות בית מבריק ומסודר לאחר הניקיון, אך אם בגלל זה לא השקענו כראוי בניקיון המטבח או בכל מיני מקומות שבהם עלול להימצא חמץ, ואותם לא ניקינו ביסודיות, אנו יכולים לעבור על איסורי חמץ חמורים מאוד⁶⁸! על כן ראוי לכל בעל נפש, ולכל עקרת בית, לחלק את הזמן, כך שכל שאר הניקיונות וסידור ה'בלאגן' בבית, יהיו בבחינת תוספת ולא יהיו הם העיקר. בכל אופן, יש לדקדק בניקיון זה, ולזכור שניקיון הבית והכנתו לפסח הם מצווה גדולה, והם חלק מתהליך ביעור החמץ⁶⁹.

כללי ניקיון הבית: כזית חמץ (כ-27 גרם) הוא שיעור חשוב, ואם נשאר בבית כזית חמץ ומעלה האדם עובר על בל יראה ובל יימצא. אמנם אדם שאכל חמץ עובר על איסור אכילת חמץ, ואפילו אם אכל רק פירור חמץ זעום, משום שהעובדה שאכל פירור זה מוכיחה שהוא חשוב בעיניו. צורת ניקיון הבית צריכה להיות לפי כלל זה, ולכן יש לבדוק ולבער אחר כל דברי החמץ בשיעור כזית ומעלה, וכן צריך לבער את כל פירוורי החמץ שיש חשש שיבוא לאוכלם, ואפילו כשהם פחותים מכזית. לכן יש לנקות היטב את כל חדרי הבית כך שלא יישארו בהם פירוורי חמץ בגודל כזית ומעלה, וכן יש לנקות היטב אפילו פירוורים הקטנים מכזית בכל המקומות שבהם יש חשש ששאריות החמץ ייפלו למזוננו, וכגון המטבח ופינת האוכל. אופן ניקיון זה נכון גם לכל המקומות שיש חשש שילדים קטנים יאכלו פירוורי חמץ. מובן אם כן כי אבק אינו חמץ, ועל כן אין צורך לנקות אחריו ביסודיות, והוא הדין לכל מיני שאריות שומן וכיוצא בדבוקים ברצפה שאינם צריך להקפיד על ביעורם, אלא אם כן יש חשש שיבוא לאוכלם או שייפלו לתוך תבשיליו.

השנה לאבלות על הוריהם לא יכולים לצבוע את הבית לכבוד החג, גם אם כן הם רגילים בכל שנה ושנה, אלא אם כן יש בדבר צורך, וכגון שיש קילוף או נזילות בתקרה וכל כיוצא ב.

⁶⁸ לכן יש להזהר במיוחד בניקוי ארונות ומגירות המטבח לפסח. כמובן שאין צורך להגעילם, אבל יש לנקותם היטב עם חומרי ניקוי חריפים, ולנגבם עם סמרטוט לח, ובפרט צריך להקפיד בניקוי הארונות או קולטי האדים או המדפים שמעל הגז והתנור, מחשש שאם יהיו עליהם פירוורי חמץ, הם עלולים ליפול לתוך התבשילים, ונמצא שאוכל חמץ בפסח, שהרי גם פירור חמץ קטן שנפל לתוך תבשיל בחג הפסח אוסר את כל התבשיל, והתבשיל חמץ וצריך לבערו.

⁶⁹ עיין: שו"ע, סימן תל"ג ס"א. מג"א, ס"ק כ'. כף החיים, ס"ק פד'. משנה ברורה, ס"ק מו'.

3. הכשרת כלים

העיקרון ההלכתי להכשרת כלים: מאחר שהכלים שאנו משתמשים בהם במהלך כל השנה כולה בלעו מהחמץ שבושל בהם, אם אנו רוצים להשתמש בהם בחג הפסח עלינו להכשירם, והכלל שקבעו חז"ל הוא 'כבולעו כך פולטו', היינו שיש להכשיר את הכלי לפי הדרך שבה בלע את החמץ, ובמילים אחרות, בדרך שבה נכנס טעם החמץ לכלי הוא גם יכול לצאת. ראוי להעיר שדרך בליעת החמץ בכלי מלמדת על הדרך בה צריך להכשיר את הכלי, ואינה מלמדת על רמת החום הנדרשת בזמן הכשרת הכלים⁷⁰. ישנן שתי דרכי הכשרה מרכזיות לכלי שבלע חמץ רותח, היינו שבלע אותו על ידי חום:

1. הגעלה: הכשר כלי שבלע חמץ דרך נוזל הוא בהגעלה, כלומר הגעלה נדרשת במקרה שבישלו בכלי חמץ, כגון: אטריות (מקרונים), בורגול, קוסקוס וכד' שבושלו בסיר⁷¹. מאחר שהחמץ נבלע בכלי דרך בישול, יש לבשל⁷² את הסיר עצמו במים רותחים ביותר⁷³, וכדי לשמור על רמת טמפרטורה זו, מעמידים דוד גדול על עצים בוערים או להביור (כלב גז, ברנר) שבוער כל הזמן, ואם המים פסקו מלרתוח, כלומר שאינם עוד מעלים בועות, יש להכניס אבן מלובנת או ברזל מלובן (היינו אבן או ברזל

⁷⁰ עלינו לברר כיצד הכלי בלע מהחמץ, ועלינו להכשיר את הכלי בדיוק באותה הדרך שהחמץ נבלע בו. לכן כלי שבלע כלי על ידי נוזל יוכשר בהגעלה, וכלל לא משנה מה היתה רמת החום בכלי בזמן שהוא בלע את החמץ, הכלי חייב להיות מוכשר במים מבעבעים. כלי שבלע חמץ ישירות ללא רוטב, וכגון שיפוד או רשת של מנגל שצלו עליהם חמץ, יוכשר בליבון חמור, היינו שריפת הכלי באש עצמו עד שהוא יתלבן ויעלה ניצוצות, ואפילו אם חום הבליעה היה נמוך יותר. לכן אין להכשיר כלי שנדרש להכשירו בהגעלה אבל הוא לא עמיד בחום גדול של בעבוע המים, וה"ה לכלי שלא עמיד בחום האש של הליבון: שו"ע, תנא' טו'. פרי מגדים, אשל אברהם, ס"ק ל'. משבצות זהב, ס"ק כף החיים, ס"ק כה.

⁷¹ החמץ פלט טעם למים, והסיר בלע את טעם החמץ מהמים, ולכן גם הכשר הכלי הוא בבישול, דהיינו הגעלה. כף החיים, תנא', ס"ק נ'.

⁷² לכתחילה ישאיר את הכלי מעט במים כדי שיפלוט מה שבלע, אולם אם הכניס והוציאו מיד עלתה לו הגעלה: פרי חדש, או"ח, סימן תנב', אות ו'.

⁷³ שיעור של 'מעלה רתיחות', כלומר המים צריכים לפעפע. שיעור זה הוא כ-100 מעלות, אבל אין צורך (וגם לא מועיל) למדוד זאת. לכן אם מדדו את טמפרטורת המים והייתה מאה מעלות אבל המים לא בעבעו לא עלתה ההכשרה! דבר זה מצוי כשמגעיל בנוזלים אחרים כשמן וכד', שהרי הבעבוע שלהם שונה מנקודת רתיחת המים. אולם למעשה מגעילים רק במים, מפני ששאר המשקאות נבלעים בכלי ולא מפליטים את הבלוע בו, והרוצה להכשיר בנוזל אחר יעשה שאלת רב. עיין: שו"ע, או"ח, סימן תנ"ב, סעיף ה'. משנה ברורה, ס"ק כו'. אגרות משה, יו"ד, חלק א' סימן ס', וכן יו"ד, חלק ב', סימן מא'.

שחיממו אותם היטב בחום האש והם רותחים מאוד) לתוך המים, או לכסות את הדוד ולתת למים שבו לרתוח מחדש. בדרך זו מכשירים סירים שבישלו איתם מאכלי חמץ, סכו"ם שאכלו איתו מאכלי חמץ וכד'. גם כלי שבלע חמץ באידוי וכגון סיר קוסקוס יוכשר בדרך זו, שהרי בליעת החמץ בכלי היתה על ידי נוזל. לאחר ההגעלה, נהוג להניח את הכלים במים קרים כדי שלא יבלעו מהחמץ שעליהם, ואם חושש שהכלי יישבר או יתפוצץ, אינו חייב להניחו במים קרים, והכלי הוכשר⁷⁴.

כלל חשוב: אין להשתמש בכלים שרוצים להכשירם בהגעלה 24 שעות לפני מועד הגעלתם⁷⁵!

2. ליבון: הכשר כלי שבלע חמץ כאשר עמד על אש גלויה ונגע באש, הוא באש עצמה, כלומר יש להעביר את הכלי באש וזה הנקרא ליבון. ישנם שני סוגי ליבון:

○ **ליבון חמור** – הכשר זה נצרך כאשר כלי נגע במאכל חמץ באש גלויה ללא רוטב, כגון: שיפוד שהונח עליו בשר עם פירורי לחם או מנגל שהניחו על הרשת שלו פיתה וכד', כך שהכלי נגע בחמץ ישירות ללא רוטב והתחמם מחום האש. שיעור הליבון הוא עד שהכלי יעלה ניצוצות והברזל יהיה אדום לגמרי. למעשה, אנו לא משתמשים באפשרות זו כלל כיום, כיוון שהיא תהרוס את הכלים המצויים ברשותנו⁷⁶.

○ **ליבון קל** – אנו משתמשים באפשרות זו כאשר אנו רוצים לחסוך הכשרה על ידי הגעלה, כגון שהכלי גדול מדי ולא יוכל להיכנס לתוך הדוד הרתוח, או שלא ניתן להמתין 24 מהשימוש האחרון בכלי וכיוצ"ב. שיעור ליבון זה, הוא כאשר

⁷⁴ פרי חדש, אר"ח, סימן תנב', אות ז'. ערוך השולחן, ס"ק כ', וציין שאע"פ שהמנהג כן ואין לשנות הדבר לא גורע בדיעבד, והוסיף שנוהגים כן רק בפסח ולא בשאר ההכשרות.

⁷⁵ בליבון, ואף בליבון קל אין להקפיד על זה, כיוון שהאש שורפת את כל שאריות האוכל: כף החיים, סימן תנא', ס"ק נא'.

⁷⁶ לכן כיום למעשה לא ניתן להכשיר כלי שזו דרך הכשרתו, ואין לומר שמאחר שהאדם מסכים לוותר על הכלי הוא מוכן להכשירו, ואם הכלי ייהרס אזי הוא נהרס ואם לא הוא הרוויח את הכלי, שהרי חז"ל אסרו להכשיר כלי בצורה שיכולה להרוס אותו מחשש שמא יחוס על הכלי ולא יכשיר אותו כראוי, ואם האדם יודע שיש סיכוי אפילו קל שהוא יוכל להשתמש בכלי, ממילא קיים החשש שיחוס עליו ולא יכשיר אותו כראוי.

מניחים קש או נייר טואלט על הצד שלא נוגע באש, והוא מתחיל להישרף⁷⁷. בדרך זו משתמשים בעיקר להכשיר סירים גדולים, מחבתות מסויימות וכד'⁷⁸.

הגעלה או ליבון לסירוגין מועילה, ואין צורך להקפיד שכל הכלי יהיה בבת אחת בתוך המים הרתוחים או האש, אולם במקרה ומכשיר לסירוגין, חייב לוודא שכל הכלי מכל צדדיו עבר את ההכשרה הנדרשת. לכן ניתן להגעיל חצי כלי ואז לסובב אותו ולהגעיל את חציו השני. כמו כן, מאחר והכשר על ידי ליבון חמור יותר מהכשר על ידי הגעלה, הוא יכול להועיל בכל מקרה שאין חשש שהכלי ייהרס. לכן ניתן להכשיר חלק מהכלי בליבון ואת חלקו האחר בהגעלה, וכן יש לנהוג כאשר לא מצליחים לנקות היטב את הכלי, שיש ללבן את המקומות הבעייתיים, כגון ידידות הסירים, ולאחר מכן להגעיל את הכלי. כמובן שדרך זו לא אפשרית לכלי שעלול להיהרס מחמת הליבון.

▪ **כלי ברזל:** כלי ברזל שמבשלים בהם עם נוזלים, טעונים הגעלה ברותחים בכלי ראשון (כלי העומד על האש), ויש לנקותם היטב מכל שאריות חמץ, לכן יש לנקות היטב גם את כל הכתמים שעל הכלים, וניתן גם ללבן מקומות אלו אם לא מצליח לנקותם היטב. אמנם לא צריך לנקות כתמים שאין בהם ממשות (כלומר שהם רק צבע שחור וכד'). כלי ברזל שצולים בהם על האש ללא רוטב, כגון שיפודים, יש ללבנם ליבון חמור, ולכן למעשה ינקה אותם מממשות החמץ שלהם, ולא ישתמש בהם בחג הפסח⁷⁹.

▪ **כלי זכוכית:** אין הכשר לכלי זכוכית שבישלו בהם, ואם בדיעבד כבר בישלו בהם מאכלים לפסח יעשה שאלת חכם⁸⁰. לכן לכתחילה אין להכשיר לפסח תבניות או

⁷⁷ הכוונה שמתחיל להשחים. אגרות משה, יו"ד, חלק ג', סימן כה'.

⁷⁸ שהרי קשה לנקות את המחבת בצורה טובה כך שניתן יהיה להגעילה. אמנם גם המלבן את המחבת צריך לנקותה היטב גם בצידה החיצוני. למעשה, מאחר שקשה מאוד לנקות את המחבת היטב, ראוי לכל מי שידו משגת לקנות מחבת חדשה לפסח. (עיי' שו"ע, סימן תנ"א ס"א. משנה ברורה, ס"ק סז').

⁷⁹ אין להכשיר שום כלי שעלו להיהרס מחמת הכשרתו, שמא לא יכשירונו יפה, ואינו יכול לומר שהוא יודע בעצמו שלא יחוס על הכלי אלא יכשירונו כדבעי – שו"ע, תנא', ז'. אשל אברהם, אות יט'. כף החיים, קכא'.

⁸⁰ שו"ע, סימן תנ"א ס"כג, ס"כו. כף החיים, ס"ק שא"ש. משנה ברורה, ס"ק קנד' קנו'. ישכיל עבדי, ח"ה, יו"ד, סימן יג'. ציץ אליעזר, ח"ט, סימן כו'. נראה שהזכוכית של ימינו אינה הזכוכית של חז"ל, שהרי אמרו: 'שלושה דברים בכלי זכוכית: אינו בולע ואינו פולט, ומראה כל מה שבתוכו, במקום חם במקום צונן' (אבות דר')

סירים מפירקס וכל כיוצ"ב. כלי זכוכית לשתייה חמה כמו תה, קפה וכד' מעיקר הדין מותרים בעירוי מים רותחים מכלי ראשון העומד על האש, אולם המנהג הרווח הוא לייחד אחרים לפסח ולא להכשירם. כלי זכוכית שהשתמשו בהם בכדי להניח דברי מאכל קרים בתוכם, כגון: כלים לאחסון אוכל, וכן כוסות המיועדות לשתייה קרה בלבד וכל כיוצ"ב, יוכשרו בהדחה ושטיפה במים קרים בלבד, כלומר שיש להקפיד תחילה לשפשף את הכלי במים בכדי להסיר את החמץ ולמרוק את הכלי, ולאחר מכן יש לשטוף אותו במים ללא שפשוף⁸¹. אמנם אם הניחו בכלי הזכוכית דברים חריפים כגון כוסות לשתיית בירה, ויסקי וכד' צריכים הכשר במים קרים שלושה ימים, כאשר מחליפים את המים בסוף כל יום, ולכן יניח כוסות אלו במים ביום יא' בניסן לכל המאוחר, כדי שיהיו לו שלושה ימים מלאים לפני חג הפסח⁸². שלושת הימים האלו לא חייבים להיות רצופים, אולם כל עוד לא רוקנו את המים נחשב הדבר ליום אחד, גם אם עברו הרבה יותר מעשרים וארבע שעות שהכלי במים, אולם אין להניחם לפחות מעשרים וארבע שעות⁸³. יש להעיר שלא ניתן להחליף את המים בשבת, שהרי זו הכנה מקודש לחול, ולכן למעשה כדי שלא להפסיד זמן, יחליף את המים לפני השבת ולאחריה. דרך נוספת להכשיר כוסות אלו היא לערות עליהם

נתן, פ"מ א ה"ו), היינו שכאשר נוגעים בכלי הזכוכית כנגד המקום החם מרגישים חום, וכנגד המקום שאין בו משקה (או מאכל) חם מרגישים שהכלי קר, ורק חומר זכוכית כזה אינו בולע ואינו פולט, וכיום עינינו הרואות שכלי זכוכית חם לכל אורכו אם יש בו מאכל או משקה חמים, וחזר דינו להיות ככלי חרס, שהרי גם הוא עשוי מהאדמה והחול (משנה ברורה, סימן קנד), ולא ניתן להוציא את בליעתו ממנו כלל במאכל או משקה חמים, וכן עיקר להלכה ולמעשה, וכן סובר הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל. למרות דבריו דעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל (חזון עובדיה, הגעלת כלים, עמוד קנב, ס"י) להקל ולהכשיר לספרדים אפילו כלי זכוכית שמבשלים בהם כפירקס ודורלקס בשטיפה והדחה, אולם ראוי להחמיר בדבר וכלל לא להכשירם, מאחר שרבו הפוסקים הסוברים שגם הספרדים נהגו כאשכנזים בעניין זה בימי פסח (כנסת הגדולה, י"ד, סימן קכ"א, הגהות הטור, אות כה'), ובשעת הדחק ישאל רב האם יכול להכשיר אותם בהגעלה שלוש פעמים.

⁸¹ כף החיים, סימן תנ"א, ס"ק רצג'.

⁸² יש לסיים את הכשרת הכלים בהגעלה או עירוי וכד' לפני חצות היום של ערב פסח, ולכן למעשה אם רוצה להכשיר כלים אלו ע"י השארתם במים למשך ג' ימים, יכניס אותם למים לא יאחר מאור ל"א בניסן, על מנת שביום יד' הם יהיו כבר כשרים לפסח. מלבד זאת הזהירו הפוסקים שיש להכשיר כלים כמה ימים לפני הפסח כדי שיוכל לעשות זאת בנחת ולדקדק בכל מה שצריך ולא במהירות, וצינו שהיו שנהגו להכשיר ג' ימים קודם החג, והיו שנהגו להכשיר כבר מראש חודש. עיין: שו"ע, סימן תנ"ב ס"א. כף החיים, ס"ק כו', כח', לא-לב', לד'. עקרונות אלו נכונים גם היום, שכן את מוצרי הפסח אנשים רוכשים כמה ימים לכל המאוחר לפני החג ויש כאלו שכבר מראש חודש, ולכן חייבים לדאוג למקום נקי וכשר לאחסנם.

⁸³ ואין לומר שאם הכלי במים יותר מעשרים וארבע שעות הוא חוזר לבלוע. יש לציין שיש לבצע בכשר זה רק במים. עיין: שו"ע, יורה דעה, סימן קלה' סעיף יב'. נ"כ. כף החיים, אורח חיים, סימן תנ"א, ס"ק רמ"א.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

מים רותחים מכלי ראשון העומד על גבי האש, או להגעיל אותם, ובמקרה זה יש להיזהר לא לשטוף אותם לאחר ההגעלה בכדי שלא יישברו.⁸⁴

▪ **כלי טפלוני:** אין להכשיר סירי טפלוני וכל שכן מחבתות טפלוני, מאחר שלעיתים משתמשים בהם ללא נוזל, כך שלחלק מהדעות צריך להכשירם בליבון⁸⁵ ואין ללבנם מחשש שיתקלקלו ולא יכשירם כראוי. אמנם אם מאוד זקוק לכלי רשאי ללבנו בליבון קל, ולספרדים ניתן להכשירו בהגעלה אם יש חשש שהציפוי ייהרס מחמת הליבון.⁸⁶

▪ **כלי חרס:** אין כל הכשר לכלי חרס שבישלו בהם חמץ או שהגישו בהם חמץ רותח, ואפילו אם הם מצופים בזכוכית (חרסינה), ואפילו בדיעבד אסור לאכול את המאכל, וכגון שהכשיר את הכלי ללא ידיעה ובישל בו.⁸⁷

▪ **כלי פלסטיק:** ישנה מחלוקת לגבי הכשר כלי פלסטיק, שיש המתירים להגעיל כלי פלסטיק רגילים כגון צלחות וכוסות, ויש אוסרים, ונהגו שלא להגעילים אלא לצורך גדול, כגון בבתי חולים, מחנות צבא וכד'. לכל הדעות אין שום הכשר לכלי פלסטיק שיש בהם חריצים, ולכן גם במקרה שמקלים להכשיר כלי פלסטיק יש להחליף את קרשי החיתוך וכד'.

הזכרנו כאן רק את העקרונות ההלכתיים, וכל אדם שרוצה להכשיר כלי מסויים ישאל רב כיצד לנהוג בפועל⁸⁸. כמו כן, ראוי וטוב שבמקום שמכשירים כלים יעמוד

⁸⁴ ערוך השולחן, סימן תנ"ב, ס"ק כ'. בהכשרת כלי בעירוי יש להקפיד שהנוזל כל הזמן יהיה מחובר לכלי, היינו שהקילוה לא ייפסק, ולכן אין לזרוק סתם מים רותחים על הכלי, ולכן אם מערה מקומקום חשמלי על כלי, אין לשפוך את כ המים ממש, אלא ישאיר מעט בתוך הקומקום, כי אחרת הטיפות האחרון שיוצאות מהקומקום לא יהיו מחוברות בקילוח ישיר לכלי: כף החיים, סימן תנא', ס"ק צ'.

⁸⁵ עיין פרי חדש, או"ח, סימן תנא', ס"ק יא', שטוען שמחבת הכשרה בליבון גם לשו"ע מאחר שפעמים רבות נגמר בה השמן, ועוד שלטענתו לא הולכים אחר רוב תשמיש, ולכן ברור שמחבתות טפלוני יוכשרו בליבון. עוד טען שטס ברזל שמניחים בו רק מעט שמן כדי שהבצק לא יידבק ומכניסים אותו לתנור הכשרו בליבון חמור, ורק בדבר שרוחש בשמן היינו מלא בשמן ניתן להכשיר בהגעלה, ולכן תבניות של עוגות, תחתית של פיצה וכד' הכשרו בליבון חמור, בין העשויות מטפלוני ובין מחומרים אחרים.

⁸⁶ אם דרכו (תמיד) להשתמש בכלי ללא נוזל, לכל הדעות אין להכשירו, וכגון שמייחד כלי למאכלים ולא מוסיף שמן. עיין: שו"ע, או"ח, סימן תנא', סעיף ו'. פרי חדש, ס"ק יא'. משנה ברורה, ס"ק מה' מז'. כף החיים, ס"ק קח'.

⁸⁷ שו"ע, סימן תנ"א ס"א, ס"כ. נ"כ. פרי חדש. כנסת הגדולה. מחזיק ברכה, ס"ק י'. מועד לכל חי, סימן ד' אות ג'. בן איש חי, ש"א, פרשת צו, אות יד'.

תלמיד חכם הבקיא בדיני הכשרת כלים⁸⁸. יש לזכור שאם לא הכשירו את הכלי לפי הדרך הראויה לו ובישל בו מאכלים כשרים לפסח, לעיתים המאכל נאסר, ועל כן ידקדק היטב וייוועץ ברב לפני שהולך להכשיר את כליו. יש לבצע את הכשרת הכלים לפני חג הפסח. אם שכח או נאנס ולא הכשיר כלי לפני החג וצריך להשתמש בו בחול המועד, ישאל שאלת חכם⁹⁰.

• **טבילת כלים:** הקונים כלים חדשים המיוצרים על ידי הגויים חייבים טבילה במקווה בברכה, ואפילו אם נקנו בפועל מיהודי. אם טובל מספר כלים יברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלים', ואם טובל רק כלי אחד יברך 'על טבילת כלי'. כלים מתוצרת יהודית הנמכרים על ידי גויים חייבים בטבילה ללא ברכה. בכל מקרה שיש לטבול כלי ללא ברכה, טוב לטבול אותו עם כלי אחר החייב בברכה ולברך, ולפטור בזה את כל הכלים. חיוב הטבילה הוא בכל הכלים הנוגעים ישירות באוכל, כגון סכו"ם, צלחות, מחבת וכד'. כלי מתכת חייבים בטבילה בברכה, ואפילו אם היא סגסוגת, ולכן יש לטבול בברכה גם כלי אלומיניום ואמאיל. גם כלי זכוכית צריכים טבילה בברכה, אולם כלי עץ, כלי אבנים וכלי חרס אינם צריכים טבילה. למרות האמור, כלי חרסנה של ימינו צריכים טבילה ללא ברכה בשל הזכוכית המצפה אותם. יש המצרכים טבילה ללא ברכה לכלי פלסטיק, אולם הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סובר שאין צורך להטבילם כלל. לפני

⁸⁸ החיד"א (חדרי בטן, פרשת ויקרא) כותב שעניין הכשר הכלים מקביל לאופני החזרה בתשובה, ופשוט הוא כי כבולעו כך פולטו, היינו לפי מידת המעשים כל האדם נידון, והסביר: ישנם ארבעה סוגים שונים בהכשר הכלים: טבילה. הגעלה. ליבון, וכלים שאין להם תקנה אלא בשבירתם. הגוף הוא הכלי שבו נמצאת הנשמה, ולכן אם עבר על מצוות עשה בשבת ואל תעשה שזו טומאה קלה צריך טבילה, היינו שחרטה ותשובה לבדם מועילים. אם עבר על לא תעשה ששמע לעצת היצר הרע בקום ועשה הכשרו הוא ככלי שנשתמש בו בחמין ולכן צריך תשובה ויום כיפורים, היינו אש התענית תדחה את הטומאה כמו ההגעלה. אם עבר על כריתות ומיתות ב"ד דינו כמו תשמישו ע"י האור וצריך ליבון ע"י ייסורים. אם חלילה עבר על חילול ה', נעשה ככלי חרס שאינו יוצא מיד דופנו לעולם ולא ניתן להכשירו כלל, כך שנגזר עליו להישבר, ובאדם מיתתו תשובתו.

⁸⁹ עבודת הקודש לרב חיד"א, מורה באצבע, סימן ז' אות קצב'.

⁹⁰ ואם אינו יכול לשאול חכם יכול להכשיר את הכלי בליבון, משום שהליבון שורף את החמץ ולא רק מוציא את טעמו, ואם הכלי יפלוט את טעם החמץ שלו בפסח, הכול יאסר, מאחר שחמץ איסורו במשהו והכלי חוזר ובולע: שו"ע, סימן תנ"ב ס"א. ערוך השולחן, ס"ק יג'. יש להעיר שהכשרת כלים דומה לביטול איסור, שהרי ע"י הגעלת הכלי מבטל את האיסור הבלוע בו, ואע"פ שאסור לבטל איסור לכתחילה, הכשרה מועילה לכתחילה, וזאת משום שכל שאינו נהנה מהאיסור מותר, והרי בהכשרת הכלי אינו נהנה מטעם האיסור הבלוע בכלי, שכן טעם זה יוצא למים ואין בו שימוש יותר.

הטבילה צריך להוריד מדבקות שבדרך כלל רגילים להוריד מהכלי, ולכן אם שכח והטביל כלי עם מדבקה כזו יוריד אותה ויטבול אותו בשנית. אין צורך להוריד מדבקות שלא רגילים להורידן וניתן לטבול את הכלי בברכה עם מדבקות אלו, וכגון מדבקות הנמצאות על מוצרי חשמל. כמו כן יש לנקות את הדבק מעל גבי הכלי, מאחר שמקפידים שלא להשאיר את הכלי בצורה זו. חשוב לשים לב שבניגוד להגעלת כלים שם ניתן להגעיל חלק מהכלי ואחר כך להגעיל את החלק השני, בטבילת כלים כל הכלי חייב לבוא בבת אחת לתוך המים ללא שום חציצה בין הכלי למים, ולכן טוב להטביל כלים בתוך רשת וכד', או שירטיב את ידו תחילה ממי המקווה ורק אז יאחז בכלי, כך שלמרות שידו אוחזת בכלי היא כבר היתה רטובה ממי המקווה, אולם אין לאחוז את הכלי ביד ואז להכניסו למים, שחלק הכלי הנוגע ביד לא בא במגע עם המים.⁹¹ חיוב טבילת כלים הוא גם לכלי שכבר השתמשו בו, ואפילו עברו עליו שנים רבות כל עוד לא טבלו במקווה חייבים לטבולו כראוי. במקרה ויש כלי שכבר השתמשו בו שרוצים לטבולו וגם להכשירו לפסח, צריך תחילה להכשיר את הכלי כדינו ורק אחר כך לטבול אותו.⁹²

• **ניקיון ואחסון כלי חמץ:** כי גם אם איננו מכשירים את כל כלי המטבח שלנו כמפורט לקמן, משום שאיננו מתכוונים להשתמש בהם כלל במהלך החג, ואפילו אם אנחנו עוזבים את הבית למשך החג, עלינו לנקות את כלי החמץ שלנו היטב לפני חג הפסח כדי שלא יישארו בהם פירורי חמץ שניתן לראותם בעין, שכן אוכלים מכלים אלו לאחר הפסח! ואם לא ניקה את הכלים לפני הפסח, ינקו אותם אחרי

⁹¹ עיין: שו"ע, יו"ד, סימן קכ', ובנושאי כלים. ערוך השולחן. בן איש חי, ש"ב, מטות. חכמת אדם, כלל עג'.
הגעלת כלי חדש: יש הסוברים שצריך להגעיל כלי מתכת חדשים כסירים וכד' מחשש שמרחו אותם בשומן שאינו כשר, אולם להלכה דעת הרב **מודני אליהו** זצוק"ל שלא צריך להגעילם, ואפילו אם יש שם מעט שומן הוא בטל בבישול הראשון, ואע"פ שלא מבטלים איסור לכתחילה, כאן לא מתכוון לביטול ועוד שאין לו כל כוונה ליהנות מהאיסור. בשנים האחרונות יש גופי כשרות המעניקים הכשר לכלים שאינם מרוחים בשומנים שאינם כשרים, אולם כלים אלו עדיין טעונים טבילה בברכה במקווה כשר כהלכתו, ויש לטבולם בברכה ולא להתבלבל.
⁹² שו"ע, יו"ד, סימן קכ"א ס"ב. אם שינה מהסדר וקודם טבלו לדעת רוב הפוסקים יצטרך לשוב ולטבולו שנית לאחר ההכשר, אולם טבילה זו תהיה ללא ברכה, ויש הסוברים שאם הכלי אינו בן יומו לא יצטרך לשוב לטבולו לאחר הכשרו: ש"ך, ס"ק ה'. דגול מרבבה. דרכי תשובה, אות כח', ולמעשה יש לנהוג כדעה ראשונה.

הפסח לפני השימוש הראשון⁹³. אמנם כלי שמנקים בקביעות לפני הכנסתו לארון (כסכו"ם, צלחות וכד') פטור מניקיון מיוחד לפסח. כמו כן חייבים לסגור היטב את המקומות שכלי החמץ מאוחסנים בהם, על מנת שלא יבואו בטעות להשתמש בהם במהלך ימי הפסח, ואין למכור את הכלים האלו במכירת החמץ, על מנת שלא נצטרף לטבול אותם לאחר הפסח⁹⁴.

4. הדרכה מעשית לניקוי והכשרת המטבח המצוי

גם אם יש לאדם כלים מיוחדים לפסח (צלחות, כוסות סכו"ם וכיוצ"ב), עדיין ישנם מספר פריטים שיהיה עליו להכשיר באופן מיוחד לפסח, שכן רובנו לא נוהגים להחליף את כל כלי הבית. לקמן נפרט מספר כלים מרכזיים שמצויים כיום אצל הרבה אנשים.

- **מקרר:** כיוון שאנו מצניעים מוצרי חמץ במשך כל השנה במקרר ובמקפיא, כגון: לחם, פיתות, שניצלים המצופים בפירורי לחם וכיוצ"ב, יש לנקותם היטב. יש לנתק את המקרר מהחשמל, לרוקן את תכולתו, ולנקות באופן יסודי את כל חדרי המקרר, ואת מדפיו. כדי להקל על העבודה ולהגיע לכל שאריות החמץ שנמצאות במקרר יש להוציא את מדפי המקרר ממקום מושבם. יש לעבור עם מברשת שיניים

⁹³ יש לנקות את הכלים שלא מתכוון להכשיר לפסח ולהצניעם במקום סגור שלא יבוא להשתמש בהם, ואם לא יכול לנקות את הכלי היטב מכל החמץ שדבוק עליו, ישפוך עליו חומר ניקוי שאינו ראוי לאכילה, ויצניע את הכלי עד לאחר הפסח, אולם לא ימכור את הכלי, ועיין עוד לקמן. אם שכח לנקות את הכלי לפני הפסח, ינקה אותו בחול המועד (לא ביום שבת), שהרי הוא חייב לבער את החמץ שבכלי, ואם עבר הפסח ולא ניקה את הכלי ינקה אותו לאחר הפסח, ואינו יכול להשתמש בכלי לפני ניקויו, ואפילו אם לא השתמשו בו הרבה זמן, כדין חמץ שעבר עליו הפסח. (שו"ע, סימן תנ"א, ס"א. שו"ע הרב, ס"ק ג'. משנה ברורה, ס"ק ב', ו'. כף החיים, ס"ק ב', ז'). להלכה, מאחר שאנו נוהגים לנקות את הכלים לפני שאנו מכניסים אותם לארונות המטבח, ניתן לסמוך על זה ואין צורך לנקות שוב את כל הכלים האלו לפני הפסח, אולם כלי שלא מנקים אותו תדיר לאחר השימוש בו כתנור, סוסטר, מצנח וכד' צריך לנקותו במיוחד כמבואר לקמן. גם אם אין חשש שיאכל בפסח מהחמץ הנמצא בכלי וכגון שלא נמצא בביתו כל החג וחול המועד, או שלא משתמש בכלי בפסח ומצניע אותו במקום סגור, בכל זאת ינקה אותו מפירורי החמץ, מאחר שחמץ שעבר עליו הפסח, היינו חמץ שנשאר בפסח אסור לאחר הפסח, ואין למכור שאריות פירורי חמץ אלו לגוי, הואיל ואין גוי שירצה לקנות זאת, ואם ימכור פירורים אלו יעשה מהמכירה חוכא ואיטלולא, ועיין עוד לקמן בעניין ניקיון כלים שלא משתמש בהם בפסח.

⁹⁴ שו"ע, סימן תנא, א'. כף החיים, ס"ק ח-ט'. משנה ברורה, ס"ק

או סכין קהה⁹⁵ על רצועות הגומי, כדי להוציא את פירורי החמץ שוודאי נפלו לשם⁹⁶. לאחר מכן, רצוי לצפות את כל מדפי המקרר והמקפיא בנייר כסף⁹⁷ או בניילון, ואז ניתן להניח מחדש את המוצרים. באם משתמשים כל השנה בספוג או בגומי המונחים על המקרר כדי לשמור על טריות המוצרים, יש להחליפם לפני פסח. אם מנקים את המקרר זמן מה לפני פסח, ועדיין רוצים לשים בו מאכלי חמץ, צריך לשים אותם בפינה מיוחדת ורצוי להניח את המאכלים בתוך שקית ניילון. לאחר שסיים את מאכלי החמץ יש לנקות את המקום שבו הניח את המאכלים האלו, וחובה לוודא זאת לפני סוף זמן ביעור חמץ. כעצה טובה, ראוי שלא להניח במקרר מאכלי חמץ שעלולים להתפורר לחתיכות קטנות כקוסקוס וכד'⁹⁸.

● **תנור:** הכשרת התנור היא דבר בעייתי מאוד, ועל כן מי שיכול שלא להשתמש בו בפסח, תבוא עליו הברכה, אך כמו שהערנו לעיל, בכל מקרה יש לנקותו לפני החג. כמו כן, לכל סוג תנור דינים שונים, ולכן כשרוצה להכשיר את התנור לפסח יעשה שאלת חכם. באם רוצה להכשיר את התנור אסור להשתמש בו לכל שימוש שהוא עשירים וארבע שעות לפני הכשרתו⁹⁹. העקרונות שיש להקפיד עליהם בהכשרת התנור תלויים בסוג התנור: אם הוא תנור שניתן לפרק אותו, יש לפרקו, ולנקות היטב כל חלק מחלקיו. באם יש בו חלקים מתכתיים הנוגעים במוצרי הבצק השונים, יש ללבנם ליבון קל, ואם חושש שמא ייהרסו, ניתן להקל ולהגעילם. תנור שאינו ניתן לפרוק, יש לנקותו היטב, ע"י חומר חזק, ולהתיז מחומר זה גם אל תוך המאוורר שנמצא בדרך כלל בגב התנור. לאחר ההכשרה, יש להפעילו על החום המירבי למשך

⁹⁵ יש לעשות זאת בנחת ולא בחוזקה, ולהיזהר שלא לקרוע את רצועות הגומי.

⁹⁶ במיוחד יש להיזהר בדבר בדלת המקפיא, שנופלים שם פירורי לחם וחמץ רבים. אם ניתן לפרק את רצפת המקפיא יש לעשות זאת, שהרי שם נמצא המאוורר המוציא אוויר לכל המקפיא, ואם יהיו שם פירורי חמץ הם יכולים להתפזר בכל המקפיא, וזאת בתנאי שיוכל להחזיר את הכול מחדש כמו שהיה.

⁹⁷ יש להקפיד על כשרות נייר הכסף כל השנה כולה, וגם בחג הפסח, כיוון שאת חלק מסוגי ניירות הכסף מורחים בשומן של חיות לא כשרות, או במוצרים שאינם כשרים לפסח, כדי שיהיה מבריק.

⁹⁸ בדרך זו ניתן להניח במקפיא או במקרר מאכלים שונים שמוכר לגוי, ולכן יעטוף אותם בשקית (עדיף כהה) ויניחם במקפיא בצד מסוים, ויסמן זאת בבירור כך שלא ייקח אותם או יאכל אותם. אולם עדיף שלא למכור לגוי חמץ ממש, כמבואר לקמן.

⁹⁹ **הכשר תנור פירוליטי:** זהו תנור עם ניקיון עצמי. יש הסוברים שלא ניתן להכשיר תנורים אלו, ויש הסוברים שהכשרתו קלה יותר משאר התנורים, ולכן הרוצה להשתמש בתנור זה ישאל שאלת חכם כיצד בדיוק לנהוג.

כשעה. הכשר תבניות התנור הוא בליבון חמור, אולם מאחר והן ייהרסו בצורת הכשר זו, לא תועיל להן שום הכשרה, ויש להחליפן לחדשות.

• **טוסטר אובן:** גם בכלי זה רצוי לא להשתמש כלל בחג הפסח. אופן ההכשרה של טוסטר אובן דומה להכשרת תנור, כלומר: צריך לנקותו היטב בחומר חריף, לעבור עליו עם מטלית לחה, (אם ניתן לפרקו, עדיף, ואז יש לנקות כל חלק בנפרד ולהגעיל או ללבן את מה שטעון הגעלה וליבון) ולאחר מכן להפעילו על החום המירבי למשך כשעה או לזמן המקסימלי שניתן. יש להחליף את רשת הטוסטר. רוב סוגי תבניות הטוסטר עשויות מאמאיל כך שלא ניתן להכשירן¹⁰⁰. אין להשתמש בטוסטר לכל שימוש שהוא בעשרים וארבע השעות לפחות שלפני הכשרתו.

• **טוסטר (מצנם):** לא ניתן להכשיר טוסטר רגיל, אך צריך לנקותו היטב שלא יהיו שם פירורים לפחות בגודל של כזית, ואם לא יכול להוציא את כל הפירורים ישפוך עליהם חומר ניקוי, ויתכוון בעת ביטול החמץ לבטל את פירורי החמץ שעלולים להישאר שם.

• **כיריים:** יש לחלק בין כיריים חשמליות או כיריים קרמיות, ובין כיריים של גז (רגילות), כדלהלן:

○ **כיריים חשמליות, כיריים קרמיות ואינדוקציה:** יש לנקותן היטב בחומר חריף לניקוי הכיריים, כגון מסיר שומנים, אקונומיקה וכד'. לאחר מכן יש לעבור עם נייר סופג על הכיריים ולערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון, ולהפעיל את הכיריים על החום הגבוה ביותר למשך כחצי שעה. אם ניתן להניח נייר כסף על הכיריים יעשה כן, ויעטוף אותן היטב. כיריים קרמיות נראות כזכוכית אטומה ומניחים עליהן ישירות את הסירים. הכשרת אינדוקציה היא בדרך דומה, אלא שכדי

¹⁰⁰ למרות זאת, ניתן להכשיר בהגעלה כלי אמאיל שבולעים בבישול עם רוטב, כגון סירים וכד', ורצוי להגעילם שלוש פעמים. דין התבניות חמור יותר כמבואר, מאחר שהן בלעו חמץ ללא רוטב.

להפעיל את הכיריים על החום המירבי שלהם יש צורך להניח עליהם סיר, ולכן יניח סיר ריק על הכיריים לאחר שייבש מהם היטב את המים.

○ **כיריים של גז:** יש לנקות היטב בחומר חריף, לסגור את ברז הגז ולערוך מים רותחים על תחתית הכיריים העשויה מאמאיל. את העיניות (מבערים) יש לנקות היטב, ולערוך עליהן מים מכלי ראשון העומד על גבי האש שלא פסקה רתיחתו (כגון קומקום חשמלי¹⁰¹). לאחר מכן, יש להפעיל את כל הגז למשך כחצי שעה. את החצובות (הכלי שעליהם עומדים הסירים והמחבתות), יש להגעיל ויש מחמירים ללבנם ליבון קל¹⁰². לאחר מכן, רצוי לצפות את החצובות בנייר כסף. רצוי לצפות גם את גוף הכיריים בנייר כסף, וכיום ניתן להשיג בחנויות 'עיניות' מיוחדת העשויות מנייר כסף קשיח לכיריים (היינו ארבעה ריבועי אלומיניום קשיחים עם חור המותאם לגודל למבערים)¹⁰³. גם את כל חלקי המבערים (=החלק שיושב על הכיריים ומחזיק את העיניות) יששירו בדרך זו. כמו כן צריך לנקות היטב את הכפתורים ולערוך עליהם מים רותחים מכלי ראשון שלא פסקה רתיחתו.

- **מיקרוגל:** יש להקפיד על השלבים הבאים: 1. לנקות היטב בחומר חריף, במיוחד בכל הפינות, מחשש לשאריות אוכל שאולי נותרו מחמת גלישת האוכל. 2. להמתין עשרים וארבע שעות ללא שימוש. 3. להניח במיקרוגל כוס מים עם סבון או

¹⁰¹ הטוב ביותר הוא לקחת קומקום (לאחר הכשרתו) ולערוך את המים מיד לאחר שהם רתחו ומתג הקומקום קפץ. בקומקום חשמלי שאינו נשלף, יש המצריכים ללחוץ על מתג ההפעלה כל זמן ההכשרה, ותבוא עליהם ברכה. יש להקפיד שהקילוח כל הזמן יהיה מחובר לקומקום, ולכן אין לשפוך את המים ממש עד הסוף.

¹⁰² דעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל שניתן לכתחילה להקל להכשיר בהגעלה, אך יש להעיר כי במקרה זה יצטרך לנקות היטב, שלא יישארו בהן שום שאריות אוכל ושומנים, וכיוון שהדבר מאוד קשה {מציאותית} כדאי להכשירם ע"י ליבון. בשעת הצורך, ניתן להקל להכשיר חצובות נקיות בעירוי מים רותחים מקומקום שלא פסקה רתיחתו.

¹⁰³ למי שתמה על הכשרות המחמירה הזו, ועל כל הדברים הנחוצים במטרה להכשיר כיריים אלו למרות שלכאורה הכל כבר נשרף באש, נאמר שיש כלל הלכתי שאומר: כבולעו כן פולטו, כלומר בדיוק באותה הצורה שדברי האיסור נבלעים בדבר, רק באותו האופן הם יכולים לצאת ממנו, ולכן דבר הנבלע ע"י האש, יכול לצאת ע"י האש בלבד, ואנו רואים בעינינו שהחצובות מלאות בשומנים וכיוצ"ב. כמו כן יש להעיר שגם בכל השנה אין לאכול מאכלים שנפלו על הכיריים מאחר שהן מוחזקות כטריפות, שהרי גם מאכלים בשריים וגם חלביים גולשים עליהם.

חומר ניקוי חריף אחר¹⁰⁴, להפעילו על החום המירבי למשך זמן מעט ארוך ממשך זמן ההפעלה הרגילה, עד שכל המים שבכוס יתאיידו. לצורך כך, יש להשתמש בכוס חד פעמית. 4. אין להניח במהלך החג דברי מאכל ישירות על הצלחת המסתובבת, ויש להגעיל אותה לפני הפסח, כיוון שחוששים שמא גלש עליה חמץ¹⁰⁵. רצוי שלא להניח בפסח מאכלים מגולים במיקרוגל אלא רק לחממם בקופסא סגורה. למרות זאת, יש הנוהגים שלא להשתמש בו בפסח, כיוון שלא ניתן להגיע לכל המקומות בהם יש אדי חמץ, וחמץ בפסח כידוע אוסר אפילו במשהו, וכן ראוי לנהוג.

• **שיש:** יש לנקותו היטב בחומר חריף, ובמיוחד יש להקפיד לנקותו בחריצים שנוצרו, ואם יכול יסתום אותם בסיליקון או דבק שיש וכד'. יש המחמירים לשפוך עליו מעט ספירט ולשורפו או להעביר עליו אבן שיצאה מתוך האש. אולם יש לדעת שרוב סוגי השיש המיוצרים בעשורים האחרונים, אינם עמידים בפני דבר זה, ואם יעשו להם כך, הם פשוט יישברו, וכיוון שתורתנו תורת חיים היא, והיא חסה על ממונם של ישראל, למעשה, כיום איננו מכשירים כך את השיש. לכן כיום יש לנקות את השיש היטב בחומר חריף (חומר ניקוי או סבון כלים), ולאחר מכן, יש לערות עליו מים מכלי ראשון העומד על גבי האש שעוד לא פסקה רתיחתו, כגון קומקום חשמלי ברגע שהוא קופץ (שהרי הוא עדיין מחמם את המים והם רותחים מחמתו). יש לערות מים על כל השיש, ויתחיל מהמקום הרחוק יותר מהכיר, יגרוף את המים כך שבדאי כעת הם הצטננו, ואז יערה שוב מים רותחים על הנקודה שממנה המים הרתחים כבר לא היו רותחים בעת העירוי, וכך יעשה לכל השיש, ולאחר מכן, ראוי לצפותו בנייר כסף, בניילון, בפלסטיק או בפח¹⁰⁶. כמו כן, אין להניח מאכלי פסח או כלי פסח רותחים על השיש אם לא עברו על השיש עשרים וארבע שעות מהפעם האחרונה שהשתמשו בשיש למאכלי חמץ חמים. אין דרך להכשיר שיש מלאכותי,

¹⁰⁴ הכוונה היא לחומר ניקוי, כגון סבון כלים וכיוצ"ב, ולא אקונומיקה, כיוון שחומר זה יכול להרוס את המיקרוגל.

¹⁰⁵ אמנם באמת יכול להכשירה בעירוי בלבד ולא צריך דווקא הגעלה אך בדרך כלל זה פשוט יותר. אם חושש להכשירה מפני שבירה וכד', ניתן לרכוש צלחת נוספת.

¹⁰⁶ הסיבה היא שהשיש שלנו בולע חמץ כל השנה, שכן אנו מניחים כלי חמץ רותחים עליו.

מאחר שדינו ככלי חרס, ולכן ינקה אותו היטב, וחייב לצפות אותו בשעוונית, נייר כסף וכד'. שיש קיסר יוכשר בעירו רותחים, ויעשה זאת בזהירות כמבואר בהערה¹⁰⁷.

● **כיוור:** את הכיוור יש לנקות היטב, לשוטפו באקונומיקה¹⁰⁸, ולערות עליו מים חמים מקומקום חשמלי. את המים החמים יערה עליו רק לאחר שכבר יבשו המים הראשונים, כדי שכל דפנות הכיוור ייגעו במים רותחים ולא במים שכבר הצטננו במעט. יש להכשיר תחילה את הכיוור ורק אחר כך את השיש, וכן להתחיל מהמקומות הרחוקים מהכיוור, לגרוף, לייבש לערות מים רותחים על המקומות הקרובים, ובסוף להכשיר שוב את הכיוור. יש המהדרין לכסות את הכיוור בציפוי מיוחד לפסח העשוי בצורת הכיוור, ותבוא עליהם ברכת טוב. עוד יש המחמירים שלא להשתמש כלל במים רותחים בכיוור בפסח¹⁰⁹. דינים אלו נכונים גם לכיוור העשוי מנירוסטה, אולם דינו קל יותר, שמאחר שהכשיר אותו בעירו מים רותחים אינו צריך לצפות את הכיוור כלל, וכן יכול להשתמש בו עם מים רותחים במהלך הפסח. יש להכשיר בהגעלה גם את פחי האשפה הקטנים המשולשים שבכיוור (וניתן להגעיל אפילו את משולשי הפלסטיק), אבל נהגו להחליף אותם.

● **קולט אדים:** צריך לנקותו היטב בחומר חריף, ולאחר מכן לנגבו במטלית לחה. יש לפרק את כל החלקים שמעל הכיריים, ואם יש בהם חומר סופג יחליף אותו, או לכל הפחות ישאב אותו היטב וינסה לנקותו ככל יכולתו. רצוי לא להפעיל את קולט האדים בפסח, ואם ניתן רצוי אף לאוטמו, כגון שידביק עליו נייר כסף וכד', או שיצפה אותו בחומר אחר שעמיד לחום האש, וזאת כדי שלא ייפלו חלילה פירורים או שומנים לתוך תבשילי החג¹¹⁰. דין זה נכון גם למדף או ארון מטבח הנמצאים מעל הכיריים, מאחר שנדבקים להם שומנים ואדי חמץ. יש להעיר שלא מועיל לצבוע את

¹⁰⁷ שיש קיסר עלול להיסדק בחום רב המגיע באופן מיידי, לכן ייזהר לערות על שיש קיסר בתחילה מים חמים (לא רותחים), כך שהשיש יתחמם ויגרוף את המים, ורק לאחר מכן יערה עליו מים רותחים ומיד יגרפם.

¹⁰⁸ שכידוע היא חומר ניקוי חזק, ובכך כל שאריות החמץ הבלועות בכיוור נפסלות מאכילת כלב.

¹⁰⁹ טעם חומרות אלו הוא שהכיוור עשוי מחרסינה שהיא כלי חרס, וכידוע אין כלל הכשר לכלי חרס.

¹¹⁰ יש להעיר שלא מועיל לצבוע את קולט האדים וכד', אלא רק להניח מכסה שיכול לחצוץ בין הקולט לתבשיל.

המדף או הארון, אלא ינקה אותם כדין ויכסה אותם. במטבח מוסדי יעשו שאלת חכם לגבי קולט האדים, שכן ישנם סוגים שונים של קולטים.

• **מדיח כלים:** ניתן לנקותו היטב בחומר ניקוי המיוחד לכך, ובמיוחד את המסננת שפעמים רבות נשארות שם שאריות מאכלים. לאחר מכן יש להפעילו ללא תכולה עם חומר ניקוי¹¹¹ על החום הגבוה ביותר. רצוי להחליף את המגשים שעליהם כלי האוכל¹¹² או להגיעלם, ולכל הפחות יש לערות עליהם מים רותחים מקומקום. אין להשתמש בו עשרים וארבע שעות לפני הכשרתו. למרות זאת, יש הנוהגים להימנע משימוש בו בפסח, ותבוא עליהם ברכה, אולם למקלים בדבר יש על מה שיסמוכו¹¹³.

• **פלטה חשמלית:** יש לנקותה היטב בחומר חריף, לנגב במטלית לחה, ולאחר מכן לערות עליה מים מקומקום חשמלי (כשאינה מחוברת לחשמל). יש להיזהר ולהחזיק את הפלטה באלכסון, כדי שהמים לא יגיעו לשקע החשמלי. לאחר מכן יש לצפותה בנייר כסף, ולהפעילה למשך כשעתיים, ואם ניתן לווסת את חומה ידליקה בחום המירבי. יש להעיר כי אם מניחים חמץ גמור (כגון פיתות, לחמים וכד') ישירות על הפלטה, לא ניתן כלל להכשירה, כיוון שאז על פי הדין יש להכשירה בליבון¹¹⁴, וכמובן הדבר אינו אפשרי¹¹⁵.

¹¹¹ לצורך זה יכול להשתמש בכל סבון שהוא, ואפילו בסבון של מדיח הכלים.

¹¹² אם אכן מחליף את מגשי המדיח, יכניס אותם למדיח רק לאחר שכבר הכשיר את המדיח עצמו, דהיינו שהפעיל אותו על ריק עם חומר ניקוי.

¹¹³ שכן דבר זה שנוי במחלוקת פוסקים גדולה. הסיבה שיש המתירים להשתמש בו היא כיוון שהוא מנקה את עצמו בצורה טובה, ובוודאי בחום רב, אבל כאמור לעיל, רבים מהפוסקים מחמירים בדבר, שהרי הכלל כבולעו כן פולטו מלמד על רמת ההכשרה הנדרשת בעקבות סוג הבליעה, ולא על רמת הבליעה הספציפית שנעשתה בכלל, ועל כן אם מאוד נחוץ לו להשתמש במדיח הכלים – ישאל שאלת חכם, ויעשה כאשר יורה לו – בין להקל בין להחמיר.

¹¹⁴ שהרי נתבאר לעיל שכל כלי שבלע ישירות חמץ ללא רוטב צריך ליבון, וליבון זה צריך להיות ליבון חמור, כלומר לשרוף את המתכת עד שיעלו ניצוצות, ודבר זה אינו אפשרי שהרי הפלטה תיהרס, ולכן אין להכשיר פלטה שהונח עליה לחם במהלך השנה, וכן עיקר הלכה לספרדים ולאשכנזים. עיין: בן איש חי, ש"א, פרשת צו אות יב' שהביא בשם האר"י ז"ל שכל ליבון שאינו מגיע לשיעור של מעלה ניצוצות אינו ליבון, ולכן ניתן להכשיר כלי שמניחים עליו לחם חמץ ללא רוטב רק בליבון כזה שיוציא ניצוצות, ודין זה נכון גם להכשיר כלי שנטרף בבשר וחלב וכל שכן לכלי שבלע מבשר טרף. אמנם הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל (חזון עובדיה, עמוד קלח') הקל לספרדים להכשיר פלטה חשמלית בעירוי מים רותחים אפילו כאשר הניחו עליה לחם, מאחר שאין זה רוב שימושה, אבל גם לשיטתו אם זה רוב שימוש הפלטה, היינו שברוב השבתות מניחים עליה לחם ישירות אין

• **קומקום חשמלי:** יש להרתיח מים עם סבון או עם חומר ניקוי אחר עד שהמים רותחים, וגולשים גם על דפנות הקומקום מבחוץ¹¹⁶. בכל מקרה, רצוי לקנות קומקום חדש לפסח¹¹⁷. גם קומקום רגיל (שאינו חשמלי אלא עומד על הכיריים) טעון הכשר, ויש לפרק את ידיותיו, ולהכשירו בהגעלה.

• **מיחם לשבת:** אם מקפיד שלא להניח חמץ על מיחם חשמלי כלל, יכול לנקותו היטב, למלא בו מים ככל האפשר ולהרתיחם, וכאשר המים יגלשו על המיחם הוא הוכשר בכך. אין להכשיר כלל מיחם חשמלי אם רגילים להניח עליו סירי חמץ או חלות וכיוצ"ב במהלך שבתות השנה בכדי שיתחממו, שכן הכשרתו היא בהגעלה¹¹⁸ ולא ניתן להגעילו. ניתן להגעיל מיחם שאינו חשמלי העומד על מקור חום כפלטה במהלך השבת, ואפילו אם הניח עליו לחם, ויפרק את ידיותיו ויגעילן בנפרד.

• **בקבוקי תינוקות ומוצצים:** רצוי להחליף את בקבוקי התינוקות בכל מקרה מאחר שהם בלעו חמץ ברתילה¹¹⁹. אמנם אם הדבר קשה, יכול להגעיל אותם בכלי ראשון בתנאי שהבקבוקים אינם סדוקים ואין בהם חריצים. כמו כן, יש להחליף את מוצצי התינוקות לחג הפסח, מאחר שלעיתים התינוקות מכניסים אותם לפה עם מאכלי חמץ חם.

להכשירה בעירוי מים רותחים. לכן אם הניח לחם ישירות על הפלטה יעשה שאלת חכם. בכל מקרה שמערה מים רותחים על הפלטה לא ישתמש בה 24 שעות לפני הכשרתה.

¹¹⁵ בשביל לפתור בעיה זו, רצוי לכסות את הפלטה במשך כל השנה בנייר כסף, כך שאפילו אם נשפך מעט חמץ או שהניחו על הפלטה לחם וכד' הוא אינו נוגע ישירות בפלטה וניתן להכשירה.

¹¹⁶ יש לשים לב שבמצב זה מי הקומקום גולשים מהר יותר, ועל כן יש להיזהר מסכנת התחשמלות וקצר.

¹¹⁷ הרוצה להכשיר את מטבחיו יכול להכשיר גם בקומקום הכשר לפסח, ובלבד שיקפיד שלא לערות את המים על מאכלים, ולכן ינקה היטב את השיש והכירור לפני ההכשרה ואז יערה מים חמים.

¹¹⁸ הכשר מיחם שהונח עליו לחם הוא בהגעלה מאחר והמיחם בלע את טעם החמץ ע"י רוטב, בעוד הכשר פלטה שהונח עליה לחם הוא בליבון מאחר והיא בלעה את טעם החמץ ע"י החום ללא רוטב. לכן למעשה אין הכשר לפטה או למיחם חשמלי שהונח עליהם לחם, אולם ניתן להכשיר בהגעלה מיחם למים שעומד על גבי האש או הפלטה, שכן ניתן להכניס את כולו לסיר רותח ולהגעילו. ראוי לציין כי יש להכשיר מיחם גם אם לא הונח עליו חמץ כלל, מאחר ומערים את המים על מאכלי חמץ ועל מאכלים שאינם כשרים לפסח.

¹¹⁹ בהכנת מאכלי תינוקות מוכנים פעמים רבות יש חמץ ממש כגון סוגי דייסות שונים שערבים אותם בתחליפי החלב, וכן כאשר רוצים לנקותם ולעשות להם סטריליזציה מרתיחים אותם בסירים הבלועים מחמץ.

- **שולחן אוכל:** יש לנקותו היטב, לערות עליו מים חמים מקומקום חשמלי, לכסות את השולחן בניילון ולפרוס מפה. באם חושש שהעירוי יהרוס את השולחן, יכול לנקותו היטב (גם בחריציו) ואז לכסותו במפת ניילון ועליה לפרוס מפה.

❖ **דברים כלליים:** יש לנקות היטב את כיסי הבגדים, ובפרט בבית שיש בו ילדים קטנים, כיוון שמכניסים עוגיות וכיוצ"ב לכיסים, ועל כן מומלץ לכבס את כל בגדי הבית, ולהניחם בארון רק לאחר שנוקו היטב. יש המחמירים שלא לפתוח את ספריהם כלל בפסח מחשש שמא נפלו שם פירורי חמץ, והאדם יעיד על עצמו האם אכל ליד הספרים, או שלמרות שאכל הקפיד על הדבר כל השנה כולה, ובכל פעם לפני שהפך את הדף ניקה אותו היטב ובדק שאין בו פירורים. בכל מקרה אין להשתמש בברכונים שמשתמש בהם כל השנה כולה, כיוון שעליהם בוודאי יש פירורי חמץ שלא ניתן להורידם.

❖ **ניקיון כלים שלא משתמשים בהם בפסח:** גם אם אדם לא נמצא בביתו כלל במהלך חג הפסח, ראוי שינקת את ביתו לבל יישארו בו פירורי חמץ, שהרי חמץ שעבר עליו הפסח אסור¹²⁰. לאור זאת, יש לנקות את הבית ובאם נמצאו פירורי חמץ שלא ניתן להגיע אליהם ולהוציאם, ישפוך עליהם חומר ניקוי כך שיפסול אותם מאכילת כלב. כמו כן, מי שנמצא בביתו אבל אינו מתכוון להשתמש בכל הכלים שברשותו במהלך החג, כגון: תנורים, טוסטר אובן, מיקרוגל וכד', חייב לנקותם היטב לפני הפסח, כדי שלא יישארו בהם פירורי חמץ הנראים לעין, אבל אינו חייב להכשירם, ולכן ינקת כלים אלו עם חומר ניקוי, כך שייפסלו מאכילת כלב, ויוכל לחזור להשתמש בכלים אלו לאחר הפסח. חשוב לזכור שאין להשתמש גם בסירים,

¹²⁰ ולא כל כך טוב לסמוך רק על מכירת החמץ ולא לנקות את הבית כל, מחשש להערמה, שכן הגוי לא מתכוון לקנות את כל הבית וכן לא יקנה פירורי חמץ מועטים שנמצאים בתנור וכד'. אמנם גם במקרה כזה טוב לעשות מכירת חמץ, כמבואר לקמן. ראוי לציין שיש מצווה מיוחדת לבדוק חמץ והיא חלק ממצוות העשה של השבתת החמץ, ולכן ראוי מאוד שגם מי שלא נמצא בביתו כלל במהלך ימי הפסח לא ימכור את כל הבית לגוי, אלא ינקת לפחות חדר אחד שבו יעשה בדיקת חמץ כדין, ועיין עוד לקמן בדיון בדיקת חמץ.

מחבתות וכד', לאחר הפסח ללא ניקוי אם נשאר בהם שאריות חמץ שניתן לראותן בעיניים, ולכן ינקה אותם לפני הפסח. למעשה, כמבואר לעיל, כיום שאנו נוהגים לשטוף את הכלים בחומר ניקוי לפני הכנסתם לארון הדבר מועיל, גם אם מנקה כלים אלו בחומר ניקוי שאינו כשר לחג הפסח, שהרי סוף כל סוף פגם את שאריות החמץ מאכילה. יש לשטוף עם חומר ניקוי לפני החג גם כלים שלא ניתן להכשירם, ואם שכח ולא עשה כן לפני החג, ישטוף אותם לפני השימוש הראשון בהם לאחר החג¹²¹.

5. קניית מצרכים לפסח

יש להקפיד שכל המצרכים יהיו מוחתמים בחותמת של רבנות ידועה ומסודרת המעידה על כשרות המוצרים האלו לפסח התשע"ט¹²². כמו כן, החותמת צריכה להיות מוטבעת על האריזה, ולא מודבקת במדבקה בלבד¹²³. **אם מצויין בסתם 'כשר לפסח', אין לקנות מוצרים אלו!**, ואפילו אם לכאורה אין בהם חשש חמץ, כגון תפו-ציפס וכיוצ"ב. דווקא היום, שיש שפע של מוצרים הכשרים לפסח שמאוד דומים למוצרים הרגילים שאנו אוכלים במשך כל השנה כולה, יש להיזהר בדבר עוד יותר¹²⁴. כאן המקום להעיר כי כיום בתעשיית המזון מערבבים כל מיני חומרים המופקים במקורם מתערובת חמץ, ויש מחלוקות גדולות בין הפוסקים השונים באופן הכשרם,

¹²¹ ש"ע, סימן תנ"א ס"א. משנה ברורה ס"ק ו'. כף החיים ס"ק ז'. אמנם מאחר שלא רגילים לשטוף ולנקות את תנורי הבישול השונים (תנור, טוסטר, טוסטר אובן, מיקרוגל) לאחר או לפני השימוש בהם, חייב לנקותם מחמץ. ¹²² הסיבה שאנו אומרים לקנות רק דבר עם השגחה לפסח של השנה הנוכחית היא החשש מזיופים, אבל ברור שאם קנה לפני כמה שנים קופסאות שימורים או בקבוקי יין או שמן וכד' כשרים לפסח והמוצרים נשארו סגורים, ניתן להשתמש בהם גם בפסח הזה. חשוב לדעת, שלא כל מוצרי המזון מחזיקים זמן כה רב, ויש לבדוק את תאריך התפוגה שלהם. כמו כן, אם השתמשנו במוצרים אלו במהלך השנה או אם הם לא נשארו סגורים לחלוטין – אין להשתמש בהם בחג הפסח, מחשש שנפל לתוכם חמץ. יש להעיר שבמוצרים בעלי חיי מדף ארוכים כיינות, משקאות חריפים, קופסאות שימורים וכד', לא מקובל לציין את השנה בה ניתן ההכשר לפסח, אולם חייבים לציין שהמוצר כשר לפסח ולציין מיהו נותן ההכשר.

¹²³ ואם קנה מוצר מסויים ולא היתה עליו חותמת אלא מדבקה בלבד, יברר את העניין עם הגוף שנותן את הכשרות למוצר. חשוב לדעת כי כל גוף שנותן כשרות חייב להזהות, לדוגמה 'כשר לפסח התשע"ט' – בהשגחת הרבנות חולון, ולא להסתפק רק במוצר שכתוב עליו 'כשר לפסח'. כמבואר לעיל, על יינות וקופסאות שימורים וכד' מקובל שלא לציין את השנה שניתן בה ההכשר לפסח, מאחר שהם עמידים לשנים רבות, אולם חייבים לציין מיהו הגוף נותן הכשרות על המוצר. כמו כן יש לשים לב היטב לכשרות מיוחדת לפסח בסוגי המשקאות החריפים (אלכוהול) השונים, כיוון שרבים מהם מכילים חמץ או עשויים מחמץ.

¹²⁴ נעיר כי בשנים שעברו נמנעו פקחי משרד הפנים לפקח על 'חוק החמץ', והיו מקומות בהם מכרו חמץ גמור!

ולכן אין לקנות שום מוצר ללא כשרות מסודרת לפסח¹²⁵! יש להיזהר מאוד בקניות הנעשות לפני החג, בפרט שרוב הקניות נעשות במרכזים הרגילים שיש בהם גם דברי חמץ, ואריזות המאכלים לעיתים דומות ובטעות עלול האדם לרכוש מוצר חמץ ולחשוב בטעות שהינו מוצר כשר לפסח, ולאכול בימי הפסח, וכיום עקב ריבוי המוצרים הכשרים לפסח הדומים מאוד למוצרי החמץ הדבר מצוי מאוד.

• **מוצרי ניקוי:** מוצרי ניקוי כאקונומיה, שמפו לשטיפת רצפות וכד' אינם צריכים להיות כשרים לפסח. מעיקר הדין, גם שאר מוצרי הניקוי וההגיינה המכילים אלכוהול כמגבונים לחים, סבון נוזלי, שמפו וכד', אינם צריכים הכשר מיוחד לפסח, אולם ראוי להדר ולקנות מוצרים המכילים אלכוהול רק אם יש עליהם אישור כשרות לפסח¹²⁶. בניגוד לאמור, נוזל כלים צריך להיות כשר לפסח, שכן איתו שוטפים את

¹²⁵ עיין בשו"ע, אר"ח, סימן תמז', ס"ה-ס"ח, שם נחלקו השו"ע והרמ"א בשאלה האם מוצרים מזון שלא רגילים לערב בהם חמץ במהלך הכנתם הרגילה בימי החול מותרים לשימוש בפסח ללא השגחה מיוחדת, או שצריך לוודא שגם במוצרים אלו אין כל חמץ. למעשה, פסקו האחרונים שאין לאכול בכל ימי הפסח מאכלים רגילים שלא הושגחו במיוחד לעניין השמירה מחמץ, מחשש שיהיה בהם ממשות חמץ או מחשש שיהיה במאכל טעם חמץ, ואומרים דין חוזר ונעור גם בטעם החמץ ולא רק בממשותו, וכן פסקו גם רבים מאחרוני הספרדים (עיין בכל זה בדברי כנסת הגדולה, סימן תמז', הגהת ב"י אות ד'. ברכי יוסף, אות ו'. כף החיים, סימן תמז', ס"ק קד', קיח-קיט'. משנה ברורה, על סעיף ה'), וכן עיקר כיום לדינא בפרט במוצרי מזון תעשייתיים, שכן רובם ככולם מיוצרים במקומות שאינם נקיים מחמץ במשך כל השנה, וכמו שכתב ה"ז במפורש שכל ההיתר באכילת מאכלים שלא הושגחו במיוחד לפסח הוא רק כשאין באמת חשש חמץ אמיתי, ולכן כתב: 'בשר יבש שהיה תלוי בחדר שמנהלים שם קמח הוי ליה חמץ בעין ולא מהני ליה הדחה', וכיום רוב חדרי האריזה והייצור של מאכלים שאינם כשרים לפסח הם בחדר שמנהלים בו קמח, וממילא המאכל אסור. שים לב שאע"פ שרמ"א התיר ב"ט שני הכוונה ל"ט שני של גלויות של שביעי של פסח, שהוא מדרבנן, אבל שביעי של פסח עצמו שווה לשאר ימי החג, ולכן אין לאכול בו שום מאכל שאסור לאוכלו בכל שאר הימים – כף החיים, ס"ק קנה'.

¹²⁶ אנו פוסקים שלעניין צום יום הכיפורים סיכה (ניקיון הגוף) הינה כשתייה ועל כן אין לסוך את גופנו ביום הכיפורים. לאור זאת, יש פוסקים (**ביאור הגר"א**, שו"ע אר"ח, סימן שכ"ה ס"י, וז"ל: 'מנין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכיפורים...וכן בחדש וכל האיסורים') הסוברים יש להחמיר בדבר גם בחג הפסח, ועל כן לדעתם יש להקפיד שכל מוצרי ההגיינה הנוגעים בגופנו, כגון: שמפו, סבון, קרם גוף וכיוצ"ב, יהיו כשרים לפסח, כיוון שרגילים לערב בהם במהלך השנה אלכוהול שמופק לעיתים מחמץ, וכ"פ שבט הלוי, ח"ב סימן מח', ועיין עוד אגרות משה, אר"ח, ח"ג סימן סב'. ראוי להעיר כי במוצרים רבים מערבים ויטמן E שמופק מנבט חיטה, וכגון במגבונים לחים. לעומתם, פוסקים רבים סוברים שמאחר ומוצרי ניקיון אלו פסולים ופגומים מאכילת הכלב אין צורך להקפיד יהיו מופקים מחמץ, שהכל אצלנו שחמץ שנפסל מאכילת הכלב והוא פגום לגמרי מותר אפילו בהנאה (עיין: שו"ע, סימן תמב' ס"ד, ס"ט. מג"א ס"ק ז'. משנה ברורה ס"ק מג'. כף החיים, ס"ק מח'). למעשה, המקל יש לו על מה שיסמוך, והמחמיר לחוש לשיטת הגר"א תבוא עליו ברכה, ובפרט שכיום ניתן להקפיד על כך בקלות. אמנם גם המחמירים יכולים להשתמש בסבונים הרגילים אם לא מצאו תחליף לפני החג, ובוודאי שיש להקל בדבר במקרה ומתארחים אצל אדם שלא מקפיד על כך, ולהשתמש בזה ולא להעיר על כך, ואין לדחות מצות עשה של אהבת הרע בשביל חומרא, וברור שאין להלביץ את פניו לא ברבים ולא בפני בני משפחתו, ורק אם יודע שהוא רוצה לשמוע ולקיים את החומרות המצויות בהלכה רשאי לומר לו זאת בסתר.

כלי האוכל שלנו, ויש חשש שיישארו מעט נוזל כלים על הכלים ובטעות נבוא לאוכלו. גם משחת שיניים ומי פה צריכים כשרות מיוחדת לפסח, כיוון שהם נכנסים לפה וניתן לבולעם¹²⁷. כמובן שיש להחליף את מברשת השיניים למברשת שיניים אחרת, שלעיתים נשארים פירורי חמץ בין סיבי המברשת. לכן, לפני סוף זמן אכילת חמץ ינקה שיניו היטב ואז יצניע את המברשת במכירת החמץ, ובימי הפסח ישתמש במברשת שיניים חדשה.

- **גבינה, ביצים ובשר:** נחלקו הפוסקים בדין מאכל שבא מבהמת גוי שאכלה חמץ בפסח¹²⁸, והשלכת המחלוקת היא במוצרי החלב, הביצים והבשר¹²⁹.
  - **מוצרי חלב:** ברוך ה', בארץ ישראל דואגות המחלבות השונות, לנקות היטב את הרפתות והמחלבות היטב מתבואת החמץ הרגילה, וכן מאכילים את הפרות בתערובות ללא חשש חמץ, כך שניתן לקנות מוצרי חלב אלו ללא חשש גם במהלך החג, ואפילו מחלב שנחלב במהלך ימי הפסח, שהרי אין כאן הנאה מחמץ. אמנם יש המחמירים בדבר, משום שלמרות כל הניקיונות הנעשים ברפתות והמחלבות, עדיין ייתכן שהפרה תאכל גרגיר חמץ במהלך ימי הפסח, וממילא החלב יוצר בזכותו, וחומרא זו ראוי מאוד בימינו, מאחר שרוב הרפתות הינם בבעלות יהודית. אמנם אם

לסיכום, כל מוצרי הניקוי שאינם נוגעים בגוף, כגון אקונומיקה, נוזל לשטיפת רצפות ועוד לא צריכים הכשר כלל, והוא הדין למשחת נעליים וכד' שאינם צריכים הכשר כלל וכלל, אולם ראוי להדר שמוצרי הגיינה שנוגעים בגוף המכילים אלכוהול יהיה אישור כשרות לפסח. מוצרי ניקוי שעלולים לאוכלם חייבים הכשר לפסח מעיקר הדין, כגון נוזל לניקוי כלים, משחת שיניים מי פה, וכל כיוצא ב.

¹²⁷ כמובן שהכשר זה הוא בנוסף לכשרות הרגילה שצריכה להיות כל השנה, שכן צריך לדעת שמשחות שיניים שונות (בח"ל) עלולות להכיל שומן מהחי, ועלינו לוודא ששומן זה כשר.

¹²⁸ יסוד המחלוקת הוא מדין זה וזה גורם, היינו יצירה של דבר שנוצר משני גורמים שהאחד אסור והשני מותר. להלכה, אנו פוסקים בדין זה שהמוצר מותר, אולם לפסח יש אוסרים משום חומרת החמץ. עיין: עבודה זרה, מח'; ש"ע, יו"ד, סימן קמ"ב ס"א. מ"א, א"ח, סימן תמ"ה ס"ה. במקום הפסד מרובה או שעת הדחק פסק המשנה ברורה שניתן להקל בדין זה גם בפסח (ביאור הלכה, ס"ק ב'), אולם בפשטות בדרך כלל בזמננו אין שעת הדחק לעניין זה. כמו כן, יש הסוברים שחלב שנחלב מפרת גוי מותר לכתחילה, שמאחר ולגוי החלב מותר, אין בזה שום איסור הגורם למוצר, וממילא הוא נוצר רק על ידי דבר מותר (שערי תשובה, סימן תמח'). אגרות משה, א"ח, ח"א, סימן קמ"ז. אולם למעשה רבו הפוסקים המחמירים בדין זה גם בפרת גוי (משנה ברורה, סימן תמח'), ס"ק לג'. קיצור שולחן ערוך גנצפריד, סימן קי"ז, אות יג'. בן איש חי, ש"ר, צו, אות מב'), וכן עיקר להלכה לכתחילה, ועיין עוד להרחבה בשדי חמד, מערכת חמץ ומצה, סימן ב', סעיף ד'. כף החיים, סימן תמח', ס"ק קיג'.
¹²⁹ חשוב להדגיש שהמחלוקת היא רק לגבי פרת גוי, אבל אסור ליהנות מחלב של פרת יהודי שאכלה חמץ בפסח, מאחר שלגבי בעל הפרה החמץ אסור בהנאה, וכדי שלא לסייע ולחזק ידי עוברי עבירה. עיין: בן איש חי, ש"ר, צו, אות מב'.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

החלב נחלב לפני הפסח אין איסור לכל הדעות, שהרי אז החמץ היה עדיין מותר¹³⁰, ומטעם זה ניתן למצוא על חלק ממוצרי החלב של חברת 'תנובה' ו'טרה' ועוד חברות שונות ליד ציון הכשרות את הכיתוב הבא: 'כשר לפסח ערב פסח'¹³¹, וכיתוב זה מעיד שהמאכל יוצר מחלב שנחלב לפני הפסח, כך שגם אם הפרה אכלה חמץ זה היה לפני הפסח, ודבר זה בוודאי לא אוסר את החלב. יש לציין כי מותר לאכול מחלב או מגבינות אלו גם אם הכינו את הגבינות או ארזו את החלב במהלך ימי חול המועד, שהחליבה מותרת בחול המועד, וכן והכנת מאכלי חלב מדין דבר האבד ומדין אוכל הנדרש לצורך החג. לכן גם אותם שנהגו להחמיר בחו"ל ולהימנע מצריכת מאכלי חלב בימי הפסח, יכולים להקל בדבר אף ללא התרת נדרים כיום כי המציאות השתנתה, וברור שגם צאצאי המחמירים יכולים להקל ללא התרת נדרים וללא סיבה מיוחדת.

○ **ביצים:** מעיקר הדין ניתן לקנות ביצים במהלך החג גם אם התרגולת אכלה חמץ, אולם אם אפשר ראוי לקנות מראש את כמות הביצים שנזדקק לה לכל ימי החג¹³². יש המחמירים לשטוף את הביצים במים לפני בישולן, מחשש שדבוק חמץ בקליפות הביצים והוא יתבשל בכלי עם הביצה, וראוי לשטוף את כל הביצים שבבית לפני חג הפסח, מחשש שהחמץ הדבוק ייפול למאכל אחר הנמצא במקרר, ואם ניתן יש לעשות כן¹³³. חשוב לזכור כי בכל מקרה גם מוצרים אלו יש לקנות רק ממקומות מסודרים כ'תנובה' וכד'. בשנים האחרונות התחילו להחתים את הביצים הכשרות לפסח בחותמת שאין בה חשש חמץ וניתן להשתמש בביצים אלו ללא כל חשש¹³⁴.

¹³⁰ נחלקו השו"ע והרמ"א בדין חוזר ונעור: לדעת השו"ע חמץ שנתבטל לפני הפסח בשישים אינו חוזר ומתעורר בפסח ולכן לא אוסר את התערובת. לדעת הרמ"א כלל זה קיים רק בתערובת של דברים לחים, בעוד בתערובת של דברים יבשים החמץ חוזר ונעור ואוסר את תערובתו אפילו במשהו. בחלב, גם אם יש איסור הוא לח, ולכן לכל הדעות בטל לפני הפסח ואינו חוזר ונעור. במחלוקת זו האשכנזים פוסקים כרמ"א, וכן החמירו רבים מהספרדים (כף החיים, סימן תמ"ז ס"ק עו'), ויש הסוברים (ביע אומר, ח"ב, אר"ח, סימן נג') שהספרדים פוסקים כשו"ע, ולכן מקלים אפילו בתערובת של דברים יבשים. אמנם לנידונו אין זה משנה שהרי החלב הוא לח. לעיתים כתוב כ.לפסח ערב פסח וכד'.

¹³² במציאות ימינו, קל יותר להשגיח שהפרות המיועדות לחליבה יאכלו רק תערובת כשרה לפסח, שכן הן אוכלות רק מהמזון הנמצא לפניהן, בעוד בתרגולות הדבר כמעט לא מעשי, מאחר והן מכניסות כל דבר מאכל לפיהן ומנקרות ומחטטות בכל מקום.

¹³³ כף החיים, תעג', סד'. מומלץ לנגב את הביצים לאחר השטיפה ולא להשאירן רטובות בשל חיידק הסלמונלה. לפני מספר שנים החומר ממנו מכינים את חותמות שעל הביצים היה עשוי מתערובת חמץ, ולכן לקראת פסח לא היו מחתימים את הביצים, אך בשנים האחרונות מצאו פיתרון והסירו את החמץ מחותמת הביצה, והיו

○ **בשר:** מותר לאכול בשר שנשחט לפני פסח, ואפילו אם התרנגולים או הבהמות אכלו חמץ, אולם יש לזרוק את מה שבקיבתם מחשש שמא יש שם עוד זרעונים שהחמיצו ולא התעכלו. בשר של גוי שנשחט בתוך הפסח, מעיקר הדין מותר, אולם ראוי שלא לקנות ממנו, מאחר שקונים גם את המאכל שבזפק. נכון להחמיר ולא לקנות בשר של יהודי שנשחט בפסח אם האכילו את בעלי החיים בחמץ, משום איסור מסייע. כיום, שקונים בשר (הודו, עוף, בקר, כבש וכד') מוכשר, צריך לוודא שיש כשרות לפסח, ואפילו אם קונה לפני הפסח, כך שאין בעיה שבעלי החיים אכלו חמץ, צריכים שתהיה השגחה טובה על הבשר, משום שצריך לוודא שלא נפל חמץ לבשר בתהליכי הכשרתו ועיבודו, מהשחיטה ועד האריזה¹³⁵.

● **חומצת לימון:** במאכלים רבים כיום בתעשיית המזון מערבים חומצת לימון. חומצת לימון זו הינה חומר משמר השומר על איכות וטריות המוצר, שכן כידוע יש כח לחמיצות הלימון לשמור על המאכל. אמנם כיום בתעשייה לא משתמשים בחומצה המופקת מלימון אלא בחומצה המופקת מקמח. נחלקו הפוסקים בהכשר חומר זה לפסח, ולמעשה לכל הדעות ניתן לאכול מאכל שמעורבת חומצת לימון אם הוא יוצר לפני הפסח, וראוי לחוש לזה ולוודא שתאריך הייצור הרשום על המאכלים כריבות שוקולדים וכד', וכן על המשקאות הקלים וכד' יהיה לפני תחילת חג הפסח¹³⁶.

מחתימים במספר כוכביות, אולם כיום מסמנים בכיתוב הזה: 'לפסח'. לכן ניתן לקנות ביצים בתנאי שיש עליהם חותמת כשרות לפסח, ובכל מקרה יש לבדוק את כשרותן אצל המוכר. חשוב לציין שאין לבשל בכלי פסח ביצה שאינה מוחתמת בחותמת הכשרה לפסח.

¹³⁵ בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, אות מ'. כף החיים, סימן תס"ז, ס"ק קיג-קיד, רכ"ה. מי שנהג שלא לאכול תרנגולים בפסח מחשש שיהיה בהם חמץ יכול לעשות התרה (לב חיים, ח"ב, סימן רז), ובלבד שיקנה בשר או מוצרי עוף והודו הכשרים לפסח בהשגחה מסודרת. הקונה עוף חי בפסח יתכוון שלא לקנות את החמץ שבזפק ובקורקבן, וכשפותח את העוף, יזרוק את החמץ שבו.

¹³⁶ אופן הכנת חומצת הלימון: לוקחים קמח ומפרידים בין רכיביו – גלוטן ועמילן. כדי להגיע להפרדה זו משרים את הקמח במים בסחרור למשך כמה דקות. לוקחים את העמילן ומחממים אותו עד שהופך לסוכר נוזלי דקסטרוזה (גלוקזה). לאחר מכן מערבים בחומר המוכן גופרית, ומניחים אותו במיכלים גדולים שיהווה מאכל לפטריות. מה שהפטריות מפרישות הוא החומר המכונה חומצת לימון. יש לבאר שנחלקו האם החומר יכול היה להחמיץ ואז דין החומר המופק הוא כהנאה מחמץ או שלא, ולמעשה מאחר והקמח שלנו הינו ספק חמץ, ראוי להימנע מדבר המיוצר במהלך הפסח מחומר שאולי החמיץ. אמנם אם החומר הזה יותר לפני החג מותר לערב, שהרי עתה כבר לא נהנה מחמת אלא רק ממה שהופק ממנו, וכדין חלב מבהמת גוי שאכלה חמץ שראוי להחמיר, אולם אם החלב נחלב לפני הפסח מותר גמור הוא. לכן למעשה ניתן לרכוש מאכלים ומשקאות שמעורב בהם חומצת לימון גם אם יוצרו בפסח ובלבד שחומצת הלימון יוצרה לפני החג, אולם מאחר ואיננו

- **מאכלי בעלי חיים:** מאכלים שונים לבעלי חיים, כגון מזון לכלבים, חתולים, תוכים דגים ועוד מכילים לעיתים חמץ גמור, ולכן אין להשתמש בהם, אלא יש לרכוש עבורם מאכלים שאינם מכילים חמץ¹³⁷.

❖ **תחליפי חלב לתינוקות ומזון רפואי:** יש צורך לוודא כשרות מיוחדת לפסח התשע"ט על תחליפי החלב השונים (כדוגמת מטרנה, סימילאק, נוטרמיגן וכד'), וכן על מוצרי המזון הרפואי (כדוגמת אנשור, אוסמוליט וכד'). ניתן לברר מידע זה בחוברת התרופות הכשרות לפסח שהוציאה קופת חולים כללית, ומצויה בידי בתי המרקחת של קופת החולים, ובידי הרבנים השונים, וכן באתר האינטרנט של קופת החולים. רבים ממזונות אלו או תחליפי חלב אלו מכילים קטניות, ואף על פי כן מותר גם לאשכנזים לאוכלם, שכן במקום חולי לא גזרו רבנן, ותינוק קטן נידון כחולה לעניין זה, ובפרט אם אינו יכול לאכול אוכל אחר. אמנם ייזהרו להניח את המאכלים האלו בכלים שונים כך שאנשים בריאים הנמנעים מאכילת הקטניות לא יבואו בטעות לאוכלם. ניתן לשטוף כלים אלו בכיור, ואם מצויים כלים נוספים בכיור שלא אוכלים בהם קטניות, יקפיד לשטוף את הכלים במים שאינם חמים, ועיין עוד לקמן בדיני הקטניות. מזון או תחליף חלב שלא מופיע ברשימות אסור באכילה, אולם אם רופא אומר שצריך לקחתו, ולא ניתן להמירו למוצר אחר ולא ניתן להסתדר בלעדיו, יכול

יכולים לדעת זאת בבירור ראוי לקנות רק מאכלים שיוצרו לפני החג, כך בוודאות חומצת הלימון יוצרה בהיתר גמור. טעם ההיתר לרכוש מאכל שעירבו בו חומצת לימון לפני הפסח הוא שאז חומר זה היה היתר גמור, ומאחר ומדובר בתערובת של לח בלח (משקאות קלים, ריבות וכד') הרי שגם למורס שסובר שחמץ בפסח חוזר וניעור כאן הוא לא חוזר ומותר גמור הוא. עיין: אור לציון, חלק ג', פרק ח', סעיף ד'. תחומין, חלק א', מאמרו של הרב שאר ישוב הכהן.
ראוי לכל אדם לדעת כי דוגמא זו היא אחת מיני רבות בתעשיית המזון כיום, ולכן אין לסמוך לרכוש מוצרים ללא הכשר מסודר.

¹³⁷ שימוש באוכל המכיל חמץ לבעלי חיים אסור משום איסור הנאה, שכן נהנה בהאכלת בעלי החיים בחמץ, שאם לא כן היה צריך לרכוש עבורם אוכל אחר: עיין שו"ע סימן תס"ה סעיף א', וסימן תנ"ד סעיף ב'. ב"י בטור ובנ"כ לשו"ע. אמנם יש הסוברים (אור לציון, חלק ג', פרק ח', סעיף ה') שאין צורך בזה אם החמץ אינו נראה בעין אלא מעורב במזון ואינו ראוי למאכל אדם. יש לדעת כי לעיתים בתעשייה כיום אוכל בעלי חיים (כגון מזון לכלבים) ראוי לאכילת אדם. עוד יש לדעת שלעיתים מזון לבעלי חיים מכיל מראש חלקי חמץ שהינם משמעותיים למאכל. כמו כן, לעיתים המזון עלול להירטב ולהחמיץ ואז יש בו איסור. משנה ברורה סימן תס"ה ס"ק ה'-ו'. כף החיים, ס"ק יב'. סימן תנ"ג, ס"ק לד'. חשוב להדגיש כי כמובן אין שום צורך שמאכלי בעלי חיים יהיו ללא קטניות, שכן אין שום איסור הנאה מקטניות, גם לאשכנזים המחמירים בהם.

לקחתו בהוראת רופא, ובלבד שייוחד לו כלים מיוחדים רק למזון זה, ולא ישתמש בכלים אלו לשאר מאכלי הפסח, וטוב לשאול רב פוסק הלכה כיצד עליו לנהוג. לעיתים ניתן לוותר על מוצרי מזון רפואי הניתנים לתמיכה ולחיזוק בלבד, ויש להיוועץ ברופא.

❖ **ייחוד בשר לימי הפסח:** צריך להקפיד שלא לומר על הבשר שקונה לימי החג 'בשר זה לפסח', משום שנראה כאילו מייחד את הבשר לקורבן (שהרי עיקר מצוות האכילה היא על הקורבן הנקרא 'פסח'), בעוד כוונתו לאוכלו בביתו, ונמצא שאוכל קודשים מחוץ לעזרה. האיסור לייחד את הבשר לפסח קיים כל זמן שמתעסק איתו, בין כשקונה אותו ובין כשמכינו לאכילה וכיוצ"ב. יש הסוברים שדין זה קיים אפילו בעופות ודגים, ולכן טוב להימנע מלומר בפירוש 'מאכל זה לפסח', אמנם במאכלים שלא קרבים למזבח בדיעבד ניתן לאכול את המאכלים¹³⁸.

6. מכירת חמץ

התורה אסרה להשאיר ברשותנו חמץ, והמשאיר חמץ ברשותו עובר על איסור בל יראה ובל יימצא. חמץ הנמצא אצל הגוי מותר, ואין לגביו איסור בל יראה ובל יימצא, ואפילו אם הגוי גר בבית היהודי, כל עוד החמץ נמצא ברשות הגוי ואין אפשרות שהיהודי יבא בטעות לקחת מחמץ זה. כיום מאוד קשה לתת לגוי ממש את כל החמץ הנמצא ברשותנו, ולכן אנו כיום אנו מקלים ומותירים את החמץ בביתנו ובלבד שיהיה מסומן היטב. היו שנהגו בעבר לקחת מפתחות לבתים של כל מוכרי החמץ ולתת אותם לגוי שקנה את החמץ על מנת שהוא יוכל להיכנס לבית ולקחת את החמץ שקנה (אם ירצה בכך), ומי שיכול לנהוג כך תבוא עליו הברכה. אמנם כיום אנו נוהגים שבשעת החתימה על הסכם מכירת החמץ הרב נותן לגוי מפתח של אחד מחדריו שבו מאוחסנים דברי חמץ עם רשימות המוכרים, ומסירת מפתח זו גם כן מהווה אחד מדרכי הקניין של המכירה ושכירות המקום, ומהווה אישור על רצינות

¹³⁸ עיין : שו"ע, אר"ח, סימן תסט' ס"א. בן איש חי, ש"ר, צו, אות כו'. משנה ברורה, ס"ק א'-ד'.

המכירה, ומתוך שהגוי יכול להיכנס לבית אחד וליטול את כל החמץ שלו, כך הוא יכול להיכנס לכל בית אחר. ראוי לציין שהגוי מקבל את הטפסים של כל מוכרי החמץ, כך שהוא יכול להגיע אליהם ולקחת את החמץ השייך לו. לכן כיום למרות שאנו לא נוהגים להוציא את כל החמץ מהבית, ורוב המוכרים לא נותנים את המפתחות לביתם לידי הרב שייתנם לגוי, אם אכן יבוא הגוי במהלך ימי הפסח וידרוש להיכנס לבית ולקחת את חמצו עלינו להרשות לו לעשות זאת, ולתת לו את המפתחות של הארונות או המחסנים בהם מאוחסנים דברי החמץ, שכן חמץ זה אינו שלנו. לסיכום, מכירת החמץ עובדת אפילו בחמץ גמור¹³⁹, ואפילו לא הוצאנו אותו מהבית, ובלבד שייחדו לחמץ מקום ברור ומסומן בבית ומכרו אותו במכירה גמורה לגוי, ולא ישתמשו בו כל חג הפסח, ועיין עוד לקמן¹⁴⁰.

• **זמן המכירה:** מדין תורה, החמץ אסור בערב פסח מחצות היום, היינו מהשעה השישית, שכן משעה זו ניתן להקריב את קורבן הפסח, ובזמן הראוי להקריב את הקורבן עלינו לוודא שאין לנו חמץ, שנאמר 'לֹא תִשָּׁחַט עַל חֶמֶץ דָּם זִבְחִי'¹⁴¹. אמנם חז"ל הרחיקו ואסרו את החמץ בהנאה כבר מהשעה החמישית של היום, ולכן מכירת החמץ לגוי על ידי הרב כשליח של כל החותמים על טפסי המכירה נעשית לפני סוף זמן ביעור חמץ, שלאחר זמן ביעור חמץ אין ליהנות ולסחור עוד בחמץ. לכן השנה יש להקפיד למכור את החמץ לפני יום שישי, ולא להשאיר את מכירת החמץ לסוף ההכנות לפסח, מאחר שעלולים לשכוח. יש להקפיד שלא למכור חמץ במקום שזמני איסור חמץ שונים מהמקום בו המוכר נמצא, ולכן אדם הגר בארץ לא ימכור חמץ

¹³⁹ עיין: שדי חמד, מערכת חמץ ומצה, סימן ט', אות כ'.

¹⁴⁰ בשטר המכירה אנו משכירים לגוי את מקום החמץ, מאחר ואיננו מוציאים אותו מביתנו, ולכן אין להיכנס למקומות שהשכרנו לגוי או להשתמש בהם, היינו למקומות בהם הנחנו את החמץ, ועוד שלא יבוא בטעות לאכול ממאכלי החמץ ויעבור על איסור חמץ, ועוד שיעבור גם על גזל הגוי, ואם יעשה כן עלול לפסול את כל המכירה למפרע ולעבור על איסורי החמץ מתחילת החג, שכן מוכיח בדעתו שלא התכוון באמת למכור את החמץ לגוי, אלא חשב שהמכירה מעין סגולה וכד'. ערוך השולחן, סימן תמח', ס"ק יח"כ'.

¹⁴¹ שמות, לד' כה'. נמצא שמחצות היום מתחילה מצוות השבתת החמץ, ומי שמשאיר רשותו חמץ בזמן זה מבטל מצוות עשה של השבתת החמץ, אולם איסורי בל יראה ובל ימצא מתחילים רק מכניסת החג, שהרי נאמר במפורש 'שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם' – שבעת ימים ולא יותר. עיין: שו"ע, סימן תמג' ס"א. משנה ברורה, ס"ק א'.

בח"ל, והגר בח"ל ימכור חמץ במדינתו¹⁴². מי שגר בארץ ישראל והחמץ שלו בח"ל, ימכור בשני המקומות¹⁴³.

- **צורת המכירה:** חשוב שיהיה ברור הן למוכר (=היהודי) והן לקונה (=הגוי) שמתבצעת כאן מכירה לכל דבר ועניין, ועל כן יש להקפיד לפעול לפי הכללים הבאים:
  1. יש למנות את הרב להיות שליח למכור את החמץ, וטוב לעשות גם קניין סודר במינוי השליחות¹⁴⁴. קניין הסודר יתבצע באופן הבא: נציג הרבנות יתן למוכר (=מי שחותם על טופס ההרשאה למכירת החמץ) חפץ ששייך לנציג הרבנות. המוכר יגביה את החפץ ויאמר שהוא ממנה את הרב לשליח למכור לו את כל החמץ שלו¹⁴⁵.
  2. יש למלא את הפרטים בטופס השליחות, כולל מקום אחסנת החמץ. יש המתחסדים לא לציין מקום מסויים בבית מחשש שמא יהיה עוד חמץ במקום אחר ולא מכרו, וחוששים לכך, אולם **הטוב ביותר הוא לציין מקום שבו מרוכז החמץ** ככל מכירה רצינית, שבה הקונה יכול לבדוק ולהעריך מה בדיוק קנה, אולם **כדי שלא לפספס חמץ נוסף, טוב לציין שמוכר גם את כל החמץ שברשותו**, לדוגמא: 'החמץ שנמצא במחסן, וכן בכל מקום שברשותי'.
  3. יש לציין כתובת מלאה של המקום בו מאוחסן החמץ שרוצים למכור לגוי. ניתן למכור באותה המכירה חמץ הנמצא במקומות שונים, אולם חייב לציין את הכתובות המדוייקות, וכגון שרוצה למכור את החמץ שבמחסן של הבית ואת החמץ הנמצא בתא שלו בעבודה.

¹⁴² שהרי זמני איסור החמץ שונים, ואם מכר לפי זמני ח"ל, נמצא שבזמן שהוא כבר אסור בחמץ, החמץ עדיין לא נמכר לגוי והוא ברשותו. גם בצאת החג, נמצא שהגוי כבר לא מחזיק בחמץ, בעוד האדם עדיין נמצא בחג ועדיין חלים עליו איסורי חמץ.

¹⁴³ נחלקו הפוסקים האם לעניין מכירת חמץ הולכים לפי המקום בו האדם נמצא או לפי המקום בו החמץ מונח, ויש להחמיר בדבר כדי להינצל מאיסור בל יראה ובל ימצא.

¹⁴⁴ חמץ נחשב רכוש מטלטל, כלומר רכוש שניתן לטלטלו ולהעבירו ממקום למקום, ולכן מוכרים אותו בהגבהת חפץ: מטפחת או עט (בדומה למה שעושים במעמד הנישואין), וכן מינוי השליחות יעשה ע"י הגבהת חפץ.

¹⁴⁵ ראוי למנות ישירות את הרב המוכר את החמץ ולא את השליח שמחתים על הטופס, מאחר שלמרות ששליח רשאי לעשות שליח נוסף על מנת להצליח בשליחותו, ולכן השליח יכול למנות עוד שליחים רבים על מנת למכור את החמץ, אולם מדין 'מילי דלא ממסרן לשליח' טוב יותר למנות ישירות את הרב המבצע את מכירת החמץ בפועל, ולרב זה זכות לעשות שליחים רבים כדי לבצע את המכירה, ותנאי זה מופיע בטפסי ההרשאה השונים.

4. ראוי מאוד לציין מספר טלפון של המוכר, כדי שאם הגוי ירצה לקנות את החמץ ולקחת את שלו, הוא יוכל להשיג את המוכר ולברר מה בדיוק מיקום החמץ, ומה נמכר לו. בימינו, טוב יותר לכתוב את מספר הטלפון הנייד שזמין יותר בדרך כלל.
5. יש לחתום על טופס המכירה, וראוי לחתום בחתימה בנקאית, שהרי זו עסקה.

יש הממלאים שטרות בנוסחים שונים, ומפרטים גם את מוצרי החמץ, אולם עליהם להיזהר שלא למכור רק את מה שפירטו, שאם ישכחו דבר מה ייאסר באכילה אחרי הפסח כדין חמץ שעבר עליו הפסח, גם אם ביטל את החמץ וביערו כדין¹⁴⁶, ולכן ניתן לפרט מוצרים שונים אולם חשוב להוסיף: 'וכן את כל מוצרי החמץ הנמצאים ברשותי', או 'כל מוצרי החמץ המאוחסנים במקום פלוני'. בדיעבד אם המוכר לא מינה את מי שמחתים על הטופס בקניין אלא רק חתם על הטפסים במילוי שמו וחתמתו כשורה, המכירה חלה¹⁴⁷, ובלבד שיבין היטב את משמעות המכירה.

• **מכירה באינטרנט:** מכירה זו מועילה אף על גב שלא ניתן לעשות את כל השלבים הנ"ל במחשב, שכן בזמננו רבים קונים ומוכרים חפצים שונים באינטרנט, וממילא כיום זו דרך מקובלת לעשיית מסחר. ראוי לאנשים שלא רגילים לקנות ולמכור באינטרנט למכור במכירה הרגילה, ונראה שלרוב האנשים יש להמליץ לעשות כן, כי מכירה כזו נראית למוכר יותר החלטית מאשר מכירה וירטואלית, וכך ברור שנתן הרשאה למכור את חמצו¹⁴⁸. אמנם מי שרגיל לעשות את רוב קניותיו ועסקיו דרך האינטרנט, אכן עדיף שגם את מכירת החמץ יעשה בדרך זו. בכל מקרה אם לא הספיק למכור את החמץ לפני ערב החג, וברבנות המקומית אצלו כבר לא מוכרים

¹⁴⁶ שהרי בביטול החמץ שהאדם עושה בערב הפסח, הוא לא מתכוון לבטל את החמץ שנמכר לגוי, שהרי לא יכו לבטל את מה שלא שלו, ולכן אם פירט בפועל רק מוצרים מסויימים, אבל חשב שמכר יותר, והתברר שיש מוצרים שלא נמכרו ובעצם לא ביטלם והפקירם, הם ייאסרו באכילה.

¹⁴⁷ כף החיים, סימן תמח' ס"ק נא'.

¹⁴⁸ ובדרך זו אין חשש שההרשאה לא נקלטה במחשבים מאיזו שהיא סיבה. אמנם אין בעיה הלכתית אמיתית במכירה זו, שכן להלכה שליח נעשה גם לפי הדיבור (ש"ע, חו"מ, קפ"ב ס"א) כך שהקניין אינו מעכב, אם כי קניין הסודר מדגיש את רצינות מינוי השליחות ואת המכירה שתבצע. ניתן למכור חמץ גם כשימנה שליח בטלפון: אור לציון, ח"ג, עמוד קח'.

חמץ, יכול לכתחילה למכור חמץ באינטרנט, ובלבד שיוודא שהרב שמוכר את החמץ עוד לא ביצע את המכירה בפועל, וכן שחלות המכירה תהיה לפי זמני הארץ בה הוא נמצא¹⁴⁹. בכל מקרה המכירה לגוי נעשית כמכירה ברורה פנים בפנים עם מספר קניינים וחתומות על חוזים.

• **מכירה מוקדמת:** יש המתחסדים למכור את החמץ שלהם כבר ביג' בניסן, היינו שמכירת החמץ תהיה כבר ביום יג', ורבנים הנוהגים כך מוכרים פעמיים את החמץ של המשלחים לגוי: פעם אחת ביום יג' ופעם שניה בערב החג, ועושים זאת על מנת להיפטר מבדיקת החמץ, שהרי אם ימכרו את החמץ לפני ליל יד', הוא אינו ברשותם ואין עליהם חיוב לבדוק. אמנם להלכה אנו מקלים שמקום שיימכר למחר לגוי פטור מבדיקה, וכן הדעת נוטה, שהרי ידוע שיש שם חמץ, ולמחר הוא לא יהיה שלו, ובחמץ הנמכר יקיים מצוות השבתת חמץ על ידי המכירה ולא על ידי הבדיקה שתוביל לשריפה את החמץ שאין בו יותר שימוש או צורך, וכמו שלא מחוייב לבדוק מקום שמשאיר בו חמץ למאכל לערב ולבוקר, ועיין עוד לקמן¹⁵⁰.

• **סימון המקומות שנמכרו:** יש לסמן בצורה בולטת את המקום בו מצניע את החמץ במהלך החג, וכגון שיכתוב פתק 'חמץ' וידביק אותו על המקומות שמכר את תכולת מאכליהם לגוי, וזאת משתי סיבות: האחת שלא יבוא בטעות לאכול במהלך החג מהחמץ המאוחסן שם, והשניה שאם יבוא הגוי ליטול את החמץ שקנה, יוכל לקחתו ללא קושי מיוחד. יש המחמירים לציין את כמות המוצרים הנמצאים ברשותו ואת מיקומם המדויק ולתת את המפתח לרב, כדי שהגוי יוכל לבוא וליטול את החמץ שלו, אך המנהג הפשוט אינו כן, וניתן לסמוך על זה, ובלבד שהאדם יבין ויסכים שהחמץ אכן אינו שלו אלא של הגוי.

¹⁴⁹ מצ"ב רשימת חלק מהאתרים המוכרים שבהם ניתן למכור חמץ באינטרנט: אתר קהילת בני עקיבא בירוחם (קישור למכירת חמץ דרך רבנות ירוחם): www.kehila-yrucham.org.il. אתר כיפה: www.kipa.co.il. אתר תנועת חב"ד: www.chabad.org.il. אתר המועצה הדתית בתל אביב: www.rabanut.co.il. אתר בית ההוראה המרכזי: www.din.org.il.

¹⁵⁰ פרי חדש, סימן תלו', אות ג'. אשל אברהם בוטשאטש, סימן תלג', סעיף ג'.

• **מה מוכרים:** יש למכור את כל תערובות החמץ שנותרו, אך אין למכור את כלי החמץ, כיוון שאז לדעת חלק מהפוסקים יצטרך להטבילם מחדש כאשר הרב יקנה במוצאי החג את החמץ מהגוי, כדין כלי סעודה שנקנו מגוי שחייבים בטבילה¹⁵¹. לכן, יש לנקות את הכלים היטב מממשות חמץ¹⁵², להצניעם בארון סגור במהלך החג¹⁵³, ויוכל לחזור ולהשתמש בהם לאחר החג¹⁵⁴. מעיקר הדין מותר למכור גם חמץ גמור, אבל למעשה ראוי שלא למכור חמץ גמור אלא לבער אותו¹⁵⁵, אלא אם כן יש לו הפסד מרובה מהדבר, וגדר זה הוא לפי האדם. לכן בבית רגיל למעשה יבער את החמץ הממשי שיש ברשותו, וימכור את החמץ, ויכלול במכירה זו את תערובות החמץ, כגון מזון לבעלי חיים העשוי מחמץ, תרופות בעלות טעם טוב וכד'.

• **מאכלי חמץ גמור:** מקרוני, ספגטי, פתיתים, עלי לזניה, קוסקוס, בורגול, גרישה, לחם, פיתה, ופלים, קרקרים, שקדי מרק, חלק מאבקות המרק, ביסקוויטים,

¹⁵¹ פתחי תשובה, יו"ד, סימן קכ', ס"ק יג'.

¹⁵² נחלקו הדעות לגבי מכירת חמץ הבלוע בדופני הכלים, שיש אומרים שטוב שלא למוכרו משום שנראה כחוכא ואיטולא (=כאילו עושה צחוק ובדיחה מהמכירה), כיוון שאף אחד לא יקנה זאת, ויש אומרים שמאחר והגוי רוצה במכירה ומשלם עליה כסף, יש זכות למוכר למכור מה שרוצה ואם הוא אכן יסכים לנקות הרי שהמכירה קיימת. למעשה, אפילו אם מכר את כל חמצו ולא פירט מה בדיוק מכר חייב לנקות את הכלים מכל ממשות חמץ שלא יישאר חמץ הדבוק בהם, וכמו שהענינו לעיל בנוגע לכל כלי המטבח שלנו כתנורים, מיקרוגל וכד', שיש לנקותם בכל מקרה גם אם לא מתכוון להשתמש בהם במהלך חג הפסח, וכיוון שאנו לא נוהגים בדר"כ לנקות את הכלים האלו יש לשים לב ולנקותם לפני החג, אבל אין צורך לנקות במיוחד לחג הפסח את שאר הסירים, הצלחות הסכ"ם וכד', כיוון שהניקיון שעושה לכל כלי באופן רגיל עם חומר ניקוי מספיק, גם אם חומר הניקוי לא היה כשר לפסח, כמבואר לעיל.

¹⁵³ יש לסמן את הארון הזה באופן מיוחד, כגון להדביק עליו מדבקה או פתק שכתוב עליו 'חמץ', שהרי בימי החול אנו רגילים לפתוח את הארונות כרגיל ולהוציא מהם דברים שונים, ואם לא יהיה סימן היכר אנו עלולים בטעות לפתוח את הארונות ולהשתמש בתכולתם. וכן יסמן בצורה ברורה כלים שלא ניתן להצניעם בארון כתנור, טוסטר גדול וכד', ויניח עליהם פתק 'חמץ'.

¹⁵⁴ ואין לחשוש שאחר הפסח יפלטו הכלים את טעם החמץ שהיה בלוע בהם כיוון שעברו עליהם יותר מעשרים וארבע שעות וטעמם פגום, ואין בכוחם לאסור את התבשיל לאחר הפסח מדין איסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח, שאיסור זה קיים רק בממשות טובה של חמץ.

¹⁵⁵ יש עניין לכלות את החמץ מן העולם, בין באכילתו, ובין בשריפתו. בכל זאת, כמו שהובא יש הסוברים שיש עניין לשרוף קצת חמץ, על כן ישאיר קצת ויוכל לקיים זאת באותם עשרה פתיתי חמץ שהניח (שו"ע, סימן תמ"ה ס"ג. כף החיים, ס"ק לג'), וכמו שנכתוב להלן בעניין בדיקת חמץ. אם רוצה למכור חמץ בעין, ואין לו הפסד מרובה, יעשה שאלת חכם, אף על פי שמעיקר הדין ניתן למכור חמץ זה, אבל זה תלוי בטיב המכירה, ועל כן עדיף שלא למכור חמץ גמור. נוסף על זאת, יש המעריכים בכלל על עניין המכירה, ואע"פ שפסילת המכירה הינה חומרא יתירה, יש להעדיף שלא למכור חמץ גמור בשום אופן.

עוגות, חטיפים שונים, בירה, ויסקי, בוטנים אמריקאים (בוטנים מצופים) וכד' הם מוצרי חמץ גמור, ורצוי שלא למוכרם אלא לבערם. למעשה, כל מוצר שיש בו תערובת 'גלוטן' (שאנו כשר לפסח) הינו חמץ גמור וחייב בביעור, שכן הוא מופק מחיטים שעברו תהליך של חימוץ, וכיוון שהחוק מחייב לכתוב זאת על גב האריזה, מאחר שחומר זה גורם לבעיות בריאותיות אצל חולי צליאק ועוד, ניתן לבדוק זאת בקלות.

• **דין הקמח בימינו:** קמח רגיל בימינו מוגדר ספק חמץ, הואיל ורגילים להשרות את החיטים במים לפני טחינתם, ואנו חוששים שמא החמיץ בזמן זה. לכן אם יש לאדם קמח רב מאוד, כך שיש לו הפסד מרובה מביעור הקמח, או שרוצה להכין במוצאי החג מאכלי חמץ מקמח (כגון מופלטה), יכול למכור את הקמח במכירת החמץ, ויוכל להשתמש בו כשעה לאחר צאת השבת שאחרי חג שביעי של פסח¹⁵⁶, ועיין עוד לקמן לעניין חגיגת המימונה.

• **הפסד גדול מביעור החמץ:** מאחר ומכירת החמץ תוקנה על מנת להציל מהפסד מרובה, מי שיש לו הפסד גדול כגון בעלי מכולות וחנויות לממכר מזון, יכול לכתחילה למכור את חמצו. כמו שביארנו, לאדם פרטי בביתו בדרך כלל אין הפסד כה גדול, אולם אם נותרו לו מוצרי חמץ רבים, והוא חושש להפסד מרובה ואיסור השחתת מאכלים, הטוב ביותר לתת את מוצרי החמץ לבעלי חנויות מכולת **במתנה**

¹⁵⁶ למעשה בקמח רגיל יש חשש לחמץ גמור כמו שכתבנו לעיל, כיוון שנוהגים להשרות את החיטים במים ורק אז לטוחנם, ועל כן אין להכין ממנו שום דבר לפסח (משנה ברורה, סימן תנ"ג ס"ק כד'. כף החיים, ס"ק ע"ז-ע"ז, וכן סימן תס"ז ס"ק יח'. חזו"א, סימן קכ"א, ס"ק כג-כד'). אך אין צורך לבערו לפני החג מאחר שזה רק ספק חמץ, שהרי לא ברור שהחיטים שוהות הרבה זמן במים, ויכול לכל הדעות למוכרו במכירת החמץ (אפילו כשאינו לו הפסד מרובה) בתנאי שישמור עליו סגור וישגיח לבל ייפלו עליו טיפות משקה, ועל כן טוב לעטוף אותו בשקית ניילון ולהניחו במקום משתמר. (חיי אדם, כלל קכו', ס"ג). לאור זאת, הנוהגים לעשות את המימונה ורוצים להשאיר אצלם קמח, ימכרו אותו ויקפידו שיהיה סגור, לבל ייפלו עליו עוד טיפות ויחמיץ במהלך החג. כמובן שאין להם להכין הכנות ביום שביעי של פסח לקראת המימונה גם משום חשש חמץ, שכן עדיין פסח, וגם משום הכנה מקודש לחול שנאסרה גם מיום טוב ליום חול, והשנה חייבים להמתין עד למוצאי השבת שאחרי שביעי של פסח, שכן הרב יקנה את החמץ מהגוי רק במוצאי השבת, ולכן למעשה כל השבת כולה אין להשתמש במוצרי חמץ. אמנם ניתן לקנות קמח במוצאי השבת שאחרי שביעי של פסח מחנות שמכרה אותו כדין, ויש לכך עדיפות, אלא שעליו להמתין זמן מה, בכדי שהרבנות תוכל לקנות מחדש את החמץ שנמכר לגוי. כמובן שאין לקנות חמץ בחג מחנות של יהודי וכן מחנות של גוי הואיל וקניין ומכירה אסורים בחג, ועיין עוד לקמן.

גמורה שלא על מנת להחזיר, ובעל החנות יכול גם את החמץ הזה במכירה לגוי¹⁵⁷. לאחר הפסח, יוכל לבקש את החמץ, ואם בעל החנות ייתן לו את מה שנתן לו יכול לאוכלו, אבל אם בעל החנות לא ייתן לו – לא יתרעם, שכן החמץ נתן לו במתנה גמורה¹⁵⁸! יש להעיר שפיתרון זה יפה כוחו רק על חמץ המובא לחנויות רק לפני סוף זמן ביעור, ואם נזכר שלא מכר את החמץ ועבר כבר זמן המכירה יעשה שאלת חכם¹⁵⁹. במקומות רבים ישנו טופס הרשאה מיוחד לבעלי העסקים, והרבנות מנפיקה על סמך חתימה זו אישור על מכירת החמץ. ראוי להדגיש שאישור זה אינו מהווה שום אישור על כשרות העסק, או שמכרו בחנות רק מאכלים כשרים לפסח.

- **חשוב לזכור**, כי למרות שהמנהג למכור חמץ הוא מנהג עתיק ואין לערער על ישראל קדושים שנהגו בו, **רצוי שלא למכור חמץ גמור!** אלא אם כן יש לו הפסד מרובה. דין מניות מחברה שעוסקת במסחר בחמץ מבואר בהערה¹⁶⁰. גם מי שמהדר שלא למכור חמץ גמור, לא יאמר שאינו סומך על מכירת החמץ¹⁶¹, שהרי כל החמץ

¹⁵⁷ הנחת החמץ בחנות אינה מועילה ואפילו יידע את בעל החנות מראש, כל עוד לא נתן לו את חמצו או עשה אותו שליח למכור לו את חמצו. ערוך השולחן, סימן תמח', ס"ק כו'.

¹⁵⁸ עדיף לתת למוכר בחנות את החמץ שלו, מאחר שאצל המוכר באמת יש מקום רב יותר לסמוך על מכירת החמץ, שהרי אצלו יש באמת הפסד מרובה.

¹⁵⁹ ש"ע, סימן תמג' ס"א. ביאור הלכה, ד"ה אסרוהו גם בהנאה. כף החיים, ס"ק טו'. שערי תשובה, סימן תמ' ס"ק א'. כף החיים, סימן תמח' ס"ק צט"ק'.

¹⁶⁰ שיעור הפסד מרובה תלוי באדם, וכל אדם יהיה כנה וישר עם עצמו וישתדל שלא למכור חמץ גמור כלל, אלא אם כן הדבר גורם לו הפסד מאוד גדול, וגם אז, רצוי שהוא לא ישאיר את החמץ בביתו, אלא ייתן אותו במתנה לבעל חנות וכד', כמבואר לעיל.

מכירת מניות בחברות שיש ברשותן חמץ: מי שקנה מניות בחברה שבבעלותה חמץ, וכגון חברות המייצרות מאכלי חמץ, חייב למכור גם את חלקו במניות אלו אם בסמכותו להביע דעה בענייני החברה, וכגון שיוכל להביע דעה בתחום הרכש, השיווק וכד', שכן נחשב החמץ בבעלותו, ואם לא ימכור את מניותיו יעבור על איסור בל יראה ובל ימצא. אולם מי שבבעלותו מניות אבל אינו יכול להביע דעה בענייני החברה, אלא החברה רק חייבת לו אחוזים משוויה, לא עובר על איסור חמץ, ולא צריך למכור את חלקו במניות החמץ, וכן שמעתי מפי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל. (עיינו גם שערים המצויינים בהלכה, קיד', כח'). לכן אין צורך לכלול במכירת החמץ קרנות נאמנות או קופות גמל למרות שאולי מנהלי הקופות משקיעים חלק מהכסף בחברות שיש ברשותן חמץ. למרות זאת יש המחמירים לכלול בשטר מכירת החמץ למכור גם את חלקם במניות של חברות החמץ ושל חברות הביטוח. (פסקי תשובות, סימן ת"מ ס"א).

¹⁶¹ ראוי לציין כאן שיש הסוברים שמכירת החמץ כלל אינה מועילה כי היא כעין הערמה, שהרי הגוי באף שנה לא משלים את יתרת החוב וקונה את כל החמץ, ואנו מוכרים את חמצנו מידי שנה בשנה, אולם טענה זו אינה נכונה, ראשית מפני שלרוב הפוסקים הערמה בדרבנן מותרת, ומאחר והאדם מבטל את חמצו באמירת 'כל חמירא' כך שמדין תורה האדם אינו עובר על איסור חמץ, אולם חז"ל חששו שמא הביטול לא ייעשה בצורה שלמה ולמרות שהאדם ביטל הוא ייקח מהחמץ שברשותו, ולכן כאשר האדם מוכר את החמץ כך שהוא אינו

הנמכר בחנויות אחרי הפסח נמכר לגוי לפני החג, כך שאם אסר על עצמו בנדר חמץ שנמכר לגוי לא יוכל לאכול מאומה. יש הנוהגים שלא להשתמש בקמח שנמכר לגוי ומשתמשים רק בקמח חדש וחומרא יתירה היא, וגדולי עולם נהגו להשתמש לכתחילה בקמח שנמכר לגוי¹⁶², ואף על פי כן המקפיד לאכול מקמח שנטחן אחרי הפסח יתנה שזה מנהג טוב ללא נדר¹⁶³.

• **חמץ לאחר הפסח:** מדין תורה אם האדם ביטל וביער את חמצו כדין לפני הפסח, הוא יכול לזכות בו שוב לאחר הפסח, אולם חז"ל חששו שמא אנשים לא יבטלו אותו בלב שלם לפני החג ויצניעו אותו בביתם, ולאחר החג יאכלו אותו, ויעבור על איסורי החמץ. איסור זה ללא שייך בחמץ שנמכר, שהרי לפני הפסח החמץ יצא מרשות היהודי, ולכן ניתן להשתמש לאחר החג בחמץ שנמכר לגוי. לכן גם אם בטוח שאין חמץ כלל בביתו טוב למכור חמץ, שזה ביטחון נוסף שלא לעבור על איסור חמץ, שאפילו אם לא יבטל בלב שלם, לא ייכשל באיסור חמץ. כמו כן המכירה מועילה לכל תערובות החמץ המצויות בביתנו, כגון: בתרופות שלא ישתמש בהן בפסח, במזון לבעלי חיים¹⁶⁴ ועוד. יש המחמירים שלא לסמוך על מכירת החמץ, ועל כן הם מקפידים לאכול אחרי הפסח דווקא מוצרים שכתוב עליהם שיוצרו לאחר הפסח

ברשותו הוא מפקיע ממנו גם חשש דרבנן, וביארנו שמותר להערים בדרבנן, ועוד משום שהגוי משלם על החשבון ואם ירצה ישלם את היתרה, ואכן היו כמה מקומות שמכרו את חמצם במכירה פרטית והגוי השלים את יתרת חובו ולקח את כל החמץ של בני היישוב, ומאחר ואנו מקפידים למכור את החמץ לגוי שמבין בטיב הקניינים ובמקח ובממכר, והמכירה נעשית לפי כללי ההלכה וכללי המסחר הנוהגים כיום, אפילו האוסרים הערמה בדרבנן, יתירו מכירה זו. אמנם ראוי שלא למכור חמץ גמור מחשש שמא יהיה פגם כל שהוא במכירה, ועלולים להגיע לידי איסור חלילה. ראוי לציין כי יש רבנים המתחסדים שלא למכור כל שנה לאותו הגוי שכבר מכיר ובקי בעניין ואנו יודעים שלא קנה בשנה שעברה, אלא מוכרים כל שנה לגוי אחר, ותבוא עליהם ברכת טוב, אם כי דבר זה כמובן אינו מעכב שייכתן שהשנה יהיה לגוי אינטרס גדול יותר לקנות יותר מאשר בשנה שעברה, וכגון שהחמולה בכפר שלו עושה סיבה והוא זקוק להרבה עוגיות וכד'.

¹⁶² עיין: תשובות והנהגות ח"א סימן טש'. פסקי תשובות, סימן תמח', אות י.

¹⁶³ שאם לא כן לא יוכל לאכול לחם עד לזמן מרובה אחרי החג, שכן הלחם מיוצר מקמח שברובו נטחן עוד לפני החג ונמכר במכירת החמץ.

¹⁶⁴ יש להעיר כי מי שיש לו בעלי חיים בביתו צריך להקפיד לתת להם אוכל כשר לפסח, שהרי רק כאשר חמץ אינו ראוי למאכל כלב, כלומר הגיע לדרגה שאינו ראוי אפילו למאכל חיות, רק אז אין איסור בהשארותו, אבל כאשר החיה אוכלת את החמץ הרי האדם עובר עליו באיסור בל יראה ובל ימצא, כיוון שברור שחמץ זה חשוב לו, שכן הוא משמש מאכל לחיותיו. ניתן לבדוק האם מעורב 'גלוטן' במאכליהם, וכיום ניתן להשיג מאכלים לבעלי חיים גם ללא 'גלוטן'.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

(וכאמור לעיל יקבלו זאת על עצמם ללא נדר)¹⁶⁵, אבל העיקר להלכה להקל בדבר זה, משום שמעיקר הדין מכירת חמץ כהלכתה מועילה לכל הדעות במקום הפסד מרובה, שבוודאי קיים אצל רשתות השיווק הגדולות והיצרנים הגדולים. לכן לאחר הפסח ניתן לקנות במקומות שעשו מכירת חמץ כהלכתה, ויש לוודא שמכרו את החמץ כדין בחנות, ויש לדרוש לראות בעיניים את התעודה. בדרך כלל, החנויות שעושות מכירת חמץ תולות את התעודה במקום הנראה לעין, ואם לא ראה אותה, ישאל את מנהל המקום או את הקופאית הראשית, ויברר את הדבר ולא יסמוך על דבריהם של אנשים שונים, או עובדים זוטרים. **בכל מקרה, לצערנו אין להניח בפשטות כי נעשתה מכירת חמץ! ובמיוחד אם בעל החנות אינו מדקדק בקיום המצוות.**

7. כשרות הקטניות, מאכלים שונים ותרופות לפסח

❖ **מנהג איסור קטניות:** בתפוצות ישראל נהגו במנהגים שונים ביחס לאכילת הקטניות בפסח, ומחמת ריבוי המנהגים בעניין זה נפרט את השיטות לפי מנהגי העדות השונות. לעניין זה חומוס, שעועית, תירס, אפונה, דוחן, פול, אורז, שומשום, לוביה ועוד מוגדרים קטניות, היינו כל מיני גרגירים קטנים הגדלים בתרמילים מוגדרים קטניות. גם תבלינים רבים מוגדרים קטניות כגון קימל, הל וכד'. תפוחי אדמה אינם קטניות¹⁶⁶, וכן מותר לאפות מאכלים עם קמח תפוח אדמה ולא חוששים למראית העין¹⁶⁷.

○ **מנהג הספרדים:** מנהג הספרדים הרווח ברוב הקהילות הוא לאכול קטניות. אמנם יש עדות מסויימות שנהגו להימנע מסוגי קטניות שונים שהידוע שבהם הוא

¹⁶⁵ וזאת משום שהם סוברים שהמכירה היא כרמאות, ובפרט שאינה נעשית לפני תנאי המכירה הרגילים. אמנם כיום אנו מקפידים על כל הדברים האלו, והמכירה נעשית הן לפי כל הקניינים ההלכתיים והן לפי נהלי המכירות המקובלים בימינו, ומקפידים למכור את כל החמץ לגוי שמבין במסחר ובקניין.

¹⁶⁶ פרי מגדים, סימן תנג', וכן אשל אברהם, סוף סימן תסד'.

¹⁶⁷ כף החיים, סימן תנג, ס"ק כא'. ראוי לציין שהיו מקומות שאסרו בהם תפוחי אדמה, ועיין: נשמת אדם סימן כ', שהעלה שלא אוכלים תפוחי אדמה באשכנז מפני שעושים מהם קמח, אולם בשנת תקל"א הושיבו ב"ד בפירודא להתירם מפני הרעב. קונטרס אבני זכרון, (ש"ת ארי דבי עילאי) סימן י'. עיין גם חיי אדם כלל קכז' אות א' שמתיר אפילו שימוש בקמח אורז אפילו למנהג האשכנזים בתנאי שיעשה את המאפה כעין מצות.

אורז, ויש שלא נוהגים כלל לאכול שום סוג מסוגי הקטניות (כמו האשכנזים), ויש שנוהגים לאכול קטניות טריות בלבד ולא יבשות (כחלק מיוצאי בבל), ויש שנוהגים לאסור את כל הקטניות היבשות ולהתיר אורז (וכן נוהגים רוב יוצאי בבל), ויש שנוהגים לאסור קטניות יבשות ולהתיר רק קטניות קלויות, ויש שהתירו את רוב הקטניות אולם אסרו את השימוש באורז (כחלק מיוצאי מרוקו). לכן על כל אחד לנהוג כמנהג אבותיו, ואם רוצה לשנות את מנהגו ולאכול קטניות מסוימות (או כולן) מחמת סיבות של חולי וכד', רשאי לעשות התרת נדרים על מנהגו רק לאחר שאלת חכם¹⁶⁸. אמנם אם חשב שהקטניות אסורות מעיקר הדין, וכגון בעל תשובה שראה שיש שנוהגים בהם איסור ולכן חשב שקטניות אלו הן חמץ ממש, יכול לאכול קטניות אפילו מבלי לעשות התרת נדרים. יש להדגיש שגם לספרדים ניתן לאכול קטניות רק כשיש השגחה מעולה על הקטניות, מחשש חמץ ממש, וכגון שבשנים האחרונות היתה בעיית חמץ בעדשים אדומות יבשות שנלתתו בעמילן חיטה, ולכן יבדקו היטב כשרות על כל מוצר ומוצר, ולא יחשבו שאין כשרות לפסח על מוצרים אלו רק בשל חומרת הקטניות ויאכלו אותם לא הכשר ברור ומסודר לפסח של שנה זו¹⁶⁹.

מוצרי התירס לסוגיו, בין טחון ובין קלוי מותרים לרוב מנהגי הספרדים¹⁷⁰, ובלבד שיהיה הכשר מעולה על כשרות לפסח המעיד שלא התערבב חמץ במוצר, ולכן לא ניתן להשתמש אפילו במוצר שמצויין עליו שהוא מופק מ-100% תירס אם אין לו הכשר מיוחד לפסח, ואפילו אם מוצר זה מותר באכילה לחולי צליאק ומצויין עליו

¹⁶⁸ עיין: רב פעלים, א"ח, ח"ג, סימן ל'.

¹⁶⁹ מעיקר הדין אין צורך בהכשר מיוחד לפסח על סוגי קטניות שונים, מאחר שבלאו הכי מנהגנו לברור את הקטניות ג' פעמים לפני חג הפסח, אמנם מאחר וקטניות אלו נארזות בסביבה של מוצרים המכילים חמץ, ובעיקר בבתי אריזה שאורזים בהם קמחים (כגון חברת סוגת וכד'), כך שלדוגמא הקטניות נארזות בתוך חדרים שבהם ענני קמח, והם כמובן יחמיצו ולא ניתן לנקות אותן היטב לפני החג, ולכן תנאי הסף לנתינת כשרות למפעלים אלו לפסח היא אריזת הקטניות רק לאחר ניקיון המסועים והמטחנות העסוקות בחמץ ובקמח, כך שאין חשש לעירוב החמץ בקטניות, ועוד שנתברר שחלק מסוגי הקטניות נלתתים עם עמילן חמץ. לכן אין להשתמש באורז, אפונה, שעועית ושאר קטניות שלא מצויין עליהן 'כשר לפסח', אע"פ שהכשר זה לא פוטר אותנו מברירה מדוקדקת.

¹⁷⁰ שכן גם העדות שנמנעו מקטניות מסוימות לא נמנעו מתירס (כי הוא לא היה מצוי). אולם הנוהגים להימנע מקטניות יבשות לא ישתמשו במוצרים המיוצרים מקמח תירס, וכגון קורנפלקס, פופקורן וכד'.

שאינן בו גלוטין¹⁷¹. כל סוגי השמנים מותרים, כגון שמן סויה, קנולה, חמניות, תירס וכד', וכל שכן ששמנים שאינם מופקים מקטניות כשמן זית, אגוזים וכד' מותרים. יש לברור את כל סוגי הקטניות ג' פעמים בקפידה לפני כניסת החג¹⁷². יש להדגיש כי בכל השנה אנו בוררים את הקטניות מחשש תולעים ושאר חרקים, ולשם כך מספיקה ברירה אחת טובה הנעשית על ידי מי שיודע לברור, אולם כאן אנו מצריכים ג' פעמים כדי לוודא שאין כל חמץ (כדיני חזקה). לכן בזמן הברירה יש לשים לב היטב שלא יהיו גרגירי חיטה, בורגול ושאר מיני חמץ¹⁷³, וכן ישים ליבו לחרקים שונים. למרות שיש לקנות קטניות לפסח רק עם השגחה טובה, ראוי מאוד לשטוף את האורז ואת שאר הקטניות היבשות לפני שיבשלים¹⁷⁴.

○ **מנהג האשכנזים:** בני עדות אשכנז נוהגים להחמיר ולאסור אכילת קטניות בפסח, והאיסור כולל את כל סוגי הקטניות בין יבשות ובין ירוקות. לשיטתם, זו אינה סתם חומרה¹⁷⁵, והם צריכים להמשיך במנהגם¹⁷⁶, ולחלק מן הפוסקים, התרת נדרים

¹⁷¹ הקפדות הצליאק הן מאוד מחמירות ודורשות שרמת הגלוטן תהיה פחות מ-20PPM, היינו 20 יחידות של גלוטן (חיטה) במיליון, אולם לעניין פסח, אפילו אכילת שיעור מועט כזה אסורה, ואפילו התערובת היתה לפני הפסח לשיטת הרמ"א והרבה פוסקים ספרדים אמרין חוזר וניערר בתערובת יבשה.

¹⁷² אם לא ברר את הקטניות לפני הפסח אין לו תקנה לבוררם בפסח, שזו תערובת חמץ, ולאחר שנכנס הפסח הכל אסור, שהרי חמץ לא בטל אפילו באלף: בן איש חי, ש"ר, צו, אות מא'. שו"ע, סימן תמז' ס"ט. כף החיים, ס"ק פח, צ', ריא', ריב'. לב חיים, ח"ב סימן צד'. שדי חמד, ח"ח, מערכת חמץ ומצה, סימן ו', עמוד 233.

¹⁷³ ראוי להדגיש שגרגירי חמץ כחיטה, בורגול, גריסי פנינה וכד', מאוד דומים לגרגירי האורז בכלל, ולגרגירי האורז המלא בפרט, ולכן יש להיזהר מאוד בברירת האורז ושאר מיני הקטניות. לענ"ד כדי שהבורר ידע מה עליו לחפש, כדאי לפני הפסח כשבורר אורז לימי החול לקחת מעט גרגירי בורגול ולערבם בתוך גרגירי אורז ולנסות לבוררם, וכשימצאם כבר ידע מה עליו לחפש כדי שהאורז יהיה נקי ומבורר לפסח.

¹⁷⁴ יביע אומר, ח"ח, א"ח, סימן מד', וטעמו שמא הבריקו את האורז בעמילן חיטה, כך שע"י השטיפה והשריה במים צוננים היטב עד שהמים יצאו נקיים, כך שבורר שבבישול האורז לא מבשלים חמץ חלילה.

¹⁷⁵ הגמרא (פסחים לה.) העלתה סברא שחלק מהקטניות תאסרנה לחלוטין בפסח כיוון שהן תורפות כמו חמץ שתופח ואסור בפסח. האשכנזים אמנם לא פסקו כדעה זו, כיוון שמשמעותה היא שקטניות הינן חמץ גמור, אבל הם פסקו לאסור קטניות, ויש מי שהביא ראיות מהגמרא לחששם. (עיי' שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. שערי תשובה ס"ק א'. פרי חדש ס"ק א'. ערוך השולחן, ס"ק ד"ה'. חיי אדם, כלל קכז', אות א'. משנה ברורה ס"ק ו'). אמנם יש להעיר שגם לשיטתם מותר לחולה לאכול קטניות, וכל שכן תרופות המכילות מוצרי קטניות כמבואר לקמן, ואפילו הוא חולה שאין בו סכנה. (משנה ברורה ס"ק ז').

¹⁷⁶ כף החיים סימן תנג' ס"ק מ', ט'. בית מאיר. מהרש"ם, דעת תורה, סימן תנג', ס"ק ז'. המועדים בהלכה (לרב זצ"ל) עמוד רנו'.

על מנהג זה, כלל לא מועילה¹⁷⁷. כמובן שאם יש סיבות רפואיות מוצדקות וכד', ניתן להקל בדבר לאחר שאלת חכם. גם לאשכנזים מותר להשאיר קטניות בביתם אף ללא מכירת חמץ¹⁷⁸, אך כמובן עליהם להרחיקן משימוש ולאפסן בארון סגור, כדי שלא יתבלבלו וישתמשו בהן בפסח. מעיקר הדין מותר גם לאשכנזים לאכול מאכל ללא קטניות שבושל בכלי שבישלו בו קטניות¹⁷⁹, אך ראוי להחמיר בזה, הואיל ועלולים לערבב בטעות מאכלי קטניות במאכלים האחרים. יש המקלים בבוטנים ובכל המיוצר מהם, כיוון שהם לא היו בגזירת חז"ל. (דין 'קינואה' – בהערה)¹⁸⁰.

שמני קטניות: נחלקו הפוסקים ביחס לשמנים המופקים מקטניות, והמנהג הרווח אוסר שימוש בהם¹⁸¹, אולם רבים מתירים לכתחילה שמן קנולה, מאחר שהוא מופק בכבישה קרה וללא עירוב מים ועשוי מליפתית, שאינה ראויה כלל לאכילה, ועל כן

¹⁷⁷ כמובן, כאשר אישה אשכנזיה הנשואה לגבר ספרדי שנוהג לאכול קטניות בפסח, יכולה לאכול קטניות ללא כל חשש, והטוב ביותר שתעשה התרת נדרים על כל מנהגי בית אביה, ואז מותר לה לאכול קטניות בפסח. אמנם אם אינה רוצה לשנות את מנהגיה אינה חייבת, ואז לא תוכל לאכול קטניות, אבל בכל מקרה יכולה לבשל קטניות לבעלה וילדיה. כאשר האישה נהגה לאכול קטניות ובעלה אינו נוהג לאכול קטניות, יש פוסקים (חזון עובדיה, פסח, עמודים פו'-פח') שאומרים שרשאית להמשיך במנהגה בבית הוריה בלבד. אמנם, ראוי לכל זוג וזוג להחליט על מנהג אחד לבעל ולאשה כדי שהדבר לא יבלבל את הילדים, שכן לא טוב שינהגו מספר מנהגים סותרים בית אחד, גם אם יש היתר הלכתי לדבר, וכך כאשר כל הבית כולו נוהג באותו המנהג, יוכלו כולם לעבוד את ה' יחדיו.

¹⁷⁸ חיי אדם, כלל קצ' אות א'.

¹⁷⁹ ועברו עליו עשרים וארבע שעות (שאז הטעם שהוא פולט נחשב טעם פגום ולא יכול לאסור את התבשילים). פרי חדש, סימן תצ"ו ס"ק כד'. כף החיים, סימן תנ"ג, ס"ק כז'.

¹⁸⁰ אגרות משה, אר"ח, ח"ג סימן סג', וטעמו שרק מינים מסויימים נאסרו באיסור הקטניות, ולכן גם אם טעם האיסור שייך עדיין המאכל מותר. לאור זאת הוא מתיר בוטנים למרות שעושים מהם קמח, מאחר שלא היו בגזירה. כמו כן יש המקלים לכתחילה (גם שלא בשעת הדחק) בשמנים שונים המופקים מקטניות כיוון שכבר שונתה צורתם ואין לבוא ולהתבלבל בחמץ ממש, וכגון שמן סויה, שמן תירס וכד'.

דין ה'קינואה' בפסח: ברור שקינואה אינה חמץ, אבל נראה שהיא מין ממיני הקטניות (למרות שלא הייתה בזמן גזירת הקטניות). מאחר שהיא דומה במאוד בהגדרותיה לכל שאר מיני הקטניות שנאסרו, ועוד שאינה נקיה ומעורבים בה גרעיני חיטה, ומנהג איסור הקטניות היה בין השאר בשל טעם זה, ועוד שכיום רגילים לטחון קינואה ולהכין ממנה קמח, ואחד מטעמי הגזירה הוא חשש הבלבול בין סוגי הקמחים השונים. לכן נראה שקינואה כשרה לפסח רק לנוהגים היתר בקטניות יבשות (חלק מהספרדים), לאחר ברירה שלוש פעמים כנהוג, וכן נראה עיקר. לכן האשכנזים והספרדים הנוהגים לאכול רק קטניות ירוקות לא יאכלו קינואה בפסח. (עייין: שר"ע, סימן תנג' ס"א. משנה ברורה, ס"ק ו'. ביאור הלכה, ד"ה ויש אוסרין. ערוך השולחן, ס"ק ד'ה-ה. חזו"א, מעשרות, סימן א', ס"ק כב'. אבני נזר, סימן שע"ג). למרות דברינו יש הסוברים שאיננה קטניות, משום שהיא מין צמח ואין לחדש מאכלים נוספים באיסור קטניות. אמנם גם למתירים אין לקנות קינואה לפסח ללא הכשר מיוחד לפסח. כמובן שלצורך חולה ניתן להקל אפילו ללא התרת נדרים, ועדיף לו לאכול קינואה (אם מאכל זה מתאים לו ומבריא אותו) מאשר לאכול את שאר הקטניות כגון אורז או כוסמת, הואיל ואלו היו בזמן הגזירה ובגללם אסרו במקומות אלו את הקטניות.

¹⁸¹ תרומת הדשן, סימן קיג'. שר"ע, סימן תנ"ג ס"א. באר יצחק, סימן יא'. אבני נזר, אר"ח סימן שע"ג.

לדעתם גזירת איסור קטניות לא חלה עליה כלל¹⁸², ויש למתירים על מה לסמוך, וכן נוהגים להתיר שמן כותנה. אמנם ניתן להקל בשעת הדחק בשמן קטניות אף ללא התרת נדרים, אפילו כשמן סויה כגון: חייל שכל ארוחתו מבוססת על מצות וטונה שיש בה שמן קטניות, אך לא יקל בקטניות ממש, ואם אין לו אפשרות אחרת, יעשה שאלת חכם.

כשיש בני משפחה אחת שחלקם נוהגים שלא לאכול קטניות וחלקם אוכלים, כגון שאישה אשכנזיה נישאה לאיש ספרדי והם אוכלים קטניות גם בבית הוריה, ראוי שישתמשו למאכלי הקטניות בכלים מיוחדים או חד פעמיים אבל לא בכלים הרגילים¹⁸³. יש המחמירים כלל לא לאכול בכלים אלו אפילו אם עברו עליהם שניים עשר חודש, וחומרא מופלגת היא. מותר למי שנוהג איסור בקטניות לבשלם בימי חול המועד עבור מי שנוהג בהם היתר, וטוב שיעשה סימן שלא מבשל לעצמו¹⁸⁴. בכל מקרה כל אדם ימשיך לנהוג במנהגי אבותיו, ואם רוצה לשנות בשל איזו שהיא סיבה, יעשה שאלת חכם¹⁸⁵.

בפוסקים הוזכרו מאכלים נוספים שיש הנמנעים מאכילתם, ולא נוהגים כך כיום¹⁸⁶.

- **תבלינים שונים:** הרבה מסוגי אינם קטניות, וניתן לרוכשם ובלבד שיהיה הכשר טוב לפסח, וכגון מלח, פלפל שחור, פטרוזיליה קצוצה ועוד. ישנם מינים מסויימים שהינם קטניות, וישנם מינים שנהגו בחלק מהמקומות שלא לאוכלם. ישנה

¹⁸² עמא דבר, ח"א, סימן סב'. הלפתית עצמה בוודאי עונה להגדרות הרגילות של קטניות, אולם מאחר ואינה נאכלת, החששות שחששו חז"ל בקטניות לא שייכות בה, ואין חשש שמערבים מים בשמן, והוא נעשה בכבישה קרה ניתן להתיר, וזאת בניגוד לשמן סויה שדינו חמור יותר כי הסויה היא קטנית שנאכלת בפני עצמה.

¹⁸³ יש לציין כי לדעת הרב עובדיה יוסף זצ"ל (יחווה דעת, חלק ה', סימן לב') מותר לאשכנזים לאכול מתבשיל שבושל בכלי קטניות כל עוד הוא לא מכיל קטניות, וברור שאין כל בעיה לדעתו בכלי הארוחה כצלחות וסכ"ס.

¹⁸⁴ שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. כף החיים, ס"ק יז'. מי שלא אוכל קטניות לא יבשל ביום טוב קטניות לאחרים אלא רק בחול המועד. עיין: בן איש חי, שנה א', צו, מא'. רב פעלים, א"ח, ח"ג, סימן ל'. לוח לארץ ישראל לרב טיקוצ'נסקי. הליכות שלמה, פרק עשירי, טז'.

¹⁸⁵ שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. שערי תשובה, ס"ק א'. חיי אדם, כלל קכז, אות א'. משנה ברורה, ס"ק ז'. יש להעיר שאיסורי קטניות חלים רק על אותם הסוגים שנהגו בהם את האיסור: אגרות משה, א"ח, ח"ג, סימן סג'.

¹⁸⁶ עיין: אשל אברהם, סימן תסד. חיי אדם, כלל קכז, אות ז'. כף החיים, ס"ק יט-כג'.

מחלוקת עזה בין פוסקי זמננו לגבי דין הכמון, שרבו האוסרים להשתמש בו בפסח, וכן ראוי, הואיל וקשה מאוד לבוררו ובוודאי יש בו תערובת חמץ. יש עדות שנהגו לאכול רק תבלינים ברורים כמלח ופלפל שחור, ויש שנהגו להתיר עוד תבלינים מסויימים כפפריקה אדומה וכד', ויש שנהגו לקנות את הגרגירים בעצמם, לברור אותם ולטחון אותם. לאור זה, כל אדם ינהג כמנהג ביתו, והרוצה לשנות ולהתיר תבלינים שלא נהגו לאוכלו יעשה שאלת חכם ובצורך גדול אפשר בהתרת נדרים, וכגון בבני זוג שמנהג הורים שונה שניתן לעשות התרת נדרים על תבלינים שרגילים במשפחת ההורים לצורך, למען יוכלו להתארח אצל הוריהם.

• **פיצוחים:** רוב סוגי פיצוחים הם מיני קטניות האסורים לאשכנזים ומותרים לספרדים, אמנם שקדים ואגוזים בין טבעיים ובין מומלחים אינם קטניות. למרות שהספרדים יכולים לקנות פיצוחים כשרים לפסח¹⁸⁷, צריך להקפיד שלא להשהות בבית כל מיני פיצוחים וגרעינים קנויים שאין עליהם הכשר לפסח, וכל שכן שאין לקנות מהם בשביל החג, ואם נשארו לו פיצוחים בבית יש לבערם¹⁸⁸, כיון שעל פי רוב, בדרך עשייתם מערבים בהם קמח עם המלח והרי זה חמץ גמור! לכן יש להקפיד להכין פיצוחים הכשרים לפסח עם קמח תפוח אדמה ולא חלילה עם קמח רגיל.

• **פירות יבשים:** יש נוהגים להימנע מאכילת פירות יבשים, מחשש שייבשו אותם בתנורי חמץ, או מחשש שדיבקו עליהם קמח, אבל מותר לכל העדות לאכול פירות יבשים שיש עליהם השגחה לפסח של רבנות מסודרת כך שברור שאין בהם חשש חמץ ולא צריך אפילו התרת נדרים¹⁸⁹.

¹⁸⁷ ואם הם נוהגים להימנע מאכילת קטניות יבשות, לא יאכלו פיצוחים מקטניות אלו כפול מיובש וכד'. אמנם לכל שיטות הספרדים מותר לאכול בוטנים, גרעיני חמניה, גרעיני אבטיח וכד', ובלבד שיהיו בהכשר טוב לפסח.

¹⁸⁸ ואם יש לו הרבה מהם, שזה הפסד מרובה לבערם, ניתן להקל ולמוכרם לגוי, אך הדבר אמור רק לגבי בעל חנות וכיוצא ב, ובבית פרטי ראוי שלא להקל בזה.

¹⁸⁹ מאחר שהתקנה היתה שלא לאכול במקומות שיש חשש שייבשו את הפירות בתנורי חמץ, או שדיבקו אליהם קמח, ולהלכה אין בדבר הבדל בין האשכנזים לספרדים, וכיום אין להקל אפילו לספרדים לאכול פירות יבשים ללא השגחה מסודרת לפסח. שו"ע, סימן תס"ז ס"ח. רב פעלים, י"ד, ח"ד, סימן ו'. משנה ברורה, ס"ק כו', כח'. כף החיים, ס"ק נט'.

• **תרופות:** בתעשיית התרופות כיום לעיתים מערבים גם חומרי חמץ, כגון 'גלוטן' או 'עמילן' המופק מחיטה, ותערובות אלו יכולות להופיע בעיקר בציפוי הקפסולות או הכדורים, וכן בסירופים השונים, ולכן יש לחלק בין סוגי התרופות:

▪ **תרופות הניטלות בשאיפה בפה** – קיים חשש שנתערבו בהם פירורי חמץ, ומאחר שמכניסים את המשאף לפה גם בחג הפסח יש חשש שאותם פירורי חמץ ייפלו לפיו, ולכן ינקה את המשאפים היטב, או שיקנה משאפים חדשים¹⁹⁰.

▪ **סירופים שונים** – אם יש לסירופ טעם טוב, יש לברר היטב אם הוא כשר לפסח, ואם אינו כשר לפסח רצוי להימנע מלקיחתו אם אינו חיוני. אם התרופה מרה, לרוב הדעות ניתן ליטול אותה בפסח, גם אם אין לה כשרות¹⁹¹. מעיקר הדין, ילדים הקטנים מדין חינוך, יכולים ליטול גם סירופים טעימים אפילו כשאין עליהם כשרות, ורצוי לקנותם לפני החג¹⁹².

▪ **תרופות הבאות בכדורים או קפסולות** – אם אין בהן טעם כלל או שטעמן מר, כגון כדורים שונים או אבקות שונות אינן צריכות כלל הכשר, ואפילו אם מעורב בהן חמץ אין בזה כל איסור, אבל ראוי לקנות אותן לפני הפסח, כך שגם אם היה מעורב בתרופות אלו חמץ הוא בוודאי בטל¹⁹³. תרופות שיש בהן טעם אסורות בפסח, ויש למוכרן במכירת החמץ, אלא אם כן יש צורך לקחתן, שהרי פיקוח נפש חמור ודוחה איסורים, ואם יכול להניח את התרופה בתוך קפסולה כדי שלא יהנה כלל מטעמה – תבוא עליו ברכה¹⁹⁴.

¹⁹⁰ והדבר אמור בפרט במשאפים שלא ניתן לפרקם, כסימביקורט וכד'.

¹⁹¹ אמנם יש האוסרים למי שיש לו רק מיוחשים קלים, ומתירים רק לחולה ממש – שר"ע הרב, סימן תמ"ב, ס"ק כב'.

¹⁹² אולם כיום ניתן למצוא תחליפים לרוב התרופות בעלות הטעם שמעורב בהן חמץ, והמהדר לחנך ילדיו ולא להאכילם דבר שיש בו צד איסור גם כשהם קטנים תבוא עליו הברכה.

¹⁹³ שהרי חמץ לפני הפסח בטל ברוב ככל האיסורים, ובפרט בתרופה מרה שטעם החמץ נפסל מאכילה, שהרי החמץ בטל לפני הפסח בחומרים המרים, והוא כבר אינו ראוי לאכילת כלב, ואין בזה דין 'אחשביה', מאחר שאינו רוצה את החמץ אלא את התרופה, והיא בפני עצמה מרה ואינה ראויה לאכילה. עיין: חזו"א, מועד, סימן קטז', אות ח'. אגרות משה, אר"ח, ח"ב, סימן צב'.

¹⁹⁴ ובדרך זו הדבר מותר לכתחילה, שהרי בכדור טעים נהנה מטעם החמץ הנמצא בציפוי התרופה, ואם מניח את הכדור בקפסולה אחרת, לא נהנה כלל מטעם חמץ. ואם הכדור אינו נכנס לקפסולה, יברר האם ניתן לרסקו, ואז יוכל להניח את האבקה כולה בקפסולה ולבלוע את התרופה.

■ **תוספי מזון ותרופות טבעיות והומאופתיות** – אין להשתמש בתרופות הטבעיות וההומאופתיות בפסח, מאחר שרובן עשויות על בסיס אלכוהול שלעיתים מופק מחמץ, ויש להן טעם, כך שהנוטלן נהנה מטעם החמץ, ומאחר שאין סכנה במניעת לקיחתן (שלא כתרופות רגילות), יש למוכרן במכירת החמץ. כך יש לנהוג גם בכל תוספי המזון שאין בהפסקת נטילתם סכנה בריאותית ממשית¹⁹⁵. דין תחליפי חלב לתינוקות ומזון רפואי הובא לעיל.

■ **משחות טיפות וזריקות** – אין כל איסור במריחת משחות רפואיות שונות, ואפילו המהדרין והמקפידים שגם למוצרי היגיינה שנוגעים בעור תהיה כשרות בפסח יכולים להקל כאן מפני החול¹⁹⁶. כל הזריקות והטיפות השונות מותרות בשימוש בפסח ואין צורך לברר את כשרותן לפסח.

תרופות המכילות קטניות מותרות אפילו לאלו שנוהגים בהן איסור, שהרי החמירו רק לגבי איסור אכילה ולא לגבי רפואה, ובפרט אם התרופה נמצאת בתוך קפסולה. בקופות החולים וברבנויות המקומיות מצויה חוברת עם תרופות הכשרות לחג הפסח, ורצוי לבדוק האם התרופות שאינן חיוניות מופיעות ברשימה, ואם לא ייוועץ ברופא, ולאחר מכן ישאל רב.

אין לחולה להחליט על דעת עצמו כי הוא נמנע מלקיחת תרופה מסויימת אלא לאחר התייעצות עם רופאו, שתורתנו תורת חיים היא!

לכן חשוב לדעת שלמרות האמור לעיל, חולה שיש בו סכנה או חולה שאין בו סכנה חייבים ליטול תרופות ואפילו אינן מופיעות ברשימת התרופות הכשרות לפסח:

¹⁹⁵ וזאת למרות שלדברי בד"ץ העדה חרדית כל האלכוהול לשימוש רפואי המיוצר בארץ נקי מחשש חמץ, מאחר שהרבה תרופות והומאופתיות מיובאות מחו"ל. בתור דוגמא, נציין שויטמין C מיוצר ברובו מדגנים, וויטמין E מיוצר ברובו מנבט חיטה. לכן אין להשתמש בפסח בתרופות והומאופתיות וטבעיות שונות, וכן בתוספי מזון שונים, וצריך למוכרם במכירת החמץ, אלא אם כן יודע בבירור שהם כשרים גם לפסח בהשגחת רבנות ידועה מוכרת ומוסמכת.

¹⁹⁶ שלצורך חולה ואפילו שאין בו סכנה התירו אפילו איסור קטניות שהוא איסור מוסכם וברור לכל הפוסקים, ולכן אין לחוש לחומרת הגר"א בעניין זה. (משנה ברורה, ס"ק ז'). אמנם פשוט שאם יש שתי משחות בעלות אותה פעילות רפואית והאחת כשרה לפסח והשנייה לא ראוי להעדיף את הכשרה. יש להעיר שבדרך כלל לא מתפרסמות המשחות הכשרות בשל סיבה זו, אולם ניתן לראות את הדבר על רכיבי המשחה.

❖ **חולה שיש בו סכנה:** חולה שיש בו סכנה, היינו שאם לא יטפלו בו הוא יגיע למצב מסוכן או אפילו רק קיים חשש שיגיע לידי סכנה – **חייב לשמוע בקול הרופא!** לכן אפילו אם הרופא מורה לו לאכול או לשתות דבר המכיל ממש חמץ בפסח, יעשה כדבריו משום פיקוח נפש, ואם יחמיר על עצמו הרי הוא שופך דמים, שנאמר: **וְאֵךְ אֶת דְּמִמֶּךָ לְנַפְשֶׁיִכֶם אֲדָרָשׁ**, כלומר שהוא בעצמו שופך את דמו¹⁹⁷. אמנם אם הדבר לא דחוף, ראוי להתייעץ קודם עם מורה הוראה. **כמובן שחולה זה חייב ליטול את כל התרופות שזקוק להן לפי הנחיות הרופא, ואפילו אם התרופות לא מופיעות ברשימות התרופות הכשרות לפסח.**

❖ **חולה שאין בו סכנה:** לחולה שאין בו סכנה אסור לאכול תרופה טעימה שמכילה חמץ, כגון סירופים או כדורי מציצה, וחייב למוכרם במכירת החמץ. אמנם מותר לו ליטול כדורים או קפסולות ללא טעם או תרופות מרות¹⁹⁸. **לכן למעשה, גם חולה שאינו מסוכן צריך להמשיך ליטול תרופות קבועות ללא טעם, ואפילו יש בהן חמץ** (וכגון שנוטל תרופות כדי שלא תתפתח אצלו מחלה)¹⁹⁹, **אלא אם כן הרופא אמר שניתן לוותר עליהן לשבוע ימים**²⁰⁰, אבל כבר נהגו ישראל קדושים להשתדל שאפילו התרופות המרות לא יופקו מחמץ²⁰¹, וניתן בדרך כלל להמיר תרופה המכילה חמץ בתרופה גנרית הזהה לה ללא בעיה, אולם יש להיוועץ קודם לכן ברופא ובמורה הוראה.

¹⁹⁷ בראשית, פרק ט', פסוק ה'. עיין ר"ן (יומא, ג: מדפי הרי"ף, ד"ה חוץ), וז"ל: חולה שיש בו סכנה ואמר בקיאים לחלל עליו שבת...אינו אלא שופך דמים, והזריז הרי זה משובת, והנשאל הרי זה מגונה, והשואל שופך דמים, וכל שכן המונע עצמו שמתחייב בנפשו, ועיין עוד: יביע אומר, ח"ד, חושן משפט סימן ו', אות ד'. משנה ברורה, סימן תרי"ח, ס"ק ה'. כף החיים, ס"ק יג'. שמירת שבת כהלכתה, פרק לט', סעיף ב.

¹⁹⁸ ש"ע, או"ח, סימן תסו', ס"א. שער הציון, ס"ק ו'. שערי תשובה, ס"ק א'. שמירת שבת כהלכתה, פרק מ', סעיף עד'.

¹⁹⁹ וכגון שאדם נוטל תרופות לפי עצת רופאיו בכדי שלא תתפתח אצלו מחלה, ואפילו אם מעולם לא חלה בה בצורה חמורה, וכגון שנוטל תרופות למחלות שונות במעיים, סכרת, לחץ דם וכד'.

²⁰⁰ והדבר אמור בעיקר לגבי ויטמינים ותוספי מזון שונים, וכאמור, בכל מקרה יש להיוועץ ברופא ולשאול מורה הוראה הבקי בדבר.

²⁰¹ צ"ע אליעזר, ח"י, סימן כה', אות כ'.

יש למכור לגוי תרופות המכילות חמץ בוודאות שלא משתמשים בהן בפסח, וגם המחמירים שלא לאכול חמץ גמור במה שנמכר במכירת חמץ יכולים להשתמש בהם כרגיל לאחר הפסח, ואפילו תרופות אלו נמכרו בבית המרקחת במהלך החג, שכייוון שיש מציאות שתרופה זו הינה לצורך, המוכר והמשתמש בה לא עבר על איסור, וממילא לא שייכת בו גזירת חז"ל על חמץ לאחר הפסח.

8. בדיקת חמץ

אור ליום שישי, כלומר יום חמישי בערב, לאחר תפילת ערבית, בודקים את החדרים ואת כל המקומות שדרך להכניס אליהם חמץ. אסור לאכול ארוחת קבע לפני הבדיקה, וכן אסור ללמוד תורה שמא יימשך אחר אכילתו או אחר לימודו, אבל מי שנוהג להשתתף בשיעור קבוע, יכול ללכת לשיעור ולאחר מכן יבדוק מייד. כיום רגילים להכריז על הבדיקה אחרי תפילת ערבית או השיעור כדי שלא ישכחו או ימנעו מלבדוק את ביתם ומנהג טוב הוא. כמו כן, ניתן לאכול פירות וירקות או מעט מזונות, שהרי במאכלים אלו אין חשש שיימשך אחרי סעודתו וישכח לבדוק²⁰².

• **המקומות החייבים בבדיקה:** ככלל כל המקומות הנמצאים ברשותו של האדם טעונים בדיקה, אלא אם כן יודע בוודאות שלא הכניסו לשם חמץ כלל במהלך כל השנה, כגון: חדר אמבטיה או שירותים²⁰³, ולכן למעשה יבדוק כל מקום שרגילים להכניס אליו חמץ²⁰⁴. אולם אם יודע שיש מקום מסויים שלא יהיה בו כלל במהלך הפסח (כגון: בידם, מחסן, מקלט או מקום העבודה²⁰⁵), אינו צריך לבדוקו ויכוון בשעת ביטול החמץ גם על המקום הזה. כל מקום שנמצא ברשות האדם חייב בבדיקה, ולכן יש לבדוק את גם את המשרד וגם את המכונית, אלא שיש לבדוקה עם

²⁰² אמנם אין לאכול הרבה פירות משום שזמן הבדיקה הוא בתחילת הלילה, ולכן משהגיע הזמן אין להקל.

²⁰³ אמנם בבית שבו ילדים קטנים המסתובבים עם דברי מאכל צריך לנקות היטב גם מקומות אלו מחשש שנכנס אליהם חמץ, אמנם מאחר שהדבר אינו מצוי כל כך, שכן גם ילדים קטנים לא אוכלים בהם, אין חיוב לבדוק, ויש המחמירים בדבר (אור לציון, ח"ג, פ"ז, אות ט'). על כן יש לראות מה המציאות בבית, ואם אכן חשש זה רחוק, ינקה מקומות אלו היטב לפני הפסח ואינו חייב לבדוקם.

²⁰⁴ משכנות יעקב, סימן יז, ד"ה ומ"ש מעכ"ל לחלק.

²⁰⁵ שמעיקר הדין טעון אף הוא בדיקה. יש להעיר כי רצוי שלא לעבוד כלל בחול המועד, ועיין עוד לקמן.

פנס, ולא עם נר מחשש שריפה²⁰⁶. יש לבדוק גם את ארונות החשמל, מפני שלעיתים יש הפסקת חשמל תוך כדי האוכל והאדם ניגש להרים את הפקק עם מאכלים בידיו ובפיו, אולם כמובן שיש לבדוק עם פנס מחשש שריפה.

● **בגדים ותיקים:** בגדים שלעיתים מניחים בהם אוכל טעונים בדיקה. לכן בגדי ילדים טעונים בדיקה, שהדבר מצוי שהילדים מניחים חמץ בכיסי הבגדים, וכן תיקי בית הספר וכד'. אם מניח לעיתים דברי מאכל בכיסיו, כגון עוגיות מקידוש בבית הכנסת חייב לבדוק את בגדיו. לחילופין, ניתן לרוקן את הכיסים ולכבס את הבגדים והתיקים לפני החג²⁰⁷.

● **חדר מדרגות וחצרות:** חדר מדרגות טעון בדיקה, וטוב שימנו את אחד מדיירי הבניין לכך, ולאחר שהוא יבדוק את ביתו יבדוק גם את חדר המדרגות. צריך לבדוק חמץ גם במרפסת פתוחה, אולם אין צורך לבדוק חמץ בחצר פתוחה כשלא ידוע שהיה שם חמץ בליל יד' בניסן (בערב בדיקת חמץ), מאחר שיש להניח שבעלי החיים אכלו אותו, אבל אם היה חמץ בוודאות בזמן זה מניחים שהחמץ נאכל, וחייב לבדוק את החצר. אם יש כוכים נסתרים (מקומות מחבוא) בחצר חייבים לבדוקה, שלא בטוח שבעלי החיים יגיעו למקומות אלו²⁰⁸.

● **בתי כנסת ובתי מדרש:** גם בתי כנסת ובתי מדרש חייבים בבדיקה²⁰⁹, ובמיוחד בימינו, שכן אנו נוהגים לערוך אירועים שונים בבית הכנסת המלווים באוכל,

²⁰⁶ כיוון שהתבאר לעיל שאסור לבדוק לאור נר שיש חשש שייגרם לשריפה, אין לבדוק לאור הנר כל מקום שחשש זה קיים, ולכן יבדוק אותו עם פנס, ואם בדק מקום זה בנר ייתכן שכלל לא עלתה לו בדיקה. לכן יבדוק לאור הפנס את כל המקומות שחושש לבדוקם עם נר, וכן מקומות שלא יכול לראותם היטב בעזרת הנר. יש להעיר שעל האדם להתחיל את בדיקתו עם נר רגיל ורק בהמשך לעבור לפנס, מאחר שתקנת חז"ל היתה על בדיקה עם נר, ועל מציאות זו תיקנו ברכה.

²⁰⁷ אור לציון, ח"ז, פרק ז', אות יא'.

²⁰⁸ משנה ברורה, סימן תל"ג, ס"ק כז'. כף החיים, ס"ק מז' נב'. דוגמא לדבר היא בלוני גז בחצר פרטית שנמצאים במקום מוסתר, כך שאין דינם כחצר פתוחה שלא צריכה בדיקה, וייתכן שחיה הכניסה לשם חמץ גדול מכזית.

²⁰⁹ שו"ע, סימן תלג' ס"י. נתיבי עם, הלכות פסח ועומר, אות ד'. עיין פרי חדש, או"ח, סימן תלג', שציין שנוהגים (בזמנו) לנקות את בית הכנסת בלבד ולא לבדוק, 'ולאו שפיר עבדי', היינו שמנהג זה אינו טוב וגם בית הכנסת

כגון בר מצווה או אזכרה. חובה זו מוטלת על הגבאים ועל שמשי בית הכנסת, שכן הם מנהלים את כל ענייני בית הכנסת. למרות זאת, האחריות לבדוק את תאי בתי הכנסת מוטלת על המתפללים מאחר שהתא שייך להם, והם מאחסנים שם סידורים, או חפצים אחרים, ולכן כל אדם חייב לבדוק את התאים שלו בבית הכנסת, בכדי שלא יישאר בהם חמץ או סוכריות שאינן כשרות לפסח. אמנם מותר להתפלל בבית כנסת שלא נבדק, ולכן מי שמגיע לבית כנסת לא צריך לבדוק אפילו אם יודע שהמקום לא נבדק. אמנם במקרה זה יימנע מפתחת תאי בית הכנסת, כדי שלא יבוא לאכול בטעות ממה שנמצא שם²¹⁰.

● **נר הבדיקה:** צריך לבדוק לאור הנר, ועדיף להשתמש בנר של פרפין (הנרות הרגילים שלנו) או שעווה, וצריך שלא יהיה אבוקה, כלומר שלא יהיה בו יותר מפתיל אחד, שהרי השלהבת שלו גדולה יותר, ויש חשש שאם יכניס אותו לכל מיני מקומות בבית תגרם שריפה, ולכן האדם יחוס על ממונו ולא יבדוק כראוי. חשוב לבדוק רק לאחר שניקינו את הבית היטב, כדי שלא נגלה פתאום מאגרי חמץ בבתינו. צריך לבדוק בחורים ובסדקים, אבל חדרים שאין דרך להכניס אליהם מאכלים כמו בית הכסא, אמבטיה וכד', אינם טעונים בדיקה, וניתן להסתפק בניקוי שרגיל לעשות לכבוד הפסח. כיוון שיש לבדוק בכל מקום שדרך להכניס אליו חמץ, יש לבדוק גם את ארונות המטבח, מקרר וכד', אבל לא יבדוק אותם עם נר מחשש שריפה, אלא עם פנס כמבואר בהמשך. ספרים שדרך לאכול איתם חמץ, כגון: ברכונים, יש לשים בצד ולא להשתמש בהם בפסח. יש להקפיד שלא לאכול חמץ כל השנה בסמוך לספרים רגילים, ואם יודע שנפלו בהם פירוורי חמץ, דינם כברכונים ואסורים בשימוש בפסח, ואם ירצה להשתמש בספרים אלו צריך לנקות את כל הספר היטב דף אחר דף. לדעת

ובית המדרש חייבים בבדיקת חמץ. החיד"א (מחזיק ברכה, סימן תלג', אות ה') מעיד שהמנהג בזמנו לבדוק בתי כנסת ובתי מדרש ויש לבדוקם בלילה לאור הנר, ואם לא בדקם בלילה יבדוק ביום לאור הנר, ולא יסמוך על אור השמש שנכנס למבנה בית הכנסת או בית המדרש – ברכי יוסף, סימן תלג', אות יא'.

²¹⁰ שר"ע, סימן תלג', ס"י. שר"ת אור לציון, ח"ג, פרק ז', אות כ'. טעם הדין הוא שאדם מחוייב להשבית את כל החמץ המצא ברשותו, ובית הכנסת לא נמצא ברשות המתפלל הפרטי המזדמן, ולכן רשאי להתפלל במקום גם אם לא נבדק מחמץ.

החזו"א בכל מקרה אסור להשתמש בספרים בפסח מבלי לבדוק אותם דף אחר דף, אולם המנהג להקל בזה, ולבדוק כך ספרים רק כשידוע שאכלו לידם מאכלי חמץ²¹¹.

• **בדיקה לאור פנס:** מאחר ועיקר התקנה היתה בדיקה עם נר, והגמרא הביאה ראיות לבדיקה בנר בדווקא (ולא רק למקור אור)²¹², ראוי להדר ולבדוק עם נר. אמנם, יש הסוברים שמאחר ואור הפנס יותר ממוקד, ונותן גם רוגע לאדם, וגם אם ייגמר יש בטריות זמינות שניתן להחליפן, כיום יש מעלה לבדוק דווקא עם פנס. למעשה, ראוי מאוד לבדוק עם נר בדווקא, אולם כל מקום שבו יש חשש שריפה, או שרואה טוב יותר באמצעות פנס יבדוק עם פנס. ראוי להדגיש, כי המברך על הבדיקה ומתחיל עם נר ובדק כמה דקות, ואז מכבה אותו ובדק את הכל בפנס יצא ידי חובה.

• **מספר הברכות:** מי שצריך לבדוק מספר מקומות, מברך רק ברכה אחת ומכוון לפטור בה את כל המקומות, ואפילו אם מרחק רב ביניהם, אולם ברור לו שיסיח דעתו מהבדיקה וכגון שהם מאוד רחוקים, יברך במקום הראשון ויכוון שרוצה לצאת רק ידי חובת הבדיקה במקום הראשון, וכשיגיע למקום הבא יברך שוב²¹³.

• **דרך הבדיקה:** נוהגים שאדם אחר מניח פתיתי חמץ בחדרי הבית, כדי שיוכל הבודק למוצאם, אך אל לבדוק לחפש דווקא אותם, אלא יבדוק היטב ולא יקוץ כלל בבדיקתו²¹⁴, שהרי הבדיקה היא חלק מתהליך ביעור החמץ. נהגו ליטול ידיים ללא

²¹¹ חזו"א, א"ח, סימן קטז' ס"ק יח'. ספר בדיקת חמץ וביעורו, פ"ג סעיף כג'.

²¹² פסחים ז', מהר"ם חלואה. פני יהושע. וכן דעת הגר"מ אליהו זצוק"ל שצריך לכתחילה לקחת נר.

²¹³ שו"ע סימן תל"ב ס"ב. כף החיים, סימן תרל"ט, ס"ק צט'. אמנם אם המקומות רחוקים מאוד, וכגון שגר בעיר אחת והחנות בעיר אחרת או בקצה עיר גדולה, יברך ביתו ויכוון במפורש שלא לצאת בברכה זו ידי חובת המקום האחר, ולאחר שיבדוק את ביתו ילך לחנותו ויברך על הבדיקה שם. רב פעלים, א"ח, ח"ב, סימן כז'.

²¹⁴ צריך לדעת כי בכל מקרה גם אם לא החביא את פתיתי החמץ אין ברכתו לבטלה, כיוון שבבדיקה זו מתחיל תהליך ביעור החמץ מהבית, והברכה היא על ביעור החמץ. (משנה ברורה, סימן תל"ב, ס"ק יג'. כף החיים, ס"ק לא-לב'). כמו כן, יש נוהגים שמניח פתיתי החמץ כותב היכן החביא את פתיתי החמץ כדי שלא ישכחו למוצאם, ומנהג טוב הוא.

ברכה לפני הבדיקה משום נקיות, ולברך 'על ביעור חמץ'²¹⁵, ולא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה, ואם דיבר דברים שלא מעניין הבדיקה צריך לחזור ולברך, וטוב שלא לדבר דברים שלא מעניין הבדיקה כל זמן הבדיקה²¹⁶. לא מברכים 'שהחינו' לפני הבדיקה, אולם יש המתחסדים ללבוש בגד חדש או להביא פרי חדש ולברך עליו ולפטור את הבדיקה, ותבוא עליהם ברכה²¹⁷. המנהג הוא להחביא עשרה פתיתים²¹⁸, ולפי הקבלה הבודק הולך ובידו כלי עם מלח²¹⁹ שבו יניח את החמץ²²⁰. חשוב שכל חתיכה תהיה פחותה מכזית (27 גרם), כדי שאם לא ימצא אותה, לא יעבור על איסור השארת חמץ בבית 'בל ימצא'. כמו כן חשוב להקפיד לעטוף היטב את פתיתי החמץ, כדי שלא יתפוררו ברחבי הבית. ראוי שהבודק או מישהו אחר העובר איתו בחדרי הבית רושם כל מקום שלא הצליח לבודקו או שרוצה לבודקו מאוחר יותר מפני שעוד לא הספיקו לנקותו, מאחר שתכלית הבדיקה היא לוודא שלא נשאר ברשותנו חמץ²²¹. בסוף הבדיקה, אוספים את הפתיתים ואת כל החמץ שמצאנו, ומניחים אותם במקום מסוים, כדי שלא יתפזרו שוב, עד לסוף זמן אכילת חמץ. לאחר הבדיקה אומרים:

'כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה לבטיל ולהווי (הפקר)

כעפרא דארעא²²².

מי שאינו מבין ארמית, יכול לומר זאת בכל שפה שמבין, ותרגומו בעברית:

²¹⁵ מג"א, סימן תל"ב ס"ר א'. כף החיים, ס"ק א'. וטוב שהאדם יטבול קודם בכדי שיהיה טהור. כף החיים, ס"ק ב'. יש נוהגים ללמוד מאמר ברעיא מהימנא ולומר לשם ייחוד לפני הברכה.

²¹⁶ אמנם לכתחילה לא ידבר אפילו בדברים שמעניין הבדיקה לאחר שבירך לפני שמתחיל לבדוק, אלא שאם דיבר דברים כאלו לא יחזור ויברך. בן איש חי, ש"ר, צו, אות ה'. כף החיים, סימן תמ"ב, ס"ק טו'-כא'.

²¹⁷ בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, אות ה'. כף החיים, סימן תל"ב, ס"ק ט'.

²¹⁸ ונוהגים שהאישה מחביאה אותם – כף החיים, סימן תל"ב ס"ק לא' (בשם הראב"ד), וחשוב להחביא דווקא עשרה ולא יותר, כדי למנוע בלבול מיותר, ובכל מקרה ראוי לרשום את המקומות שהחביא בהם, ודאג שכל חתיכה מהחמץ תהיה פחותה משיעור כזית.

²¹⁹ גם בכדי לדחות את המשטינים המקטרגים על מצווה יקרה זו, וגם סימן לכך שנזכר לבדוק חמץ עוד שנים רבות, שכן המלח אינו מתקלקל – בן איש חי, ש"ר, צו, אות ו'.

²²⁰ ראוי גם לתת בכלי זה גפרורים ונר נוסף, שאם יכבה הנר או ייגמר, יוכל מיד להדליק נר חדש.

²²¹ אור לציון, ח"ג, פ"ז, אות ו'.

²²² ישנה מחלוקת האם ביטול החמץ מועיל מדין ביטול או מדין הפקר, ולכן יש נוהגים לומר את שניהם (כף החיים, סימן תלד', ס"ק כו'-כח'), ועיין עוד בהערה הבאה.

'כל חמץ ושאור שישנו ברשותי שלא ראיתי אותו ושלא בערתי אותו ייבטל

ויהיה (הפקר) כעפר הארץ²²³.

גם הנשים חייבות בבדיקת חמץ ובביטולו, ולכן אישה הנמצאת לבדה בבית בזמן בדיקת חמץ, תבטל בעצמה, ותאמר: 'כל החמץ הנמצא ברשות בעלי', ואם גרה לבדה או שהיא אלמנה ר"ל או גרושה, תאמר את הנוסח הרגיל. כאמור, ניתן לאכול חמץ גם לאחר הבדיקה, אבל צריך לאוכלו רק במקום מסוים, כדי שלא יתפזר ברחבי הבית לאחר הבדיקה, ומיד לאחר האכילה לנקות היטב את המקום שאכל בו.

• בית חולים, מלונות וצימרים: אדם שנמצא באחד המקומות האלו בליל

הבדיקה יבדוק את חדרו, ואם הוא מתכוון להמשיך להישאר במלון או בצימר במהלך החג, יבדוק בברכה, שכן במקומות אלו, בעל הבית משכיר לאדם את החדר, כך שהחדר הוא שלו לזמן השכירות. מי שמגיע לבתי מלון או לצימרים במהלך החג, יברר אם המקום נבדק, ואם המקום לא נבדק, אלא רק ניקו אותו היטב כמו בכל יום, יבדוק אותו בברכה. מי שנאלץ להגיע לבית חולים כגון יולדת או חולה שהגיע להתאשפז, ל"ע, בין בליל הבדיקה ובין במהלך החג, יבדוק בלא ברכה את חדרו ואת הארונית, כיוון שבית החולים נתן לאדם את החדר באופן זמני בלבד, ובשעת הצורך יעבירו אותו למקום אחר. רצוי שלא החולה יעשה זאת, אלא אדם אחר שמלווה אותו, כדי שהחולה יוכל לנוח היטב, ולא יהיה טרוד, ויועיל הדבר לרפואתו. אם יש לחייל חדר (או מיטה וארונית) בפני עצמו, חייב לבדוק בברכה, ואם ייעדר בערב בדיקת חמץ יבדוק לפני כן בלא ברכה, ואם לא בדק לפני החג, יבדוק בחול המועד בברכה. אם אין לו חדר (או מיטה), יבדוק בלא ברכה, ודינו כחולה בבית חולים.

• אירוח בבית שלא נבדק: חובת הבדיקה היא חובה על כל מי שדר במקום.

לכן אין להתארח בבית שלא נבדק, ואם מגיע למקום כזה יבדוק את הבית מחמץ

²²³ צריך לומר נוסח זה שלוש פעמים לשם חיזוק הדברים. יש הנוהגים (משנה ברורה, סימן תל"ד ס"ק ח') להוסיף בכל פעם 'הפקר', וכן נוהגים האשכנזים, ויש אומרים (אור לציון, ח"ג, פ"ז, אות טז) שצריך להזכיר זאת רק בפעם השלישית, וכן ראוי לספרדים לנהוג.

בברכה, ואם לא יודע האם הבית נבדק ישאל את המארחים על כך. אמנם אם לא מייחדים לו חדר ולא לן בבית זה אלא רק נכנס לזמן מועט לא מוטלת על האורח חובת בדיקה כלל ועיקר²²⁴.

• **העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר באחד מימי החג:** מי שעוזב את

ביתו לפני חג הפסח ומתכוון לחזור אליו אפילו למשך שעה אחת במהלך החג, ובין אם באחד (או יותר) מימי חול המועד ובין אם מתכוון לחזור לחג שביעי של פסח, צריך לנקות את ביתו היטב ולבדוק אותו לפני יציאתו. חיוב זה מוטל עליו אפילו מתחילת השנה, ולכן אדם זה יזכור שאינו יכול לעזוב את ביתו ללא בדיקה. אמנם רק על בדיקה החלה בזמנה מברכים, ולכן רק אם יעזוב את ביתו לאחר יום חמישי בלילה יברך על הבדיקה, ואם מתכנן לעזוב לפני כן, יבדוק היטב ללא ברכה, ולאחר הבדיקה יבטל את החמץ, וכך ינהג גם מי שעוזב את ביתו ומתכוון לחזור אליו סמוך מאוד לליל הסדר, כך שלא יהיה בביתו בזמן בדיקת חמץ²²⁵.

• **העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר רק לאחר הפסח:** העוזב את ביתו

וחוזר לאחר החג חייב בבדיקת חמץ אם היה שם שלושים יום קודם לפסח, דהיינו מחג פורים (של הפרזים, יד' באדר). לכן עליו לבדוק את ביתו בברכה ביום חמישי בלילה, אור ליום שישי, או לבדוק לפני כן ללא ברכה. הרוצה להיפטר מבדיקה מדוקדקת של כל ביתו, ימכור את כל ביתו, וישאיר חדר אחד שלא נמכר ויבדוק אותו. יש המחמירים למכור את החמץ במקרה זה במכירה החלה לפני זמן בדיקת חמץ, כך שנמצא שחלקים אלו של ביתו אינם ברשותו בזמן הבדיקה, ודבר זה אינו מעכב, שהרי לא חייב לבדוק מקום שיודע שיש בו חמץ שהשאיר למחר²²⁶. אמנם גם אדם זה חייב לנקות היטב את כלי האוכל והתנורים לפני הפסח מממשות חמץ, כדי שלא יאכל חמץ שעבר עליו הפסח. יש המהדרין שלא למכור את כל ביתם לגוי, שהרי

²²⁴ ש"ע, סימן תלז', ס"ג. ביאור הלכה, ד"ה על. אור לציון, ח"ג, פרק ז', אות כ'.

²²⁵ ש"ע, סימן תל"ו ס"א. עיין עוד בדינים אלו: כף החיים, ס"ק ו"י, יד' יט'.

²²⁶ משנה ברורה, סימן תל"ו ס"ק לב'. אור לציון, ח"ג, פרק ז', אות כ'.

ברור שהמוכר לא התכוון באמת למכור את הבית והקונה לא משלם לפי ערך הבית, ולכן מקפידים לציין שהם מוכרים את כל החמץ המצוי בבית, וראוי לעשות כן. כמובן גם אנשים אלו יבטלו את החמץ לאחר הבדיקה, וכן ישרפו חמץ ויבטלו אותו במועדו. למרות האמור, לא טוב להיפטר ממצווה גדולה זו, ולכן טוב שגם אלו הנוסעים לכל ימי החג ינקו היטב חדר אחד ובו יעשו בדיקת חמץ כדין²²⁷. **חשוב לזכור!** כי למרות כל הניקיונות הקפדניים, יש חובה לבדוק את החמץ היטב²²⁸.

■ זמן חיוב הבדיקה השנה הוא **יום חמישי בערב משעה 19:37** (לפי

שעון קיץ), כלומר משעה זו אנו אסורים בכל פעילות שעלולה להסיח דעתנו מהבדיקה כמו שכתבנו לעיל. אם לא בדק בלילה, יבדוק ביום שישי עם נר בברכה עד לכניסת השבת והחג²²⁹, ואם שכח או לא הספיק יבדוק אפילו בימי חול המועד בברכה.

9. תענית בכורות

נהגו הבכורים הגברים²³⁰, בין בכור מהאמא בין בכור מהאבא, להתענות בערב פסח, היינו ביום שישי, כזכר למכת הבכורות ולנס שנעשה להם, אך נהגו ישראל לפדות

²²⁷ עיין: טור ושר"ע, סימן תלו', סעיף ג'. הגר"א. כף החיים, ס"ק מט', נא', נג'. משנה ברורה, ס"ק לב'.
²²⁸ שר"ע, סימן תלג' ס"א. הגר"א. יש הנוהגים לבדוק בצורה פשוטה ולא מקפידים לבדוק יפה בכל החורים והסדקים כדין הגמרא ופסק השר"ע, וטעמם שלאחר כל הניקיונות הקפדניים די בבדיקה מועטת, ולכן בודקים כמה חדרים בשעה מועטת, ויש להם על מה שיסמכו. (מחזיק ברכה, סימן תל"א ס"ק ו'. שערי תשובה, ס"ק ב'). אולם העיקר להלכה שיש לבדוק את הבית בצורה טובה, ולא לסמוך רק על הניקיונות, מחשש ששכח מקום מסוים או שלא ראהו היטב, ולכן לא יקוץ בבדיקתו. אמנם לא חייב לפשפש בשעת הבדיקה בכל המקומות, וכגון שאינו חייב מצד הדין לפתוח שוב את כל המגירות ואת כל הארונות שניקו אותם היטב בחומרי ניקוי ולהוציא את כל תכולתם, אלא ידקדק ויבחן היטב האם כבר ניקו כל מקום ופינה מחמץ. (מקראי קודש, דף ק"נ. מטה יהודה, סימן תל"ג. מעשה רב, סימן קע"ח. עבודת הקודש, סימן ז', אות ר').

²²⁹ שר"ע סימן תל"ה ס"א. אם לא בדק לפני החג יבדוק אפילו בחול המועד ויברך על בדיקה זו. משנה ברורה, ס"ק ה'. לכן המתארח במקום שלא ידוע לו האם בדקו חמץ יבדוק, ואם סביר שלא בדקו יברך על בדיקתו, וכגון שהגיע למלון, צימר וכד' בחג, או שמתארח אצל אדם שלא עשה בדיקת חמץ, והוא נתן לו חדר לשימוש. מלבד זאת, אין איסור להיות בבית לא בדוק, ואפילו נמצא שם חמץ ורואה אותו, מאחר שזה לא ברשותו.

²³⁰ למרות שלדעת השר"ע גם בת בכורה צריכה לצום, נהגו שרק הגברים מתענים בתענית זו (כף החיים, סימן ת"ע ס"ק יז'. חזון עובדיה, פסח הלכות ערב פסח, אות ט'). והמחמירות יכולות להיפטר מהתענית ע"י שיביאו לה מאכלים ומשקים מהסיום, ואין צורך שהנשים תשתתפנה בלימוד – יביע אומר (ח"ד, א"ח, סימן מב'), אור לציון (ח"ג, פ"ב, אות ב'). יש לדעת כי מי שחייב מעיקר הדין בצום, לא יכול להפטר ממנו רק ע"י שאחרים יביאו לו מעט אוכל, אלא ע"י הקשבה ללימוד או שישתתף בעצמו בסעודת המצווה. עוד יש הנוהגים שכשנולד בן בכור אביו מתענה בשבילו עד שגיע לגיל מצוות, אמנם הטוב ביותר לחנך את הבן שיסיים בעצמו מסכת או משניות, או שיבוא לפחות לסיום, והכל לפי כח הבן.

תענית זו בהשתתפות בסעודת מצווה, ובדורות שלנו, יש עדיפות להפטר מהתענית, ואין צורך להחמיר בדבר, מאחר וירדה חולשה לעולם ותענית בערב הפסח עלולה להפריע לעריכת הסדר כהלכתו. לכן הבכורים צריכים להשתתף בסעודת מצווה, כסעודת סיום מסכת, סעודת ברית המילה²³¹ או חתן וכלה בימי 'שבע הברכות' שלהם. אבל תוך שנה על הוריו מותר ללכת במיוחד לסיום זה, אולם תוך שבעה לא, ויפדה את התענית בצדקה²³². מאחר וזמן התענית בערב הפסח, על הבכורים להיות בתענית עד אחרי התפילה²³³, ולאחר התפילה ישתתפו בסעודה ובלמוד. אם עושים סעודת סיום מסכת, ישתדל להבין את מה שלומדים, אך גם אם לא הבין, שכרו בידו ונפטר מן התענית, וזאת בתנאי שיקשיב ללימוד²³⁴. אם עושים סעודה של חתן וכלה או בר מצווה, מספיק שיטעם מהכיבוד שמגישים לפניו.

• **אכילה מסעודת המצווה:** כדי להיפטר מהתענית על משתתפי הסיום לאכול מהסעודה, ומאחר והתחילו לאכול ולשתות בסעודת מצווה, מותר להם להמשיך ולאכול כרגיל. מאחר ועושים את הסעודה מיד אחרי תפילת שחרית ולפני סוף זמן אכילת חמץ, ניתן לאכול גם מאכלי חמץ, אולם אין ראוי לעשות כך בבית הכנסת מפני שהוא כבר נקי ובדוק לפסח.

• **ברכה על עוגית שונות הכשרות לפסח:** עוגיות העשויות מבוטנים, אגוזים, קוקוס וכו' ברכתם שהכל, וברכה אחרונה שלהם בורא נפשות רבות, אולם עוגיות

²³¹ אין לדחות ברית מילה לערב פסח כדי לפטור את הבכורות, אלא ימולו בזמנה, ואם היה יכול למול לפני זמן זה, ובכוונה דחה את המילה לערב הפסח, סעודה זו היא מצווה הבאה בעבירה. ואם היא דחיה יעשו אותה מיד כשיוכלו ולא ידחו אותה בשל שום סיבה. מעבר לזה ראוי לציין שלמנהג הספרדים ברית שאינה בזמנה, היינו ברית שנדחתה בשל סיבה רפואית, לא תהיה ביום חמישי ושישי, בעוד האשכנזים נוהגים למול בימים אלו. לפני החג מותר לעשות ברית דחיה אם עתה התינוק התרפא וניתן למולו ולא דוחים לזמן אחר, אלא מיד שהחלים ימולו, ואם היתה מחלה חמורה בכל גופו ימולו שבעה ימים לאחר שהחלים ממחלתו, ובטח שלא דוחים את הברית רק כדי שיגיעו יותר אנשים, או כדי שיהיה בזמן נח יותר וכד', ואין להתרשל במצוות המילה.

²³² חזון עובדיה, פסח, הלכות ערב פסח, אות יא'.

²³³ אבל מותר לו לצחצח שיניו ולשטוף פיו, אם הוא איסטניס, ובלבד שלא יבלע מהמים.

²³⁴ כיוון שאין חובה להבין כל דבר באופן המדוקדק ביותר, יכול לעשות סיום גם על ספר שלא הבין היטב את כל הכתוב בו, אך כאמור לעיל, עדיף ללמוד ולהבין את מה שלומד.

הנקראות מצה עשירה הינן מיני מזונות, ועיין בהערה לעניין אכילת עוגיות מצה עשירה בימי הפסח²³⁵.

- **תפילת שחרית בערב החג:** אין נופלים אפיים בתפילת שחרית, ולמנהג הספרדים אין אומרים 'תפילה לדוד' שאחרי 'ובא לציון' כמו בכל החודש. ביום זה למנהג כל העדות לא אומרים מזמור 'למנצח'...יענך ה' ביום צרה' (שבין 'אשרי' ל'ובא לציון'), והאשכנזים גם לא אומרים 'יהי רצון כאילו הקרבתי תודה' (שבקורבנות) ו'מזמור לתודה' (שבפסוקי דזמרה), מאחר שתודה הינו קורבן המוקרב עם חמץ²³⁶.

10. סוף זמן אכילת חמץ

מדרבנן, מסוף השעה הרביעית חל איסור לאכול חמץ²³⁷, ועל כן, כל אחד יגמור את חמצו עד לשעה זו. יש הנוהגים כלל לא להסתבך ולא לאכול כלל חמץ ביום זה אלא רק עוגיות שונות הכשרות לפסח. למרות איסור אכילת חמץ, יש גם איסור חמור על אכילת מצה ביום זה, וכלשון הירושלמי: 'אמר ר' לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא

²³⁵ **זין מצה עשירה:** להלכה, מי פירות עם קמח אינם מחמיצים, אבל אם מערבים איתם מים הם מחמיצים מהר יותר, ולכן מעיקר הדין מותר לערב קמח כשר לפסח עם ביצים, יין וכד', אבל מאחר שלא ניתן להקפיד שכלל לא יתערבו מים, מנהג האשכנזים הוא לאסור כלל אכילת מצה עשירה בפסח. למעשה כיום ראוי גם לספרדים להחמיר בדבר זה מאחר ונתגלו בעיות שונות בייצור העוגיות האלו, ועוד שהמנהג היה לערב רק קמח ויין, וכיום מערבים גם חומרים אחרים, וכגון שמעריבים חומרי התפחה (שמפרישים מים במהלך התפחה והאפיה), ביצים וכד', וכן הורו הראשון לציון הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל והראשון לציון הרב **בקשי דורון** שליט"א ולכן רצוי לכל העדות כלל לא לאכול עוגיות מצה עשירה בפסח שנאפו במפעלים, והספרדים הנוהגים לאכול מצה עשירה יאכלו רק כזו שמכנים בבית, שניתן להשיג עליה היטב שאין בה כל תערובת מים – שו"ע, סימן תס"ב ס"א-ס"ד. משנה ברורה, ס"ק טו'. כף החיים, ס"ק מא'. ראוי לציון שבד"ץ בית יוסף, שהרב **עובדיה יוסף** זצ"ל עמד בראשו, פרסם לפני כמה שנים אזהרה לציבור המהדר בכשרות שלא לצרוך עוגיות אלו בשל חששות שונים.

²³⁶ עיין: ויקרא, פרק ז', פסוקים: יא-טו'. שים לב שקורבן זה נאכל רק ליום ולילה, כלומר שצריך לשרוף את בשר הקורבן שלא נאכל עד הבוקר ואסור להשאירו, וניתן להסביר שהטעם הוא שחייבים לסיים לאכול את הקורבן מהר בכדי שלא יישאר, ואז האדם יחלק מהקורבן (לאנשים טהורים), וכשישאל על מה הקורבן יאמר שהוא קורבן תודה, ויפרט את סיבת ההודאה, וכך יתרבה כבוד שמים, שהרבה אנשים יראו כיצד הקב"ה גומל חסדים טובים לבריותיו.

²³⁷ אמנם מהתורה אסור לאכול חמץ רק מחצות היום, ולמדו כך מהאיסור 'לא תזבח על חמץ דם זבחי', היינו שאסור לשחוט את קורבן הפסח כשעדיין מותר לאכול חמץ, וזמן שחיתת הקורבן הוא מחצות היום, אך רבנן גזרו שיש להרחיק שעתיים מזמן זה, כדי שלא יבואו לטעות בדבר, ושיערו שטעות נפוצה יכולה להיות עד שעתיים ביום מעונן, והרחיקו באכילה יותר מאיסור הנאה, מפני שאפשר להימשך באכילה ולעבור את הזמן.

על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה²³⁸, ולכן אין לאכול מצות ביום זה ועיין עוד לקמן. אמנם, למרות איסור זה, בבתי החולים ובמחנות הצבא כבר מתחילת היום ואף כמה ימים לפני כן, לא אוכלים מאכלי חמץ אלא מגישים לכולם מצות, והדבר רצוי, שאם לא כן אי אפשר להשגיח שלא יימצא חמץ במקומות גדולים אלו המסורים לכולם גם לאחר זמן האיסור. במקרים אלו, אם ניתן, רצוי שהטבחים יכינו ליום זה לחמניות מקמח מצה או מיני תבשילים ומאפים מתפוחי אדמה או מקמח תפוחי אדמה וכיוצא"ב, אבל בכל מקרה, עדיף להימנע מאכילת מצות ממש, ואם אין אפשרות אחרת עדיף שיטבול את המצה במרק וכד' ויאכלה כך, שכן כך אינו טועם מטעם המצה אלא מטעם הרוטב, ועוד שלא יוצאים לכתחילה ידי חובת מצוות אכילת מצה במצה שרויה²³⁹. אם אכל מאכלי חמץ באותו היום, ירחץ ידיים וינער את בגדיו. יש לנקות את מקום הסעודה ורצוי לבדוק שלא נכנסו בטעות מאכלי חמץ או פירורי חמץ לכיסי הבגדים. כל אדם צריך לנקות את שיניו היטב בקיסם לפני סוף זמן אכילת חמץ, ולצחצח את פיו משאריות החמץ עם משחת שיניים הכשרה לפסח²⁴⁰. מי שיש לו שיניים תותבות או פלטה בשיניו, צריך לנקותם היטב ויש המחמירים לערות עליהם מים חמים²⁴¹.

²³⁸ פסחים, פ"י ה"א. ארוס שבו על ארוסתו בעודה אצל חמיו לפני שהביאה לביתו, מראה כי הוא לא מוכן להתאפק ולהמתין לקראת הרגע הגדול – רגע הנישואין, וכן מי שאוכל מצה בערב פסח מראה כי אין הוא מוכן להמתין לרגע הגדול, ליציאת מצרים. שניהם בזים לעיתוי, ובעצם מזלזלים הם בקדושת הזמן. יש לציין שיש הנוהגים שלא לאכול מצה כבר מר"ח, ויש שלא אוכלים מצה כבר שלושים יום לפני הפסח (מפורים), אולם מצד הדין רק בערב פסח יש להימנע מאכילת מצה. (משנה ברורה, סימן תע"א, ס"ק יב').

²³⁹ האוכל מצה בליל הסדר בדרך זו לא יוצא ידי חובה (אלא אם כן מוכרח לעשות כך בגלל סיבות בריאותיות), שכן צריך להרגיש דווקא את טעם המצה, ובמה שלא יוצאים ידי חובה בליל הסדר ניתן להקל בערב הפסח. עיין: אגרות משה, או"ח, ח"א, סימן קנה'.

²⁴⁰ וזאת לשון הבן איש חי (ש"ר, צו, אות ח'): מעשה באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות פסח. והנה בליל פסח אחר שישן חלם דאומר לו אדם אחד אוי שאכל חמץ משהו! ויקץ ויתמרמר מאוד ויבך בבי גדול. וחזר וישן מתוך בכויתו. ויחלום והנה האיש מדבר עימו ואומר לו זה החמץ שאכלת הוא שנשאר בין השיניים פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בערב פסח בבוקר, ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה, נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה. על כן כמה וכמה צריך האדם לשום ליבו בדבר זה, להיזהר בניקוי שיניו היטב'.

²⁴¹ **הכשר שיניים תותבות:** יש הנוהגים להגעילן, אבל הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סובר שמאחר שאין להכשיר כלי בדרך שיכולה לקלקלו מחשש שלא יכשירו כראוי, יערה על השיניים התותבות מים חמים מכלי ראשון שלא פסקה רתיחתו (=קומקום רותח), וכן ראוי לנהוג בכל שיניים תותבות שניתן להוציאן מהפה. לעומתו, הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל מקל וסובר שניתן להכשירן בניקיון בלבד, ועל כן יש לחצוץ בקיסם ולנקותן היטב.

■ **סוף זמן אכילת חמץ ביום שישי** אופק ירושלים (לפי שעון קיץ):

לנוהגים כמנהג הספרדים: 9:31. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 9:55.

האדמו"ר הזקן והגר"א: 10:27.

זמנים נוספים למקומות שונים בארץ מופיעים בהערת השוליים²⁴².

11. ביעור חמץ

יש לבער את כל החמץ ביום שישי עד לסוף השעה החמישית, ואף על פי שמעיקר הדין ניתן לבער אותו בכל צורה שהיא, יש עדיפות לבערו בשריפה ממש²⁴³, ונזכה שכך יישפרו עוונותינו וייצרנו הרע. ראוי להקפיד לשרוף היטב את פיתיתי החמץ שמצא בבדיקה. אמנם ניתן לבער את החמץ גם בהשלכתו למקום בו לא ניתן לזכות בו ופירורו, או לפוסלו בשפיכת חומר ניקוי חריף עליו, וכיוצ"ב, וינהג כך כאשר אין כבר זמן לשרוף את החמץ או שבשל סיבה מסויימת אינו יכול לבערו בשריפה.

• **נוסח ביעור חמץ והסברו:** לאחר הביעור יאמר את הנוסח הבא: 'כל

חמירא (וחמיעא) דאיכא ברשותי, דחזיתיה ודלא חזיתיה. דבערתיה ודלא

בערתיה לבטיל ולהווי (הפקר) כעפרא דארעא'. מי שאינו מבין ארמית, יכול

לאומרו בכל לשון שמבין, ותרגומו בעברית: 'כל חמץ (ושאור) הנמצא ברשותי

שראיתיו ושלא ראיתיו, שבערתיו ושלא בערתיו, ייבטל ויהיה (הפקר) כעפר הארץ'.

יש לומר שלוש פעמים 'כל חמירא', ובפעם השלישית יש נוהגים להוסיף 'לבטיל

²⁴² **זמנים מפורטים יותר: ירוחם ודימונה:** ספרדים: 9:32. אשכנזים: 9:57. גר"א וחב"ד: 10:29. **קריית שמונה:** ספרדים: 9:29. אשכנזים: 9:53. גר"א וחב"ד: 10:25. **קצרין (רמת הגולן):** ספרדים: 9:26. אשכנזים: 9:50. גר"א וחב"ד: 10:23. **טבריה:** ספרדים: 9:29. אשכנזים: 9:53. גר"א וחב"ד: 10:26. **חיפה:** ספרדים: 9:31. אשכנזים: 9:55. גר"א וחב"ד: 10:28. **תל אביב:** ספרדים: 9:32. אשכנזים: 9:57. גר"א וחב"ד: 10:29. **באר שבע:** ספרדים: 9:33. אשכנזים: 9:57. גר"א וחב"ד: 10:29. **אילת:** ספרדים: 9:33. אשכנזים: 9:58. גר"א וחב"ד: 10:29.

²⁴³ פסחים כא., שר"ע, תמה' א'. כף החיים, ס"ק יא'.

ולהווי **הפקר** כעפרא דארעא' – 'ייבטל ויהיה הפקר' כעפר הארץ²⁴⁴. חשוב לדעת שאין זו תפילה מסויימת שתיקנו לחג הפסח, אלא הכוונה היא ביטול החמץ והפקעתו מרשותנו, ומי שלא מבין זאת לא ביטל את חמצו. גם אם לא הספיק לבער את החמץ בפועל יאמר את הנוסח הזה בזמן, כי העיקר הוא הביטול, וכך ייבטל את חמצו, ומיד שיתאפשר לו יבערו. מאחר ועיקר מצוות עשה של השבתת החמץ היא ביטול החמץ, בעל החמץ בעצמו חייב לאמר זאת בעצמו ולהבין מה הוא אומר. לכן ניתן לומר זאת בכל שפה שמבין. אישה אלמנה או בודדה, ל"ע, תאמר זאת עבור החמץ שברשותה, אולם במשפחה אחת, אין צורך שכל בני המשפחה יאמרו זאת, שהרי החמץ שייך לכל בני המשפחה, ולכן רק האיש יבטל את החמץ.

• **דין פחי אשפה:** לפני זמן ביעור החמץ יכול לזרוק את החמץ גם לפח אשפה ציבורי העומד ברשות הרבים, ואם עושה כן ישתדל לזרוקו לפני שמפנים את הזבל, ואם למרות זאת נשאר החמץ בפח האשפה אינו צריך לבערו ממש, הואיל והוא כבר מופקר. אולם לא יזרוק את החמץ לפח האשפה הפרטי שלו (וכגון משפחות הגרות בבתים פרטיים, שלכל אחד יש פח משלו) אם יודע שלא יפנו אותו לפני זמן ביעור החמץ, ואם זרק ולא פינו את הזבל, ישפוך על הזבל שבפח אקונומיקה וכד', כדי שייפסל ממאכל כלב²⁴⁵.

• **דרך שריפת החמץ:** נוהגים להוסיף לשריפת החמץ גם את הנר שבעזרתו בדקו את החמץ²⁴⁶. יש האומרים תפילה מיוחדת להינצל מאיסור חמץ השנה ובכל

²⁴⁴ ויש נוהגים לומר בכל שלוש הפעמים את המילה 'הפקר', וטוב יותר להזכירה רק בפעם השלישית. שים לב שלנוסח האשכנזים כוללים גם את המילה 'הפקר' וכן מבטלים גם חמץ וגם שאור, בעוד בנוסח הספרדים מזכירים רק חמץ שהכוונה היא גם לשאור, ולא מציינים את ההפקר, מאחר שכשהחמץ בטל הוא גם הופקר. למעשה, כל אדם יכול לומר את הביטול לפי הנוסח השגור על לשונו, שהרי עניין הנוסחים זהה.

²⁴⁵ עיין: אגרות משה, א"ח, ח"ג, סימן נז'. לכן לא יניח את החמץ בתוך שקית ניילון, שהרי האקונומיקה לא תוכל לפסול את החמץ ממאכל כלב. אמנם מאחר שאסור לזרוק לחם לביזיון משום כבודו, יעטוף אותו בנייר וכד', כך שהאקונומיקה תחדור אותו, והלחם לא נזרק בביזיון.

²⁴⁶ והסבירו גדולי המוסר שחפץ שכל עניינו הוא לבדוק מה לא טוב חייב בשריפה, והמשל ברור: אין לנו לבדוק מה לא טוב באחרים, אלא לשפר את מה שטעון תיקון אצלנו.

שנה ושנה, וכן כתוב בזוהר הקדוש²⁴⁷ שהשומר עצמו בפסח מחשש חמץ שמור גופו מיצר הרע, נשמתו עליונה ועליו נאמר 'לא יגורך רע', ובשם **האר"י ז"ל** מובא שמי שמצליח להישמר מאיסור חמץ בפסח ונוהר אפילו ממשוהו (מעט), מובטח לו שלא ייחטא כל השנה כולה, והוסיף מרן **החיד"א**²⁴⁸ בלשונו המתוקה: 'הנזהר מחמץ בפסח אפילו ממשוהו בטוח שתעלה לו שנה טובה'. כתב **רבנו יוסף חיים**²⁴⁹ זיע"א שנוהגים להצניע את הלולבים להסיק בהם את התנור לאפיית מצת מצווה, וטעמו הוא שמאחר ונעשתה בהם מצווה אחת יהיו ראויים למצווה נוספת, ולכן נראה שכיום שאנו מסיקים את תנורי המצות בגז, ניתן וטוב לשמור את הלולבים לשריפת החמץ.

▪ סוף זמן ביעור חמץ ביום שישי אופק ירושלים (לפי שעון קיץ):

לנוהגים כמנהג הספרדים: 10:47. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 11:16.

דעת האדמו"ר הזקן והגר"א: 11:32.

זמנים נוספים למקומות שונים בארץ מופיעים בהערת השוליים²⁵⁰.

- **הערה חשובה לגבי הזמנים:** כתבנו כאן זמנים שונים לאשכנזים ולספרדים, וראוי לכל אחד לכתחילה לנהוג על פי מנהגי עדתו, אבל אם נאנס ולא הספיק להכין את כל חפציו עד לשעה זו או שיודע שאם ילך אחר הזמן המאוחר יותר יהיה לו יותר פנאי נפשי לדקדק בהכנות השונות, ניתן להקל וללכת אף לכתחילה

²⁴⁷ רעיא מהימנא, כי תצא, דף רפב עמוד ב', וז"ל: 'ומאן דנטיר לון מחמץ ושאר גופיה איהו נטיר מיצה"ר לתתא ונשמתא לעילא ואתמר ביה לא יגורך רע בגין דהא אתעביד גופיה קדש ונשמתיה קדש קדשים ואתמר ביצר הרע וכל זר לא יאכל קדש, והזר הקרב יומת'.

²⁴⁸ החיד"א מורה באצבע, אות קצו'.

²⁴⁹ בן איש חי, שנה ראשונה, פרשת צו, הלכות פסח, אות כב'.

²⁵⁰ **זמנים מפורטים יותר: ירוחם ודימונה:** ספרדים: 10:48. אשכנזים: 11:18. גר"א וחב"ד: 11:34. **קריית שמונה:** ספרדים: 10:45. אשכנזים: 11:14. גר"א וחב"ד: 11:31. **קצרין (רמת הגולן):** ספרדים: 10:42. אשכנזים: 11:12. גר"א וחב"ד: 11:32. **טבריה:** ספרדים: 10:45. אשכנזים: 11:15. גר"א וחב"ד: 11:31. **חיפה:** ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:17. גר"א וחב"ד: 11:33. **תל אביב:** ספרדים: 10:48. אשכנזים: 11:18. גר"א וחב"ד: 11:34. **באר שבע:** ספרדים: 10:49. אשכנזים: 11:18. גר"א וחב"ד: 11:34. **אילת:** ספרדים: 10:48. אשכנזים: 11:19. גר"א וחב"ד: 11:34.

אחר הזמן המאוחר יותר, כיוון שהדבר הוא גזירה דרבנן, ובמחלוקת הפוסקים באיסור דרבנן ניתן להקל במקום הצורך, שהרי מהתורה איסור אכילת חמץ והנאה ממנו חל רק מחצות היום²⁵¹. כמו כן, לצורך ילדים הקטנים מגיל חינוך שהתעוררו מאוחר ביום זה וטרם אכלו את ארוחת הבוקר וכד', ניתן להקל כזמנים המאוחרים יותר, מאחר שאין להחמיר על קטנים בדבר דרבנן.

12. ביעור מעשרות

מצוות תרומות ומעשרות תלויות בסבב של שבע שנים, כשהשנה השביעית בסבב היא שנת השמיטה. ביעור מעשרות חל בשנה הרביעית לשמיטה, בה אנו מבערים את כל המעשרות שלא ביערנו מהשנים הראשונה, השניה והשלישית לשמיטה, וכן בשנת השמיטה עצמה בה אנו מבערים את כל המעשרות מהשנים הרביעית החמישית והשישית לשמיטה²⁵². מאחר שתרומות והמעשרות אמורות להגיע לייעדן עד לשנים אלו (הרביעית והשביעית) צריך לוודא שאכן כך נעשה, ואם הדבר לא נעשה יש להפריש עכשיו את כל מה המתנות²⁵³. לכן צריך לבדוק שאכן הפרשנו תרומות

²⁵¹ ש"ע, סימן תמ"ג, ס"א. משנה ברורה, ס"ק א', ג', ו'. לכן אם חושש שיהיה דחוק ולא יוכל לנקות היטב את ביתו עד לזמן זה וינקה באופן מרושל רק כדי לומר שסיים לפני הזמן המוקדם לא יעשה כן, ולא ייצאו תקלות תחת ידו, ויהיה הדבר כחומרא המביאה לידי קולא.

²⁵² שנת השמיטה עצמה כמובן פטורה מתרומות ומעשרות, ולכן אנו לא מבערים ממה שגדל בשנת השמיטה.

²⁵³ מצ"ב נוסח הפרשת תרומות ומעשרות, שערכתי והראיתי לראשון לציון הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל, וסמך ידיו עליו. אם מפריש מטבל ודאי יברך על ההפרשה לפני אמירת הנוסח הזה, ויש מברכים גם על פדיון מעשר שני ונטע רבעי לאחר שייחדו אותו לפני שאומרים את נוסח החילול (לפני המילים 'המעשר שני הוא וחומשו'). כאשר מפריש ממספר מצרכים שונים, כגון תפוחים, אגסים, אפרסמון וכד', יפריש את הכמויות שנדרש מכל מין ומין ויאמר את נוסח ההפרשה המובא כאן. אם מפריש רק מסוג מאכל אחד, כגון רק תפוחים או רק לימונים וכד', לא יאמר 'כל מין על מינו':

אחד ממאה שבידי יישאר טבל. המעט יותר מאחד ממאה שבידי בצפון המצרכים יהא תרומה גדולה על הכל, כל מין על מינו. אחד ממאה שבידי ועוד תשעה חלקים כמותו בצפון המצרכים הם מעשר ראשון כל מין על מינו. אותו אחד ממאה שבידי שעשיתי מעשר ראשון, יהא תרומת מעשר כל מין על מינו. עשרה חלקים בצד דרום של המצרכים הם מעשר שני כל מין על מינו, ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומם כל מין על מינו. המעשר שני הוא וחומשו מחוללים על פרוטה במטבע שייחדתי לחילול זה. אותו שאינו שווה פרוטה, יהא מחולל בשוויו על המטבע שייחדתי לחילול מעשר

ומעשרות מכל הפירות, הירקות, היינות וקופסאות השימורים המצויים בביתנו²⁵⁴. זמן הביעור הוא בחג הפסח, שאז כבר אין ירקות ופירות מהשנה הקודמת. לכתחילה ראוי להפריש את התרומות והמעשרות בערב פסח, מאחר שאם יימצא מאכלי חמץ שלא הופרשו יוכל להפריש מהם תרומות ומעשרות ולהכשירם לאכילה²⁵⁵, והשנה ערב החג חל בערב שבת. אם לאחר ההפרשה בערב שבת קנה באחד מימי חול המועד פירות או ירקות שהם טבל²⁵⁶ (דהיינו שצריך להפריש מהם תרומות ומעשרות ולא הפרישו מהם) יש להפריש מהם תרומות ומעשרות בימי חול המועד, ולכן גם בערב שביעי של פסח יש לוודא שאכן הפרשנו תרומות ומעשרות מכל מאכלינו.

יש לתת את כל התרומות והמעשרות למי שצריך לתת לו, ולכן יפריש את התרומות ויניחן בפח עטופים בשתי עטיפות בכבוד (שהרי לא ניתן להאכיל בהן היום כהנים, והעונש על אכילת תרומה הוא מיתה בידי שמים), וייתן ללוי מעשר ראשון, ולעני מעשר עני. יש לפדות את המעשר השני ואת הנטע הרבעי על מטבע. יש לחלל את הכסף של המעשר השני ואת הנטע הרבעי, ולכן יפדה את ערך המטבע בשווי של פרוטה על מטבע אחר וישחק את המטבע, ורצוי לפדות את המטבע במאכל בשווי של פרוטה ויאבד אותו. לכן הטוב ביותר לקחת כפית סוכר שוות פרוטה, להחזיק את המטבע שחיללנו עליו את המעשרות ביד אחת ולומר :

שני. אם יש כאן פירות רבעי יהיו מחוללים הם וחומשם על פרוטה במטבע שיחדתי לחילול זה.

²⁵⁴ אם יש ברשותו כמה יינות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות והם מאותה שנה, וכן כמה קופסאות שימורים והן מאותה השנה (בעלות תכולה זהה), יכול לפתוח רק בקבוק יין אחד וקופסת שימורים אחת ולהפריש גם על הקופסאות והיינות הסגורים (רמב"ם, תרומות, פ"ג ה"ז, וכן פ"ה ה"א). יש להעיר שרוב קופסאות השימורים והיינות הנמכרים בארץ הינם מתוקנים (=כבר הפרישו מהם תרומות ומעשרות) ואין צורך להפריש מהם שוב תרומות ומעשרות. לכן יש לבדוק האם מצויין על גבי האריזה ליד חותמת הכשרות של הרבנות שהופרשו תרומות ומעשרות, או שהמוצר 'ללא חשש טבל'.

²⁵⁵ אם שכח להפריש תרומות ומעשרות בערב שבת ונזכר בחול המועד שיש ברשותו מאכלי חמץ שלא הופרשו או מאכלים שיש בהם חשש חמץ, וכגון קופסאות שימורים, יעשה שאלת חכם.

²⁵⁶ יש להעיר שאם קונים ממקום שיש בו השגחה על ענייני תרומות ומעשרות אזי התוצרת אינה טבל. אם קונה ממקום שאין השגחה ברורה על עניין זה, וכגון רוב השווקים בארץ, צריך להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה. אם יודע בבירור שלא הפרישו תרומות ומעשרות מהתוצרת צריך להפריש תרומות ומעשרות עם ברכה, וכגון שקוטף פירות או ירקות מגינתו או מגינת חבירו הפרטית, או שקונה ישירות מהחקלאי.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

'כל קדושה שיש במטבע שבידי, היא וחומשה, תחולל בשווי פרוטה על הסוכר שבידי'

ולאחר מכן להמיס את הסוכר במים, וישפוך את הכל לכיור²⁵⁷. ניתן לחלל את המטבע גם אם אינה בידו, וכגון שהיא מונחת בביתו אבל הוא נסע, יכול לומר במקום 'המטבע שבידי' 'המטבע שנמצאת במקום פלוני'. גם מי שמנוי על קרנות מיוחדות להפרשת מעשרות, צריך לוודא לפני החג מה קרנות אלו עושות עם המטבעות, ובכל מקרה עליו לוודא שכל התוצרת שבביתו מופרשת. ראוי להעיר כי הימנות על קרן המעשרות אינה פוטרת את ההפרשה בפועל, אלא רק את החובה להחזיק מטבע לחילול, והתועלת היא שמטבע שיש בה קודש לא תערב עם מטבעות אחרים.

ניתן לעשות את ביעור המעשרות גם לפני ערב שבת של חג הפסח וכן לפני ערב שביעי של פסח, ולכן אם חושש שלא יהיה לו מספיק זמן, יכול להפריש תרומות ומעשרות גם לפני זמנים אלו, וכגון שיכול להפריש תרומות ומעשרות גם באמצע השבוע. אמנם לאחר מכן יפריש תרומות ומעשרות מהתוצרת שקנה מאז הפרשתו האחרונה (אם התוצרת לא מתוקנת כבר), ולכן יש לבדוק את הפרשת התרומות והמעשרות בשני מועדים: בערב חג הפסח ובערב חג שביעי של פסח.

13. חצות היום

מחצות היום חל איסור עשיית מלאכה עד לחג. האיסור בעשיית מלאכה קיים בתספורת, בתגלחת וכן בכל מיני עבודות שונות. למרות שכיום יש שמקילים להתגלח לכבוד החג גם לאחר חצות היום, מאחר ואנו מתגלחים במכונת גילוח, לכתחילה יש להתגלח לפני זמן זה²⁵⁸. ראוי להתכונן לקראת היום הגדול ולקראת ליל הסדר,

²⁵⁷ שו"ע, יו"ד, סימן של"א ס"קלח. אם המטבע אינו בידו יאמר 'הקדושה שבמטבע שברשותי', אולם טוב יותר שהמטבע תהיה אצלו, ולאחר מכן המטבע יוצאת לחולין, היינו שניתן לקנות בה כל דבר שחפץ, ולא יהיה בו יותר קדושה.

²⁵⁸ וטוב לקצוץ את הציפורניים לפני חצות היום – בן איש חי, ש"ר, צו, אות כד'. גיהוץ או צחצוח נעלים וכד' אינן מלאכות גמורות ומותר לעשותן לאחר חצות היום. כמובן שמשחת נעליים אינה צריכה שום הכשר לפסח.

וללכת לישון קצת, כדי שיהיה כח לעסוק בלילה בסיפור יציאת מצרים²⁵⁹. אף על פי שכל השנה קיימת מצוות זכירת יציאת מצרים, בפסח היא מצווה מיוחדת נוספת, שכן עתה אנו מצווים בסיפור יציאת מצרים, כדי להודות לקב"ה על כל אשר גמלנו ועל הניסים הרבים שהראנו ושעשה לאבותינו ולנו. המקיים מצווה זו, מקיים מצוות 'והגדת לבנך ביום ההוא' (היום ההוא הוא פסח, שהוא זמן יציאת מצרים), ועל כן צריך כל אדם לספר בלילה הזה בסיפור יציאת מצרים, וכבר אמרו חז"ל: 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים – הרי זה משובח'. מי שיכול לעבור על מדרשי חז"ל בנושא הפסח וכן ללמוד משניות ממסכת פסחים כדי להבין את עוצמת הקרבת הקורבן ואת גודל המעמד, תבוא עליו ברכה. חשוב לזכור כי בכל מקרה, על עורך הסדר לעבור על ההגדה לפני הסדר, למען ידע את ההלכות הבסיסיות, ולמען יוכל להסביר, לנהל ולערוך את הסדר להדרת המלך.

● חצות היום (לפי שעון קיץ): לפי אופק ירושלים – 12:38.

14. אכילה בערב פסח

אסור לאכול מצות ביום זה כלל, וזאת משום שהמצה שתאכל בלילה תהיה חביבה על האדם, וגם כדי שיהיה היכר לאכילת מצת המצווה. האיסור חל גם על ילדים קטנים המבינים את עניין הסדר, ומתחיל מעלות השחר. לאחר סוף זמן אכילת חמץ, ספרדים יכולים לאכול מאכלי קטניות שונים, ואשכנזים יכולים לאכול קציצות מבושלות העשויות ממצות טחונות מעורבות עם ביצה, כך שטעם המצה אינו ניכר, וגם אין עליהן שם מצה, ויש מקילים ומתירים אפילו לאכול עוגות ועוגיות מקמח

²⁵⁹ מצווה על כל אדם לטהר עצמו ברגל, ולכן כל אדם (גברים) ישתדל לטבול במקווה בערב החג, ורצוי לטבול לאחר חצות היום, או לכל הפחות כשעה לפני חצות. כמו כן, יש נוהגים לאפות מצות לליל הסדר אחר חצות היום, ורצוי לנוהגים כך לבטל את כל הפירורים שייפלו במהלך הלישה משום שהם נעשים חמץ, ועל כן הנוהגים כך יאמרו בפה: 'אני מבטל ומפקיר את כל הפירורים שיפלו ואת כל הבצק שיידבק בכלים', ואם כבר החמיצו חייב לשרוף אותם מיד.

מצה, וראוי להחמיר ולאכול רק כופתאות מקמח מצה (קניידלך)²⁶⁰, והנוהגים כך, טוב יעשו אם יטחנו את המצות ויבשלו את הקניידלך לפני ערב פסח. אמנם מי שקונים קמח מצות מוכן ולא טוחנים את המצות בבית, יכולים להכין את הקניידלך אפילו בערב פסח, מאחר שקמח זה לא היה מצה בערב פסח²⁶¹.

שלוש שעות זמניות לפני השקיעה בערב פסח אין לאכול תבשילים שברכתם 'מזונות' וברכה אחרונה שלהם 'מעין שלוש', כדי שיאכל בלילה מצה לתיאבון, וזה הנקרא שעה עשירית. יש מתירים לנוהגים לאכול אורז בפסח לאכול אורז עד כניסת החג, ויש אוסרים לאכול לאחר השעה העשירית, מפני שהאורז משביע, וכן עיקר²⁶². לכן מזמן השעה העשירית יאכלו רק פירות וירקות, גבינות, בשר ודגים, או עוגיות שברכתם 'שהכל', ויזהרו שלא למלא את כרסם יותר מדי, כדי שיאכלו את המצה לתיאבון²⁶³. יש נוהגים שלא לאכול חסה בערב פסח כלל, כדי שבאכילת המרור בליל הסדר יהיה חיוב מצווה²⁶⁴. יש אומרים שבערב פסח לא אוכלים חרוסת וכן את כל הפירות שמכנים אותה מהם, ולא נהגו לחוש לזה²⁶⁵. אין לשותות הרבה משקאות משכרים (מדובר כמובן על משקאות הכשרים לפסח) בערב פסח מחשש שישתכר, ועוד שצריך

²⁶⁰ נראה שלדעת רמ"א (סימן תע"א, ס"ב) ניתן לאכול עוגות העשויות מקמח מצה, מאחר שברכתם 'מזונות', ופקעה מהם ברכת 'המוציא' הראויה למצה, וכן פסק הגרש"ז אויירבך (שש"כ, פ"ו, הערה נ'). הליכות שלמה, פ"ח, ס"ד, ובהערות), אולם למעשה ראוי להחמיר בדבר, הואיל ועדיין שם מצה על העוגות, ואם יאכל הרבה מהם בשיעור ובזמן קביעת סעודה, יתחייב בברכת המוציא ובברכת המזון, כך שעדיין לא פקע מהם שם מצה לגמרי, שלא כקניידלך שאין עליהם כלל שם מצה, וברכתם לעולם 'מזונות' ו'מעין שלוש', ואין לאסור את אכילתם בזמן זה כלל – משנה ברורה, ס"ק כ'. עולת ראיה, ח"ב, עמוד רמג'. חזון עובדיה, פסח, פ"ט, ס"ה. מי שנהג שלא לאוכלם בזמן זה מחמת שחשב שאסור לאכול קניידלך בזמן זה, יכול לאכול מעכשיו גם ללא התרת נדרים, אבל אם יכול לעשות התרה בפני שלושה, והדבר לא גורם לו טורח רב מידי עדיף שיעשה התרת נדרים (מספיק לעשות פעם אחת ולא צריך כל שנה ושנה), ויפרט את מנהגו ואת הסיבה שבגינה הוא רוצה להפסיק לנהוג איסור. למרות זאת, אם ידע שהדבר מותר ונהג בו איסור, ישאל חכם האם הוא יכול להתירו, ואם כן חייב להתיר נדרו בפני שלושה, ויפרט את הנדר ואת סיבת ההתרה לפחות לאחד מהמתירים. עיין: שו"ע, יו"ד, סימן רי"ד ס"א. נר"כ.

²⁶¹ בן איש חי, ש"ר, צו, אות כו'. רב פעלים, אר"ח, ח"ג, סימן כז'. וטעם הדין הוא משום שכאשר מבשלה לפני ערב פסח לא חל עדיין האיסור לאכול מצה בערב פסח, ודומה הדבר למבשל סתם קמח כשר לפני הפסח. לכן למעשה המכנים קניידלך מקמח מצה יכולים לאוכלם עד השעה העשירית.

²⁶² שו"ע, סימן תעא', א'. כף החיים, ס"ק ח'. נתיבי עם, סעיף א'.

²⁶³ אנשים רגישים במיוחד, יפסיקו לאכול כבר מבעוד זמן כדי שיאכלו לתאבון: שו"ע, תעא' א'. כף החיים, י'.

²⁶⁴ שו"ע, סימן תעא' ס"ב. כף החיים ס"ק כז'.

²⁶⁵ שו"ע, סימן תעא' ס"ב. כף החיים ס"ק ל'.

להגיע לליל הסדר כשהאדם תאב לאכילה, ולכן אין לשתות אפילו הרבה יין או מיץ ענבים (טבעי המשמש לקידוש). הגדרת 'הרבה' תלויה בהרגשת האדם, אם הוא מרגיש שהשתיה סותמת את תאוות האכילה שלו או משביעה אותו יימנע ממנה, ואם היא רק גורמת לו לרצות עוד יכול לשתות עוד, וכן ינהג הלכה למעשה בכל סוגי המאכלים המותרים²⁶⁶.

● זמן שעה עשירית (לפי שעון קיץ): לפי אופק ירושלים – 15:54.

15. ההכנות לסדר

יש לפתוח לפני החג את חבילות המצות, וכן לפתוח את בקבוקי היין²⁶⁷, לערוך את השולחן ולכסותו במפה יפה, ורצוי להניח כריות על כסאות האנשים למען יהיה להם נוח ויוכלו להסב על צידם השמאלי – הלילה הזה על כולנו לנהוג כבני חורין. צריך שכל אחד מהמסובים יאכל מהמצות וישתה ארבע כוסות, ולכן צריך להניח לפני כל אחד מהמסובים כוס יין שמכילה לפחות שיעור רביעית, שהוא לפחות כ-86 סמ"ק²⁶⁸. יש לדאוג שכל אחד מבני הבית יאכל כזית מצה, ולכן יש להיערך לכמות מספקת של מצות לליל הסדר, ועדיף שהמצות תהיינה שמורות. יש להכין הגדה לפני כל אחד מן המסובים, ומי שיכול, טוב יעשה אם יקנה הגדה אחידה לכולם כדי שלא ירבו הטעויות והוויכוחים במהלך הסדר.

יש להכין את תבשילי הסדר: לצלות את הזרוע ולבשל או לצלות את הביצה, לבדוק היטב את עלי החסה והכרפס, לשרות אותם במים עם נוזל ניקוי לכחמש דקות²⁶⁹,

²⁶⁶ ט"ז, סימן תע', ס"ק ב'. ביאור הלכה, ד"ה ויין מעט.

²⁶⁷ אמנם אם לא פתוח לפני החג יכולים לפתוח דברים אלו בחג עצמו.

²⁶⁸ ישנה מחלוקת בין הגר"ח נאה שסובר שרביעית היא 86 סמ"ק וכך פסקו הספרדים וחלק מהאשכנזים, אך יש מהאשכנזים שנוהגים להחמיר כשיטת החזון איש ולשתות 150 גרם.

²⁶⁹ ועיין לקמן שיש לקנות תוצרת נקינה מחרקים, ועדיף גם אותה לשטוף היטב עם חומר ניקוי, וכיום קיים חומר ניקוי טבעי בשם סטרילי, ואע"פ שלא ניתן להסתמך עליו לבדו הוא בודאי מאוד יעיל לניקוי ושטיפה של תוצרת שגודלה בפיקוח ללא חרקים.

לנער את העלים מהמים ומחומרי הניקוי, ולהניח אותם עטופים בניילון במקרר²⁷⁰, ועיין עוד בדיני המאכלים בקערת הסדר.

• **אכילה בכלים חד פעמיים:** יש להכין כלים נאים ומכובדים לחג, ולכן נראה שעדיף לאכול בכלים רגילים מחרסינה או זכוכית וכד' ולא בכלים חד פעמיים²⁷¹. אמנם אם ישנם הרבה אנשים בשולחן הסדר וחושש שמא יצטרך להתעסק הרבה בשטיפת הכלים וכד', ועל ידי כך יפסיד מצוות מההגדה, או את החלק שלאחר ברכת המזון בגלל שמתעסק עם הכלים ורוצה לשטוף אותם עוד בלילה, יכול לאכול בכלים חד פעמיים נאים ויפים, ובפרט כיום שהכלים החד פעמיים חזקים וטובים ואנו משליכים אותם לפח רק מחמת שאיננו רוצים לטרוח בניקיונם, וכל אחד ישתדל שהכלים יהיו נאים ביותר ומכובדים ביותר כפי יכולתו לכבוד החג. ראוי להעיר שבשנים האחרונות בחלק מהכלים החד פעמיים (מנייר וקרטון) היתה בעיה של עמלון הכלים במוצרי חמץ, ולכן יקפיד לקנותם עם ההכשר. אין צורך בהכשר על כלים חד פעמיים מפלסטיק. תבניות חד פעמיות מאלומיניום וכד' מהדין אינן צריכות הכשר, שכן כיום לא מושחים אותן בחומרים שומניים, אולם הרוכש תבניות אלו עם הכשר על מנת להיות בטוח שאין בזה איסור – יבורך.

16. כניסת החג, תפילות הלילה והקידוש

יתלבשו בבגדים נאים ומכובדים לכבוד יום טוב, ומי שיש לו בגד חדש, ילבשנו ויברך עליו 'שהחיינו'²⁷². מעיקר הדין אין צורך בכשרות מיוחדת לפסח לכל תמרוקי הנשים, כגון דאודורנט וכד', והמחמירים להשתמש רק במוצרים אלו ללא חשש חמץ תבוא

²⁷⁰ לא יוצאים ידי חובה במרור וכרפס כבושים, ועל כן אסור להשאירם עם מים למשך 24 שעות, וכן אסור להניחם בתוך כלי עם נוזל חריף מעל לזמן שהיה לוקח לו לרתוח על האש, שזה כשלוש-חמש דקות, משום שבמקרים אלו העלים נחשבים ככבושים.

²⁷¹ ש"ע, סימן תע"ב ס"ב. משנה ברורה, ס"ק ו'.

²⁷² למנהג הספרדים, לפני ברכת שהחיינו, אם אומרה על בגדים חדשים אומר 'ברוך מלביש ערומים' (ללא שם ומלכות), והטוב ביותר ללבושו בבוקר ולכוון בברכת 'מלביש ערומים' שבברכות השחר גם עליו.

עליהם ברכה. אמנם יש לוודא שיש כשרות מיוחדת לפסח על השפתון (אודם)²⁷³. ישתדלו להרבות אור בבית, ובוודאי במקום בו עורכים את הסדר, ויש לעשות כן לפני כניסת החג. צריך להדליק שני נרות ולברך עליהם שתי ברכות: 'להדליק נר של יום טוב' ו'שהחיינו'²⁷⁴. חלק מהנשים האשכנזיות תדלקנה ביום טוב את נרותיהם כמנהגן בשבת, כלומר קודם תדלקנה ואחר כך תברכנה, אבל נשים ספרדיות לכל הדעות תברכנה לפני ההדלקה²⁷⁵, וכן נוהגות גם חלק מהאשכנזיות נוהגות כך²⁷⁶, וחילוקים אלו נכונים לכל הימים הטובים, והשנה ינהגו לפי דעות אלו בערב שביעי של פסח (ים חמישי) אבל בערב חג הפסח ידליקו כולם כמנהגם בשבת רגילה, ואין להעביר אש מנרות אלו, ולכן אין צורך להשאיר נר נשמה. אם לא התפללו, יתפללו מנחה ויש הקוראים את סדר הקרבת קורבן הפסח בזמן שבית המקדש היה קיים. כמו כן יש שקוראים חלק מההגדה. רב העיר מניח עירוב חצרות, ועיין בדיניו השונים בהערה²⁷⁷.

²⁷³ הבעיה שבאודם יש חומרים שאינם כשרים לפסח, ואע"פ שיש שהעלו להתיר להשתמש באודם בפסח, כיוון שאינו ראוי למאכל כלל, להלכה צריך להחמיר בדבר, מאחר שחלק מהשפתון נמרח על מאכלי האשה, כך שלמעשה היא אוכלת את השפתון, וברור שאינו פסול מאוד לאכילה. יש לזכור שאסור למרוח אודם בחג עצמו ובשבת, משום איסור צובע, ולכן למעשה יכולה למרוח אודם כשר לפסח לפני כניסת החג (והשבת) ובחול המועד.

²⁷⁴ לדעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל אין לאישה לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, וזאת בכדי שתוכל לצאת ידי חובת קידוש בבעלה שמברך שהחיינו בקידושו, אבל המנהג הרווח בין אצל האשכנזים ובין אצל הספרדים הוא כדעת בן איש חי והרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל שתברכנה 'שהחיינו' גם בהדלקה.

²⁷⁵ אמנם נשים ספרדיות הנוהגות כבן איש חי והרב משאש מדליקות את נרות השבת ורק אחר כך מברכות, כאשכנזיות, אך בי"ט לא תעשינה כך.

²⁷⁶ אשכנזיות הפוסקות כדעת משנה ברורה (סימן רס"ג, ס"ק כו-כז) תדלקנה ואז תברכנה, אמנם לדעת הגרש"א (שמירת שבת כהלכתה, פ"מ, ס"ז. הליכות שלמה, פ"ט, הערה 146) יברכו ואז ידליקו.

²⁷⁷ נוהגים לעשות עירוב חצרות מידי שנה בשנה, כאשר מטרתו היא להתיר לנו את הטלטול וההוצאה בשבת ובי"ט. רגילים לעשות את העירוב בדרך כלל בערב פסח עם חצי קילו מצות, ויש הנוהגים לעשות כן בערב שבת חול המועד, ויעשו זאת לאחר מנחה לפני השקיעה וכניסת השבת, שכן טוב שיהיו כמה שיותר אנשים במעמד הנחת העירוב, אולם אם אין שהות בדבר יעשו עירובי חצרות לפני מנחה. העירוב נעשה ע"י חכם הבקיא בהלכות אלו, והוא יקנה את המצות ויגביהן לפחות טפח, ואחר כך ייתן את המצות לאדם אחר ויאמר לו: 'זכה בעירוב זה לאחינו בני ישראל הדרים פה עימנו ושיבואו לדור בעיר הזאת שישמכו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת וביום טוב'. (אם המצות לא שייכות לרב, אדם אחר ייקח אותן וייתן אותן לרב ואז הוא ימסור אותן למישהו אחר שיוזכה בהן עבור כל הקהל). האדם האחר יגביה את המצות טפח, ואז ייקחן הרב בחזרה ויברך '...על מצות עירוב', ויוסיף: 'בדין עירובא יאה שרי לנא לאפוקי ולעילוי ולטלטולי מבית לבית ומבית לחצר ומחצר לבית ומבית לבור ומבור לבית ומגג לגג ומעליה לתחתית ומתחתית לעליה ומזווית למזווית ומרשות לרשות כל מאי דצריך לן בכל שבתות השנה וימים טובים לנו ולכל המסתופפים עימנו מכאן ולהבא מפסח זה עד פסח של השנה הבאה שיבוא עלינו לשלום בעזרת האל יתברך שמו לעד'. טוב לחזור על נוסח העירוב בעברית למען יבינו את מה שאומרים. נוהגים להניח את העירוב בבית הכנסת במקום בולט ויש להיזהר שלא לתלות את המצות על וו, משום שהדבר קשה לעניות (עיין: כף החיים, סימן ק"פ, ס"ק יד', וכן סימן תל"ד, ס"ק יג') אלא להניחן על מדף או בתוך תיבה בכבוד, ויש נוהגים להניח את העירוב בתוך תיבה מיוחדת שכתוב עליה

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

● **תפילת ערבית:** למנהג כולם מתפללים כתפילת ערבית לשבת, ומאחר שהשנה החג חל בשבת אומרים את המזמורים הקשורים לקבלת שבת, ויש כאלו שלא אומרים את כל המזמורים וכל אחד ינהג כפי מנהג עדתו המופיע במחזור. הספרדים נוהגים לומר 'לכה דודי' וקבלת שבת כמו בכל שבת, אולם לא אומרים את המשניות של פרק 'במה מדליקין', וקוראים בדילוג: 'כל ישראל...אמר ר' אלעזר...תלמידי חכמים', ולאחר מכן את המזמור המיוחד לפסח 'הודו לה' כי טוב', 'ימלך', קדיש. 'ברכו', קריאת שמע וברכותיה, 'השכיבו'. הקהל אומר תחילה 'ושמרו בני ישראל את השבת', ולאחר מכן פסוקים הקשורים לחג: האשכנזים אומרים: 'וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל', והספרדים מוסיפים לפני פסוק זה ואומרים: 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועד'. חצי קדיש, תפילת שבע לחג ולשבת. הברכה האמצעית חותמת 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. אם שכח להוסיף את השבת ונזכר מיד בחתימת הברכה יוסיף 'השבת', אולם אם נזכר רק אחרי תוך כדי דיבור אינו חוזר כיוון שהזכיר שבת בנוסח הברכה. אם חתם 'מקדש השבת' ולא אמר 'והזמנים' לא חוזר, כיוון שהזכיר את חג המצות בתוך הברכה. לאחר התפילה אומרים 'ויכולו'. נחלקו המנהגים לגבי אמירת מעין שבע: למנהג האשכנזים לא אומרים מעין שבע²⁷⁸, שנתקן על שמירה מהמזיקים ובלילה זה כולנו שמורים מהם, וכן פסק גם הרב **עובדיה יוסף זצ"ל**²⁷⁹ והרב **שלום משאש זצ"ל**, אולם למנהג המקובלים אומרים ברכת מעין שבע כרגיל, וכן פסק הרב **מרדכי אליהו זצוק"ל**²⁸⁰. לאחר מכן אומרים הלל שלם בברכה (גם הספרדים), וטוב לכוון בברכה על ההל שבתפילה לפטור גם את

עירוב חצרות ונאה הדבר. הרוצה להניח בעצמו עירובי חצרות רשאי לעשות כן אבל לא יברך על העירוב, שהרי העירוב המונח עבור כולם כולל גם אותו, אולם יאמר את נוסח היתר הטלטול שלאחר הברכה, ואם לא מתכוון שעירוב זה יהיה לכל השנה לא יאמר מפסח זה עד פסח הבא.

²⁷⁸ ביאור הלכה, סימן רסח, ד"ה יר"ט שחל להיות.

²⁷⁹ חזון עובדיה, הלכות תפילת ליל הסדר, אות ו'. לנוהגים שלא לאומרה, אם הש"ץ התחיל לומר ברכת מעין שבע לא יפסיקו אותו באמצע הברכה שזה בוודאי הזכרת שם שמים לבטלה, אלא יסיים אותה כתקנה: 'ברוך אתה ה' מקדש השבת', ונכון שמיד יאמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. נחלקו הדעות לגבי עניית אמן ע"י הקהל: לרב עובדיה יוסף זצ"ל לא יענו, שכן ספק אמן לקולא, אולם הרב יהושע מאמן סובר שיאמרו אמן, שכן מאחר שיש נוהגים לומר ברכה זו לכתחילה אין בזה אמן לבטלה.

²⁸⁰ הרש"ש בספר נהר שלום. כף החיים, סימן רסח' ס"ק מו'. סימן תפז' ס"ק כב', וכן פסק הרב עובדיה הדאיה זצ"ל, ועיין עוד בנתיבי עם לרב עמרם אבורביע במנהגי ירושלים אות א, וכן בסימן רסח' ס"ט.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

ההלל שבהגדה שלא מברכים עליו. קדיש. הספרדים מוסיפים מזמור לפסח 'בצאת ישראל ממצרים', קדיש ו'עלינו לשבח'. לאחר התפילה, מאחלים איש לרעהו שבת שלום וחג שמח, וממהרים העם איש לביתו, ועורכים את הסדר המיוחל.

- **קידוש:** הקידוש של החג מורכב משלוש ברכות: ברכת היין (בורא פרי הגפן), ברכת הקידוש (אשר בחר בנו...מקדש השבת וישראל והזמנים), ברכת הזמן (שהחיינו). לאחר הקידוש שותים כולם מהיין, וזו היא הכוס הראשונה, ועל כן כבר לפני הקידוש יש להקפיד שכולם יהיה יין בשיעור המתאים. בניגוד לקידוש רגיל, שם כולם שותים מכוסו של המקדש, כאן יש להניח כוסות לפני כל אחד מהמסובים כדי שכולם יוכלו לשתות את הכוס הראשונה כשיעורה בהסבה.

17. עריכת הסדר

▪ הכנת קערת הסדר

ראשית, נבאר מהם מאכלי הסדר המיוחדים, ועל איזה דברים צריך להקפיד בהם. המנהג הנכון הוא להשאיר את הקערה שלימה ולא לאכול ממנה במהלך הסדר, אולם אם במהלך הסעודה לא אכלו מהמונח בקערה לא יזרוק מאכלים אלו, שהם יועדו למצווה ואין לבזותם, אלא יאכלו אותם למחר, למעט הזרוע כמבואר לקמן²⁸¹.

כ ר פ ס

- **סוג הירק:** יש להשתמש בירק שברכתו 'אדמה', רצוי לקחת כרפס (= סלרי), כרתי, צנון או תפוז. רצוי להימנע מלקחת את אותו הירק גם למרור וגם לכרפס, אך אם אין לו ירק שונה, הדבר לא מעכב. יש לבדוק אותו היטב מחשש לתולעים, ועדיף לקנות כרפס מתוצרת 'גוש קטיף' המוחזק כנקי מתולעים²⁸². למרות שרצוי מאוד

²⁸¹ משנה ברורה, סימן תע"ג, ס"ק לב'.

²⁸² מאחר ונמצאו בעיות שונות בחלק מהחברות המשווקות ירק ללא תולעים, הרצוי ביותר הוא להשרות את הכרפס במים עם חומר ניקוי, כגון נוזל לניקוי כלים, למשך כ-3 דקות, ולאחר מכן לשטוף את הירק תחת זרם מים חזק, וכן רצוי לבדוק בדיקת מדגם של שלושה עלים, וכן ינהגו בכל העלים הירוקים המוחזקים כנגועים, כגון חסה, נענע, פטרוזיליה וכד'. אין לשרות את העלים הירוקים (או פירות וירקות אחרים) במים ובחומר

להקפיד לקחת דווקא את המין הנקרא 'כרפס', אם לא מוצא כרפס או שלא מצליח להשיג כרפס בדוק וחושש מתולעים ישתמש לכתחילה בירק אחר²⁸³.

■ **כמות האכילה והברכה:** אוכלים פחות מכזית מהכרפס, כלומר פחות מ-27 גרם, וזאת בגלל ספק ברכות בעניין ברכה אחרונה, אך אם טעה ואכל בכל זאת כזית ומעלה – לא יברך. עדיף לכוון ולפטור בברכת 'בורא פרי האדמה' שמברך על הכרפס את המרור שיאכל בהמשך, שלמרות שגם ברכתו 'בורא פרי האדמה' אין מברכים עליו, שכן אוכלים אותו לאחר שאוכלים את המצה.

■ **טיבול הכרפס:** יש לטבול את הכרפס במי מלח, או במיץ לימון או בחומץ²⁸⁴, ויש ליטול ידיים לפני הטיבול הזה, כדין אכילת דבר המטובל במשקה, שמצריכה נטילת ידיים ללא ברכה. דיני הנטילה זהים לדיני נטילת ידיים ללחם, חוץ מהברכה, ולכן צריך להקפיד ליטול ידיו היטב לפחות ברביעית מים ולנגבן. אע"פ שלדעת הרבה פוסקים יש להקפיד על נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה גם במשך כל השנה, וכן ראוי לנהוג למעשה, גם אדם שבדרך כלל אינו מקפיד על כך, צריך להקפיד על נטילה זו בליל הסדר. טוב שלא לדבר לאחר הנטילה עד לאחר אכילת הכרפס, ואם דיבר לא חוזר ליטול. אין צורך לאכול את הכרפס בהסבה כיוון שהוא מורה על השיעבוד וההסבה היא דרך חירות, אך אם הסב אין זה לעיכובא.

ב י צ ה

■ **סיבת אכילת הביצה:** הביצה היא זכר לקורבן חגיגה שהיה מוקרב גם כן בערב הפסח. מנהג הספרדים לאכול ביצה מבושלת, שהיא זכר לקורבן השלמים

בשבת משום איסור בורר, אולם ניתן להניח חומר ניקוי על היד ולשפשף את העלים או הפירות והירקות ולשוטפם במים.

²⁸³ שער הכוונות, עניין הפסח, דרוש ו'. כף החיים, תעג', מח'.

²⁸⁴ משנה ברורה, סימן תע"ג, ס"ק נד'. כף החיים, ס"ק קיב'. אם רוצה לטבול דווקא במי לימון צריך להקפיד לערב מים יותר ממיץ הלימון, מאחר שמי לימון הם מי פירות שלא צריך ליטול עליהם ידיים, וחז"ל תיקנו ליטול ידיים ואין לבטל תקנתם – חזון עובדיה, פסח, הלכות ליל פסח, כרפס, אות א'.

שניתן לאוכלו גם מבושל, ומנהג האשכנזים לצלות אותה²⁸⁵. נהגו לציין קורבן זה היום בביצה כיוון שביצה מסמלת חורבן ואבילות, ותמיד באותו יום בשבוע שחל יום טוב של פסח, יחול תשעה באב. עיקרו של חג הפסח היה הקורבן, וכיום שנוטל כבוד מבית מקדשנו, אנו חסרים חסרון גדול. עלינו לזכור דווקא ביום זה את בית המקדש ואת חורבנו ולהבין ולחוש כמה חסרים אנו. כשבית המקדש היה בנוי, היו כל העם עולים בערב פסח לבית המקדש ומקריבים פסחיהם, ובערב היו יושבים כל בני המשפחה מסובים ואוכלים את הקורבן. בנוסף, כמו בכל חג היו מקריבים גם קורבן חגיגה, וכזכר לשני הקורבנות הנפלאים האלו אנו מייחדים היום שני תבשילים – ביצה וזרוע. חייבים אנו לזכור את עיקר מבוקשנו ומושא תפילותינו 'ואישי ישראל (=קורבנותיהם) ותפילתם מהרה באהבה תקבל ברצון... ותחזינה עיננו בשובך לציון ברחמים' ונזכה במהרה לעלות ולראות בבית הבחירה שלוש פעמים בשנה.

■ **זמן אכילת הביצה:** יש שאוכלים את הביצה תוך כדי קריאת ההגדה לפני ה'מגיד' ולאחר ה'יחץ', ויש שאוכלים אותה לאחר הכרפס, והנוהגים כדעות אלו יברכו עליה ברכה ראשונה (שהכל) יאכלו פחות מכזית²⁸⁶ ולא יברכו ברכה אחרונה, אולם גם האוכל יותר מכזית בכל אופן לא יברך ברכה אחרונה. לפני אכילת הביצה יש נוהגים לומר שהיא 'זכר לקורבן חגיגה'²⁸⁷. יש הנוהגים לאוכלה תוך כדי הסעודה, והעושים כך, כמובן שלא יברכו עליה ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, והם רשאים לאכול יותר השיעור כזית. יש הנוהגים שרק הבכורים אוכלים מהביצה או שרק עורך הסדר אוכל אותה, וכל אחד ינהג כמנהגו. אין לאכול את הביצה המונחת בקערת הסדר, כדי להשאיר את הקערה שלמה עם כל שאר סימני הסדר, לפחות עד לזמן הארוחה, כמבואר לעיל.

²⁸⁵ פסחים ע, שו"ע, תעג', ד'. כף החיים ס"ק סא', סג', סו'-סט'. ולמנהג האשכנזים צריך לאכול את הביצה בסעודה למרות שהיא צלויה, וטעמים שאיסור אכילת צלי בליל פסח קיים רק בבשר צלוי-משנה ברורה, ס"ק לב'.
²⁸⁶ שזה כרבע או כחצי ביצה.

²⁸⁷ יאמר זאת גם לפני שיברך, שאם לא כן מפסיק בין הברכה לאכילה, ואם שכח לומר זאת לפני הברכה וכבר ברך, יאכל קצת, ואז יאמר זאת, אך בכל מקרה אין זה מעכב. קורבן זה הוא הקורבן שמוקרב בכל חג וחג כדי לסמן שיום החג הוא מיוחד ושמו.

מ ר ו ר ו ח ר ו ס ת

■ **כמות המרור ודיניו:** נוהגים לאכול חסה למרור, והסבירה הגמרא שבשם הירק מרומז עניין החג: חס הקב"ה עלינו. יש לבדוק את החסה היטב מתולעים. יש לאכול כזית מרור, ולטבלו בחרוסת²⁸⁸. שיעור כזית מרור הוא כשניים-שלושה עלי חסה למנהג הספרדים, וכעלה אחד למנהג האשכנזים²⁸⁹. כיום, עדיף לקחת חסה ללא חרקים שיש עליה השגחה, שכן כך זוכה גם לחזק את היישוב היהודי בארץ הקודש, משום שמגדלי החסות האלו הם יהודים המקיימים בהידור מצוות יישוב הארץ ודבקות בה, וגם נזהר מתולעים²⁹⁰. יש לשטוף היטב חסה זאת. אם אינו יכול לקחת חסה נקייה, או שלא הספיק לנקותה או שחושש, יאכל רק את הקלחים (העמודים הלבנים שבכל עלה ועלה) שאינם טעונים אלא שטיפה לבדם. יש להיזהר שהמרור לא יהיה כבוש, היינו שלא יישאר במים לעשרים וארבע שעות, ואם יש חומר חריף עם המים, יקפידו להוציאו מהם תוך פחות מחמש דקות²⁹¹.

■ **צורת אכילת המרור:** מאחר שנטל ידיו כהלכה לאכילת המצה, לא נוטלים ידיים למרור, אולם מי שלא נטל ידיו לאכילת המצה, וכגון שאוכל מצה רק בסוף כמבואר לקמן בעניין החולים, ייטול ידיו גם למרור. מאחר והמרור מורה על

²⁸⁸ המנהג הפשוט הוא לטבול רק את ראש הירק ולא את כולו, וזאת משום שהתולעת שהיתה בזמן הגמרא והומתה ע"י שיקוע המרור בחרוסת אינה מצויה בזמננו. עיין: שו"ע סימן תע"ה, ס"א. ארץ חיים סתהון. משנה ברורה, ס"ק יג'. כף החיים, ס"ק כג'.

²⁸⁹ וזאת משום ששיעור כזית הוא 27 גרם, והאשכנזים מחשבים זאת בנפח, בעוד הספרדים מחשבים זאת ע"פ המשקל וכידוע, לעלי חסה נפח גדול ומשקל קטן.

²⁹⁰ יש להיזהר בדבר במיוחד היום שכן חנויות המזון משווקות כיום עלי חסה רחוצים עטופים בניילון בצורה יפה, אך הם אינם נקיים מחרקים, ולכן יש לבדוק היטב שיש השגחה מיוחדת לעניין הנקיות מהתולעים.

²⁹¹ אם בכל זאת אין ידו משגת חסה נקיה מתולעים, כגון 'חסלט', ורוצה לאכול דווקא עלים שלמים ולא רק את קלחיהם, ישרה אותם לפני החג במים עם סבון או חומץ למשך קצת פחות משלוש דקות, לאחר מכן יוציאים וישטפם היטב, ויסתכל כנגד האור על כל עלה ועלה בפני עצמו ויבדקנו היטב. למרות שבדרך כלל ניתן להשאיר את החסה במי הניקוי או בחומץ לזמן רב יותר, ולעיתים הדבר אף רצוי, בפסח לא יעשה כן כדי שעלי החסה לא יהיו כבושים, ולא יוצאים ידי חובה במרור כבוש כמבואר לעיל. למרות שצריך שכל אחד מהמסובים יאכל כזית וקשה לנקות כל כך הרבה עלי חסה, לא יתירשל בבדיקת העלים מהתולעים, שכן האוכלם עובר על חמישה לאוים, וגאון עוזנו ותפארתנו הר"ח הטוב בעל בן איש חי הביא מעשה שחכם אחד הזהיר אישה שלא ניקתה כראוי את עלי החסה, ואמר לה שהיא חייבת הרבה מלקיות מאחר שהיא מאכילה את כל בני הבית בתולעים (בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, אות כז'). לכן אם חושש שלא יספיק לו הזמן, או שלא יבדוק היטב – ישתדל בכל מאודו לקנות חסה שיש עליה השגחה מסודרת שהיא נקיה מתולעים, ואם לא משיג, יעשה כדברינו, כלומר יאכל את הקלחים הלבנים בלבד. יש נוהגים שלא לאכול חסה בערב הפסח, היינו ביום שני.

השיעבוד, לא מסבים בזמן אכילתו, אמנם אם הסב יצא ידי חובה²⁹². בזמן קריאת ההגדה כשאומר 'מרור זה שאנו אוכלים...' יגביה את עלי המרור ויראה אותו לכל המסובים, ובעיקר לילדים.

■ **סוג החרוסת ותכולתה:** את החרוסת נוהגים להכין מכל מיני פירות שעם ישראל נמשל אליהם, ויש המכניס אותה מתמרים (סילאן) ומערבבים בהם אגוזים. אין להכין את החרוסת מפירות יבשים שלעיתים הם מיובשים עם קמח, ובוודאי החמיצו ואסורים באכילה כל החג, אלא אם כן יש עליהם השגחה מרבנות מסודרת לפסח. לדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל יש לערב מעט מיץ לימון או חומץ בחרוסת בסמוך לתיבול המרור כדי שהיא לא תהיה מתוקה מדי, שהרי החרוסת היא זכר לשיעבוד²⁹³, וראוי לנהוג כך.

ז ר ע

■ **הגדרת הזרוע:** יש לצלות בשר לשם זרוע והוא כנגד קורבן הפסח שהיו אוכלים אותו בסוף הסדר. יש הנוהגים לקחת דווקא בשר כבש, וטוב לקחת את החלק הקרוי זרוע, זכר לקורבן שהיה מבשר כבש, והוא רומז לזרוע הנטויה שהראה הקב"ה במצרים כשגאל את ישראל, אך יש להקפיד על דיני הכשרות שכן כל שנה מתגלות בעיות כשרות רבות בבשר זה, דווקא בימים אלו. אם לוקח חלק אחר של בשר ישתדל שיהיה בו עצם²⁹⁴. כיום ניתן גם לקחת עוף ולצלות אותו. יש הנוהגים לצלות את כנפיו, ויש הנוהגים לצלות דווקא את ה'פולקע'. מאחר וקורבן הפסח היה צלי אש כולו ללא בישול, כך יש לעשות עם הזרוע שהיא זכר לקורבן, ולכן יצלה את הזרוע, אולם אם לא יכול לצלותה רשאי גם להשתמש בבשר מבושל.

²⁹² ש"ע, אר"ח, סימן תעה' ס"א. מג"א ס"ק ו'. מחצית השקל.

²⁹³ כמו כן, לפי דברי תוס' (פסחים קטו; ד"ה קפא) טעם טבילת המרור בחרוסת הוא כדי שהמזיקים שבחטה (שאינם אסורים משום איסור שרצים) ימותו מחמת חריפות החרוסת, ולכן צריך שהחרוסת תהיה חריפה מעט או חמוצה: כף החיים, סימן תעה', ס"ק כג'.

²⁹⁴ כף החיים, סמן תעג', ס"ק ס'. משנה ברורה, ס"ק כז'.

■ **הזרוע בהגדה:** אין להגביה את הזרוע כשאומרים: 'פסח זה שאנו אוכלים...!', משום שנראה כאוכל קודשים (קורבן הפסח) מחוץ לעזרה, וטוב להסביר מדוע לא מגביהים את הזרוע, ולעורר את הצפיה לבית המקדש ולגאולה השלימה.

■ **אכילת הזרוע:** רוב הספרדים והאשכנזים נהגו שלא לאכול את הזרוע בלילה, שאז ייראה כאוכל את בשר הקורבן שהיה כולו צלוי כשאין בית המקדש בנוי, ואפילו אם רק בישלו את הזרוע ולא צלו אותה, משום שהיא הופרשה כזכר לקורבן הפסח, ולכתחילה יש להקפיד לצלות אותה על גחלים או באש עצמה²⁹⁵. יש נוהגים לא לאכול בשר צלוי גם במהלך יום הפסח וכן ראוי לנהוג²⁹⁶, אמנם יש שנהגו לאכול את הזרוע ביום הפסח (ולכל הדעות מותר לאכול בשר צלוי במוצאי החג ובכל ימי חול המועד). יש שנוהגים לא לאוכלה כלל ולשמור אותה בהקפאה משנה לשנה, ובכל שנה להוסיף עליה מעט בשר ולצלות אותו עם הזרוע החדשה, וכמובן שחייבים להקפיד לבל יתערבו בהם פירורי חמץ, ולכן יקפידו לעטוף אותה בשקית ניילון וכד'. חובה להקפיד שבזרוע שצולה יהיה לפחות מעט בשר, ויש להיזהר שלא לשבור את העצם הגם שלא אוכל את הזרוע בלילה²⁹⁷. איסור אכילת בשר צלוי הוא לא רק בזרוע המונחת בקערה, אלא בכל מאכלי הסעודה ובכל סוגי הבשר, ולכן אין לאכול בסעודת החג קבב צלוי וכד'. איסור זה נוהג אפילו אם לאחר הצליה בישלו את הבשר, ולכן אין לאכול כבד בליל פסח, ואפילו אם בישל אותו או טחן אותו לאחר הכשרתו כך שהכבד לא נראה כצלוי (כבסלט כבד), הואיל ודרך הכשרתו היחידה היא בצליה²⁹⁸.

■ **הכנת הזרוע:** מאחר שלא אוכלים את הזרוע בליל הסדר, לכתחילה יש לצלותה לפני החג, אבל אם נאנס ולא צלה אותה לפני החג, יכול לצלותה ביום טוב²⁹⁹,

²⁹⁵ מג"א, סימן תעג', ס"ח. ט", ס"ק ד'. פרי חדש, אות ד'. כף החיים, ס"ק סא'. משנה ברורה, ס"ק כח'.
²⁹⁶ בן איש חי, ש"ר, צו, אות ל'. במקום צורך ניתן להקל לאכול כבד ביום, למרות שבהכשרתו הוא נצלה, הואיל וכל האיסור הוא רק מצד המנהג, ובוודאי כשאוכלו לאחר בישול כסלט כבד – כף החיים, סימן תעו', ס"ק ב'.
²⁹⁷ משנה ברורה, סימן תעג', ס"ק כז'. דרכי משה, אות ח'. כף החיים, ס"ק ס'.
²⁹⁸ הגדה של פסח לרא"ה, עמוד ז', אות לא'. מג"א סימן תעו', ס"ק א'. משנה ברורה, ס"ק א'. כף החיים, סימן תעו', ס"ק ד'. אמנם יש להקל בדבר לצורך חולה, ואפילו אין בו סכנה – כף החיים, ס"ק ו'.
²⁹⁹ בן איש חי, ש"ר, צו, אות ל'.

אולם מאחר והיתר הכנת אוכל בחג קיים רק כשהוא נאכל בחג עצמו, לכן ייתן לילדים קטנים לאכול את הזרוע ביום פסח כמובן השנה חייבים לצלותה בערב החג.

מצה

■ **סוג המצה:** יש לאכול בליל הסדר מצות שמורות ולכתחילה נכון לקדש ולברך רק עליהן, שנאמר: 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת'³⁰⁰, אבל אם נאנס ואין לו מצה שמורה, יוכל לברך על מצה רגילה³⁰¹. בכל מקרה, אם אדם לא יכול לאכול מצות שמורות בשל סיבות בריאותיות או שהוא קץ בהן, לא יימנע מלאכול את שיעור המצות הנדרש, אלא יאכל מצות רגילות³⁰². מצת הנקראת כיום 'ח"י רגעים' איננה מצה שמורה משעת קצירה, אולם יש לה מעלה מסויימת על פני המצות הרגילות (ובכל המצות השמורות כמובן נוהגים את ההידורים האלו), ועיין עוד בהערה³⁰³.

■ **המצה בהגדה:** צריך להגביה את המצות המונחות בקערה כשאומר: 'מצה זו שאנו אוכלים...', ולהראות זאת לכל המסובים ובעיקר לילדים.

³⁰⁰ שמות, פרק יב, יז'.

³⁰¹ ובפרט בימינו, שגם המצות הרגילות מוכנות מקמח שנשמר משעת הטחינה, ויש הסוברים שדי בזה כדי להחשיב מצה כשמורה (והשמירה משעת הקצירה אינה מעכבת), אולם העיקר להלכה לברך ולאכול מצות שמורות ממש, שנשמרו משעת הקצירה, ורק אם אין לו או שלא יכול להשיג מצה שמורה יאכל מצה רגילה. עיין: שו"ע, סימן תנ"ג ס"ד. משנה ברורה, ס"ק כא-כג'. ביאור הלכה, ד"ה טוב לשומר, וכן ד"ה ולפחות משעת שו"ע, תפב' ולחונים עליו.

³⁰² יש לדעת שמצות שמורות מוכנות מקמח מלא, בעוד מצות רגילות מוכנות מקמח שאיננו מלא, ובכל אופן כולן מוכנות מקמח מיוחד הכשר לפסח.

³⁰³ ביארנו לעיל שעיסה יכולה להחמיץ כל עוד לא התעסקו בה 18 דקות ומעלה, ולכן פוסק שו"ע (סימן תנ"ט ס"ב) שכאשר לשים את העיסה להכנת המצות היא אינה מחמיצה כלל, ואפילו אם ילושו אותה כל היום כולו. אולם למעשה האחרונים העלו להחמיר בדבר זה, בשל כמה טעמים: יש לחוש שפירורים יפלטו מהעיסה ויישארו על השולחן ללא עסק כלל ויתערבו אחר כך בעיסה אחרת. לעיתים, לא לשים את העיסה כל הזמן אלא נותנים לה לנוח מעט, ויש הסוברים שבמקרה זה גם זמן הלישה נחשב בשיעור הליכת מיל. בזמן חז"ל אנשים יכלו להכין עיסות מהר יותר (עיין: איכה רבה, פרשה ג', ד"ה גדר בעדי), וכיום שנחלשו הגופים, ייתכן שגם העסק שלנו לא מספיק כדי להחשיב את העיסה כנלושת כל הזמן, ועל כן יש למהר לאפותה לפני שיעברו 18 דקות. לכן ישנה עדיפות לקנות מצות ח"י רגעים על מצה רגילה, שכן בהם מקפידים שלא יעברו 18 דקות מרגע נתינת המים בעיסה עד גמר האפייה, ועוד שמנקים היטב את כל המכונות וכל כלי הלישה והאפיה כל 18 דקות, לבל יישארו פירורי חמץ, ומי שרגיל לאכול דווקא מצות רגילות אבל מקפיד על מצות ח"י רגעים תבוא עליו ברכה. עיין: ערוך השולחן, ס"ק א', ז'. חתם סופר, השמטות חו"מ, סימן קצ"ו. ראוי לציין שגם המצות השמורות נאפות תוך פחות משמונה דקות מרגע נתינת המים בעיסה ועד לאפיה.

■ **צורת אכילת המצה:** יש לברך את ברכת 'המוציא' על שני לחמים שלמים כבכל קידוש של שבת ויום טוב, שכן צריך לחם משנה (הלחם של פסח הוא המצה) ולכן יאחוז את כל שלוש המצות בשעה שמברך המוציא: יאחוז בעליונה ובתחתונה ואז יניח את התחתונה ויבצע את העליונה ואת המצה שחצה ב'יחץ' לאפיקומן, שכן דרכו של עני בחצי מצה, כלומר, עני בוצע רק חצי מצה, כיוון שהוא שומר את אוכלו גם לעתיד. יש לטבול את המצות במלח שלוש פעמים, ויאכל בהסבה על צד שמאל.

■ **דיני הסבה:** מסיבים בליל הסדר כיוון שזו דרך חירות ואנו בני מלכים בלילה זה. יש להסב על כרים וכסתות, ומי שאין לו, יכול להסב על חברו או על שולחן אבל לא על עצמו (כיוון שהוא נראה כדואג ואין זו דרך חירות)³⁰⁴. מסיבים דווקא על צד שמאל כיוון שאם יסב על צד ימין יש חשש שיקדם קנה לושט³⁰⁵. גם איטר יד, היינו שמאלי, יסב על צידו השמאלי³⁰⁶. אמנם מי שיש לו מכה ביד ימין ואם יסב על צידו השמאלי לא יוכל לאכול או שיש לו מכה בזרוע שמאל וכואב לו להסב על צידו השמאלי, פטור מהסיבה, מאחר שטעם ההסבה הוא אכילה דרך חירות ותענוג ולא בדבר המביא לידי צער³⁰⁷. יש לזכור כי חובה לאכול את המצה בהסבה, ומי שלא אכלה כך צריך לחזור ולאכולה. גם אבל תוך שנה על אב ואם או תוך 30 יום על שאר קרוביו חייב בהסבה בליל הסדר, אמנם ראוי להסב בשינוי, וכגון שאם כל המסובים מסיבים עם שתי כריות ייקח כרית אחת, או שיסב על ברכי חברו וכד'³⁰⁸. יש הנוהגים להסב בכל הסעודה, ותבוא עליהם ברכה, אמנם לא יסבו בזמן קריאת ההגדה, שאין זה דרך ארץ לעסוק כך בתורה.

³⁰⁴ משנה ברורה, סימן תע"ב ס"ק ח'. מנסיון, נראה לי שהכי נוח להסב על צידה השמאלי של הספה שבסלון.

³⁰⁵ והדבר עלול לגרום לחנק חלילה.

³⁰⁶ יש הסוברים שאם הסב על צידו הימני יצא ידי חובה, ויש הסוברים שלא יצא ידי חובה, ולכן להלכה, אם אכל כזית מצה בהסבה על צידו השמאלי וקשה לו עוד להסב על צד זה יצא ידי חובה, ואפילו אם לא שתה אף כוס אחת בהסבה על צידו השמאלי. (עיין: שו"ע, סימן תע"ב ס"ג, ס"ז. פרי מגדים, משבצות זהב, ס"ק ב'. משנה ברורה, ס"ק יא'. כף החיים, ס"ק כג', מה"מו').

³⁰⁷ כף החיים, סימן תע"ב, ס"ק כב'.

³⁰⁸ משנה ברורה, סימן תע"ב ס"ק יג'. כף החיים, ס"ק כט'.

▪ **נטילת ידיים ובציעת המצה:** יש ליטול ידיים כדין בברכה, למרות שנטל ללא ברכה לטיבול הכרפס. יש לאכול בתחילה שני כזיתות של מצה, כלומר לאוכלם מיד לאחר ברכת 'המוציא לחם מן הארץ'. על בעל הבית לחלק לכל אחד מהמסובים שני כזיתות מהמצות המונחות בצלחת הסדר, וכיוון שאין מספיק מצות בקערת הסדר לכל בני הבית, יחלק לכל המסובים חלק קטן מהמצות עליהם בצע, וכל אחד ישלים לכזית מצה ממצות שמורות אחרות.

▪ **משך זמן אכילת המצה:** לכתחילה יאכל כל כזית תוך פחות מכדי אכילת פרס, שלדעת רוב הפוסקים זהו שיעור של ארבע דקות, ויש הסוברים³⁰⁹ ששיעור אכילת פרס הוא שבע דקות. אמנם אם לא הפסיק בדיבור או במעשה בזמן אכילת המצה אלא אכל את המצה ללא הפסקה יצא ידי חובה. לכן מי שיכול לעמוד בזמנים אלו של אכילת פרס תבוא עליו ברכה, ומי שאינו מסוגל יקפיד מאוד שלא להפסיק בדיבור וכד' בזמן האכילה.

▪ **כזית מצה:** לספרדים – קרוב למצת מכונה שלמה. לאשכנזים – יש אומרים שליש מצה, ויש אומרים שני שלישי מצה³¹⁰. מי שיכול לאכול שני שלישי, תבוא עליו הברכה, ובכל אופן יאכלו בכזית הראשון שני שלישי מצה, כיוון שאם כזית הוא שליש יוצא ידי חובה בשני כזיתים שהוא חייב בהם, ואם יאכל אחר כך עוד שליש מצה, יוצא שאכל את הכזית הראשון כדעה המחמירה. גם ספרדים שקשה להם לאכול כל כך הרבה מצות יכולים להקל ולאכול שליש מצה, וכן פסק הרב **שלום משאש** זצ"ל, שהיה משער בשיעור זה לכתחילה את כל כזיתות המצה, והסומך על דעתו לא הפסיד. מי שאינו יכול לאכול כל כך הרבה מצות כיוון שזה מזיקו או שהוא זקן וקשה לו ללעוס את המצות, יכול להקל לכל השיטות לאכול רק שליש מצה אחד, ואת כל שאר המצות יכול לאכול כשהם שרויים במים, וכן הורה הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל אף

³⁰⁹ הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל.

³¹⁰ טעם המחלוקת הוא שמדין תורה מודדים את שיעורי המאכל בנפח, אולם הרמב"ם המיר חישוב זה למשקל ומרן הש"ע נמשך אחריו, וכן נוהגים הרבה מהספרדים, אולם האשכנזים נוהגים עדיין לשער בנפח. מחלוקת זו נכונה לכל סוגי המאכלים ולכל השנה כולה, ובדרך כלל יותר נח לשער במשקל מאשר בנפח בעיקר שדבר זה יותר ברור וקל למדידה, אולם לפסח הדבר יוצר חומרה מסויימת משום שמשקל המצה ביחס לנפחה הוא גדול.

למי שמחמיר בדיני שרויה. מי שכלל לא יכול לאכול אפילו שליש מצה, יאכל ככל יכולתו, אך לא יברך על אכילת מצה, וראה עוד לקמן בדיני החולים.

- **אכילת מצה בחול המועד:** במהלך שאר ימי החג אין חיוב לאכול מצות, אם כי כמובן אסור לאכול חמץ, ולכן מי שקשה לו יאכל מאכלים אחרים כגון תפוחי אדמה, או מאכלי קטניות (לנוהגים לאוכלם), וכן ינהגו חולי מעיים וכל מי שהמצות קשות לו לעיכול. אף על פי שהאוכלים מצות בכל ימי החג רשאים לאכול גם מצות רגילות של ימינו ששמורות משעת טחינה, יש שכתבו שהדבר המובחר ביותר הוא שגם מצות אלו תהיינה שמורות משעת קצירה, ואין בדבר חשש יוהרא כלל³¹¹.

א פ י ק ו מ ן

- **חציית האפיקומן:** לאחר אכילת הכרפס (וליוצאי בבל לאחר אכילת הביצה) יש לחצות את המצה האמצעית לשניים (זה 'היחץ' המופיע בסימני הסדר). למרות שאנו נוהגים כל הלילה הזה כבני חורין (מסיבים, אוכלים ושותים בשמחה רבה וללא הגבלה) עלינו לזכור כי יצאנו מעבדות. המצה קרויה לחם עוני, ואנו נוהגים בכל הקשור אליה ולכל מאכלי הסדר: מרור וחרוסת, כמנהגי עניים. עני חושש שמא לא יהיה לו מה לאכול, ולכן הוא לוקח כבר בראשית האוכל מהמצה המוכנה אצלו, ומטמין אותה למען העתיד, כביטוי ישראלי אופייני: 'שיהיה'. הטמנה זו מבטאת את התלות המוחלטת שלנו באדון כל המעשים, שכן אליו עינינו נשואות: 'פֹתֵחַ אֶת יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן', ואנו מבקשים ממנו שיוון ויפרנס אותנו.

- **אכילת האפיקומן:** צריך לאכול כזית מצה לאפיקומן (לפי הגדרות הכזית דלעיל) בסוף הסעודה והוא זכר לקורבן פסח שנאכל על השבע, היינו לאחר הארוחה המרכזית. אמנם יש מחמירים לאכול שתי כזיתות – האחת כנגד קורבן הפסח,

³¹¹ מחזיק ברכה, סימן תס' אות ג'. ברכי יוסף, סימן תנג' אות ז' ח'. ארץ חיים. ביאור הלכה, ד"ה טוב לשומרין. כף החיים, ס"ק סג'. מי שנהג לאכול רק מצות שמורות כל ימי הפסח ועתה רוצה לאכול גם מצות רגילות ראוי שיעשה התרה על נדורו, והמקל בלא התרה יש לו על מה שיסמוך, אולם לכתחילה יש לקבל על עצמנו את כל החומרות רק בלא נדר: כף החיים, סימן תנג', ס"ק סד'-סה'.

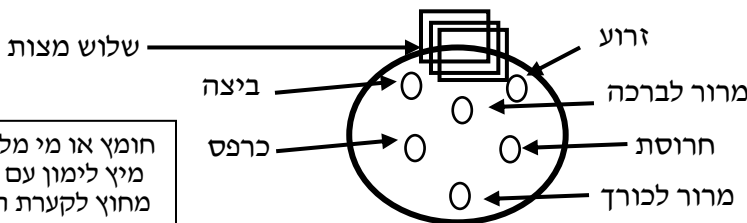
והשניה כנגד המצה הנאכלת איתו ותבוא עליהם ברכה³¹². יש לאכול את האפיקומן בהסבה, ולסיים את אכילתו עד חצות הלילה, שכן בחצות הלילה ה' עבר במצרים והיכה כל בכור בארץ מצרים ועשה שפטים בכל אלוהי מצרים. לאחר האפיקומן אין לאכול ולשתות כלום, מלבד שתיית הכוס השלישית והרביעית. מי שרוצה לשתות תה וקפה כדי שיהיה ערני יותר, ויוכל להמשיך ולספר ביציאת מצרים ולקרוא את ההגדה רשאי לעשות כן, ואפילו כשמניח סוכר, והנמנע גם מזה – תבוא עליו ברכה³¹³.

■ חצות הלילה (לפי שעון קיץ): לפי אופק ירושלים – 00:38.

ישנם שלושה מנהגים בסיסיים לגבי סדר הקערה:

1. מנהג ספרדים וחסידיים (כדעת האר"י ז"ל): מניחים שלוש מצות, את הזרוע למטה מהם מצד ימין, ואת הביצה משמאל. המרור (לברכה) באמצע. חרוסת תחת הזרוע. כרפס תחת הביצה, ומרור לכורך באמצע תחת המרור העליון³¹⁴. המרור העליון (המיועד לברכת 'על אכילת מרור') צריך להיות מעלי חסה והמרור התחתון המיועד לכורך, יהיה קלחי החסה הלבנים. יש להניח את כל המוצרים על קערה

ולכסות במפה נאה. את החומץ או מי המלח יניח מחוץ לקערה.

2. מנהג הרמ"א (אשכנזים): כיוון שאין מעבירים על המצוות, צריך שכל מאכל יונח לפני עורך הסדר לפי סדר קדימות נטילתו, ולכן: הכרפס יהיה סמוך לבעל הבית, מעל

³¹² מג"א, סימן תע"ז ס"ק א'. בן איש חי, ש"ר, צו, אות לה'. יש לזכור שיש מצווה לאכול את האפיקומן דווקא לאחר הארוחה, ולכן צריך 'להשאיר מקום בבטן' לאכילה זו.

³¹³ ברכי יוסף, א"ח, סימן תפ"א. מורה באצבע, אות ריא'. עוד יוסף חי, וישלח, אות ג'. שו"ע, סימן תפ"א ס"א. בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, ס"ק לה'. כף החיים, ס"ק ד'.

³¹⁴ הצורה המתקבלת היא כשל שני סגולים זה מעל זה והמצות מעליהם, כמבואר בציור הנלווה.

כל שאר המצרכים, שכן אותו אנו נוטלים בתחילה, והחומץ או מי המלח יהיו קרובים אליו למען יוכל לטבל בהם. על המצות להיות יותר קרובות מהמרור ומהחרוסת, שהם צריכים להיות יותר קרובים מהבשר ומהביצה.

3. מנהג הגר"א: מניחים בקערה רק שתי מצות, מרור, חרוסת, זרוע וביצה. לאחר בציעת המצה והטמנת האפיקומן (יחץ) המצה הפרוסה תשאר עליונה ותחתיה המצה השלמה. הזרוע תהיה קרובה יותר לבעל הבית בצד ימין, והביצה מצד שמאל ועל שניהם יניח מצה שלמה. יותר רחוק מבעל הבית יש להניח את המרור מימין ואת החרוסת משמאל.

א ר ב ע כ ו ס ו ת

• **סוג היין והברכות: כל אחד** – גברים, נשים וילדים מעל גיל מצוות – חייב לשנות ארבע כוסות של יין או מיץ ענבים. הסכמת רוב הפוסקים היא שניתן לקדש על יין מבושל, ומאחר שגם יין מפוסטר דינו כמבושל, אין למעשה כל עדיפות הלכתית ליין על פני מיץ ענבים³¹⁵, ונראה שלרוב הציבור מומלץ כיום לשנות מיץ ענבים ולא יין, כדי שיוכלו לשנות ארבע כוסות ללא אלכוהול, אולם אם האדם רגיל בשתיית יין ואוהב זאת יותר עדיף שישתה יין. לחולי סוכרת עדיף להמליץ על שתיית יין ללא סוכר, ועיין עוד לקמן. למנהג הספרדים מברכים רק על כוס ראשונה וכוס שלישית, כלומר רק על כוס הקידוש והכוס שלאחר ברכת המזון³¹⁶, ואילו האשכנזים מברכים על כל הכוסות. למנהג כולם מברכים ברכה אחרונה רק על הכוס הרביעית. יש לשנות את היין בהסבה על צד שמאל, ומי שלא עשה זאת, חייב לחזור ולשנות שוב את הכוס הראשונה והשלישית.

³¹⁵ אמנם לדעת רמב"ם לא ניתן לקדש על יין מבושל, ולכן הנוהגים כך צריכים להקפיד שהיין גם לא יעבור פיסטור. כיום רוב היינות מפוסטרים, וכמו שנתבאר דינם כיון מבושל. מאחר שקשה לרוב הציבור לשנות ארבע כוסות מיין, יש הנוהגים לשנות כוס יין אחת שלא עבר פיסטור, או שמעריבים בכל כוס מיץ ענבים ויין – אור לציון, ח"ג, פ"ט אות ד', אולם כאמור אין זו חובה, וניתן לצאת ידי חובת ארבע כוסות גם במיץ ענבים – הליכות שלמה, פ"ט, ס"א.

³¹⁶ ואע"פ שבאופן רגיל מברכים על הכוס של ברכת המזון רק בעשרה, בליל הסדר מברכים עליה תמיד גם כשאין עשרה לזימון.

- **טעם שתיית ארבע כוסות:** כל כוס היא כנגד לשון אחרת של גאולה שמבטיח הקב"ה למשה: 'והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי'³¹⁷. יש נוהגים להכין כוס נוספת, חמישית, כוסו של אליהו הנביא כנגד הלשון החמישית בגאולה: והבאתי, המדברת על הבאת העם לארצו, וזכות זו שמורה למבשר הגאולה שתפקידו לקרוא למלך המשיח, שעתיד לקבץ נידחי ישראל ולבנות את בית המקדש, והמנהג שלא לשותות אותה בלילה³¹⁸. יש הנוהגים לקדש על כוס זו למחרת, בקידוש היום, אך קפידו לכסות את הכוס בלילה בכלי.

ח י ו ב נ ש י מ ב מ צ ו ת ה פ ס ח

נשים חייבות בכל מצוות הלילה ובכל מצוות היום, כיוון שגם הן היו באותו הנס – גם הן התענו תחת ידו הקשה של פרעה, ונגאלו משם. הגמרא אומרת שלא זו בלבד שהן גם היו שם, אלא שבזכותן נגאלו ישראל ממצרים, שכן הן לא איבדו את האמונה הגדולה בגאולה וביציאת מצרים. הן אלו שהיו מעודדות את בעליהן להוליד עוד ילדים למרות גזירותיו של פרעה. עליהן דרשו חז"ל את הפסוק: 'חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה', שאלו נשי דור מצרים שבנו את כל עם ישראל בזכות עיקשותן ודבקותן באמונתן הגדולה. יש הסוברים שכיום נשים חייבות בהסבה ויש הסוברים שאינן חייבות, וכן ראוי לנהוג כשיש אורחים נוספים שאינם מבני המשפחה המצומצמת³¹⁹.

³¹⁷ ארבע הכוסות הן כנגד ארבע אימהות – הכוס הראשונה שנאמרת בזמן הקידוש 'אשר בחר בנו מכל העמים', היא כנגד שרה אימנו שגיירה את הנשים. השניה המספרת על יעקב ולבן היא כנגד רבקה שזכתה לצאת להתעלות מבית עובדי ע"ז. הכוס השלישית שמברכים עליה ברכת המזון היא כנגד רחל אימנו, שבנה יוסף לכלל את אביו וכל אחיו במצריים. הכוס הרביעית שעליה אומרים את ההלל היא כנגד לאה אימנו שהודתה לקב"ה בכל נפשה ומאודה.

³¹⁸ חזון עובדיה, חלק השו"ת, עמוד תתע"ז. אמנם עיין בהגדה של פסח למהר"ל, שכתב שאת הכוס החמישית שותה ראש הבית לבדו בהסבה ללא ברכה, והסביר שלמרות שאסור לשנות או לאכול סתם כך לאחר הכוס הרביעית, על מנת שטעם המצה יישאר בפינו, כל שתיה שבאה כמצווה לא נחשבת בהפסק הטעם המצה והיא מותרת, ולכן מאחר שיש גם מצווה בכוס החמישית ישתו אותה, ולדעתו לאחר 'ההלל הגדול' יאמרו 'מזמור לדוד', ואז בעל הבית ישתה את הכוס החמישית.

³¹⁹ למרות שהן חשובות כבעליהם. אולם צריכות לשנות את הכוסות בישיבה ולא בעמידה. שו"ע, סימן תע"ב ס"ד. ערוך השולחן, ס"ק ו'. כף החיים, ס"ק כח'. הליכות שלמה, מועדים (ניסן-אב), פ"ט, סעיף יט'. אמנם הרב **עובדיה יוסף זצ"ל** (חזון עובדיה, קדש, ס"ד) סובר שנשים ספרדיות צריכות להסב, וברור שגם לדעתו תקפדנה על דיני צניעות.

אמנם אם מנהגה להסב או שרוצה להסב, רשאית לעשות זאת בתנאי שתשמור ותשים לב לכל דיני הצניעות³²⁰, ובכל מקרה אין צריכות לחזור לשנות מהכוס.

ח ו ל י ם

• **חויב אנשים חולים במצוות האכילה והשתיה:** כמו שראינו, האכילה והשתיה מהותיות לקיום מצוות החג, וזאת משום שלדבר על דבר מסויים שונה מלהרגיש אותו בצורה מוחשית, והתורה רצתה שאנו נרגיש את עניין השיעבוד והחירות לא רק בפן הרוחני, אלא בפועל ממש, ולכן חובה על כל אדם לאכול ולשתות כפי הנדרש, ולא יימנע מלאכול מצות או לשתות יין בשיעורים הראויים רק בגלל שרוצה לאכול יותר בשאר הסעודה וכד'. אמנם אדם שיש לו בעיות בריאותיות שבשלן אסור לו לאכול מצות, יעשה שאלת חכם היטב לפני החג כדי שידע מה עליו לעשות, ולא יחליט את הדבר על דעת עצמו, כיוון שלעיתים יקל במקום שצריך להחמיר ולעיתים יחמיר במקום שניתן להקל, והדבר יכול להזיקו.

▪ **חולי צליאק (אי סבילות לגלוטן):** מאחר שהמצות הרגילות והשמורות מכילות גלוטן, אנשים אלו לא יכולים לאוכלן. אמנם יכולים לאכול מצות מקמח שיבולת שועל, וברוך ה' בשנים האחרונות מצויות מצות מסוג זה לחולי צליאק³²¹, בין מצות עבודת יד ובין מצות מכוונה. כל המצות הנעשות מקמח שיבולת שועל הינן מצות שמורות. מי שמקפיד דווקא על מצות עבודת יד ולא הצליח להשיג מצות עבודת

³²⁰ והנהוגות כך תסבנה לפחות באכילת כזית המצה הראשון, שהוא מצווה מהתורה.

³²¹ לפי דברי הייצרנים, הגלוטן במצות אלו הוא פחות מ-20PPM, כך שניתן לאכול מצות אלו. כזכור, שיבולת שועל היא אחד מחמשת מיני דגן שמהם ניתן להכין מצה לפסח (עיין: פסחים, לה.), ואע"פ שבדרך כלל אנו משתדלים להכין מצה דווקא מחיטה (ש"ע, אר"ח, תג"ס"א. משנה ברורה, ס"ק ב'. כף החיים ס"ק ג'-ה'), כאן לכתחילה יאכל מצות אלו הואיל ורק אלו טובות לו. לכן אדם שמקפיד על קמחים שונים בשל תזונה מסוימת, וכגון מי שמקפיד לאכול דווקא קמח כוסמין, רשאי לכתחילה לאכול מצות מקמח כוסמין בליל הסדר, שהרי לגביו קמח זה ערב וטוב יותר. ראוי להעיר כי יש פוסקים הטוענים שקמח שיבולת שועל אינו מן הדגן המופיע בתורה ולכן מי שלא יכול לאכול מצות מקמח חיטה לא יאכל מצות אלו, אולם למעשה אין להחמיר בדבר, שכל תעשיית החיטה של ימינו מיוצרת בהנדסה גנטית, ושם מין דגן זה נשתמר במהלך הזמן, ושומה עלינו לאפשר לאותם החולים הנזקקים למצות אלו יכולת לקיים מצוות הסדר, וכן הכריעו רבנים גדולים, ועיין עוד בנשמט אברהם, חלק אר"ח, סימן תסא, ס"ק א'.

יד מקמח שיבולת שועל לא יימנע מאכילת המצות, אלא יאכל מצות מכונה מקמח זה, וגם אינו רשאי להחמיר על עצמו ולסכן את בריאותו בכך שיאכל מצות שמורה עבודת יד מקמח רגיל. אמנם, אם תגובתו למצות קשה מאוד³²² פטור לגמרי מאכילת מצות, ועיין עוד בסעיף הבא.

■ **חולים וזקנים שלא יכולים לאכול יותר מכזית מצה אחד:** לחולים וזקנים

מקילים לחשב לכתחילה כזית מצה בשיעור של כ-20 גרם במקום 27 גרם, ולאשכנזים ולשיטת הרב משאש זצ"ל יחשבו זאת בנפח. לכתחילה יאכלו ארבע כזיתות בסדר הראוי לפי שיעור זה, ולא יחמירו על עצמם לאכול שני כזיתות באפיקומן. אמנם מי שמאוד סובל מהמצות או שמאוד קשה לו לאכול מהן גם אם הן מפוררות או שרויות במים³²³, יערוך את סעודתו ללא מצות³²⁴, בסוף הסעודה ייטול ידיים ללא ברכה³²⁵, יברך המוציא ועל אכילת מצה, ויאכל כזית אחד בלבד לשם מצת מצווה ואפיקומן, ולאחר המצה לא יאכל דבר, ככל אדם לאחר האפיקומן³²⁶. בדרך זו ינהגו כל חולי הצליאק הקשים, וכן אדם שאין לו מספיק מצות שמורות או מצות רגילות של ימינו.

³²² וכגון שיש לו הלם לאחר גלוטן, או שסובל משלשולים קשים מאוד והתייבשות ונזקק לטיפול רפואי, התורה פטרתו מאכילת מצות, ולכן אסור לו להחמיר על עצמו כלל.

³²³ אם דרך אחת יכולה להועיל לו עדיף שיפורר את המצות ולא ישרה אותן במשקה, אולם אם לא יכול ישרה אותם במשקים, ואפילו למחמירים בשרויה. אולם לא ישרה את המצה במים חמים או באוכל חם, וכן לא ישרה אותה 14-שעות, שבכל אלו דין המצה כמצה מבושלת ולא יוצא בה ידי חובה. שו"ע, סימן תפ"א ס"ד, ולחוננים עליו.

³²⁴ לדעת הרב שלום משאש זצ"ל יברך ברכה אחרונה על הסעודה שסעד, אולם לדעת הרב מרדכי אליהו זצוק"ל לא יברך ברכה אחרונה על הסעודה, וכן עיקר, הואיל ואכילתו הראשונה היא חלק מהסעודה, ואינה תוספת, שהרי האפיקומן צריך להיאכל על השבע, כך שכל הסעודה היא דבר אחד. אמנם בקידוש רגיל, אם אכל מעל כזית בין הקידוש לנטילת ידיים, יברך ברכה אחרונה, ואפילו אכל ירקות ופירות שדרך ללפתם עם הפת, הואיל ואין זו סעודה אחת, וכן הדין במי שאכל את סימני ראש השנה בין הקידוש לנטילת ידיים.

³²⁵ שו"ע סימן תפ"ב. משנה ברורה, ס"ק ו'. שער הציון, ס"ק ה'. לא מברכים על נטילת ידיים משום שאוכל פחות מכביצה, אולם חייב ליטול ידיו (כל שאוכל כזית ומעלה), ולכן למעשה נוטל ידיו שלוש פעמים בלילה הסדר: נטילת ידיים לכרפס, נטילת ידיים למרור (מי שאוכל כסדר הרגיל לא נוטל כאן ידיים הואיל וכבר נטל למצה) ונטילת ידיים לאכילת המצה לאחר האוכל. אמנם אם שמר ידיו בטהרה ובנקיות בין המרור למצה לא חייב ליטול שוב.

³²⁶ חייב לאכול כזית מצה באפיקומן, ואם יאכל את המצה בתחילה וירצה לצאת בה גם ידי חובת האפיקומן, יהיה אסור לו לאכול עוד אחריה כדי שישאר טעם המצה בפיו, ולכן יקדים את הסעודה למצה, ועוד שהאפיקומן נאכל על השובע. אמנם אם יכול לאכול יותר כזיתות ינהג כך: אם יכול לאכול שתי מצות, יאכל את הראשונה בהתחלה, יברך עליה המוציא לחם, ועל אכילת מצה, ואת השנייה ישמור לאפיקומן. אם יכול לאכול

■ **חולי סכרת:** מאחר שכל היינות ומיצי הענבים מכילים סוכרים רבים, אנשים אלו לא יכולים לשתות יין רגיל בשיעור הנדרש. לכן עליהם לשתות ארבע כוסות בשיעור מינימאלי, ולכן ישתו כך: ימלאו כוסות קטנות המכילות בדיוק רביעית (רק 86 סמ"ק)³²⁷, וישתו רק רוב רביעית, היינו 45 סמ"ק. אמנם גם אם לא השיגו כוסות קטנות ישתו רק שיעור של רוב רביעית³²⁸. כמו כן, חולים אלו יאכלו פחות קלוריות מהרגיל בתוך הסעודה, הואיל וצריכים הם לאכול ארבע כזיתות של מצה³²⁹. אמנם חולה שרגיל להזריק לעצמו זריקות רבות של אינסולין או שמקבל אינסולין דרך משאבה, ינהג כרגיל, ואם יצטרך יותר אינסולין יזריק לעצמו לפי הצורך. יש ממליצים לחולים אלו לצרוך יין יבש או חצי יבש ולמהול אותו במעט מים, ובכך להפחית מכמות הסוכר, וכיון יש יין שאין בו הרבה סוכר שיש בו 4% אלכוהול בלבד.

מותר לנולם (לאנשים בריאים ולחולים) **למדוד את שיעורי המצות והיין בחג (ובשבת) עצמו**, שהרי מדידת מצווה מותרת³³⁰, ובלבד שהמדידה נעשית במכשיר ידני ולא במכשיר חשמלי או מכשיר הפועל על סוללות וכד', והדבר מותר אפילו אם לא מודד בשביל עצמו אלא בשביל חבריו, אולם טוב יותר לעשות כן לפני החג כדי למנוע מהומה, וכל שכן שטוב שאנשים חולים ידעו עוד לפני החג בדיוק מה הם צריכים.

שלוש מצות, יוסיף עוד מצה בכורך. אם יכול לאכול ארבע מצות יאכל שתיים בהתחלה אחרי ברכת המוציא כמו אדם רגיל.

³²⁷ כוסות קטנות מזכוית שיש שנוהגים לשתות בהן קפה שחור מכילות 90 סמ"ק, אולם כוסיות לשתיה חריפה (שוטים) מכילות הרבה פחות ואין להשתמש בהן.

³²⁸ למרות שלכתחילה יש להחמיר ולשתות רוב כוס, ולכן בכוס גדולה ישתה יותר מרוב רביעית, במקום חולי וצער אין להחמיר כלל.

³²⁹ מאחר שלחולים אלו אין רגישות למצות, לכתחילה אין להקל באכילת ארבע כזיתות אלא אם כן הם מאוד סובלים, ואז ינהגו כמבואר לעיל. יש לדעת שב-100 סמ"ק מיץ ענבים יש פחות מ-70 קלוריות, ולכן השותה רק רוב רביעית, היינו 45 סמ"ק, מקבל רק 32 קלוריות, כך שבסך הכול ישתה רק 180 סמ"ק, שיש בהם 142 קלוריות. (מתוך לב אברהם, על הלכות חולים ורפואה). יש להעיר שאם לא שטה אף פעם רביעית בבת אחת, יסמוך בברכה אחרונה על המסובים האחרים. עיין שו"ע ריג"א ולחונים עליו.

³³⁰ עיין: שו"ע סימן ש"ו ס"ז. שו"ע הרב ס"ק יט'. פרי מגדים, אשל אברהם, ס"ק טז'. כף החיים ס"ק סב'. שו"ע סימן שכ"ג ס"א. משנה ברורה, ס"ק ה'.

יצחק שלו, הרב הראשי לירושם

הלכות חג הפסח התשע"ט

18. מגיד

החלק המרכזי והעיקרי של ההגדה הוא המגיד. כל השנה קיימת מצוות זכירת יציאת מצרים והיא אחת מעשר זכירות שאדם חייב לזכור בכל יום, אבל בפסח יש עניין מיוחד לספר ביציאת מצרים, שנאמר: 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר' – היום ההוא זה ליל הסדר. ההגדה מספרת על ר' עקיבא והזקנים שהיו מסובים כל אותו הלילה ומספרים ביציאת מצרים. סיפור זה בא להורות לנו את דברי חז"ל: 'כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח', ויש להאריך בסיפור יציאת מצרים ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים³³¹. עיקר המצווה היא לספר לבני ביתו ובמיוחד לספר לקטנים. כיוון שכתוב: 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר', מצוות ההיגד (סיפור) לבנים היא על ידי שאילת שאלות ומתן תשובות. לכן ההגדה בנויה בצורה של שאלות, ומי שישאר עד הסוף, ויבין היטב את מבנה ההגדה, יוכל גם למצוא את התשובות לכל השאלות. מאחר שחייב התורה לספר ביציאת מצרים מגיע דרך שאלות, בנו חז"ל את כל ההגדה בדרך של שאלו ותשובות, והדבר גם מושך את הלב ומגרה את יצר הסקרנות של הילדים. כיוון שזו היא עיקר המצווה, חובה על עורך הסדר לומר דברים פשוטים ומובנים ושווים לכל נפש. ניתן גם לומר רעיונות על מהות החג ומשמעותו בזמן ההוא ובימינו אנו, אך דבר זה חייב להיות התוספת בלבד ולא עיקרי הדברים.

כיוון שקשה להאריך בהסברים במהלך קריאת ההגדה, שכן אנשים רעבים ועייפים, רצוי על עורך הסדר להסביר את מבנה ההגדה באופן פשוט, להסביר את עיקרי הלימודים המוזכרים בהגדה, ובזמן האוכל או אף אחריו, לפני ברכת המזון, להאריך ולהסביר עוד דברים על מהותו של חג הפסח. חשוב לזכור, כי עיקר הסדר, הוא דווקא סיפור הדברים וריבוי שבחו של הקב"ה על הניסים הגדולים והעצומים שעשה לנו, ועל כל עורך סדר לנהל את הסדר בחכמה, ובכך למשוך את לב השומעים ולעורר בליבם אהבה למקום והכרה בגודל הנס שעשה ה' לנו בחמלתו עלינו.

³³¹ כך אומרים התנאים בהגדה, וכוונתם בענותנותם הרבה היא שאפילו הם לא כאלה, ולכן סביר להניח שגם אנו לא בדיוק עונים לקריטריונים אלו.

לאחר הסעודה, יש להמשיך בקריאת ההגדה – זה ההלל הגדול, שהוא שבח מיוחד דווקא לפסח, שבח גדול שדברים רבים תלויים בו. יש לאומרו בנעימה, בשיר ובשמחה. לא מברכים על אמירת ההלל הזה, אולם כאמור לעיל רצוי לכוון לפטור אותו בברכת ההלל שבתפילה. לאחר ההלל הגדול נוהגים לקרוא את מגילת שיר השירים העוסקת בקשר האמיץ ובל יינתק שבין הקב"ה לבין עם ישראל שנוצר ונחשף בחג הגאולה שגאלנו הקב"ה מבית עבדותנו והוציאנו מאפילה לאורה. מצווה גדולה להישאר ער ולספר בשבחי ונפלאות יציאת מצרים עד שיירדם ותבוא לו השינה, אולם מי שחלוש ולא יוכל להתפלל ביום כראוי יכול ללכת לישון³³², וראוי לו להרהר במיטה בדברי תורה על יציאת מצרים ובנפלאות גאולת מצרים.

ד ר ך ק ר י א ת ה ה ג ד ה

• **ההגדה והילדים:** יש לקרוא את ההגדה בקול רם מתחילתה עד סופה, וראוי להוסיף גם סיפורים שונים ומדרשי אגדה על סיפור יציאת מצרים, וכל המאריך בזה הרי הוא משובח³³³. חשוב לזכור כי עיקר מצוות הלילה הוא סיפור יציאת מצרים דווקא לילדים, ולכן יתחשבו בהם וינהלו את הסדר בהתאם. כמו כן, אם הילדים בגיל חינוך והם יכולים לשתות ארבע כוסות ולאכול מצה ומרור, אבל הם עייפים ולא יכולים להישאר לכל ההגדה, יסבירו להם בשפתם, ויערכו למענם 'סדר מקוצר', כולל הצגות וכד', וייתנו להם לאכול ולשתות והאנשים הגדולים ימשיכו לבדם. לעומת זאת, אם הילדים יכולים להישאר ערים עד אכילת המצה והמרור, עדיף שלא להאריך בקריאת ההגדה כדי שיוכלו לקיים מצוות אלו יחד עם הגדולים³³⁴. חשוב להדגיש כי ההגדה אינה תפילה, ויש להבינה כראוי, ומותר ומצווה להפסיק בקריאתה כדי להסביר למסובים בכלל, ולילדיו בפרט את עוצם נס יציאת מצרים.

³³² עיין: תוספתא, פסחים, פ"י ה"ח. רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פ"ז ה"א. שו"ע, סימן תפ"א ס"ב. מנחת חינוך, מצווה כא'. חסדי דוד (על התוספתא שם). אור לציון, ח"ג, סימן טו', אות י' בהערה.

³³³ ואין לחשוש להפסק רב בין הקידוש לסעודה, מאחר שבכל מקרה אנו לא סומכים אותם זה לזה.

³³⁴ פסחים קט, תוס' יו"ט, פסחים, פ"ט משנה ו'. שער הציון, סימן תע"ב, ס"ק ב'. חזון עובדיה, ח"ב, עמוד קנא'.

• **קריאת ההגדה בחבורה:** למרות שבהרבה בתים נהוג שכל אחד קורא קטע אחד בקול רם בתורו, ראוי שכל אחד יקרא את כל ההגדה בעצמו, ולכן ראוי ששאר בני הבית יקראו בלחש עם הקורא. אמנם אם שמע את קריאת ההגדה מאדם אחר יצא ידי חובה, שכן להלכה שומע נידון כעונה, וכאילו אמר את הדבר בעצמו. גם נשים רשאיות וחייבות לקרוא את ההגדה, שהרי גם הן היו ביציאת מצרים³³⁵.

• **דגשים בהגדה:** אם הקוראים אינם מבינים את הכתוב בהגדה, יש להסביר להם בכל שפה שהיא, ובמיוחד את הפיסקה: 'רְבֵן גְּמְלִיאל הָיָה אוֹמֵר כָּל־שָׁלָא אָמַר שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֱלוּ בְּפִסַּח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ וְאֵלוּ הֵן: פִּסַּח מִצָּה וּמְרוֹר', וכן את ההסברים לכל אחד מהחיובים: 'פִּסַּח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם עַל שׁוֹם מָה?...מִצָּה זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה?...מְרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה?...'. אם לא הבין פסקה זו לפחות בהסבר פשוט, אינו יוצא ידי חובה כראוי³³⁶. לכן יש להקפיד במיוחד על פסקאות אלו, לקוראן ולהסבירן היטב, טוב שכל אחד מהמסובים יאמר פסקאות אלו בעצמו.

• **קריאת ההגדה בקיצור:** כשאין אפשרות לקרוא את כל ההגדה ראוי לקרוא את הקטעים הבאים ולהסבירם לכל המסובים בכל שפה שהם מבינים, וכן

³³⁵ מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו ויקברו אותו רק לאחר היום טוב, לא יברך בעצמו את הברכות, וכן לא יקרא בעצמו את ההגדה, אלא ישמע מפי אחרים, ואם רצה לעשות כן בעצמו רשאי. חזון עובדיה, פסח, עמוד קיט'.

³³⁶ עיין: פסחים קטז., רשב"ם שם. רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פ"ח ה"ד, וכן פ"ז ה"ה. בקטע זה יש לדקדק במיוחד הואיל ונאמר בו: 'כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור'. אמנם הכוונה העיקרית היא לומר שזה הוא עיקר החג, ולכן גם אם לא הבין את הקטע הזה מעיקר הדין יוצא ידי חובה, אבל מאחר שההגדה מדגישה גם את האמירה ולא רק את האכילה בפועל, יש להקפיד מאוד גם על האמירה, ואם לא אמר דברים אלו ולא הבינם לא יצא ידי חובה כראוי, ולכן יש לומר אותה בכל שפה שהמסובים יבינו ולהסביר לכולם את מהות הדברים. כמו כן יש להסביר לכולם שדברים אלו מסמלים את השעבוד ואת היציאה לחירות – פסח הוא הקורבן שהקריבו ישראל, שמלמד על הרצון להיגאל, ועל המעשה החשוב הראשון שעשו, וכך בכל גאולה אנו צריכים להתעורר בעצמנו וליצור בנו רצון לפעול ולהראות נכונות לשמוע את דברי הקב"ה. מצה – היא לחם העוני, שמסמלת את היציאה החפוזה ממצרים ואת השחרור המייד. מנגד המצה גם מבטאת את החירות מהחמץ, ולכן היא נקראת לחם האמונה. מרור – זה השעבוד הקשה והמר שאבותינו היו משועבדים. יש שים לב שהמרור איננו כל כך מר, ורק כשאוכלים הרבה ממנו אזי מתגלית מרירותו, והדבר מסמל את השעבוד, שבתחילה היה טוב לעם ישראל, והם היו שריו של פרעה, ורק לאחר מכן החל השעבוד הפיסי.

להסביר בכל דרך שהיא כגון הצגות, תמונות וכד'. הקטעים הם: מתחילת 'עבדים היינו לפרעה במצרים' עד 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'. לאחר מכן ידלג לקטע 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו' עד לסוף הקטע של 'ארמי אובד אבי'. לאחר מכן ידלג לקטע 'רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר...' עם ההסברים לכל דבר: 'פסח שהיו אבותינו...', 'מצה זו שאנו אוכלים...', 'מרור זה שאנו אוכלים...'. ידלג לפסקה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו...', 'ואותנו הוציא משם...', 'לפיכך אנו חייבים להודות להלל...ברוך אתה ה' גאל ישראל'. כל שאר ההגדה היא מנהג שנהגו ישראל מדורות ראשונים, וראוי לקרוא את כולה בנחת ולהסביר את ההגדה, שהרי עיקר מצוות החג והלילה הזה הן סיפור יציאת מצרים ועיקר טעמי המצוות הקשורות אליה³³⁷. כאמור לעיל, חייב לומר ולהבין את דברי רבן גמליאל וכן את כל הקטעים העוסקים בפסח, במצה ובמרור, ואם לא אמרם או שלא הבינם לא יצא ידי חובה כראוי, ולכן כל עורך סדר ישתדל לבארם היטב.

סימני הסדר ומשמעותם

קדש: מוזגים כוס ראשונה ומברכים. ורחץ: נוטלים ידיים לטיבול ראשון ללא ברכה. כרפס: מטבילים ירק במי מלח או חומץ, מברכים פרי האדמה ואוכלים פחות מכזית. יחץ: חוצים את המצה האמצעית לשניים, ומחביאים את החלק הגדול לאפיקומן. מגיד: קוראים את ההגדה מן 'הא לחמא עניא' עד 'גאל ישראל'. רחצה: נוטלים ידיים לסעודה. מוציא: מגביה את שתי המצות השלימות כשהפרוסה ביניהן, ומברך 'המוציא לחם מן הארץ'. מצה: מחזיק בפרוסה שבין שתי המצות השלימות, מברך על 'אכילת מצה' ואוכל בהסבה כזית מהמצה השלמה העליונה, וכזית מהמצה המחולקת. מרור: מטביל כזית מרור בחרוסת מברך על אכילת מרור ואוכל ללא הסבה. כורך: כורך ביחד מצה עם מרור ואוכל את שניהם בהסבה. שולחן עורך: אוכלים סעודת מצווה לכבוד החג. צפון: אוכלים כזית מהאפיקומן בהסבה. ברך: מוזגים כוס שלישית ומברכים עליה ברכת המזון. הלל: מוזגים כוס רביעית וגומרים

³³⁷ שר"ע הרב, סימן תע"ג ס"ק מג'. כף החיים ס"ק קג'.

עליה את ההלל (ללא ברכה). נרצה: העושה כן, עשה סדר כהלכתו, והקב"ה רצה בכל מעשיו (שמח בכל מעשינו).

19. דגשים לחג הפסח

הגמרא דרשה מהפסוק 'דבר בעיתו מה טוב' שכל הלומד הלכה או פרק הקשור לזמנו מביא ברכה לעולם, ולכן ראוי שכל אחד יעסוק ביום הפסח לפי רמתו בהלכות שעוסקות בפסח, במשניות של מסכת פסחים וכד'. ראוי ללמוד במדרשים העוסקים בסיפור יציאת מצרים, ולנסות לחוות להראות את עצמנו ולראות אותנו כאילו אנו באמת יוצאים ממצרים. במוצאי החג מתחילים לספור את העומר. למנהג הספרדים אומרים לפני הספירה את סדר קצירת העומר, לשם ייחוד וסופרים.

כדאי לזכור כלל שעוזר להתמצא בימי הספירה: מספר השבועות השלמים יהיה תמיד באותו לילה שחל ליל הסדר, וכגון שהשנה אנו מתחילים לספור במוצאי יום שבת, כך שביום ערב שבת שהוא מוצאי שביעי של פסח נספור שבוע שלם, ובכל ערב שבת נוסיף שבוע לספירה. עיין עוד לקמן בדיני ספירת העומר.

20. הלכות חול המועד

הלכות חול המועד רבות הן, ולכן נזכיר רק את עיקרן ותמציתן. חול המועד, הוא יום חול שחל (קורה) בתוך ימי המועד, ולכן דיניו מורכבים מהלכות רגילות של חול והלכות החג, ולכן לדוגמא מותר להבעיר אש וכד', אבל אין מניחים תפילין כל חול המועד³³⁸. יש להשתדל ללבוש בגדים חגיגיים יותר, כגון בגדי חג, אם עבודתו אינה מלכלכת. בנוסף, ראוי לזכור את דברי חז"ל שלא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיהיו פנויים בהם לעסוק בתורה, ודווקא אנשים שעמלים רוב הזמן, ישתדלו יותר ללמוד ולקבוע עיתים לתורה בחג ובחול המועד, וכל אדם יידע שערך לימוד התורה בזמן זה הוא גדול מאוד. יש לציין שמשנה רבינו עליו השלום תיקן

³³⁸ זהו מנהג הספרדים בכל המקומות, וכך נוהגים גם האשכנזים שבארץ ישראל.

שצריך ללמוד הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת (שבועות) בעצרת, והלכות חג (סוכות) בחג, ולכן ראוי לכל אחד ללמוד ולו מעט מהלכות חג הפסח כל יום מימי החג, וכגון שילמד מספר דקות לאחר התפילה את הלכות החג³³⁹, וראוי שיזכירו את הלכות חול המועד ושאר דיני החג בהלכות שאומרים בזמן התפילה. בשבת חול המועד האשכנזים נוהגים לקרוא את מגילת שיר השירים.

• **מלאכה:** חול המועד אסור בכל מלאכה, חוץ ממלאכת דבר האבד, שהותרה בגלל חסרון כיס, ולכן כל אדם ישתדל שלא לעבוד בימים אלו ולבלות עם משפחתו ואם יעשה כן, מה טוב ומה נעים לו ולמשפחתו. מי שחייב לעבוד בחול המועד, ישתדל בכל זאת להדגיש לעצמו ולסביבתו כי אנו נמצאים בחג, ולכן ישתדל לא להרבות בכל מיני משימות בעבודתו, וישתדל לשנות דברים, ולעשותם שלא כמו הדרך הרגילה, אם ניתן. מותר בחול המועד לעשות מלאכות שהן לצורך המועד, ובלבד שלא יכוון זאת מראש למועד, היינו שלא דחה אותם מימי החול לחול המועד בגלל שעכשיו יש לו יותר זמן. אמנם מלאכת אוכל נפש ומכשיריה מותרת בחול המועד, ואפילו אם כיוון זאת לימי המועד, כל שיש בזה צורך למועד. אף על פי כן ישנו הבדל בין מלאכת אוכל נפש לבין הכנת ותיקון כלי האוכל, שניתן להכין את האוכל על ידי אומן אפילו אם כיוון זאת לימי המועד, בעוד שבמכשירי אוכל נפש התירו תיקון ע"י אומן רק אם לא כיוון מראש מלאכתו למועד, וכגון שהכלי התקלקל מלפני חול המועד אולם לא הספיק לתקנו, וכל שכן כשהתקלקל תוך ימי המועד, יכול לכתחילה לתקנו תיקון טוב ע"י אומן. לכן ניתן להשחזי סכין, או שיפוד וכד', וכן מותר לתקן מכשיר חשמלי שהתקלקל אם המכשיר מיועד לאוכל הנדרש לימי חול המועד כטוסטר, קומקום חשמלי וכד', והיתר זה הוא אפילו כשתקנו תיקון גמור ע"י אומן³⁴⁰. פעולה שאינה מלאכה ואינה טרחא כה גדולה מותר בחול המועד, ומותר לקבל עליה שכר, ולכן מותר לעבוד בתור שמרטפית (בייבי-סיטר), וכן מותר להעביר חפץ למישהו בתשלום,

³³⁹ מגילה ד, שפת אמת ד"ה מאי אירא. מגילה לב.

³⁴⁰ שו"ע, סימן תקלו' ס"א. משנה ברורה, ס"ק ב'. סימן תקלג' ס"א. משנה ברורה, ס"ק א'-ג'. שער הציון אות ג'. משנה ברורה, סימן תקמ', ס"ק כז'. פסקי תשובות, סימן תקלג' ס"א.

וכן מותר למשיגיה כשרות לקבל שכר עבור עבודתו³⁴¹. אמנם אסור לאדם לעשות מלאכה בחול המועד אם לא ישתמש במלאכה זו לצורך המועד, ואפילו אם זו מלאכת מצווה. לכן אין להכין קשר של תפילין, או לטוות ציצית בחול המועד כדי להטילה בבגד אחר המועד. למרות האמור, אם אין לו פנאי למלאכת מצווה זו אחר המועד רשאי לעשותה לצורך עצמו בחול המועד, ולא עבור אחרים³⁴².

• **כתיבה:** יש איסור לכתוב בחול המועד, אך מותר לכתוב דברי תורה, כדין דבר האבד, שמא ישכחם. מי שצריך לכתוב דברים אחרים ישתדל לכתוב בשינוי, והשינוי הטוב ביותר הוא שיכתוב ביד שאינו רגיל לכתוב בה, אך אם הדבר יפגע בעבודתו, יחליף את צבע העט ויכתוב בצבע אחר, כגון ירוק או כתום וכד'. מותר לכתוב במחשב, כיוון שכתב המחשב מוגדר ככתב שאינו מתקיים, אך אסור להדפיס את מה שכתב, אלא אם כן זקוק לכך לצורך עבודתו הנעשית בחג. אם הכתוב לא משמש לימי החג, ידפיס לאחר צאת חג שביעי של פסח.

• **צורך מצווה ורפואה:** אף על פי שאסור להתגלח ולהסתפר בחול המועד, מותר להתגלח או להסתפר מחמת סיבה רפואית, וכגון שצריך לגלח שערות סביב פצע כדי להניח תחבושת³⁴³. רפואה מותרת בחול המועד, ואפילו זו מלאכה גמורה ואין סכנה לחולה ממחלתו, אולם אין לעשות מלאכה גמורה עבור מיחוישים בעלמא³⁴⁴. נטילת תרופות וויטמינים הכשרים לפסח מותרת לגמרי בחול המועד. אין לקבוע מראש ניתוחים או טיפולי שיניים בכוונה לימי חול המועד, אלא אם כן נגרם צער או נזק לחולה³⁴⁵, וכגון שאין לקבוע תורים לניקוי אבנית מהשיניים לחול המועד. אולם אם יש חור בשן ועליו לעשות טיפול דחוף שאינו יכול להידחות יעשה אותו, וכן

³⁴¹ ביאור הלכה, סימן תקמ"א, ד"ה אלא בעינן.

³⁴² אמנם אם אין לו מה לאכול יכול לעשות מלאכה לצורך אחרים על מנת להתפרנס.

³⁴³ שו"ע, סימן תקל"א, ס"ח. מ"א ס"ק יב'. ביאור הלכה, ד"ה כל אדם מותר ליטול שפה.

³⁴⁴ חיי אדם, כלל קי' אות יז'. נשמת אדם. באר משה, ח"ז, סימן טז'.

³⁴⁵ אגרות משה, ח"ג, סימן ע"א. שמירת שבת כהלכתה, פרק סו', הערה פח'.

במקרה ויש חשש שאם לא יבצע את הטיפול הפשוט העניין יסתבך, וכגון שאם לא יעשו סתימה בשן ייאלץ לעבור טיפול שורש.

• **טיול:** יש הנוהגים לטייל ברחבי ארצנו הקדושה, ומנהג טוב הוא, ואמרו חז"ל: 'כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא'³⁴⁶. למרות שאסור בכל חודש ניסן ללכת לבית העלמין, מותר לפקוד את קברי הצדיקים וכגון רשב"י או רמב"ה. לפוקדים את שריד בית מקדשנו, הלוא הוא הכותל המערבי, נאמר כי חייבים אנו לזכור כי הוא רק השריד ועלינו להתפלל בכל כוחנו ובכל מאודנו על בית המקדש עצמו, ולכן העומדים להתפלל את תפילת העמידה בכותל, צריכים לפנות בגופם מעט שמאלה, אל מקום קודש הקודשים ששם אבן השתיה. יש לזכור כי בכל מקרה אין לקנות דבר בחנויות שונות, אלא אם כן יש לה כשרות מיוחדת לימי הפסח. כמו כן רצוי להימנע מקניית אוכל פתוח גם מחנויות אלו.

• **מציאת חמץ במהלך הפסח:** אם מוצא חמץ בחג עצמו (ביום טוב), היינו ביום פסח, או בשבת חול המועד, או בשביעי של פסח יכפה עליו כלי, דהיינו לא יטלטל אותו אלא יניח עליו כלי כך שלא יבואו בטעות להרימו, ובמוצאי החג או השבת יבערו את החמץ, וראוי לבער אותו בשריפה. אם מוצא חמץ ברשותו בחול המועד יש לבער אותו מיד. אם מוצא חמץ שלא ברשותו או שהולך למכולת או ברחוב וכד', ורואה שיש דבר חמץ על הרצפה לא ירים אותו כדי שלא יזכה בו³⁴⁷.

• **מנהגים שונים בפסח:** מאחר שבחג הפסח מצויים חומרות רבים ומנהגים שונים, יש רבים וטובים שנוהגים כלל לא לאכול מחוץ לביתם במהלך החג,

³⁴⁶ כתובות קיא.

³⁴⁷ אם החמץ אינו ברשותו לא עובר על איסור בל יראה ובל ימצא, וכל עוד שלא אוכל אותו כמובן גם לא עובר על איסור אכילה והנאה. אמנם אם מגביה את החמץ הרי מכניס אותו לרשותו במעשה זה, ואז עלול לעבור עליו באיסורי בל יראה ובל ימצא, אולם אם יש הכרח להרים את החמץ, יתכוון במפורש שלא לזכות בו. יש לציין שבמקרה שצריך לשרוף את חמץ, וכגון שמצא אותו בחול המועד בביתו, רצוי לשרוף את החמץ מבלי להרימו, ולכן ישתדל לחרוף אותו ברגלו למקום שיכול לשרוף אותו ואז יבער אותו או ישפוך עליו חומר ניקוי, כך שהוא כבר נפגם, ואז יטלטל אותו וישרוף אותו.

ולכן אם באו אורחים לאדם בימי החג ולא רצו לאכול בביתו לא ייפגע, וכדי שלא ייווצר מצב שאינו נעים, עדיף שישאל אותם אם הם רוצים דבר מה, ויגיש להם רק לפי בקשתם והסברם, וכך כתב גאון עוזנו ותפארתנו **החיד"א** זיע"א: כולי עלמא ידעי דבפסח כל אחד מחמיר לעצמו ועושה גדרות וסייגים, כי רב הוא תוקף איסור חמץ החמור מכל איסורין שבתורה... ואין בזה יוהרא ולא דבר תמוה, כי כל העם מקצה יודעים שכמה מיני חומרות עושה כל אחד כאשר תאוה נפשו, ובכהאי גוונא ליכא משום לעז. ומיהו את צנועים חכמה להחמיר דווקא בביתו ובחומותיו, ולהשתמט כל מה שאפשר שלא לגלות מסתוריו לבני אדם, ואם הגיע להוראה גם הוא יורה על פי הדין דווקא³⁴⁸. כמו כן אין לזלזל בשום מנהג שנהגו בו ישראל קדושים, וכן הורה לתלמידיו **האר"י** הקדוש, ולכן לא ידחה את אורחיו (או את מנהגי משפחתו) כלאחר יד, אלא יכבדם.

21. שביעי של פסח

השנה יש לנו כמה הלכות הקשורות לשביעי של פסח ולשבת שלאחריו: 1. ביעור מעשרות. 2. הלכות עירובי תבשילין. 3. הלכות בישול ביום טוב. 4. הכנה מיום טוב לשבת. 4. וידוי מעשרות.

- **ביעור מעשרות:** בערב שביעי של פסח יש לבדוק שוב את כל הפירות והירקות שבביתו ולוודא שזכר להפריש מכולם תרומות ומעשרות. אם קנה במהלך ימי חול המועד פירות וירקות שלא הפריש מהם, וכגון שהיה טיול בערב החג וקטף פירות, חייב להפריש מהם תרומות ומעשרות, ולחלל את המטבע כמבואר לעיל בדיני ביעור מעשרות.

³⁴⁸ מחזיק ברכה, סימן תסז' ס"ק ה', וכן פסק **הגר"י** זצ"ל בשו"ת יביע אומר, ח"ד, אר"ח, סימן מא', אות ו'.

• **הלכות עירוב תבשילין:** אין לבשל שום דבר לצורך שבת ללא עירוב תבשילין³⁴⁹. יש להכין תבשיל בשיעור כזית (27 גרם ומעלה) ופת לעירוב בשיעור כביצה או יותר (54 גרם ומעלה). אמנם צריך להכין את התבשיל לפני החג ושלא יתקלקל עד השבת, ולכן נוהגים להכין ביצה קשה, אולם יכול לקחת כל מאכל מבושל בשיעור זה כגון קציצת בשר או עוף מבושלים. לכן יכין את התבשיל ולפחות שתי מצות. לאחר שבישלו את המאכל, נוטלים את המצות ואת המאכל ומברכים **'ברוך...אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על מצוות עירוב'**, ומניחים אותם במקום שמור שלא יבואו לאוכלם בטעות ביום טוב. גם בבין השמשות מותר להניח עירוב תבשילין, ולדעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל אף יברכו על עירוב כזה, אולם לדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל לא יברכו עליו, וכן עיקר להלכה, משום שספק ברכות להקל, וכן נוהגים גם האשכנזים שלא מברכים על עירוב שמניחים אותו בבין השמשות³⁵⁰. מצווה לאכול את עירוב התבשילין כלחם משנה בסעודת שבת, ולאכול את התבשיל בסעודה שלישית³⁵¹. רב העיר צריך להניח עירוב תבשילין עבור כל בני העיר, ויוסיף 'לנא ולכל בני העיר הזאת' ויזכה אותו לאדם אחר, אולם אין לסמוך על עירוב זה אלא כשלא יכול להניח עירוב בעצמו, ואם יכול לערב בעצמו אבל בכל זאת סומך על עירובו של רב העיר ולא מניח עירוב נקרא פושע³⁵². גם אישה יכולה להניח עירוב תבשילין ולברך עליו, וכגון שגרה לבד או שבעלה לא נמצא כעת וחוששת שיתאחר ולא יספיק להניח³⁵³. ניתן להניח עירוב תבשילין החל מיום רביעי בלילה, וכן יעשה מי שחושש שישכח להכינו בערב החג, אולם טוב להכינו ביום חמישי כשעוסק בבישולים לשבת, וכך לא ייעלם עירובו. בכל מקרה שנזכר שלא הניח עירוב תבשילין ולא יכול להניחו

³⁴⁹ שר"ע, סימן תקנז', ס"א.

³⁵⁰ עיין כף החיים, סימן תקנז', ס"ק י'. כמו כן, אם התפלל ערבית של יום טוב או אפילו רק אמר 'ברכו' ונזכר שלא הניח עירוב תבשילין, אע"פ שעוד לא שקעה השמש לא יניח עוד עירוב, הואיל ומבחינתו כבר חג, אבל מאחר שעתה עדיין יום יכול לסמוך על עירובו של רב העיר ולא נקרא פושע.

³⁵¹ בן איש חי, שנה ראשונה, צו, אות ב'.

³⁵² שר"ע, סימן תקנז' סעיפים: ד', ז', י', יא', יב'. למנהג האשכנזים בנוסח עירוב התבשילין של כל אחד נזכר שעושים זאת עבור כל בני העיר, אולם הנוסח לכשעצמו לא מועיל לאחרים כל עוד לא מישוהו אחר לא זכה בעירוב עבור אחרים.

³⁵³ שר"ע ס"א ונ"כ.

עתה ישאל חכם מה לעשות. את הבישולים שנעשים בחג לכבוד השבת יש לעשות מוקדם כשיש עוד זמן ביום, ולא בסמוך לכניסת השבת³⁵⁴. גם מי שלא רוצה לבשל מהחג לשבת ניח עירוב תבשילין, כי יש הסוברים שללא הנחת עירוב התבשילין לא ניתן להדליק את נרות השבת.

• **נוסח עירוב התבשילין ותרגומו: 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על מצוות עירוב', ומיד לאחר כך אומר: 'בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולתיקוני (ולשחוט) ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת', ותרגומו בעברית: 'בערוב זה יהא מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולתקן (ולשחוט) להדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת'.** מי שלא מבין את נוסח העירוב בארמית יאמרו בעברית, וראוי שגם מי שמבין ארמית יחזור לאומרו בעברית, כדי שהבנתו תהיה זכה וברורה יותר.

• **דיני בישול ביום טוב:** שביעי של פסח הוא יום טוב, וכל הלכות יום טוב נוהגות בו במלואן, כלומר: כל מלאכה אסורה בו, כמו בשבת מלבד מלאכת אוכל נפש שהותרה, כלומר שמותר לבשל לעצמנו אוכל כדי צרכנו בלבד! אין לבשל יותר מהכמות שזקוקים לה למהלך החג, וכל שכן שאין לבשל בחג כדי להשאיר לימי החול. העברת אש מותרת, אך לא הבערתה, ולכן יש לקחת אש באמצעות קיסם עץ (או סתם נר) מנר שהדלקנו לפני הדלקת הנרות, ואיתו להדליק את הגז ולבשל או לטגן את מה שאנו זקוקים לו. גם מלאכת כיבוי אסורה, ולכן אין לכבות את הקיסם או הנר לאחר שהדליקו בו את הגז (לכן עדיף לקחת קיסם ולא נר שיכול להמשיך לבעור לזמן רב), וכן אסור לכבות את הגז לאחר השימוש. אמנם אם רוצה לשתות שתיה חמה, יכול למלא קנקן עד קצהו להרתיחו על הגז הדלוק, והמים יגלשו ויכבו את האש. לאחר שהגז כובה, מותר וצריך לסגור את ברז הגז. כיום ניתן להשיג שעון מיוחד שתפקידו לכבות את הגז הנקרא 'חגז', וזו האפשרות הטובה ביותר והבטיחותית ביותר לכיבוי

³⁵⁴ בן איש חי, שנה ראשונה, צו, אות ח'. משנה ברורה, ס"ק ג'.

הגז בחג. לכתחילה יבשל בחג רק מאכל שאין אפשרות להכינו מבעוד יום (מאתמול) מאחר שטעמו ישתנה לרעה, כגון: ביצת עין, חביתה וכיוצ"ב, אבל כל דבר שיכולנו להכינו מבעוד יום וטעמו לא היה משתנה לרעה כגון: ביצה קשה, מרק או תבשילים למיניהם, אסור להכניס ביום טוב. בשעת הדחק, שלא הספיק להכניס מערב יום טוב בגלל קוצר הזמן, יוכל להכניס גם ביום טוב עצמו. ניתן להניח מאכלים ישירות על הפלטה במשך כל החג, ואפילו אם מאכל זה מכיל רוטב, ודלא כבשבת שבה אסור לחמם אפילו רוטב שכבר בושל בעבר ועתה הצטנן. עדיף למי שחושש שישתבך בכיבוי הגז או בהעברת האש מנר לנר, לאכול ביום טוב מאכלים שבישל אתמול, ויחממם על פלטה חשמלית (שכמובן הכשיר לפסח), כמו בשבת רגילה.

• **חשמל:** חשמל אסור בחג כמו בשבת, ולכן אין להדליק או לכבות את האור או מזגן או תנור בחג. אמנם ניתן לכוון את שעון השבת שידליק ויכבה את האור בביתו, ובניגוד לשבת מלאכת בישול מותרת, ולכן יכול להפעיל כיריים חשמליות בעזרת שעון שבת ולבשל עליהן והוא הדין לתנור (הכשר לפסח כדין) וכל כיוצ"ב³⁵⁵.

• **הכנות לשבת:** לפני הדלקת נרות תדליק האישה נר גדול שיחזיק לפחות לעשרים וארבע שעות, ממנו יהיה ניתן להעביר אש על ידי נר אחר, ולהדליק את הגז, שהרי שביעי של פסח הוא ככל יום טוב, שמותר לבשל בו על אש וכן מותר להעביר אש ממקום למקום אבל אין להבעיר אש כלל. יש להדליק נרות בערב החג (יום חמישי) ויברכו עליהם: 'להדליק נר של יום טוב'. אין אומרים ברכת 'שהחיינו' לא בקידוש ולא בהדלקת הנרות. בליל החג אין אומרים הלל שלא כבליל הסדר, אבל נוהגים לקרוא את שירת הים ברוב עם הדרת מלך, ויש שנוהגים לומר סדר לימוד מיוחד, ועל כולם תבוא ברכת טוב, מאחר שהעיקר הוא להרבות בסיפור הנס ובהודאה לקב"ה. מנהג טוב שהתפשט הוא לקיים 'סעודת משיח' ביום שביעי של פסח, אולם חייבים להקדימה מבעוד יום על מנת שיגיע לשבת כשיש לו רצון לאכול, מפאת כבוד השבת.

³⁵⁵ המקלים להאריך או לקצר שעון שבת באופנים מסויימים ביום שבת יכולים לעשות כן גם ביר"ט, ויש להם על מי שיסמכו, אבל לכתחילה ראוי שלא להאריך או לקצר את שעות פעילות השעון כלל, בין ביר"ט ובין בשבת, מחשש לאיסורים שונים, ולכן ישתדלו מבעוד יום לחשב את שעות פעילות הפלטה ומוצרי החשמל השונים.

22. וידוי מעשרות

אנו מפרישים מעשר עני בשנה בשלישית והשישית לשמיטה. אחרי שנים אלו, כלומר בשנה הרביעית והשביעית, יש להתוודות לפני ה' ולומר שאכן נתנו את כל המתנות שהיינו צריכים לתת. כשהיה בית המקדש בנוי, היו מגיעים האנשים לבית המקדש ומתוודים ואומרים לפני ה' שנתנו את כל המתנות שהיו צריכים לתת, ולכן גם כיום במנחה של יום שביעי של פסח שהוא סוף החג שבו היו נמצאים בבית המקדש יש לקיים את וידוי המעשרות³⁵⁶. מהדין כאשר מפריש תרומות ומעשרות שלא כסדר (דהיינו שנותן קודם ללוי, או לפני וכד'), או שהטבל נשרף, או שהפריש בטומאה אינו צריך להתוודות. לכן מהתורה אנו לא צריכים להתוודות כיום, מאחר שאנו מפרישים את התרומות בטומאה. אמנם המנהג הוא לקרוא בציבור את פרשת וידוי המעשרות, מתוך חומש או תנ"ך עם טעמים כקורא בתורה, וכן יש לנהוג, ויש שנהגו להוציא ספר תורה לקריאה זו. יש לקרוא פרשה זו בזמן תפילת מנחה, ומאחר ויש לקיים את המצוות ברוב עם, יקראו בזמן שיש יותר אנשים בבית הכנסת, ולכן אם יודע שאנשים יישארו לאחר התפילה יקרא לאחריה, ואם יודע שהרוב מתאספים לפני התפילה ולאחריה הולכים, יקראו לפני התפילה. מצווה מן המובחר שכל אדם יקרא בעצמו את פרשת וידוי מעשרות. לאחר מכן אומרים תפילה על הוידוי, בה אנו מתפללים שנוזכה לקיים מצווה זו כתקנה כשבית המקדש בנוי על מכונו במהרה בימינו.

דברים פרק כו, פסוקים יב'-טו':

כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנָה
הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לֶגֶר לִיתוֹם וְלֵאלֵמָנָה וְאָכְלוּ בְשַׁעְרֶיךָ וּשְׂבָעוּ.

³⁵⁶ ויש בזה סמל של תפילה שאנו מושכים את הוידוי עד לסוף החג שאולי נזכה ויבנה כבר בית המקדש, ואף על פי שלא נוכל להקריב קורבן פסח אם ייבנה לפני שביעי של פסח, שכן הקורבן קרב רק במועדו, היינו בזמנו המיועד לו, יום יד' בניסן, נוכל לזכות לקים מצווה זו וכן לקיים מצוות פסח שני.

וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֵל - לְהִיךְ בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נָתַתִּיו לַלֵּוֹי וְלִגֵּר
 לִיתוֹם וְלֹאֲלֻמָּנָה כָּכָל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא
 שָׁכַחְתִּי. לֹא אָכַלְתִּי בְּאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְּעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי
 מִמֶּנּוּ לְמֵת שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֵל - לְהִי עֲשִׂיתִי כָכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי.
 הִשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כִּי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתִּינוּ אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב
 וְדָבָשׁ.

יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו כשם שזכינו לקיים מצוות
 ביעור מעשרות ווידוי מעשרות, כן יזכנו הקב"ה לקיים מצוות הפרשת
 תרומות ומעשרות מהתורה, וכן קיום מצוות ביעור ווידוי מעשרות מהתורה,
 בביאת גואל צדק ובבניין בית המקדש במהרה בימינו. אמן כן יהי רצון.

23. שבת שאחרי שביעי של פסח

כאמור לעיל, אנו יוצאים היישר מהחג לשבת, וככל שבת יש לעשות הכנות שונות לפני
 כניסת השבת עצמה, ולכן גם במקרה זה יש לעשות את כל ההכנות השונות בחג עצמו.

- **הדלקת נרות השבת:** יש להדליק נרות השבת בזמן שהוא ודאי חג ולא
 שבת, כדי שלא להיכשל באיסור הדלקת אש בשבת, וכמובן יעשו זאת ע"י העברת
 האש ולא הדלקתה. מי שאין לו אש דולקת להעביר ממנה, וכגון שכבה נרו ואין לו

אפשרות לקחת אש מאדם אחר, לא ידליק בעצמו אש, בין במצית בין בגפרורים, ולכן יימנע מהדלקת נרות שבת. יש להכין מערב החג מערכת פמוטים נוספת, מאחר שהדבקת הנרות לפמוטים (בנרות שעווה ופארפין) אסורה משום מלאכת ממרח, וכן תקיעת הפתיל בחלק השעם שצף (בנרות השמן) אסורה משום תוקע. אם לא הכינו נרות נוספים לפני החג, ידליקו נרות שבת בכל צורה שבה לא יהיו איסורי הדבקת הנרות (מירוח) ותקיעת הפתיל בשעם (מכה בפטיש) ובלבד שלא תהיה חלילה סכנה, והטוב ביותר להדליק במקרה זה בנרונים.

כניסת השבת (פרשת אחרי-מות):

ירושלים-18:35. תל אביב-18:51. חיפה - 18:47. ירוחם-18:56.

■ **דיני איסורו חג פסח:** איסורו חג הוא היום שחל מיד לאחר השבת, בשבת זו יש לנהוג בשמחה יתירה, וכדרשת חז"ל: 'כל העושה איסור (=קשר, כלומר המשך) לחג באכילה ושתיה – מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קורבן, שנאמר: 'איסורו חג בעבותים עד קרנות המזבח'. בשנה רגילה בדרך כלל ביום זה גם חלה המימונה אולם השנה בשל יום השבת, הדינים שונים מעט מהרגיל, כמבואר:

מה מותר לאכול בשבת שאחרי שביעי של פסח: שאלה זו שייכת בכל המאכלים שלא אוכלים במשך כל חג הפסח, כלומר האם ואיך ניתן לאכול חמץ בשבת זו, האם מותר לאוסרים אכילת קטניות לאוכלם בשבת זו, וכן האם מותר למחמירים באיסור שרויה לאכול מצות שרויה בשבת זו:

■ **אכילת חמץ בשבת הסמוכה לשביעי של פסח:** מצד הדין נגמר איסור החמץ מיד בצאת החג, אולם עדיין אסור לנו לאכול חמץ, שכן אסור לאכול חמץ שעבר עליו הפסח. לאור זאת, המוצא חמץ בביתו במהלך השבת שאחרי שביעי של פסח לא יכול לאכול אותו, וכן המקבל חמץ מאדם (יהודי) אחר. אמנם מותר לאכול חמץ שנמכר לגוי, אבל ראוי להדגיש שהמכירה אינה משחק, ומאחר שמכירה לזמן

אינה מכירה אלא כשכירות, בה הרכוש עדיין נשאר ברשות הבעלים המקורי, אנו מוכרים את החמץ לגוי לעולם. אמנם מאחר ומדובר בסכום כסף גדול הוא לא משלם הכל בבת אחת, אלא רק מקדמה, והרבנות קובעת עם הגוי למוצאי החג ואז מציעים לו שישלם את יתרת התשלום והחמץ יהיה שלו, או שישכים שאנו נקנה ממנו, ונעשה קניין נוסף כדין וכהלכה. כידוע, אסור לסחור בשבת ולעשות קניינים, ולכן קניית החמץ מיד הגוי לא יכולה להתבצע במוצאי שביעי של פסח, הואיל ועתה שבת, ולכן קניין זה יוכל להתבצע רק במוצאי השבת. לאור זאת, בשבת הזו אין לאכול מהחמץ שמכרנו לגוי³⁵⁷. למעשה, האפשרות לאכול חמץ בשבת הזו היא משאריות מאכלי חמץ שהכין או קנה הגוי לעצמו, כשאין חשש לכשרותם וכן שהוא יטרח יותר עבור היהודי.

■ אכילת קטניות בשבת הסמוכה לשביעי של פסח: הנוהגים להימנע

מאכילת קטניות במהלך ימי הפסח מותרים בכל סוגי הקטניות ביום שבת, שהרי איסור קטניות הוא רק על אכילתן בימי הפסח. אמנם הם לא יכולים להכין אותם בחג בשביל השבת גם אם הכינו עירוב תבשילין, שכן בזכות הנחת העירוב, מותר לנו להכין לשבת רק מאכלים שאנו יכולים לאכול ביום טוב עצמו ולהגיש לאורחים, ולכן אם מתארחים אצלו בחג אנשים הנוהגים לאכול קטניות יכול לבשל תבשילי קטניות לצורך יום השבת, כך שמבשל בשבילם. יש מתירים להכין מאכלים אלו אם במקום שגר יש גם אנשים הנוהגים לאכול קטניות אף על פי שאינם מתארחים בביתו, שמא יבואו אליו בשביעי של פסח וירצה להגיש להם קטניות, והיתר זה דחוק קצת³⁵⁸. אמנם ניתן להכין מאכלי קטניות ביום חמישי ערב חג שביעי של פסח, ולאוכלם בערב

³⁵⁷ למרות האמור, הרב עובדיה זצ"ל (חזון עובדיה, פסח, עמוד קנ"ג ס"כ) הקל לאכול מחמת שנמכר לגוי באותה השבת, ובלבד שלא ייטול ממנו בשביעי של פסח, שאם לא כן גם עבר על איסור בל יראה ובל ימצא, וגם החמץ נידון כחמץ של יהודי שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה. טעם ההיתר הוא שלא אומרים מוקצה מחמת יום שעבר, ולכן למרות שהחמץ היה מוקצה ביום ששי ואף בבין השמשות של ערב שבת, החמץ אינו מוקצה ביום שבת, אולם יש להוסיף בטופס המכירה שהגוי מסכים לכל הרוצה ליטול מהחמץ שלו רשאי לעשות כן, ולאחר מכן הגוי יתחשבן איתו על סכום החמץ שלקח. למעשה, מאחר שדעת הרבה פוסקים להחמיר בזה, וכן יש חשש שיבואו לקחת מהחמץ גם בבין השמשות או בשביעי של פסח, ועוד שכן עלולים לאכול חמץ בכלי הפסח, והדבר עלול להצריך להכשיר את כליו מחדש לשנה הבאה, אין לסמוך על זה אלא במקום הצורך.

³⁵⁸ בן איש חי, שנה א', צו, מא'. רב פעלים, א"ח, ח"ג, סימן ל'. לוח לארץ ישראל לרב טיקוצ'ניסקי. הליכות שלמה, פרק עשירי, טז'.

שבת, שכן אין איסור לבשל מאכלי קטניות בחול המועד, אולם העושים כך צריכים לברור את הקטניות שלוש פעמים לפני חג הפסח, על מנת שיוכלו לבשלם בחול המועד³⁵⁹. כמו כן, אם יש לו מאכלי קטניות מוכנים יכול לאוכלם בשבת שהרי אין צורך למכור מאכלים אלו במכירת חמץ, וכגון שאשכנזים יכולים לאכול עוגיות מבוטנים או עוגיות קוקוס המכילות שמני קטניות וכד' ביום שבת, ובלבד שלא יניח עוגיות אלו עם עוגיות חמץ הנמכרות לגוי, או במקום שמאפסן את מה שמוכר לגוי³⁶⁰.

■ **אכילת מצה שרויה:** גם המחמירים באיסור שרויה יכולים לאכול מצה שרויה ביום שבת, שגם אם תחמיץ הרי שהחמיצה בשבת, ואין בכך איסור, ובפרט שבמציאות ימינו לא סבר שתחמיץ, ניתן לאכול זאת גם בכלי הפסח שלהם³⁶¹, ועוד שיש מהאשכנזים שהחמירו בשרויה ובכוונה אכלו מצה שרויה בשבת הסמוכה לשביעי של פסח, להראות שאיסור אכילת שרויה הוא רק חומרא ולא מעיקר הדין. יש להימנע מאכילת עוגיות מוכנות הנקראות 'מצה עשירה' גם בשבת זו כי הן ספק חמץ.

³⁵⁹ ראו שלא להשתמש בכלי הפסח הרגילים שלו לבישול קטניות, ולכן ייחד כלי לך, או שישתמש בכלי חד פעמי, או שישאל כלי ממי שאוכל קטניות. אמנם ניתן לבשל קטניות בכלי שלא ישתמש בו עד השנה הבאה. ³⁶⁰ כמו כן כל מאכל שניתן לאכול מאכלי קטניות שהוכנו בהיתר, וכגון שיכול לקנות חומס וכד' לפני החג ולשמור אותו במקרר עטוף ולאכול בשבת, וה"ה שיותר להכין מאכלי קטניות בהיתר ולהפשירם בשבת וכגון שבישל אורז לפני פסח והקפאיו ורוצה להפשירו בשבת. ראוי להעיר כי אין צורך למכור את מאכלי הקטניות לגוי, שהרי בסופו של דבר גם לנוהגים בהם איסור הם אינם חמץ, ולכן אם יש לנוהגים שלא לאכול קטניות מאכלי קטניות מוכנים, הם יכולים לאוכלם ללא חשש בשבת זו.

³⁶¹ **מצה שרויה:** יש מהחסידיים שנוהגים להימנע מאכילת מצה השרויה ברוטב, מחשש שמא המצה לא נאפתה כראוי ויש בה שאריות של קמח שלא נאפו, וכשיבואו במגע עם נוזל יחמיצו, ונבאר את שורש המנהג: בשל חשש זה אסר מרן השו"ע להכין מצות עבות (סימן תס"ה): 'אין עושין בפסח פת עבה טפח', ומשמע שכל שפחות מטפח (8 סנטימטר) מותר, וטעם הדין הוא כדי שלא יהיו חלקים שלא נאפו כראוי ויבואו להחמיץ. רמ"א מחמיר יותר ומצריך להכין מצות דקות יותר וכתב בזה"ל: 'יש לעשות המצות ריקקין ולא פת עבה כשאר לחם, כי אין הרקיקין ממחרים להחמיץ', וטעמו שצריך ודאות שהמצה לא תחמיץ בשום מצב (גם בשלב האפיה), ולכן יש להכין מצות דקות. למעשה אנו כיום מכינים מצות דקות מאוד, בין מצות מכוונה ובין מצות יד, כך שלא צריך לחוש לאיסור שרויה. אמנם מנהג החסידיים לאסור להרטיב את המצה מחשש שמא בכל זאת חלקה לא נאפה היטב ויחמיץ או שנתר מעט קמח על המצה שלא נאפה ויחמיץ במגע עם נוזל (עיי' בתשובות שבסוף שו"ע הרב, ו'), וכן יש אוסרים קמח מצה, מחשש שיבואו להתיך קמח רגיל (כנסת הגדולה, סימן תס"א). לעניין מעשה, מי שלא נהג לאסור יכול לאכול כרגיל מצות שריוט, או כופתאות מקמח מצה וכד', וכן נוהגים כל הספרדים ורוב האשכנזים (כף החיים, סימן תס"א ס"ק לא'. יחווה דעת ח"א, סימן כא'), ורק הנוהגים להחמיר בזה ימשיכו במנהגם, אולם גם הם רשאים לעשות התרה אם יש להם סיבה משמעותית, מאחר שכיום המצות דקות ביותר, ולכן ישאל חכם האם יכול להישאל על מנהגו ולעשות התרה. בכל מקרה, ניתן לשרות מצות במרק וכד' בשבת, וכן לאכול תבשילים ממצות או מקמח מצות, ואפילו בכלי הפסח הרגילים (שערים המצויינים בהלכה, קי', ז'), ובלבד שיוכלו להכין תבשילים אלו לצורך אורחים הנמצאים שם ביום שישי.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

לסיכום, אסור לקנות חמץ מגוי בשבת, וכן אסור לאכול מהחמץ שנמכר לגוי, או מחמץ שנמצא לאחר הפסח ולא נמכר לגוי³⁶². אמנם מותר לכל השיטות לאכול מצה שרויה. הנהגים שלא לאכול קטניות בחג הפסח או להימנע מחלק מהקטניות רשאים לבשל קטניות אלו ביום שישי (יום החג) רק אם יש אצלם אורחים שנוהגים לאכול קטניות אלו. גם הנמנעים מקטניות יכולים לאחסן במקום סגור קטניות מבושלות ולא למוכרן לגוי מלפני החג, וכגון שיבשלו אותם בערב החג.

24. חגיגות המימונה במוצאי השבת

במוצאי שביעי של פסח יש עדות הנוהגות לקיים את המימונה ומנהג טוב הוא, וראוי להמשיך במנהגם מאחר שחג זה מרבה אהבה ואחוה בין כולם. אחד מטעמי החג הוא שבפסח לא אוכלים אחד אצל השני בשל החומרות השונות והמנהגים השונים, ואנו רוצים להדגיש שזו הסיבה ולא חלילה חרם וכד', ולכן במוצאי החג מיד כולם הולכים אחד אל השני, אוכלים אצלם, מברכים אותם ושמים שמחה גדולה. אמנם כמבואר רק במוצאי השבת ניתן לאכול מאכלי חמץ, ולכן רק אז יהיה אפשר לחגוג עם מאכלי חמץ. ראוי להעיר שאין להכין כל מאכל משבת למימונה, מאחר שהמימונה היא יום חול, ואסור להכין מקודש לחול. איסור זה כולל כל הכנה הנעשית לצורך מוצאי השבת, כגון עריכת שולחן, הצנעת כלי הפסח וכד'. כמו כן, ברור שאסור להכין תבשילי חמץ וכד' בחג עצמו, או בשבת שאחריה, וגם לא מיד בצאת השבת, שהרי צריכים לחכות שמכירת החמץ תתבצע והגוי יסכים להחזיר את החמץ לרבנים, וככל עסקת כסף גדולה דבר זה לוקח זמן מה. לכן אין להכין מוצרי חמץ מיד בצאת השבת, ואפילו אם עשה הבדלה, אלא ימתינו לפחות כשעה מצאת השבת, ורק אז יהיו רשאים להשתמש במוצרי החמץ שמכרו לגוי. כמו שהערנו לעיל, לאדם פרטי רצוי שלא למכור חמץ גמור לגוי, ולכן הדבר הטוב ביותר הוא לקנות

³⁶² אבל מותר לאכול מחמץ שגוי הכין לעצמו והביא ליהודי במתנה, כשברור שלא התכוון להכין עבור היהודי. אם מצא חמץ שנמצא במהלך הפסח צריך לבערו, ולכן לא ייתכן שיאכל אותו במוצאי השבת, ואם עבר ולא ביערו הרי זה חמץ שעבר עליו הפסח, ואפילו נמצא דקה אחת לפני צאת החג ביום שישי, ואע"פ שאנו מבטלים את החמץ, חז"ל אסרו חמץ זה מחשש שמא לא יכוון היטב בשעת הביעור, וישאיר חמץ ולא יבטלו בלב שלם.

מוצרי חמץ מחנויות כשעתיים לאחר צאת השבת, כדי שיאפשר גם לסוחרים להתארגן בהתאם ולא לבוא חלילה לחילול החג והשבת. ניתן להכין בחול המועד עוגיות מיוחדות הכשרות לפסח לצורך המימונה, ולמרות שיש בדבר טרחא מסויימת בהכנת המאכלים והסברנו שמלאכה של טרחא אסורה בחול המועד, אין איסור על הכנת מאכלים הגם שלא ייאכלו בימי חול המועד, ובפרט שזה נעשה לכבוד ה'.

הרוצה להכין מוצרי חמץ מבצק, כגון: מופלטה וכד', וחושש שלא יוכל למצוא קמח בצאת השבת, רשאי למכור את הקמח שבביתו במכירת החמץ, ולהשתמש בו כשעה לאחר צאת השבת, אולם לא יכינו מופלטה מלפני החג וישמרו אותה בהקפאה כשהיא מוכנה לטיגון, אלא ימכרו את הקמח ויכינו עיסה כשעה אחרי צאת השבת. אכן רבים וטובים נהגו להגיש בליל המימונה מאכלים הכשרים לפסח, ותבוא עליהם ברכת טוב. ביום המימונה עצמו ראוי לכל העדות לנהוג בשמחה גדולה יותר מאשר בימי החול, מאחר שהוא המשך לימי חג הפסח.

סיכום ההלכות המיוחדות לחג שביעי של פסח והשבת הסמוכה לו

1. בשבת איסורו חג (השבת הסמוכה לשביעי של פסח) אין לאכול מהחמץ שנמכר לגוי.
2. מכירת החמץ צריכה להיות מכירה גמורה בלי שום תחבולה או הערמה כלל ועיקר.
3. יש לסמן את המקום בו מאופסנים מוצרי החמץ שנמכרו לגוי בצורה ברורה.
4. אין להשתמש במוצרי החמץ שנמכרו לגוי עד אשר יבוצע קניין מחודש של החמץ ממנו במוצאי החג, והשנה הקניין המחודש יהיה במוצאי השבת.
5. אין להלעזי על מכירת החמץ.
6. גם מי שלא משאיר אצלו חמץ ממש צריך למכור חמץ.
7. יש לשמור על מנהגי העדות השונות ולא להקל ללא סיבה.
8. לצורך חולים הגם שאין בהם סכנה ניתן להקל באיסורי קטניות שלא נראית צורתם, וכגון מצה מקמח כוסמת, לאחר שאלת חכם והתרת נדרים.
9. לצורך חולה שיש בו סכנה מותר לאכול קטניות ללא שאלה וחשש כלל.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

10. יש להחמיר דווקא בימינו באיסורי קטניות והדומה להם, מאחר שניתן להיכשל בקלות חלילה באיסורי חמץ ממש.
11. גם הנוהגים לאכול קטניות צריכים לברור אותם כדין לפני חג הפסח ג' פעמים ויש מחמירים לברור ארבע פעמים.
12. אין לברור מוצרי קטניות כאורז, אפונה וכד' במהלך חג הפסח.
13. איסור קטניות הוא דווקא כשהקטנית בושלה עם מים, אולם כאשר לא השתמשו עם מים אין איסור.
14. הנוהגים לאכול קטניות טריות (רוב עדות הספרדים) יכולים לאכול תירס חי או מקופסת שימורים אע"פ שאבותיהם לא אכלו זאת, וזאת מפני שהדבר לא היה מצוי, ויש ללכת אחרי טעם הגזירה והיקפה. אותם אנשים לא יכולים לאכול פופקורן כי הוא מיוצר מקטניות יבשות.
15. ניתן להקל בשמן קנולה גם לנוהגים איסור בקטניות, וראוי לשאול את הרב שפוסקים לפיו.
16. לנוהגים איסור בקטניות אין לבשל לכתחילה קטניות בכלי רגיל ולבשל בו מאכל ללא קטניות מבלי להכשיר את הכלי. אמנם אם חיכה שנה מבלי להשתמש בכלי אין צורך להכשיר את הכלי מחדש.
17. גם האוסרים קטניות אלו ואחרות יכולים לרכוש קטניות מוכנות (קורנפלקס כשר לפסח, ממרח חומוס וכד') ולאכול אותם בשבת הסמוכה לפסח, ובלבד שלא יאפסנו אותם בארון החמץ. כמובן שאין צורך למכור מוצרי קטניות שונים. יש לשומרם עד השבת במקום ברור כך שלא יבוא בטעות לאוכלם בחג שביעי של פסח.
18. ניתן לבשל ביום טוב לצורך השבת רק אם הניח עירוב תבשילין או ששכח להניח. מי שלא הניח במזיד לא יכול לבשל לשבת.
19. גם מי שלא רוצה לבשל צריך להניח עירוב תבשילין לצורך הדלקת נרות שבת, חימום האוכל ועוד.
20. יש לעשות את הבישולים והכנות האוכל מוקדם ככל הניתן ולא בסמוך לכניסת השבת, אולם בדיעבד ניתן להכין מאכלים עד לכניסת השבת.

21. ניתן לבשל ביום טוב רק מאכל שניתן לאוכלו ביום טוב. לכן מי שגזר על עצמו תענית בחג לא יכול לבשל ביום זה.
22. לאור הדין הקודם, מאכל שנוהגים בו איסור לא ניתן לבשלו ביום טוב. לכן לדעת הבן איש חי מי שלא נוהג לאכול קטניות בפסח לא יכול לבשלם בחג, אלא אם כן מתארחים בביתו אנשים שאוכלים קטניות, שמתוך שהם מבשלים לעצמם מותר יהיה לו גם כן לאכול מזה בשבת.
23. לדעת הגרש"ז ניתן לבשל קטניות ביום טוב אם יש אנשים שנוהגים לאכול קטניות במקום בו אתה נמצא, שאם יבואו אותם האנשים להתארח אצלי אוכל להגיש להם מאכלים שערבים להם, הגם שבעל הבית עצמו נמנע מאכילת קטניות.
24. טעם נוסף הוא שמא חלילה אחד מבני הבית יהיה חולה ואז יותר לו לאכול קטניות, ומתוך שזה יכול להיות, מותר גם לבשל.
25. למעשה יש לנהוג כדעת האוסרים לבשל ביום טוב קטניות אם לא מתארח בביתו מי שנוהג לאכול את הקטניות, ובפרט שיש מנהג שלא לאכול בבתי אחרים בפסח בשל חומרות שונות שנהגו בהם משפחות שונות, אולם לכל הדעות מותר לבשל בחול המועד ולשמור בצד ולאכול מהמאכל בשבת.
26. לכן ניתן לבשל אורז וכד' ביום חמישי לפני כניסת החג, ולאכול ממנו בשבת. יש להדגיש כי גם במקרה זה חייבים לברור את האורז היטב ג' פעמים (לפחות) לפני הפסח, ויש לשטוף את האורז לפני בישולו.
27. לאור המבואר, ניתן לבשל בערב שביעי של פסח (או באחד מימי חול המועד) מאכלי קטניות ולשמור אותם לצורך השבת, ולא להשתמש יותר בכלי בשנה הזו, ואפשר להשתמש בכלי בשנה הבאה מבלי להכשירו.
28. מצה שרויה מותרת כל ימי הפסח למעט למי שיש לו מנהג ברור להחמיר בה. אולם גם המחמירים בדבר יכולים לאוכלה בשבת שאחרי הפסח.
29. חגיגות המימונה במאכלי חמץ יחלו רק כשעה לאחר צאת השבת, וטוב שבמוצאי שבת כלל לא יגישו מאכלי חמץ אלא רק מאכלים כשרים לפסח, וטוב לנהוג כך גם במימונה שחלה בשנה רגילה אם יש חשש שבשל קוצר הזמן בטעות ישתמשו בחמץ שלא נמכר או שמתוך הלחץ ישתמשו בחמץ לפני תוך זמן המכירה.

25. הלכות ספירת העומר

ימים אלו היו ימי שמחה גדולה – ימי קציר חיטים. בימים אלו עם ישראל התעלה בלכתו במדבר עד שהגיע ביום החמישים לחג השבועות וקיבל את התורה שהיא השיא של יציאת מצרים, כדברי הקב"ה למשה לפני שהסכים לקבל עליו את השליחות: 'בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה'³⁶³. הזוהר הקדוש הפליג מאוד בחשיבות מצוות ספירת העומר, וזו לשונו: 'כל בר נש דלא מני חושבנא דא אינון שבע שבתות תמימות למזכי לדכיותא דא לא איקרי טהור ולא בכללא דטהור הוא, ולא הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא'³⁶⁴. לאחר הספירה נוהגים להזכיר את בניין בית המקדש, כמובא בסידורים.

■ **זמן הספירה:** מתחילים לספור את העומר כבר במוצאי יום טוב ראשון של חג הפסח, ויש לספור בברכה את כל ארבעים ותשעה הימים עד לחג השבועות. יש לספור רק לאחר החשכה הוודאית, ולכן טוב להתפלל ערבית בזמן זה רק כאשר כבר החשיך בחוץ, כך שיספור את העומר אחרי צאת הכוכבים. הנוהגים להתפלל ערבית מבעוד יום לא יספרו מיד לאחר התפילה כל עוד לא החשיך. ראוי לציין שיש הסוברים שצאת הכוכבים היא 13.5 דקות לאחר השקיעה, אולם ראוי להחמיר ולספור רק בלילה ודאי לכל הדעות, שזה 24 דקות לאחר השקיעה. הספירה לא תלויה בתפילת ערבית, ולכן ניתן לספור גם לפני התפילה כל עוד יצאו הכוכבים, וראוי לנהוג כך אם חושש שייאנס ולא יספור לאחר התפילה, אולם המנהג הנכון לספור בסוף התפילה. לכל הדעות, ניתן להתחיל ערבית מבעוד יום, ולספור לאחר צאת הכוכבים. יש נוהגים לספור לאחר 'ברכו' ולפני 'עלינו לשבח', וכן מנהג האשכנזים והמרוקאים, ויש נוהגים לספור לאחר העמידה, ויש נוהגים לספור לאחר 'עלינו לשבח'.

³⁶³ שמות פרק ג' פסוק יב'. זו היתה תשובה למשה בדבר הזכות של עם ישראל לצאת ממצרים – הם יעבדו את האלוקים בהר סיני, כלומר קבלת התורה היא הזכות הגדולה שלהם, שבגינה הם ראויים לצאת ממצרים.

³⁶⁴ זוהר, אמור, צז. תרגום: כל אדם שלא מונה חשבון זה של שבע השבתות התמימות כדי לזכות לטהרה זו לא נקרא טהור, ואינו בכלל טהור, ואינו כדאי שיהא לו חלק בתורה.

■ **צורת הספירה:** הספירה צריכה להיות בעמידה, שנאמר 'מהחל חרמש בקמה', ודרשו חז"ל 'אל תיקרי בקמה אלא בקומה', היינו שצריך לספור בקומה זקופה. ביום הראשון נוהגים לקרוא את סדר קצירת העומר. יש נוהגים להחזיק בידם מלח בפעם הראשונה שסופרים את העומר, מאחר שימים אלו ימי דין וצריכים שמירה גדולה, והמלח הוא סגולה לשמירה, ויש המקפידים להחזיק את המלח כל יום מימי הספירה³⁶⁵.

■ **דין מי שלא ספר באחד הלילות:** מי שפספס יום אחד בספירתו, היינו שלא ספר כלל לא בלילה ולא ביום, ימשיך לספור, אך ללא ברכה. לכן נוהגים שבכל יום בסוף תפילת שחרית מכריז החזן את הספירה של היום, כך שגם אם מישהו שכח לספור בלילה, יספור יחד עם החזן או לאחריו, ואז יוכל להמשיך לספור בברכה את המשך הספירה³⁶⁶. נוהגים לספור אחרי שחרית את העומר ללא ברכה, וטוב להתרגל לעשות כך, שמא יפספס יום אחד וישכח להשלימו.

■ **ספירת ילדים:** טוב להרגיל ילדים לספור את העומר, ואפילו ילדים קטנים, ויכולים לספור בברכה, ואם פספסו יום אחד יספרו ללא ברכה כגדולים. ילד שהופך לבר מצווה בספירת העומר, יכול להמשיך לספור את העומר בברכה, בתנאי שלא פספס אף יום מתחילת הספירה עד לבר המצווה³⁶⁷.

■ **נשים בספירת העומר:** נשים פטורות מהספירה, ואם סופרות מקיימות מצווה, וכן נוהגות נשים אשכנזיות לספור בברכה, אבל לפי המקובלים נשים לא תספורנה בכלל, וכן נוהגות נשים ספרדיות³⁶⁸. יש נשים הנוהגות להימנע מעשיית

³⁶⁵ נתיבות המערב, עמוד קצט', מנהגי ספירת העומר, אות א'.

³⁶⁶ אם רק שמע את החזן סופר ולא ספר איתו, ישאל שאלת חכם לגבי המשך הספירה.

³⁶⁷ כף החיים, סימן תפט', ס"ק צד'.

³⁶⁸ כף החיים, סימן תפט', ס"ק ט'.

מלאכה כל ימי העומר משקיעת החמה עד לאחר הספירה הראשונה בבית הכנסת שבמקומן, וכן ראוי לנהוג³⁶⁹.

מנהגי אבלות: למרות שאמרנו שימים אלו היו ימי שמחה גדולה, בימי בית המקדש השני, הפכו ימים אלו לימים עצובים מאוד בתודעה היהודית בגלל מותם של עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא שמתו על שלא נהגו כבוד זה בזה. זכר למגיפה הגדולה, תיקנו חז"ל כמה מנהגי אבלות, אמנם נחלקו בזמן שצריך לנהוג מנהגים אלו: האשכנזים נוהגים להתחיל מיום טוב ראשון של פסח עד לג' בעומר³⁷⁰, והספרדים מפסיקים בלד' בעומר. כתיקון לכך שתלמידי ר' עקיבא לא נהגו כבוד זה בזה נוהגים לומר בשבתות אלו את פרקי אבות, שמלאים בהזכרות מוסריות בין אדם לחבירו, עד שמסתיימים בהזכרות לקבל התורה. השנה קהילות מרוקו נוהגים להתחיל את פרקי אבות בשבת פרשת קדושים, כך שבערב חג השבועות יאמרו את פרק ו'. יש נוהגים להתחיל כבר בשבת אחרי-מות, ובשבת של ערב חג השבועות יאמרו את פרק א' ממסכת דרך ארץ זוטא. מי שמתפלל במניין שנוהגים כדעה הראשונה, טוב יעשה אם בשבת חול המועד ילמד דרך ארץ זוטא, וכך לא יפרוש מהציבור.

■ **נישואין ושידוכין:** נוהגים שלא נושאים נשים בימי האבלות. למנהג רוב האשכנזים מותר לשאת אישה כבר בליל לג' בעומר, ולספרדים רק בליל לד' בעומר, אבל מותר להחזיר גרושתו אפילו לפני זמנים אלו. לא צריך להימנע משידוכין בימים אלו, ויכולים לעשות סעודה, אולם לא ינגנו בכלי נגינה ולא ירבו בשירים וריקודים³⁷¹.

■ **תספורת ותגלחת:** מקדמת דנא נהגו הרבה חסידים ואנשי מעשה לא מגלחים את זקנם בימי הספירה³⁷², וכן המנהג. האשכנזים נמנעים מערב פסח עד

³⁶⁹ שר"ע, סימן תצ"ג ס"ד. כף החיים, ס"ק נב'.

³⁷⁰ אמנם יש מהאשכנזים הנוהגים להתחיל את מנהגי האבלות בר"ח אייר ולסיימם בג' סיוון. לכל הדיברות נוהגים לג' ימים.

³⁷¹ כף החיים, סימן תפט' ב', ג', ט'.

³⁷² תבואות שמש (לרב שלום משאש זצ"ל, רבה של ירושלים), אר"ח, סימן נו' (עמוד קח').

ליום ל"ג בעומר שאז חדלו מלמות תלמידיו של ר' עקיבא, בעוד הספרדים נמנעים מערב פסח עד ליום ל"ד בעומר, שכן צריכים להיות ל"ג יום שלמים. יש מהאשכנזים שנוהגים להתחיל את איסור הגילוח והתספורת מראש חודש אייר עד לחג השבועות, ויש מהספרדים, שנוהגים על פי הקבלה, שלא להתגלח ולא להסתפר כל ימי ספירת העומר עד ערב חג השבועות. כיום, יש המקלים באיסור תגלחת ונוהגים להתגלח מערב שבת לערב שבת לכבוד השבת, ובפרט שהם נוהגים להתגלח בצורה תדירה, כך שאי תגלחת לשבת כמוה כזלזול בשבת. בראש חודש אייר יש הנוהגים להקל בתגלחת, וכן ביום העצמאות, יום ראשית צמיחת גאולתנו³⁷³. יש המקלים עוד, שכל אדם הנושא משרה ייצוגית, כגון קצין בצה"ל, מנהל חברה וכד' רשאי להתגלח דבר יום ביומו, שכן מייצג הוא גוף מסודר, ולא נאה שיהיה לא מגולח, גדל פרע שער זקנו, וצריך לבחון כל מקרה לגופו.

■ **שמחה ושירים:** נוהגים גם לאסור הליכה למקומות שנוהגים בהם קלות ראש, כגון סרטים, חוף הים, בריכה וכד', וכן לא ישמעו שירים מהרדיו או מדיסק או מהמחשב ואפילו הם שירי קודש, ויש מקלים בשירה ווקאלית היינו ללא כלי נגינה, ונראה שראוי להחמיר בדבר, אולם מותר לפזם לעצמו שירים או לשיר שירי שבת. יש נוהגים שלא לברך שהחיינו בימים אלו, ויש נוהגים לברך רק על פירות, ויש מתירים לברך שהחיינו על כל דבר (מה שאין כן לעניין ימי בין המצרים) וכן סובר הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל, וכן המנהג.

טעם מנהגים אלו: עיקר משמעות הציוויים למעט בשמחה בימים אלו, אמור לגרום לנו לפרוש מהחיים הרגילים שלנו, ולתת את ליבנו על הזולת. במיוחד בימים אלו עלינו להקפיד על המצוות שבין אדם לחבירו ולהתחזק באהבת הריע. לכן כולנו נקפיד מאוד על איסורי לשון הרע, רכילות, הלבנת פני חברינו, ונכבד את חברינו ונאהב אותם כגופנו.

³⁷³ אמנם לדעת המקובלים אין להתגלח ולהסתפר כלל אפילו בימי שמחה אלו, וכ"פ הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל.

דוגמא לרעיון על ההגדה

כאמור לעיל, כדאי לתבל את מהלך ההגדה או בעיקר את האוכל בדברי תורה מגוונים המורים והמספרים על עוצמת נס יציאת מצרים וגדולתו, ועל כן ראינו לנכון להסביר רעיון אחד בהגדה ששזור את כל הסתכלותנו על מהות הגאולה ועל מהותו של חג זה, חג הגאולה, הוא הבסיס לכל ימי חיינו ויסוד גדול באמונתנו.

בהגדה אנו מוצאים מחלוקת תנאים מעניינת ביחס לשאלה כמה מכות לקו המצרים במצרים וכמה לקו על הים³⁷⁴. לכל הדיברות בים היו פי חמש מכות, שכן במצרים ראו את אצבע אלוקים, ובים ראו את היד הגדולה, והיד כידוע מכילה חמש אצבעות. אמנם מה פשר חישוב מתמטי זה?

ניתן להסתכל על אצבע כעל איבר עצמאי, אולם ניתן להסתכל עליה כעל חלק מתוך כף היד. יש מקום רב לשתי נקודות מבט אלו. האמירה שהאצבע עומדת בפני עצמה היא אמירה שכל פעם אנו רואים מכה שעומדת בפני עצמה. האמירה שהאצבע היא חלק מהיד משמעה שאנו בתוך תהליך. פעמים רבות קשה לראות בתוך התהליך כיצד הדברים מתקדמים. כיצד באמת עולים שלב אחרי שלב. זה ניסיון קשה מאוד, מאחר שאנו נמצאים בתוך המציאות. היכולת להרים את הראש ולקבל מבט כוללני אינו פשוט. הוא אכן לא נעשה במצרים. הוא נעשה רק כשיצאו משם, על שפת הים, רק אז הבינו מה שבאמת התרחש במצרים: 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה'

³⁷⁴ **רבי יוסי הגלילי אומר:** מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות? במצרים מה הוא אומר? ויאמרו החרטמים אל פרעה: אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא, וְעַל הַיָּם מָה הוּא אֹמֵר? וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בַּמִּצְרַיִם, וַיֵּרָא הָעָם אֶת ה', וַיֹּאמְרֵם בְּיָי וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ. כָּמָה לָקוּ בְּאֲצַבֵּעַ? עָשָׂר מִכּוֹת. אָמֹר מַעֲתָה: בַּמִּצְרַיִם לָקוּ עָשָׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת. **רבי אליעזר אומר:** מנין שְׁכַל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בַּמִּצְרַיִם הִתֵּה שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת? שְׁנָאֵמֵר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלָאכֵי רָעִים. עֲבָרָה - אַחַת, וְזַעַם - שְׁתֵּים, וְצָרָה - שְׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת מְלָאכֵי רָעִים - אַרְבַּע. אָמֹר מַעֲתָה: בַּמִּצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתַיִם מִכּוֹת. **רבי עקיבא אומר:** מנין שְׁכַל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בַּמִּצְרַיִם הִתֵּה שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת? שְׁנָאֵמֵר: יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מְלָאכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ - אַחַת, עֲבָרָה - שְׁתֵּים, וְזַעַם - שְׁלֹשׁ, וְצָרָה - אַרְבַּע, מִשְׁלַחַת מְלָאכֵי רָעִים - חֲמֵשׁ. אָמֹר מַעֲתָה: בַּמִּצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם מִכּוֹת.

בְּמִצְרִים'. 'מצרים' בפסוק זה משמשת גם כשם העם וגם כשם הארץ, ורק עתה מבינים מה עבר על העם המצרי כאן ושם בארץ מצרים.

זו שיטתו של ר' יוסי, אולם ר' אליעזר רוח אחרת עימו. הוא סובר שכדי שהמכות במצרים לא יהיו סתם מכות, אלא מוכוונות מטרה, שנאמר 'וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנֹטְתִי אֶת יְדֵי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם'³⁷⁵, עליהן להיות ברורות. מכות אלו נועדו כדי שכולם יכירו את הקב"ה. כיצד יגיעו להבנה זאת? טוען ר' יוסי שרק אם הקב"ה יראה שהוא שולט בכל מה שהמצרים חשבו למציאות אמיתית, אזי ידעו כי הוא באמת מלך מלכי המלכים הקב"ה. לכן כל מכה הכתה בכל ארבע היסודות, שחשבו בעולם העתיק שהם באמת עמודי המציאות: מים, רוח, אדמה ואש. ניתן לראות זאת בתור דוגמא במכת הצפרדעים, שהם באו מן היאור, כך שהיאור לקה, קפצו לתנורים, כך שהאש לקתה, במותם צברו אותם על האדמה, כך שהיא לקתה וריח הפגרים נישא באוויר עד שכל מצרים באשה מצחנתם, כך שגם האוויר לקה. אם הקב"ה יכה את כל מה שנתפש בעיני המצרים כמציאות, יהיו הם מוכרחים להאמין בקיומו של בורא העולם. ממילא במצרים כל מכה התחלקה לארבע מכות, כך שקיבלנו ארבעים מכות, וממילא לפי חשבון האצבע והיד יש מאתיים מכות בים.

לעומתם, ר' עקיבא סובר שהמצרים היו כל כך קטני אמונה, שדברים אלו לא יגרמו להם להאמין בקיומו של בורא העולם, ולכן כל מכה בנוסף לזה לוותה בגילוי שכינה, שכך שלא יוכלו להכחיש בשום צד ואופן את קיומו של בורא העולם, וממילא יש כל מכה הכתה בחמישה דברים, ועל הים לקו מאתיים וחמישים מכות.

להסבר נפלא זה ישנה בעיה קטנה. מי שראו את האצבע היו החרטומים: 'וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֵל פֶּרְעָה אֶצְבַּע אֱ-לֹהִים הוּא', בעוד שמי שראו את היד בים סוף היו עם ישראל: 'וַיֹּאֲרֶא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה', וכיצד אנו למדים מהחרטומים לעם ישראל?

³⁷⁵ שמות, פרק ז', פסוק ה'.

אלא שעל כורחנו לומר שעם ישראל במצרים סיגל לעצמו נקודת ראייה חרטומית-מצרית. כמו שהם לא הבינו שיש כאן תהליך ארוך ושלם עם ייעוד ברור, ולא ראו את קיצו, כך גם חלקים מעם ישראל הסתכלו על המציאות. לא באמת הפנימו שכל מכה היא רק עוד שלב בדרך ליציאה ממצרים. לא היה להם מושג שהמכה העשירית היא האחרונה. רק כאשר יצאו הבינו פתאום את יד ההשגחה, הבינו שהיה כאן תהליך ארוך ומחושב, עם קומות שונות, ורק בים סוף הצליחו להתנתק סוף כל סוף מנקודת המבט המצרית קטנת האמונה.

ומכאן לימינו. גם אנו נמצאים בתוך תהליכים רבים. תהליכים אלו אינם פשוטים. נפילות רבות יש בהם. עם עומס חיי השגרה, קשה לנו לראות שאנו בעיצומו של תהליך הגאולה, אולם חז"ל לימדונו שגאולתם של ישראל אינה בבת אחת: 'ר' חייא בר אבא ור' שמעון בן חלפתא היו מהלכין בקרוצתא בהדא בקעתא דארבאל, וראו אילת השחר שבקע אורה לעלות, אמר לו ר' חייא כך היא גאולתן של ישראל, אמר לו ר' שמעון היינו דכתיב כי אשב בחשך ה' אור לי, בתחלה היא באה קימעה קימעה, ואחר כך היא מנפצת ובאה, ואחר כך היא פרה ורבה, ואחר כך היא משתבחת והולכת³⁷⁶. בתהליך הגאולה ישנן הרבה נקודות של חושך. גם אחרי שהגאולה מזדחלת לה לאיטה, היא פתאום מנפצת והולכת, היינו נראית כמתחזקת ולפתע נראית כאילו היא נעלמת חלילה. אולם לאחר זמן חשוך זה היא פרה ורבה, רואים את הגאולה כממשיכה ומתעלה, עד שלבסוף היא משתבחת והולכת, והכל רואים עין בעין ללא שום פקפוק את מעשה ה' כי נורא הוא. בימים אלו אנו נמצאים. אנו מרגישים את ימי הגאולה, לא ניתן להכחיש זאת. הרי ישראל נותנים פירותיהם לעם ישראל. ארץ ישראל קמה מחורבנה ונותנת את טובה לעם ישראל. כל נבואות התורה והנביאים התקיימו בנו אחת לאחת³⁷⁷, ועתה אנו בשלב המבלבל. אולם עלינו להתחזק באמונה, להאמין שכל מה שאנו רואים לנגד עינינו הוא התהליך המבורך של

³⁷⁶ מדרש רבה, תהילים, מזמור כב'.

³⁷⁷ עיין: יחזקאל, פרק ל', פסוק ח'. סנהדרין, צח. ויקרא, פרק כו', פסוק לב'. רש"י. רבינו בחיי אור החיים. רמב"ן, פסוק טו'.

הגאולה, ולא להתיימש. ירושלים וכל מדינת ישראל הולכים ונבנים בקצב גדול, ומובטחים אנו כי זה סימן לבואו של דוד המלך, וכשיבוא מלך המשיח שהוא מזרעו של דוד המלך ע"ה, תהיה התפילה כראוי, וייבנה בית המקדש ותהיה הודאה גדולה לקב"ה ושמחה שלימה שאין כדוגמתה³⁷⁸. אמנם גם כעת אנו מחוייבים על פי דין להודות ולהלל על הטוב שזכינו לו. גם על טוב חלקי אנו צריכים להודות, וכך אנו אומרים כל יום בתפילת שחרית: 'וקרבנו מלכנו לשמך הגדול באהבה להודות לך וליחזק ליראה ולאהבה את שמך' – מטרת הקירוב שקרבנו בורא עולם אליו היא שאנו נדע להודות לו, ורק מתוך הכרתנו האמיתית במי שמסובב את כל הסיבות ומרעיף עלינו את כל הטוב, רק מתוך כך נוכל לירוא מנו ולאהוב אותו באמת. עלינו למלא חובתנו זו בשמחה ובתשוקה גדולה, ומתוך כך נוכל לבקש עוד המשך שפע של ברכה.

זאת משימת חיינו כיום: להאמין ולפעול להחשת גאולת ישראל. מדינת ישראל של ימינו מציבה בפנינו אתגר עצום. האם נדע להשתלב בתוך התהליך של הגאולה, להוביל את תהליך שיבת ציון שכבר החל, ולתת לו תוקף של קודש? האם נוכל לרומם את מדרגת החול שנבנתה כאן בעבודה קשה אל מדרגת הקודש האלוקית? האם נהיה ראויים לרשת באמת את ארץ הקודש? האם נכיר בניסים שקורים לנו יום יום? בחסדי ה' ששם חלקנו בדור כזה מופלא של גאולה?

על שאלות אלו עלינו לענות בוודאות גמורה, זכינו להיות חלק מתהליך הגאולה הנפלא. חובה עלינו לפנות בתחינה לבורא העולם ולבקש ממנו שיגאלנו עתה גאולת עולם, ויתקיים בנו במהרה 'כִּימִי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנוּ נִפְלְאוֹת'³⁷⁹. נפלאות שלא נראו בכל העולם אפילו לאבות³⁸⁰. שנזכה לכך במהרה בימינו. אמן.

³⁷⁸ עיין מגילה יז: 'וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, שנאמר: אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם ואת דוד מלכם. וכיון שבא דוד באתה תפלה, שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי. וכיון שבאת תפלה באת עבודה שנאמר עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי. וכיון שבאת עבודה באתה תודה, שנאמר זבח תודה יכבדני'.

³⁷⁹ מיכה, פרק ז', פסוק טו'.

³⁸⁰ עיין מכילתא דר' ישמעאל, פרשת בשלח: 'עושה פלא עשה עמנו פלא ועושה עמנו בכל דור ודור שנאמר: אודך על כי נוראות נפלאותי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד ואומר רבות עשית אתה ה' א-להי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. דבר אחר עושה פלא, עושה פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים שנאמר כימי צאתך מארץ

תפילות שונות

תפילה להצלחת הילדים וזיווגיהם מאת השל"ה הקדוש זיע"א³⁸¹

אתה הוא ה' אֱלֹהֵינוּ עד שְׁלֹא בְרַאת הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ מִשְׁבְּרַאת הָעוֹלָם, וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. וּבְרַאת עוֹלָמְךָ בְּגִין לְאַשְׁתַּמּוֹדַע אֶל־הוֹתֶךָ (=כדי שתפורסם מלכותך) בְּאַמְצָעוֹת תוֹרְתֶךָ הַקְדוּשָׁה כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה: 'בְּרֵאשִׁית' – בְּשִׁבְלֵי תוֹרָה וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵם עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר בְּחֶרֶת בָּהֶם מְכַל הָאָמוֹת, וְנָתַתָּ לָהֶם תוֹרְתֶךָ הַקְדוּשָׁה, וְקִרְבָּתָם לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל. וְעַל קִיּוֹם הָעוֹלָם וְעַל קִיּוֹם הַתוֹרָה בָּא לָנוּ מִמָּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנֵי צוּרִים. כְּתִבְתָּ בְּתוֹרְתֶךָ: 'פָּרוּ וּרְבוּ', וְכְתִבְתָּ בְּתוֹרְתֶךָ: 'וְלִמְדַתְּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיהֶם', וְהַכּוֹנֶה בְּשִׁתִּיָּהוּ אַחַת, כִּי לֹא לְתַהוּ בְּרֵאתָ כִּי אִם לְשִׁבְתָּ, וּלְכַבּוֹד בְּרֵאתָ, יִצְרַת אֵף עֲשִׂיתָ, כְּדֵי שְׁנַהֲיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי כָל עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרְתֶךָ. וּבְכֵן אָבוּא אֵלֶיךָ ה' מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, וְאַפִּיל תַּחֲנֹנִי, וְעֵינֵי לִךְ תְּלוּיּוֹת עַד שֶׁתַּחֲנֹנִי וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתִי לְהַזְמִין לִי בָּנִים וּבָנוֹת, וְגַם הֵם יִפְרוּ וְיִרְבוּ הֵם וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת לְתַכְלִית שֶׁהֵם וְאֲנִי וְאֲנַחְנוּ כָּלנוּ יַעֲסִקוּ בְּתוֹרְתֶךָ הַקְדוּשָׁה לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד תוֹרְתֶךָ בְּאַהֲבָה, וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרְתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ. אָבִינוּ אָב הַרְחֵמֵנוּ, תֵּן לְכָלנוּ חַיִּים אֲרָכִים וּבְרוּכִים, מִי כְמוֹךָ אָב הַרְחֵמֵם זֹכֵר יִצְוֵרֵי לַחַיִּים בְּרַחֲמִים, זְכָרְנוּ לַחַיִּים נְצִחִים כְּמוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל אֲבֵרָהּם אָבִינוּ: 'לו'...

מצרים אראנו נפלאות אראנו מה שלא הראתי אל אבות שהרי נסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו, ואומר ברוך ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת לְבַדּוֹ וּבִרְוֶךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וַיִּמְלֹא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲמֵן וְאֲמֵן.

³⁸¹ ניתן לומר תפילה זו בכל עת, ובפרט בערב ראש חודש סיוון.

יחיה לפניך, ויפרשו רבותינו זכרונם לברכה: 'בִּירְאָתְךָ'. כי על כן, באתי לבקש ולחנן מלפניך שיהא זרעי וזרע זרעי עד עולם זרע פשר, ואל ימצא בי ובזרעי ובזרע זרעי עד עולם שום פסול ושמש, אך שלום ואמת וטוב וישר בעיני אלהים ובעיני אדם, ויהיו בעלי תורה, מארי מקרא, מארי משנה, מארי תלמוד, מארי רזא, מארי מצוה, מארי גומלי חסדים, מארי מדות תרומיות, ויעבדוך באהבה וביראה פנימית, ולא יראה חיצונית. ותן לכל גויה וגויה מהם די מחסורה בכבוד, ותן להם בריאות וכבוד וכל, ותן להם קומה ויפי וחו וחסד, ויהיה אהבה ואחווה ושלום ביניהם, ותזמין להם זיוגים הגונים מזרע תלמידי חכמים מזרע צדיקים, וגם הם זיוגים יהיו כמותם ככל אשר התפללתי עליהם, כי זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. אתה ה' יודע כל תעלומות, ולפניך נגלו מצפוני לבי, כי כונתי בכל אלה למען שמך הגדול והקדוש ולמען תורתך הקדושה. על כן ענני ה' ענני בעבור האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ובגללם תושיע בנים להיות הענפים דומים לשרשם, ובעבור דוד עבדך רגל רביעי במרכבה, המשוור ברוח קדשך: שיר המעלות אשרי כל ירא ה' ההללך בדרךכו. יגיע פפיק כי תאכל אשריך וטוב לך. אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך בנך כשתלי זיתים סביב לשלחנה. הנה כי כן יברך גבר ירא ה'. יברכה ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייה. וראה בנים לבניך שלום על ישראל. אנא ה' שומע תפלה, יקיים בנו הפסוק. ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיק לא ימוש ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

ס ד ר   ב ז י ק ת   ח מ צ

מתוך לשון חכמים למרן הר"ח הטוב בעל בן איש חי, וכן מופיע בסידור של הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

טוב ליטול ידיים לפני הבדיקה, ולומר את הבקשה הבאה :

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא אות יו"ד אות ה"א באות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל. ובשם כל הנפשות והרוחות והנשמות המתייחסים אל שורשי נפשנו רוחנו ונשמתנו ומלבושיהם והקרובים להם שמכלולות אצילות בריאה יצירה עשיה ומכל פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה דכל פרצוף וספירה. הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה דרבנן לבדוק את החמץ לאור הנר בחורין ובסדקין שברשותנו בליל ארבעה עשר לחודש ניסן כאשר הורו לנו רבותינו ז"ל: אור לארבעה עשר בניסן בודקין את החמץ לאור הנר. לבער שאור וחמץ הנמצא בבית בחורין ובסדקין. כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו, לתקן שורש מצווה זו במקום עליון.

ויהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצווה זו. ויעלה לפניך כאילו כיוונתי בכל הכוונות הראויות לכוון במצווה זו. על כן נקווה לך ה' א-לוהינו לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי. וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך ה' א-לוהינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד כי

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך ה' ימלוך לעולם ועד. ונאמר והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' א-לוהיך והישר בעיניו תעשה האזנת למצוותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך.

נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי (ז' פעמים)
 לב טהור ברא לי א-לוהים ורוח נכון חדש בקרבי (ז' פעמים)
 יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי.
 ויהי נועם ה' א-לוהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו (ב' פעמים)

**ברוך אתה ה' א-לוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו
 על ביעור חמץ**

אחרי הבדיקה יבטל את החמץ, וצריך להבין מה שיאמר וזו מצוות עשה דרבנן. לפני הביטול יאמר את התפילה הבאה:

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחודא שם אות יו"ד אות ה"א אות ווא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני מקיים מצוות עשה דרבנן לבטל שאור וחמץ בליל ארבעה עשר בחודש ניסן. כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו לתקן שורש מצווה זו במקום עליון. ויהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצווה זו. ויעלה לפניך כאילו כיוונתי בכל הכוונות הראיות לכוון במצווה זו. ואתה הא-ל הגדול הגיבור והנורא עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו ותבטל כוחות הטומאה והקליפה וכל אויבך וכל שונאיך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם ותשמידם

במהרה בימינו. והסר ממנו יגון ואנחה. ומלוך עלינו מהרה אתה ה' לבדך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוונו כל היום. יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' א-לוהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

**כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל
ולהווי כעפרא דארעא**

**תרגום לעברית: כל חמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתי
יהיה בטל וחשוב כעפר הארץ**

יהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו שתתן לנו כח ויכולת ועזר וסיוע לפשפש בנגעי בתי הנפש אשר נואלנו בעצת יצרנו הרע. אנא ה'. הפרד נא מעלינו צד הרע שביצר הרע. ותזכנו ותלבבנו בכח היצר הטוב. השיבנו אבינו לתורתך וקרבתך וקרבתך מלכנו לעבודתך. והחזירנו בתשובה שלימה לפניך. ותרפא את מאתיים וארבעים ושימונה איברים ושלוש מאות ושישים וחמישה גידים של נפשנו ושל גופנו רפואה שלימה. והעלה ארוכה ומרפא לכל תחלואינו ולכל מכאובינו ולכן מכותינו. כי א-ל רופא רחמן ונאמן אתה. עוזרנו א-לוהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו מאיסור חמץ אפילו מכל שהוא שנה זו וכל שנה ושנה הבאה עלינו לחיים טובים ולשלום אמן כן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי.

ס ד ר ב י ע ו ר ח מ ץ

לפני שריפת החמץ יאמר את התפילה הבאה :

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא
שם אות יו"ד אות ה"א אות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל,
הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות ביעור חמץ בשריפה לשורפו ביום ארבעה
עשר לחודש ניסן כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו. ויהי רצון
מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו שתהיה חשובה מקובלת ורצויה לפניך
מצווה זו, וכאילו כיוונתי בכל הכוונות הראיות לכוון במצווה זו של שריפת
החמץ ויעלה לפניך כאילו קיימנו מצוות: פסילי אלוהיהם תשרפון באש. ותבער
כוחות הטומאה והקליפה. וכל אויבך וכל שונאך מהרה יכרתו. ומלכות הרשעה
מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם ותשמידם במהרה בימינו. על כן נקווה לך
ה' א-לוהינו לראות מהרה בתפארת עוזך להעביר גילולים מן הארץ והאלילים
כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי. וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות
אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל
לשון. לפניך ה' א-לוהינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כולם את
עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד כי המלכות שלך היא ולעולמי
עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך ה' ימלוך לעולם ועד. ונאמר והיה ה' למלך על
כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

אחרי שריפת החמץ יבטל אותו ויאמר לפני הביטול את התפילה הבאה :

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא
שם אות יו"ד אות ה"א באות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל,
הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה מהתורה לבטל שאור וחמץ ביום ארבעה
עשר בחדש ניסן כמו שציונו ה' א-לוהינו בתורתו הקדושה: אך ביום הראשון

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח התשע"ט

תשביתו שאור מבתיכם כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו. ויהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצווה זו של ביטול שאור וחמץ ביום זה. ויעלה לפניך כאילו כיוונתי בכל הכוונות הראויות לכוון במצווה זו. ואתה הא-ל הגדול הגיבור והנורא עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. ותבטל כוחות הטומאה והקליפה הנקראים שאור וחמץ וכל אויביך וכל שונאיך מהרה יכרתו. ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם ותשמידם במהרה בימינו. ובכן תן כבוד לעמך תהילה ליראיך ותקווה טובה לדורשיך ופתחון פה למייחלים לך. שמחה לארצך ששון לעירך וצמחית קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו. ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו ועולתה תקפוצ פיה והרשעה כולה בעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ. ותמלוך אתה הוא ה' א-לוהינו מהרה על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר מקדשך ככתוב בדברי קודשך ימלוך ה' לעולם א-לוהיך ציון לדור ודור הללויה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי ה' צורי וגואלי.

כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה. דביערתיה ודלא

ביערתיה ליבטיל ולהווי (הפקר) כעפרא דארעא.

תרגום לעברית: **כל חמץ ושאור שיש ברשותי שראיתיו ושלא ראיתיו**

שביערתיו ושלא ביערתיו יהיה בטל (ומופקר) וחשוב כעפר הארץ

יהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו שתרחם עלינו ותשמרנו ותצילנו מאיסור חמץ אפילו מכל שהוא שנה זו וכל שנה ושנה כל ימי חיינו. וכשם שביערתו החמץ מבתינו היום הזה, כן תזכנו ותסייענו ותעזרנו לבער היצר הרע מקרבנו. אנא ה' הפרד נא מעלינו צד הרע שביצר הרע ותזכנו ותלבבנו בכח

היצר הטוב ותזכנו לזכך נפשנו ולהאיר בה ולהוסיף בה כח והארה גדולה ולהתקשר למעלה בקדושה העליונה. ותמיד תשרה ותחול עלינו קדושה העליונה. קדשנו במצוותיך. תן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך שמח נפשנו בישועתך וטהר ליבנו לעובדך באמת. ותעזרנו על דבר כבוד שמך ותמלא משאלות ליבנו לטובה לעבודתך, אמן כן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי.

ת פ י ל ה ל פ נ י ק ר י א ת ה ה ג ד ה

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה. בדחילו ורחימו. ורחימו ודחילו. ליחדא שם יו"ד ה"א בוא"ו ה"א. ביחודא שלים (יה-וה) בשם כל ישראל. ובשם כל הנפשות והרוחות והנשמות ומלבושיהם והקרובים להם שמפללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ומפלפטי אצילות בריאה יצירה עשיה דכל פרצוף וספירה. הנה אנכי מוכן ומזמן לקיים מצות עשה מן התורה לספר ביציאת מצרים בלילה הזאת שהיא ליל חג המצות. כמו שצננו ה' אלהינו בתורתו הקדושה והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. כדי לעשות נחת רוח ליוצרי ולעשות רצון בוראי. לתקן שורש מצנה זו במקום עליון. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצנה זו של ספור יציאתנו ממצרים בלילה הזאת. ויעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכון במעשה ודבור וכוונה ומחשבה ורעותא דלבא. ויתוקנו כל נפשות רוחות ונשמות חיות יחידות של כללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ושל כלפריטי אצילות בריאה יצירה עשיה דכל פרצוף וספירה. ויתיחדו ארבע אותיות הו"ה. שהם נפש רוח ונשמה חיה יחידה. דכללות ופרטות אצילות בריאה יצירה עשיה. ביחודא שלים (יה-וה) אשר בהם יתפשט שפע אור אין סוף ברוך הוא. ומשם ימשך שפע וברכה רבה בכל העולמות לזכך נפשנו ורוחנו ונשמתנו שיהיו ראויים לעורר מין נוקבין. ויהי | נעם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

תקציר ההלכות המעשיות

• **לימוד הלכות החג:** חובה על • **איסור חדש:** אסור לאכול כל אחד לעסוק בהלכות חג תבואה חדשה הצומחת בימים הפסח, בכדי שלא ייכשל באיסור אלו, ויש להמתין עד לסוף יום חמץ. טז' בניסן, ובחור"ל עד מוצאי יז'.

• **הגדרת איסורי חמץ:** חמץ הוא • **ברכת האילנות:** מברכים על אחד מחמשת מיני דגן שהתחיל להחמיץ. איסור חמץ בפסח הוא 'במשהו', כלומר אפילו בכמות מועטת ביותר. חמץ אסור בין באכילה ובין בהנאה בכל צורותיו, היינו בין במאכל ובין במשקה. כמו כן אסור ליהנות מחמץ המשמש לדברים שונים, כגון כרית חימום מחמץ, או תמונות שיבולי חמץ וכד', ויש למוכרם במכירת החמץ.

• **דיני חודש ניסן:** בחודש זה רצף של ימים טובים, ולכן לא אומרים תחנון. בכל יום קוראים פרשת הנשיאים.

• **קמחא דפסחא:** מתקנת חז"ל כל אחד צריך לתת כסף או מיני מאכל לעניים בכדי שיהיה להם מזון לפסח. ראוי לתת כסף לאגודות השונות ולא מצרכי מזון, מאחר שהם יודעים למי לתת. ניתן לתת גם מכספי מעשר כספים.

• **שבת הגדול:** הרב דורש בדיני הפסח. טוב שהדרשה תעסוק גם

בהגדה בכדי למשוך את לב השומעים, אבל עיקר הדרשה הוא החלק ההלכתי, להורות לעם את חוקי האלוקים ואת תורותיו. מפטירים 'וערבה'.

פה ושפתון (אודם) צריכים כשרות לפסח. גם סבון כלים צריך כשרות לפסח. ראוי לקנות את הביצים והבשר (עוף, הודו, בקר וכד') לפני חג הפסח, וכן לקנות מוצרי חלב שנעשו לפני החג, ומסומן כך: 'כשר לפסח, ערב פסח'. הביצים מוחתמות בכיתוב: 'כ. לפסח'.

● **מכירת חמץ:** ראוי שלא למכור חמץ גמור אלא בהפסד מרובה, וכל אדם ישער האם לגביו זה הפסד רב אם לא. אמנם המכירה קיימת גם בהפסד מועט. יש למנות את הרב לשליח למכור את החמץ, וצריכה להיות גמירות דעת במכירה, היינו שיהיה ברור שהחמץ אכן נמכר לגוי, ואם הגוי יבוא לקחתו, לא ימנע ממנו, ולכן

● **הכשרת כלים:** הכלל הקובע הוא 'כבולעו כך פולטו', היינו שהכלי יפלוט את טעם החמץ בדרך בה הוא בלע. יש להכשיר את הכלים מספר ימים לפני חג הפסח, ויש לשאול רב על כל כלי שלא בטוח בצורת הכשרתו (טוב לקבוע לימוד מסודר בנושא, מאחר שרבים עושים אבל מעטים יודעים). טוב שתלמיד חכם הבקיא בהלכות הכשרת הכלים יהיה נוכח בזמן ההכשרה. יש לנקות משאריות חמץ גם את הכלים שלא מתכוון להשתמש בהם כלל בפסח.

● **קניית מצרכים לפסח:** חובה שכל מוצרי האוכל יהיו מושגחים מטעם רבנות מוכרת לפסח

חייב לפנות לו דרך, ולהראות לו את המקום שבו מאוחסן החמץ, שהרי זה החמץ שלו. העדות, ובלבד שתהיה עליהם השגחת כשרות טובה מסודרת.

• **תרופות:** חולה שיש בו סכנה

נוטל תרופות כרגיל. צריך להחליף תרופות חמץ שיש בהם טעם לתרופות כשרות לפסח, לאחר התייעצות עם מורה הוראה ורופא. ראוי להחליף בדרך זו גם תרופות שאין בהן טעם. לא צריך להחליף משאפים הניתנים לניקוי יסודי, ואם לא ניתן לנקותם היטב, יקנה חדשים. אין צורך בכשרות מיוחדת למשחות רפואיות שונות או לזריקות וטיפות. תרופות המכילות קטניות מותרות גם לחולה שנוהג להימנע מלאכול קטניות ואפילו הוא חולה שאין בו סכנה.

• **חמץ לאחר הפסח:** חמץ של יהודי לאחר הפסח אסור, אלא אם כן נעשתה מכירת חמץ כדין.

• **איסור קטניות:** האשכנזים נוהגים להימנע מאכילת קטניות, ויש מקלים בשמן קטניות. שמן קנולה מותר לפוסקים רבים, ואין צורך לעשות התרת נדרים על השימוש בו. גם בין הספרדים ישנם מנהגים שונים, וכל אחד ימשיך במנהג אבותיו. במקום חולי ל"ע, כל העדות יכולים לאכול קטניות, אפילו מבלי לעשות התרת נדרים, ואפילו לא נהגו לאכול קטניות אלו.

• **פיצוחים ופירות יבשים:** חלק מהפיצוחים הינם קטניות, אבל לכל הדעות והמנהגים אסור בתכלית האיסור לאכול פיצוחים שאינן מושגחים לפסח, מאחר שנוהגים לערב קמח בהכנתם. כיום פירות יבשים מותרים לכל

שמחות כסעודת שבע ברכות, וראוי כיום להפטר מהתענית. על הבכורים להיות בתענית עד לאחר התפילה. גם אם לא מבינים את סיום המסכת נפטרים מהצום.

• **סוף זמן אכילת חמץ:** מפסיקים לאכול חמץ בבוקר יום שישי (אופק ירושלים – לנוהגים כמנהג הספרדים: 9:31. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 9:55. דעת הגר"א ובעל התניא: 10:27. כל הזמנים לפי שעון קיץ). כל אחד יצחצח שיניו (במברשת החמץ). מי שיש לו פלטה או שיניים תותבות ינקם היטב בקיסם, וראוי לערות עליהם מים רותחים.

• **ביעור חמץ:** יש לבער את כל החמץ שנשאר ביום שישי. (אופק ירושלים – לנוהגים כמנהג הספרדים: 10:47. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 11:16. דעת

• **בדיקת חמץ:** חובה לבדוק כל מקום שאדם רגיל להיכנס לשם עם חמץ. לכן חובה לבדוק את חדרי הבית, חדר המדרגות, מכונית, משרד, מחסן וכד'. אדם העוזב את ביתו לפני הפסח ולא מתכוון לחזור אליו עד לאחר החג, פטור מבדיקת חמץ אם עזב את ביתו לפני חג הפורים (הרגיל), אולם אם עזב את ביתו אפילו זמן רב מראש ומתכוון לחזור אליו בחג צריך בדיקה. לפני הבדיקה מברכים על ביעור חמץ, וניתן לבדוק מספר מקומות על סמך ברכה אחת. מברכים רק על בדיקה הנעשית בזמן, היינו מיום חמישי בערב (אור ליד' ניסן, 18.4.2019 למניינם) עד לצאת החג. יש לבדוק גם מלונות, חדרי אירוח (צימרים) ובתי חולים.

• **תענית בכורות:** בכורות מתענים, אלא אם כן משתתפים בסעודת סיום מסכת, או שאר

הגר"א ובעל התניא: 11:32. כל הזמנים לפי שעון קיץ). ראוי להדגיש שאם נאנס ולא הספיק, או שהדבר יגרום לו לדקדק יותר, או שיהיה פחות לחץ ומתח נפשי יכול ללכת לפי הזמן המאוחר יותר. המוצא חמץ בפסח ברשות הרבים לא ירים אותו כדי שלא יזכה בו, ואם מצא אותו ברשותו בחול המועד יבער אותו, ואם מצאו ביום טוב עצמו יכפה עליו כלי שלא יבוא לאוכלו, ובמוצאי החג יבער אותו.

• **ביעור מעשרות:** יש להפריש תרומות ומעשרות מכל הפירות והירקות ומקופסאות השימורים (אם לא הפרישו כבר), ובפרט יש לבדוק כן ממאכלי החמץ. לאחר מכן יש לאבד את הקדושה שבמטבע על סוכר בשווי פרוטה, ולומר: 'כל קדושה שבמטבע תותפס בסוכר שבידי', להמיס אותו ולשפוך לכיור. בחג שביעי של פסח קוראים בציבור מתוך חומש את וידוי המעשרות.

• **אכילה בערב פסח לאחר איסור אכילת חמץ:** אסור לאכול מצות ביום זה, אבל מותר לאכול כופתאות מקמח מצה (קניידלך), ויש מתירים לאכול עוגות מקמח מצה. מותר לאכול עוגות שאין בהן כלל קמח. לאחר השעה העשירית (15:54), מותר לאכול רק מאכלים שברכתם שהכל, ויקפידו לא לשבוע מאוד כדי שיאכלו מצה לתיאבון.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

מגידול מיוחד המוחזק כנקי מתולעים). ביצה מבושלת או צלויה, זרוע צלויה, מרור וחרוסת, וישנם מנהגים שונים בסדר הקערה.

• **ארבע כוסות:** כל אחד מהמסובים, גברים כנשים, צריך לשתות ארבע כוסות. שיעור כל כוס הוא כ-86 סמ"ק, ויש מחמירים לקחת כ-150 סמ"ק. ניתן לכתחילה לשתות מיץ ענבים במקום יין, ובלבד שיהיה רוב מיץ ענבים (ולא מים), ויש מהדירים לשתות יין שאינו מפוסטר. לכתחילה ישתו רוב כוס, כך שאם הכוס גדולה ישתו יותר, ואם קשה ישתו רק רוב רביעית. חולי סוכרת ינהגו כמפורט בתוך החוברת.

• **אכילת מצה:** אכילת המצה היא מצווה על כל אחד ואחד, גברים כנשים. כל אחד חייב לאכול ארבע כזיתות מצה בסך

• **כניסת החג:** לובשים בגדים נאים, והנשים מדליקות נרות. בחג הפסח כל הנשים תדלקנה כמנהגן בשבת, אולם בחג שביעי של פסח נשים אשכנזיות קודם תדלקנה ואחר כך תברכנה, אבל נשים ספרדיות לכל הדעות תברכנה לפני ההדלקה, וגם חלק מהאשכנזיות נוהגות כך. בחג פסח השנה לא משאירים נר דלוק, שהרי הוא שבת ואסור להעביר בו אש, אולם בחג שביעי של פסח חובה להשאיר נר נשמה דלוק כדי להעביר ממנו אש במהלך החג, שבעזרתו ניתן יהיה להעביר אש דולקת ולבשל עליה מאכלים לצורך החג שלא ניתן או שלא הספיק להכיןם מבעוד יום, וכן לצורך הדלקת נרות השבת הסמוכה לחג (פרשת אחרי-מות).

יש לכוון בברכת ההלל שבתפילה גם על ההלל שבהגדה.

• **קערת הסדר:** מניחים כרפס בדוק היטב מתולעים (ראוי

הכול: שתיים בהתחלה, אחת עם הכורך, ואחת לאפיקומן. יש מהדירים לאכול שתי כזיתות באפיקומן. בריאים צריכים לאכול את המצות כמות שהן, היינו לא מרוככות במים ובלי ממרחים שונים. יש לסיים את אכילת האפיקומן עד חצות הלילה, היינו לפני 38:00.

שליש מצה ויש אומרים שני שלישי מצה, ויש גם מהספרדים שמקלים בשליש מצה, וניתן לסמוך במקום הצורך. אין לדבר או להתעסק בדברים אחרים בעת אכילת המצה, וכן אין צורך גם למהר ולהיחנק בזמן האכילה, אלא להיות מרוכזים במצווה היינו לאכול מבלי לעסוק בדברים שונים. מי שקשה לו לאכול כל כך הרבה מצות בשל בעיות בריאותיות, או מחמת זקנה וכד', יאכל שלישי מצה (אפילו ספרדים), וישתדל לאכול את שאר המצות כשהן מרוככות במים (אפילו המחמירים בשרויה), ואם לא יכול לאכול אפילו שלישי מצה (רגיל) בבת אחת, יאכל ככל יכולתו אבל לא יברך על אכילת מצה. חולי צליאק יוצאים ידי חובה במצות מיוחדות מקמח שיבולת שועל. מי שלא יכולים לאכול מצות כלל ינהגו כמפורט בתוך החוברת.

• **הסבה:** חובה לאכול את המצות ולשתות את ארבע הכוסות בהסבה על צד שמאל. גם שמאלי יסב על צד שמאל, ואם קשה להסב ואכל כבר כזית מצה יצא ידי חובה ופטור מהסיבה. מי שיש לו מכה בצד שמאל וכואב לו להסב פטור. נשים לא מסיבות משום צניעות, ואם רוצה להסב בצניעות רשאית, ותקפיד להסב באכילת המצה.

• **שיעור המצות:** לספרדים כזית אחד הוא קרוב למצת מכונה שלימה, ולאשכנזים יש אומרים

להם את סיפור יציאת מצרים לפי הבנתם.

• **ספירת העומר:** במוצאי חג הפסח מתחילים לספור את העומר, ובמוצאי שביעי של פסח סופרים שבוע שלם, והכלל השנה הוא שכל ערב שבת, שזה היום בו ערכנו את הסדר, אנו מוסיפים שבוע בספירת העומר. מי שלא ספר כלל יום אחד ימשיך לספור ללא ברכה. נוהגים מספר מנהגי אבלות בימי הספירה, אולם מותר לברך שהחיינו בימים אלו.

• **עירוב תבשילין:** יש להניח עירוב תבשילין בברכה ביום חמישי לפני כניסת החג. יש לקחת מאכל בגודל כזית לפחות (27 גרם) ומצה בשיעור כביצה (54 גרם), וכגון שייקח שתי מצות מכונה. את העירוב שומרים לבל יאכל בחג, ונוהגים להניח אותו ללחם משנה בערב שבת, לאוכלו

• **שיעור המרור:** אנו אוכלים שני כזיתות של מרור, הראשונה כשמטבל את החסה בחרוסת, והשנייה כשאוכלים את הכורך, שזה חסה (מרור), חרוסת ומצה. לספרדים צריך לאכול כשניים-שלושה עלי חסה בינוניים בכל פעם, בעוד שלאשכנזים צריך עלה חסה בינוני אחד לכל אכילה. במקום הצורך, גם ספרדים יאכלו עלה אחד בכל טיבול.

• **קריאת ההגדה:** ראוי שכל אחד יקרא בעצמו את ההגדה, ולכן אם נוהגים לעשות סבב בין כל המסובים שכל אחד קורא קטע מסויים, שאר המסבים יקראו בלחש. טוב להסביר תוך כדי ההגדה לפחות את פשט המדרשים ולימודי חז"ל. יש להקפיד במיוחד על הקטע 'רבן גמליאל אומר...', ולהסבירו היטב למסובים בכל שפה ולשון שהם מבינים. עיקר המצווה היא לספר לילדים, ולכן יש לספר

ביום שבת בבוקר, ואת התבשיל לאכול בסעודה שלישית.

• שביעי של פסח: ניתן להעביר אש מנר לנר, ובדרך זו ניתן להדליק אש אבל אין לכבותה. אין להדליק את החשמל. המבשל על פלטה חשמלית וכד' יכוון שעון שבת מבעוד יום. הנוהגים לערוך 'סעודת משיח' יקדימו מעט, על מנת שייכנסו לשבת כשיש להם רצון לאכול, שמפאת כבוד השבת יש להפסיק לאכול מבעוד יום.

• מימונה: כשעה אחרי צאת השבת הרב קונה את החמץ מהגוי. טוב להכין מאכלים כשרים לפסח לערב המימונה, ובמקום צורך יש למכור קמח במכירת החמץ ולהשתמש בו כשעה אחרי צאת השבת. אין להכין מאכלי חמץ למימונה במהלך חול המועד או החג. ניתן להכין מאכלים כשרים לפסח בימי חול המועד לכבוד המימונה, אבל במהלך חג שביעי של פסח או השבת אין לעשות שום הכנה שהיא, אפילו לא עריכת השולחן ופינוי כלי הפסח. ראוי לכל העדות לעשות את היום הזה כיום שמחה.

• שבת הסמוכה לשביעי של

פסח: בשבת פרשת שמיני אין לאכול מאכלי חמץ, אולם ניתן להקל בחומרות שונים שנוהגים בחג. לכן גם הנמנעים מקטניות או מחלקם יכולים לאוכלם בשבת, אולם לא יבשלו אותם בחג עצמו אלא בחול המועד. אמנם גם אם מבשלים אותם בחול המועד צריכים לברור

**בעזרת ה', תתקיים הכשרת כלים (הגעלה וליבון) ברחבת המקווה ביום רביעי יב' בניסן
התשע"ט (17.4.2019 למניינם).**

ההכשרה תתבצע ע"י **ר' יעיש אביצור** הי"ו ו**ר' ישראל לוי** הי"ו בסיוע צוות אברכים
ובחורים נמרצים משיבת ההסדר, ובפיקוחו של **הרב יצחק שלו** שליט"א

משעה 11:00 בבוקר עד השעה 16:00 בדיוק!

ניתן גם למכור חמץ במקום שבו נכשיר כלים במהלך שעות אלו

ישנן מספר עמדות להגעלת כלים ולליבון כלים. הגעלת כלים חדשים בכלי נפרד תתאפשר
לנוהגים כן עד השעה 13:00 בלבד. אין להשתמש בכלים המיועדים להגעלה כבר 24 שעות
לפני הכשרתם, היינו מיום שלישי בשעה 11:00.

זמנים חשובים לחג הפסח התשע"ט

זמנים אלו מתאימים לאופק ירוחם והם לפי שעון קיץ

יום שישי, יד' בניסן, ערב חג הפסח

(19.4.2019 למניינם)

סוף זמן אכילת חמץ

עד שעה זו יש לסיים לאכול חמץ

ספרדים: 9:32

אשכנזים: 9:57

חב"ד והגר"א: 10:29

סוף זמן ביעור חמץ

עד שעה זו יש לסיים את

שריפת החמץ

ספרדים: 10:48

אשכנזים: 11:18

חב"ד והגר"א: 11:34

מי שחושש שלא יספיק לעמוד בזמני סוף אכילת
החמץ או ביעורו לפי מנהגי עדתו, רשאי לכתחילה
לנהוג כזמן המאוחר ביותר, ובלבד שיקפיד שלא
לעבור זמן זה.

חצות היום (ראוי להסתפר ולהתגלח לפני שעה זו): **12:40**

שעה עשירית (אחרי שעה זו אין לאכול מיני מזונות): **15:54**

כניסת החג והשבת: 18:51

סוף זמן אכילת אפיקומן

(ניתן להמשיך בסדר גם אחרי שעה זו): **00:40**

צאת החג והשבת: 19:52

צאת השבת לפי שיטת ר"ת: **20:24**

* בתפילת ערבית של מוצאי החג מתחילים
לספור את העומר

יום חמישי,

ו' של חול המועד (25.4.2019 למניינם)

כניסת חג שביעי של פסח: 18:52

* לא לשכוח עירוב תבשילין!

הדלקת נרות שבת מנר דולק: 18:52

צאת השבת: 19:56

צאת השבת לפי שיטת ר"ת: **20:28**

כשעה לאחר יציאת השבת בכב' בניסן התשע"ט (27.4.2019 למניינם)

נקנה את החמץ מהגוי. אם לא נודיע אחרת יהיה מותר להשתמש בחמץ

שנמכר במוצאי השבת החל מ-20:56. אסור להשתמש בחמץ בשבת

הסמוכה לחג שביעי של פסח!

בברכת חג כשר ושמח

יצחק שלו
הרב הראשי לירוחם

